

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

Сања М. Клисарић

**Жене терористи од 1979. године до 2016.
године**

Докторска дисертација

Београд, 2019. година

University of Belgrade
Faculty of Political Sciences

Sanja M. Klisarić

Women terrorists from 1979 to 2016

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2019

Ментор:

проф. др Ивана Дамњановић, Факултет политичких наука

Чланови комисије:

проф. др Драгана Коларић, Криминалистичко полицијски универзитет

проф. др Драган Симеуновић, Факултет политичких наука

Датум одбране:

Докторску дисертацију посвећујем нани и деди

Жене терористи од 1979. године до 2016. године

Сажетак

Докторска дисертација *Жене терористи од 1979. године до 2016. године* истражује улоге жена у терористичким организацијама у последњим деценијама двадесетог и почетком двадесет првог века, узроке за учествовање жена у терористичким организацијама у овом временском периоду као и утицај који су жене имале у терористичким организацијама од 1979. године до 2016. године.

Имајући у виду тероризам као тему од светског значаја за истраживање, женама као актерима тероризма није поклоњено довољно научне пажње. Сматрало се да су жене успутна појава у свету тероризма, његов случајни фактор, редак пример, неуобичајен елемент тероризма, као и да жене укључене у тероризам имају психичке проблеме и да се понашају као мушкарци. Ова дисертација испитује утицај жена на тероризам указујући на то да су жене не само саставни елемент терористичких организација, већ изузетно значајан експонент тероризма који је у борби за сузбијање тероризма неопходно узети у обзир као веома утицајан фактор.

Неразумевање улоге и домета који жене имају у тероризму указује на немогућност сузбијања тероризма на начин на који је то реално кроз анализу жена као значајног фактора тероризма. С тим у вези, циљ ове тезе је да допринесе свим областима које се баве борбом против тероризма и укаже на неопходне кораке ка сузбијању тероризма.

Кључне речи: тероризам, жене терористи, жене бомбаши самоубице, терористичке организације, мотиви жена терориста, еволуција теороризма

Научна област: политичке науке

Ужа научна област: политикологија- студије безбедности

УДК: 323.28

УДК: 316.48:623

Women terrorists from 1979 to 2016

Abstract

The doctoral dissertation titled *Women Terrorists from 1979 to 2016* explores the roles of women in terrorist organizations in the last decades of the twentieth and early twenty-first centuries, the causes of women's involvement in terrorist organizations during this period, and the impact women had on terrorist organizations since 1979 to 2016. Considering terrorism as a topic of world importance for research, women involved in terrorism have not received enough scientific attention.

It was considered that women are a side-effect in the world of terrorism, its incidental factor, a rare example, an uncommon element of terrorism, and that women-terrorists have mental problems or are masculine in behavior. This dissertation examines the impact of women on terrorism, pointing out that women are not only an integral part of terrorist organizations, but a very significant exponent of terrorism that must be considered as a very important factor in fighting against it.

The failure to understand the role and effect of women-terrorists indicates the inability to counter terrorism in a realistic way, by analyzing women as a significant factor in terrorism. In this respect, the aim of this dissertation is to contribute to all areas of counter-terrorism and to suggest the necessary steps in the fight against terrorism.

Key words: terrorism, women terrorists, women suicide bombers, terrorist organizations, motives of women terrorists, evolution of terrorism

Scientific field: Political Science

Scientific subfield: Political Science- Security Studies

UDK: 323.28

UDK: 316.48:623

САДРЖАЈ:

I УВОД.....	10
1.1. Предмет и циљ истраживања.....	10
1.1.1. Предмет истраживања.....	10
1.1.1.1. Општи осврт на предмет истраживања.....	10
1.1.1.2. Проблем истраживања.....	11
1.1.1.3. Теоријско одређење предмета истраживања.....	13
а) Постојећа сазнања о предмету истраживања.....	13
б) Категоријално-појмовни апарат.....	15
1.1.1.4. Операционално одређење предмета истраживања.....	17
а) Чиниоци предмета истраживања.....	17
б) Временско одређење предмета истраживања.....	19
в) Просторно одређење предмета истраживања.....	20
г) Дисциплинарно одређење предмета истраживања.....	20
1.1.2. Циљ истраживања.....	21
1.1.2.1. Основни циљ истраживања.....	21
1.1.2.2. Научни циљ истраживања.....	21
1.1.2.3. Друштвени циљ истраживања.....	22
1.2. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању.....	23
1.2.1. Опште (генерална) хипотеза.....	23
1.2.2. Посебне хипотезе.....	23

1.3. Опис садржаја по поглављима.....	25
1.4. Методе које ће се применити у истраживању.....	29
1.5. Очекивани резултати и научни и друштвени допринос.....	31
1.5.1. Очекивани резултат истраживања.....	31
1.5.2. Научни допринос истраживања.....	32
1.5.3. Друштвени допринос истраживања.....	32
1.6. Тероризам, дефиниција, класификација и облици тероризма.....	33
1.6.1. Дефиниција тероризма као проблем.....	39
1.6.2. Класификација и облици тероризма.....	55
1.7. Историјат тероризма.....	61
1.8. Жене у тероризму кроз историју.....	63
 II ДРУГО ПОГЛАВЉЕ.....	81
2.1. Терористичке организације у којима су жене учесници у периоду од 1979. године до 2016.године.....	81
2.2.1. Ал Каида.....	101
2.2.2. Америка: Ведер Андреграунд.....	104
2.2.3. Гватемала: Национално револуционарно јединство.....	107
2.2.4. Зимбабве: Национална ослободилачка војска Зимбабвеа.....	110
2.2.5. Ирска: Ирска републичка армија- ИРА.....	113
2.2.6. Италија: Црвене бригаде.....	114
2.2.7. Јапан: Црвена армија.....	119
2.2.8. Колумбија: Револуционарне снаге Колумбије.....	123
2.2.9. Мозамбик: Ослободилачки фронт Мозамбика.....	125
2.2.10. Немачка: Бадер-Мајнхоф група (фракција Црвене армије 1969-1998).....	129
2.2.11. Непал: Народно ослободилачка војска.....	135
2.2.12. Никарагва: Сандинисти.....	137
2.2.13. Палестина: Палестинска ослободилачка организација-	

	ПЛО, Фатах и Хамас.....	141
2.2.14.	Перу: Светли пут.....	145
2.2.15.	Салвадор: Фарабундо Марти.....	148
2.2.16.	Тупамароси у Уругвају.....	151
2.2.17.	Турска : Курдистанска радничка партија ПКК- Курдистанска партија жена...	155
2.2.18.	Чеченија- Војска републике.....	158
2.2.19.	Шпанија : Баскијска домовина и слобода.....	163
2.2.20.	Шри Ланка: Тамилски тигрови од 1970-их до 2009. године.....	166
III	ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ.....	174
3.1.	Жене у самоубилачком тероризму у периоду од 1979.године до 2016.године.....	174
3.1.1.	Потреба тероризма за женама бомбашима самоубицама.....	188
IV	ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ.....	201
4.1.	Разлози за приступање жена терористичким организацијама	201
4.2.	Мотиви жена за приступање терористичким организацијама у улози бомбаша самоубица.....	220
V	ПЕТО ПОГЛАВЉЕ.....	229
5.1.	Даље тенденције тероризма у ком су жене актери.....	229
5.2.	Преглед перспективе жена бомбаша самоубица.....	235
5.3.	Даље тенденције женског самоубилачког тероризма.....	242

VI	ЗАКЉУЧАК.....	245
	Литература.....	250
	Изјава о ауторству.....	269
	Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада.....	270
	Изјава о коришћењу.....	271
	Биографија.....	273

УВОД

1. 1. Предмет и циљ истраживања

1.1.1. Предмет истраживања

1.1.1.1. Општи осврт на предмет истраживања

Актуелност предмета истраживања је последица снажног интензитета испољавања терористичких агенди којима се наноси штета и оставља непроцењиво негативан траг на човечанство у целини. Простор који у свакодневном животу заузима тероризам, актуелности унутар самог развоја тероризма које имају енорман значај за читав свет, посебно у оном сегменту у ком су жене учеснице тероризма, његова фреквентност, распрострањеност акција које спроводе жене или у којима учествују жене утицали су на одабир теме истраживања.

Предмет истраживања су мотиви, услови и околности у којима су жене преузеле улоге у тероризму у периоду од 1979. године до 2016. године. У предмет истраживања убрајају се психолошки, економски, социјални и политички проблеми који доводе до активирања жена у тероризму као и последице њихове партиципације у терористичким организацијама у овом периоду.

Предмет истраживања су и терористичке организације у назначеном временском периоду у којима су жене биле чланови, те утицај жена и допринос развоју тероризма и идеологија терористичких организација. Предмет истраживања биће анализа и класификовање узрока који доводе до учествовања жена у тероризму, те у складу са тим и проналажење идејних предлога за осујећење и сузбијање ове појаве.

Предмет истраживања произилази из проблема истраживања и представља његову конкретизацију. У овом случају предмет истраживања су узроци који су довели до приступања жена тероризму у временском периоду који је назначен као оквир истраживања, као и утицај који су жене терористи имале на развој и еволуцију тероризма у периоду од 1979. године до 2016. године.

1.1.1.2. Проблем истраживања

Проблем истраживања представља утврђивање промена које су довеле до еволуције тероризма у периоду од 1979. године до 2016. године, а које су настале као последица инволвираности жена у терористичке организације. Проблем истраживања је утврдити и међусобну условљеност жене терористе и тероризма. Проблем истраживања је и анализа еволуције тероризма на основу импакта жене терористе, те утврђивање повећања успешности терористичких организација а у складу са тим и успешност терористичких напада широм света. Такође, проблем истраживања је и утврдити узроке због којих су жене приступале тероризму у периоду од 1979. године до 2016. године.

Имајући у виду све поменуто поставља се основно истраживачко питање: „Који су разлози за укључивање жена у терористичке акције у периоду од 1979. године до 2016. године, те да ли је укљученост жена у терористичке акције у

периоду између 1979. године и 2016. године доказ драматичне еволуције тероризма?“

Такође, у истраживању намера је одговорити на још једно (алтернативно) истраживачко питање које гласи: „Могу ли се на основу овог истраживања донети научна предвиђања о даљем порасту броја жена терориста и у будућности?“

У оквиру основног истраживачког питања, постављена су инкорпорирана истраживачка потпитања:

а) Који су најучесталији узроци за приступање жена терористичким акцијама?

Проблем је побројати све узроке не само због немогућности сагледавања целокупне слике, већ и на основу динамике околности које се саме на живот у окружењу погодном за тероризам намећу, а које су прикривене од ока истраживача. Стога су узроци за приступање жена терористичким акцијама изнети само у оној мери у којој постоје докази изведени на основу секундарних извора.

б) Да ли глобалним повећањем тероризма број жена у тероризму нараста?

Ово истраживачко потпитање своди се на однос процента целокупног тероризма и процента жена које су учеснице у њему. Значајно је утврдити да ли се повећањем тероризма повећава и број жена терориста, тј.постоји ли одређен конкретан и константан проценат жена у тероризму, па се повећањем тероризма он чини већим на основу самог повећања тероризма или је повећање броја жена у тероризму самоинертни чињенични тренд потакнут многим факторима који ће бити истражени. Одговор на ово питање дао би прецизније сагледавање опасности коју носе жене припаднице терористичких организација.

в) Који су начини врбовања које користе терористичке организације како би стимулисале жене да им се прикључе?

У истраживању чији је предмет укљученост жена у терористичке акције методе врбовања терористичких организација представљају веома значајан сегмент проучавања и утврђивања како би се дошло до жељених закључака.

г) Да ли су жене терористи значајно оружје тероризма и може ли се очекивати њихова све већа улога у терористичким акцијама? Као и слично питање: Може ли се на основу чињеница изнетих у раду утврдити да ли треба да очекујемо пораст броја жена терориста и надаље?

Уколико дође до позитивних закључака, те се утврди да жене терористи имају изгледа да буду све учесталија и бројнија појава, таква предикција је погодна као почетак стратегије за борбу против ње.

Предмет истраживања у задатој временској одредници која представља период од 1979. године до 2016. године треба објективно да сагледа и утврди еволуцију тероризма на основу жена као учесника у терористичким организацијама, услове и околности у којима је све више жена укључено у терористичке организације, њихову слојевиту и комплексну хијерархију унутар терористичке организације, као и инерцију даљег ширења тероризма у оквиру женске популације као експанзивне снаге терористичких организација.

1.1.1.3. Теоријско одређење предмета истраживања

а) Постојећа сазнања о предмету истраживања

Како је тероризам незаобилазна тема и свакодневице и научних кругова, јасно је да постоје подељена мишљења о родној заступљености у тероризму. Имајући у виду жене терористе као све чешћу синтагму која се појављује како у медијима, тако и у публикацијама које се баве истраживањем тероризма, створено је значајно научно осматрање овог феномена које се у свом обиму проширило на многе научне области. Жене заузимају лидерске позиције у терористичким организацијама стављајући се раме уз раме са мушкарцима, неретко чак и постављајући се испред њих у доминантне улоге. Стереотипизација лагано почиње да бледи, те се отвара све више простора за објективно сагледавање жена терориста. Жена терориста нарушава родне норме, руши стереотипе друштва које је суочено са женом у улози терористе.

Медији и политички представници пласирају феномен жене терористе као појаву новијег датума иако историјски подаци дају доказе за њихово учешће које датира из далеке прошлости.

Иако представља највећи проблем за безбедност, тековине културе и цивилизације, па и развој света данас, сам појам тероризма у виду јединствене дефиниције тероризма још увек није успео да се издвоји у научносазнајној равни. Тим пре ова тема својом комплексношћу, актуелношћу и значајем привлачи велику пажњу.

Предмет истраживања тероризма у ком су актери жене, као и тероризма уопште укључује феномене насиља, екстремне агресије, изненађења, страха, претње, психолошког ефекта као циља застрашивања. Заступљен је политички фактор као доминирајућ мотив догађаја, непредвидивост мета и неселективност жртава, организоване акције са невероватним степеном бруталности и разарања.

Предмет истраживања је проистекао као последица осврта на одређена мишљења међу којима је мишљење које је изнела Начос¹, а која сматра да је тероризам сводљив на физиолошке промене у телу везујући га за тестостерон као мушки хормон на основу кога се закључује да су само мушкарци у позицији да буду терористи. Овај став је кроз истраживачки рад оповргнут, те се друго мишљење које износи исти аутор вреднује на основу истраживања где Начос² запажа да иако левичарске организације у свом корпусу имају више жена, ипак сваки терористички акт који изведе жена изазива интензивне реакције.

На основу овог става велики проценат тврдњи о тероризму у ком су жене актери се међусобно потиру. Идеја по којој жене нису способне да буду терористи управо на основу хормона, показала се као нетачна. Томе у прилог поред сторијских чињеница стоји и тврђење Кристофера Хармона³ који каже да су преко 30% међународних терориста жене и то у оперативним улогама. Стога је неопходно закључити да је одбацивање мита о женској ненасилничкој природи почетак сазнавања улога жена у тероризму.

Де Мел⁴ износи став по ком се околности у којима се налазе жене терористи свODE управо на супротно од онога што већина жена жели. Стога је значајан и логичан степен дивљења које оне изазивају, а на основу тога логично је закључити шта из дивљења спонтано произилази- потреба за самоидентификацијом и самопрепознавањем у истим околностима. Те се у томе може назрети један од окидача за све већу заступљеност жена у тероризму, јер и само дивљење посматрача

¹ Nacos, Brigitte Lebens Terrorism and Counterterrorism: Understanding Threats and Responses in the Post-9/11 World (Penguin Academics Series). New York: Penguin, 2005.

² Nacos, Brigitte Lebens Terrorism and Counterterrorism: Understanding Threats and Responses in the Post-9/11 World (Penguin Academics Series). New York: Penguin, 2005.

³ Harmon, Christopher C, Terrorism today, Milton Park, Abingdon, Oxon ; New York : Routledge, 2007. стр.212.

⁴ De Mel, N, (2004), Body Politics: (Re)Cognising the Female Suicide Bomber in Sri Lanka, *Indian Journal of Gender Studies*, 11, 75-93.

изазива осећај сензације од кога каткада корак даље је самопоистовећење жене посматрача са женом терористом, те и иницијално прикључивање тероризму и других жена.

Блумова⁵ сматра да су традиционална друштва жену сместила у материнство, пожртвовање за породицу, везаност за дом. Такав концепт свакако изазива драматичнији одјек у јавности када у друштвима где је традиција јака жена изврши терористички напад.

Стога, предмет истраживања је и приказ жена терориста у периоду од 1979. године до 2016. године и терористичких напада у којима су учествовале, анализа историјског и политичког контекста у којима су жене терористи деловале у овом временском периоду, анализа терористичких напада у којима су учествовале жене у том периоду, мотивациони фактори и узроци за приступање жена терористичким организацијама у периоду од 1979. године до 2016. године, њихове улоге у терористичким организацијама, циљеви терористичких организација у којима су жене учеснице, безбедносни пропусти који су омогућили успешност терористичких акција у којима су жене биле чланови у периоду од 1979. године до 2016. године, утицај који су жене актери терористичких напада и жене учеснице у терористичким организацијама имале на развој тероризма и разлози због којих терористичке организације укључују жене у своје редове, процена и анализа еволуције тероризма на основу инволвираности жена у терористичке акције у периоду од 1979. године до 2016. године, као и друштвене последице које су оставиле жене терористи у овом временском периоду.

б) Категоријално- појмовни апарат

Свако истраживање у свом саставу мора да има одређен категоријално-појмовни апарат. Најкомплексније је одредити дефиницију тероризма. Као што би поменуто, дефиниција тероризма сама по себи је предмет дискусија и полемика.

⁵ Bloom, Mia. Women as Victims and Victimizers. University of Pennsylvania Press, Pennsylvania, 2008.

Најобухватнију дефиницију тероризма можемо да видимо код Драгана Симеуновића: „Као вишедимензионални политички феномен савремени тероризам се може теоријски најопштије одредити као сложени облик организовања групног и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим физичким и психолошким већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва систематски покушавају остварити „велики циљеви“ на морбидно спектакуларан начин, а непримерено датим условима пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају. Друштвено-угрожавајући опус тероризма обухвата претњу силом у оквиру интензивне психолошко-пропагандне делатности, злоупотребу интернета у терористичке сврхе, отмице, уцене, психофизичко злостављање, атентате, саботаже, диверзије, самоубилачке нападе, појединачна и масовна политичка убиства и интенцију испољавања ређе над стварним и потенцијалним политичким противницима, а чешће над представницима система и невиним жртвама као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља увек је окренут против одређених институција неког друштва односно *in concretum* против неке државе.⁶

Како је категоријално-појмовно одређење тероризма сложено, постоји велики број различитих дефиниција. У складу са овим значајно је поменути мишљење Ричарда Фалка (*Richard Falk*) који је још 1977. године сматрао да се „терористи често поједностављено посматрају кроз призму самопоштења и моралноправних принципа где се наглашавају позитивне вредности западног система које угрожава необуздано политичко насиље“⁷ У колико узмемо у обзир учествовање жена у тероризму у периоду од 1979. године до 2016. године, можемо да закључимо да се жене данас сматрају терористима, иако у прошлости то није био чест случај.

⁶ Симеуновић Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. стр.80.

⁷ Whittaker, David. J., *The Terrorism reader – second Edition*, Routledge, New York, 2012.

Даље, сам појам жене као актера дефинише жену као полно детерминисаног актера, жену као функционално формирану жену, жену као девојку, жену као мајку, жену као старицу, жену као супруга, жену као сестру, и финално, жену као дете.

Појам „од 1979. године до 2016. године“ за категоријално-појмовну одредницу узет као временски сигнификатор еволутивног тока у развоју тероризма, његову експанзију, те је тај период изразито значајан за анализу јер приказује неусклађен развој безбедносних система насупрот еволуцији, напредовању и ширењу тероризма. Стога је значајно управо у овом периоду урадити истраживање о женама терористима како би се установио ток развоја тероризма под утицајем жена као све активнијих и учесталијих чланова тероризма. Чињеница је да се веома велика прекретница у борби против тероризма десила након терористичког напада на САД 9.11.2001. године, али ова студија има намеру да прикаже околности ранијих деценија у којима су жене биле терористи од Исламске револуције у Ирану која по Рапопорту означава почетак четвртог таласа тероризма, као и жене у тероризму након те прекретнице све до пада Исламске државе 2016. године након чега није запажено маркантно учешће жена у терористичким акцијама, а како би се хронолошки студија о женама терористима употпунила и сагледала целовитије као живи феномен чије је присуство у тероризму веома значајно.⁸

1.1.1.4. Операционално одређење предмета истраживања

а) Чиниоци предмета истраживања

Предмет истраживања су терористички напади у којима су жене учесници и актери, узроци и последице тих напада у периоду од 1979. године до 2016. године, мотиви који су били пресудни да се жене прикључе тероризму, околности под којима су се прикључивале, њихове улоге у терористичким организацијама и предикција даљег развоја тероризма по питању женског фактора који на основу истраживања треба да да одговор на питање да ли можемо да очекујемо пораст броја жена терориста надаље и у којим терористичким организацијама. Потребно је утврдити узрочно-последичну везу између појава које иницирају тероризам и буде

⁸ Rapoport, David C, Four Waves of Modern Terrorism. – Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy. Audrey Kurth Cronin, James M. Ludes (eds.). Washington DC: Georgetown University Press, 2004, p. 47.

неусагласиву улогу жене са својим друштвеним положајем у том процесу. Такође треба истаћи културно детерминисану улогу жене у друштву у ком је приступила као жена терориста, јер одређене државе у којима сукоби трају деценијама имају већ прихваћен став да је уобичајено да жене буду терористи док у патријархалним друштвима то и даље представља изненађење и неприхватање околине на основу формираних стереотипа о подели улога међу половима. Даље, анализом свих узрока важних за улоге жене у традиционалним друштвима која за последицу има све учесталије укључивање жена у тероризам уочава се и одраз такве промене на безбедност.

Како је појава жена у тероризму чињеничан феномен долази се до тога да жена тим чином поништава устаљене друштвене и културолошке ставове. На тај начин жена појачава потребу за компетитивношћу са мушкарцима. Ова врста друштвеног и културног изазова омогућава драматично велики простор за деструкцију, разарање и агресију у својој појавности кроз модел терористичког напада. Жена терориста тако ствара психолошку доминацију над мушким моделом терористе, мотивишући управо још већи прилив мушкараца терориста који на основу дела која изведу жене терористи једноставно добијају поруку да је срамно да седе код куће док су жене у борбеним редовима. Декларишући се као агресори, жене постају биће без пола - само са једним одређењем: жена терориста.

Друштвене норме заједница и регија захваћених тероризмом се разграђују и преформулишу. И друштва еволуцијом тероризма кроз интензиван импакт жена терориста пролазе кроз сопствену еволуцију. Ослобађање жене од традиционалне поделе улога и њено ангажовање у драстично измењеној стварности регија које су захваћене политичким, економским, ратним кризама показатељ је веома маркантног друштвеног феномена чије истраживање открива много веће поремећаје који су довели све чешће учешћа жена у тероризму у тероризму, а чије откривање, препознавање, објашњавање, описивање и теоријска концептуализација указује да постоји начин да се сагледавањем свих компоненти омогући идејни план/предлог о смањењу женске инволвираности у тероризам. Анализирајући тероризам у ком су жене учествовале у периоду од 1979. године до 2016. године може да се уочи све значајнија и учесталија улога жена у тероризму, те је значајно утврдити све

околности које су довеле до тога, а на основу тога дати и предикције о даљем развоју тероризма у ком су жене актери, тј. одговорити на питање шта је оно што можемо да очекујемо у будућности по питању учествовања жена у тероризму. Биће посебно анализиран и наглашен феномен бруталности коју носе са собом напади изведени од стране жена као и разлози за то.

Такође, безбедносни системи покушавају да утврде околности у којима се жене издвајају из својих уобичајених улога и заузимају радикалне улоге у пољу тероризма.

Предмет истраживања ће бити и проналажење могућности за побољшање рада служби безбедности у оквиру решавања проблема тероризма чији су актери жене, преглед и препознавање мотива који стимулишу жене да се прикључе терористичким активностима, утврђивање личних, психолошких, друштвених, историјских, економских, геополитичких и културолошко религијских окидача који су пресудни за одлучивање жена да приступе терористичким одредима.

б) Временско одређење предмета истраживања

Период од 1979. године до 2016. године представља временско одређење предмета истраживања како би се сагледао развој тероризма у ком су жене актери обухватајући тај период као период у ком је дошло до значајног пораста терористичких акција у којима су жене учесници. Жене у тероризму нису нова појава и део рада биће посвећен историјату жена терориста, али је чињеница да су терористички напади у којима су жене учесници у овом временском периоду вртоглаво расли. Овај временски период узет је како би се сагледала хронологија жена у тероризму у овом периоду имајући у виду њихово веома интензивно и разнолико ангажовање у многим терористичким организацијама од 1979. године до 2016. године. Овај временски период усклађен са историјским освртом на жене у тероризму даће значајне одговоре о феномену жена терориста на основу своје временске детерминисаности, али и свих оних фактора који су кроз овај временски период имали утицај на жене у тероризму и пораст њиховог броја. Овај временски период узет је и као идеја на основу Рапопортове поделе тероризма на четири таласа,

где је четврти талас тероризма период који представља тероризам од 1979. до данас.⁹ А 2016. година се узима као крајња година истраживања на основу пада Исламске државе као значајног фактора за тероризам у свету.

в) Просторно одређење предмета истраживања

Имајући у виду пандемију тероризма, планетарни страх пред њим и немоћ цивила, заказивање у раду служби безбедности чија међудржавна сарадња није на довољно високом нивоу како би се напади свели на мању бројку, опасности коју тероризам носи по све тековине човечанства, а као примарно људски живот, цео свет је просторно одређење предмета истраживања. Сам тероризам је и показао тенденцију простирања на читав свет, те не постоје зоне или државе које би могле да гарантују да су заштићене од тероризма. Овакву проблематику једино је тако могуће сагледати у њеном тоталитету и донети одговарајуће закључке.

г) Дисциплинарно одређење предмета истраживања

Ово истраживање је мултидисциплинарно и интердисциплинарно и обухвата материју из више научних области у које спадају антропологија, историја, политичке науке, економија, културологија, наука о безбедности, психологија, социологија, студије религије и значајан број поддисциплина унутар поменутих области које током саме израде рада искрсавају као неопходни инструменти рада до сазнавања чињеница које условљавају прецизност истраживања. Сагледавање овог проблема са циљем његовог што прецизнијег разумевања, предвиђања будућих тенденција и евентуалних предлога за сузбијање, захтева што шири спектар научних дисциплина које би финално оправдале одговоре на кључна питања истраживања.

⁹ Rapoport, David C, Four Waves of Modern Terrorism. – Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy. Audrey Kurth Cronin, James M. Ludes (eds.). Washington DC: Georgetown University Press, 2004, p. 47.

1.1.2. Циљ истраживања

1.1.2.1. Основни циљ истраживања

Сазнавањем узрока који доводе до терористичких напада, њиховим настајањем, околностима у којима се манифестују, може се утицати на њихово предвиђање, спречавање, сузбијање и у коначном смислу искорењавање. Ово последње је свакако илузорна идеја, али идеја ка којој се мимо рационалне свести о самој могућности за апсолутну победу над тероризмом стреми. Посебно је важно као циљ истраживања истаћи идентификацију мотива који стимулишу жене да се прикључе терористичким организацијама.

У складу са процесом истраживања који се ослања на предмет истраживања поента је постићи и научни и друштвени (практични) циљ. Остваривањем ових циљева биће реализован и допринос теоријском корпусу чији смисао представља сузбијање тероризма као једне од највећих опасности по мир и безбедност у свету.

1.1.2.2. Научни циљ истраживања

Научни циљ истраживања је научно објашњење које се заснива на научном откривању узрока, мотива и околности под којима су жене учествовале у тероризму кроз квантитативне и квалитативне елементе конкретних околности и примера који буду узети у разматрање. Анализом садржаја отвориће се нови оквири сазнања о делу тероризма у ком су актери жене ограничавајући се на задати временски период.

Научни циљеви су научна дескрипција и научна класификација терористичких напада чији су актери жене у задатом временском периоду, као и препознавање женских профила који би могли то бити.

Научни циљ рада је пружање научних објашњења (експликација) на основу чињеница у раду. Наглашавање узрока који доводе до учествовања жена у нападима ће бити изнети како би када се у пракси уоче могли да позову на опрез и осујете.

Поред намере рада да се кроз научни преглед дође до теоријских поставки помоћу којих у пракси тероризам може што више да се сузбије, циљ је научна прогностика на основу које би могло да се предвиди терористичко делање извесних женских профила у датим околностима, те у складу са тим и спрече планиране активности тог типа.

1.1.2.3. Друштвени циљ истраживања

Друштвени циљ треба да оствари предлоге по којима би се тероризам посебно укључујући жене као актере сузбио. Научним методама је задатак доћи до могућности којима би се утро пут смањењу, препознавању, спречавању, сузбијању и коначно уништавању тероризма. Овим се осим службама безбедности даје сигнал широј популацији да је безбедност од тероризма иако делује као утопијски сан као и сваки феномен у коме је човек фактор потенцијално склон како разбуктавању, тако уколико се довољно истражи и разуме и јењавању.

Друштвени циљ би био идентификација проблема након чега би проблем могао у пракси да буде спречен и сузбијен, те да ово истраживање учини практично оправданим, актуелним и примењивим у реалности. Практичан циљ овог истраживања је указивање оперативцима, професионалцима, интелектуалцима и стручњацима из безбедносних служби, министарства одбране, министарства унутрашњих послова, министарства иностраних послова на знакове који би требало да им скрену пажњу на показатеље који доводе до оних жена које би могле бити актери терористичких напада, те би финални циљ био сузбијање и искорењавање тероризма као претње човечанству по мир и безбедност у свету.

1.2. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

1.2.1. Општа (генерална) хипотеза

У периоду од 1979. године до 2016. године жене су све агресивнији и интензивнији фактор у терористичким организацијама и нападима који су изведени од стране терористичких организација што је одраз немоћи човечанства да спроведе мир и сопствене циљеве хуманим путем без сукоба и оружаних напада. У таквој констелацији, жене теорористи су по мир и безбедност у свету погубан фактор чијем јачању се треба супротставити. Како би се методе супростављања успоставиле, неопходно је феномен жена терориста што детаљније истражити, а ово истраживање се тиме бави у периоду од 1979. године до 2016. године.

1.2.2. Посебне хипотезе

Прва посебна хипотеза

У периоду од 1979. године до 2016. године жене су показале све интензивније учествовање у тероризму.

- Прва појединачна хипотеза

До краја двадесетог века свет није био суочен са снагом коју са собом носи садашњи тероризам.

- Друга појединачна хипотеза

У периоду од 1979. године до 2016. године учествовањем у терористичким акцијама у одређеним културним срединама жене демонстрирају свој идентитет кроз овај вид експонирања као сопствену сврху.

- Трећа појединачна хипотеза

Од краја 20. века све је теже препознати које жене су реална претња.

- Четврта појединачна хипотеза

Имајући у виду све већу фреквентност терористичких напада које изводе или организују жене, као и читавих терористичких организација које предводе жене, жене терористи су добиле ново поглавље како у еволуцији цивилизације, тако и у науци о безбедности.

- Пета појединачна хипотеза

Како се број жена у тероризму све више повећава у периоду од 1979. године до 2016. године жене су почеле да преузимају улогу актера ратне бруталности, те долази до рушења стереотипа о женама.

- Шеста појединачна хипотеза

Нарастањем тероризма нараста и број жена које имају учешћа у терористичким организацијама.

Друга посебна хипотеза

Тероризам је еволуирао у периоду од 1979. године до 2016. године.

- Прва појединачна хипотеза

Појава све већег броја жена у тероризму указује на еволуцију тероризма.

- Друга појединачна хипотеза

Чињеница да стално напредује и увећава се у својим циљевима указује да еволуира.

- Трећа појединачна хипотеза

С обзиром да се тероризму прикључују и образоване жене, често високог материјалног статуса, то потврђује његову експанзију.

Трећа посебна хипотеза

Жене актери напада су манипулативни инструмент тероризма.

- Прва појединачна хипотеза

Улога жене као терористе је практични пример имплементације терористичке логике као доминирајуће у односу на сваки други принцип који би могао да карактерише жену.

- Друга појединачна хипотеза

Жене у тероризму су жртве менталне манипулације као основног метода терористичке психологије у формирању регрута за своје циљеве.

- Трећа појединачна хипотеза

Значајан број жена учесница у терористичким акцијама нису имале јасну слику о ономе шта се заправо дешава.

- Четврта појединачна хипотеза

Извесан број жена приступа терористичким акцијама као последица само религијске занесености. Убеђене у своју дужност према богу у кога верују, испуњавају је тероризмом.

- Пета појединачна хипотеза

Жене често врше терористичке нападе из освете као јединим мотивом.

- Шеста појединачна хипотеза

Неке жене су уласком у брак биле приморане да приступе терористичким одредима што су сазнале након ступања у брак. Неприхватање је било кажњиво смрћу.

- Седма појединачна хипотеза

Одређен број жена приступа тероризму под притиском породице и у намери да сперу лош глас о породици.

- Осма појединачна хипотеза

Постоје жене које су насилно укључене у тероризам: насиљем, силовањем, претњама, злостављањем, па им је то заправо била једина опција.

На основу предмета и циља истраживања у раду је одређена једна општа хипотеза, три посебне и седамнаест појединачних хипотеза.

1.3. Опис садржаја по поглављима

Уводни део као прво поглавље чиниће проблем истраживања, предмет истраживања, циљ истраживања, хипотетички оквир, методе истраживања, научна оправданост истраживања које су већ истакнуте у пријави докторске дисертације.

У овом делу рада биће описан и историјат тероризма у ком су жене актери са освртом на теоријско одређење тероризма које ће за циљ имати приближавање сагледавања комплексности саме дефиниције теоризма, класификацију и врсте тероризма. Како би сам феномен жена терориста био што боље истражен, неопходно је направити логичан хронолошки преглед самог тероризма, као и тероризма у ком су жене учесници, како би се лакше сагледао каснији истраживачки део рада. Неопходно је у уводном делу увести рад у суштину истраживања којим се бави, те ће елементи општости, али и конкретних примера бити ускладиви са обимом увода. У складу са овим увод ће имати и потпоглавља која би гласила:

- Тероризам дефиниција, класификација и облици тероризма.
 - Дефиниција тероризма као проблем
 - Класификација и облици тероризма
- Историјат тероризма
- Жене у тероризму кроз историју

У другом поглављу под насловом „**Терористичке организације у којима су жене учесници у периоду од 1979. године до 2016. године**“ кроз више посебних потпоглавља биће обрађене терористичке организације широм света у којима су жене актери у овом временском периоду. Свака терористичка организација у којој су жене актери, биће приказана и анализирана на основу секундарних извора. На основу тога моћи ће да се изведе увид у утицај и улоге жена у свакој терористичкој организацији које ће могуће бити истакнуте засебно свака. Биће изнете међусобне сличности и разлике терористичких организација у којима су жене актери, модели приступања и врбовања, историјат тих терористичких организација, утицај који су жене имале на те терористичке организације, њихове улоге у различитим терористичким организацијама, као и утицај који су оставиле на сам тероризам. У оквиру овог поглавља различитим терористичким организацијама биће додељена одређена потпоглавља како би се свакој терористичкој организацији у којој је запажено учествовање жена у временски ограниченом истраживању дало довољно истраживачког простора. Унутар овог поглавља биће хронолошки истакнуте целине

у којима ће бити изнети мотиви, узроци, историјске, економске, политичке и ситуационе околности које су утицале на приступање жена тероризму.

У трећем поглављу под насловом **„Жене у самоубилачком тероризму у периоду од 1979. године до 2016. године“** посебна пажња биће усмерена на самоубилачки тероризам у ком су жене учесници јер феномен самоубилачког тероризма сам по себи заслужује довољно простора за приказивање како би се детаљније сагледао, приказао и разумео. Биће приказан историјат самоубилачког тероризма, а затим накнадно и жене у самоубилачким нападима. Сврха овог поглавља је да се истакне и укаже на еволуцију тероризма укључивањем жена које су допринеле развоју и експанзији терористичких организација, акција и увећале успешност извођења напада. У овом поглављу биће изнети разлози због који се жене одлучују за извођење самоубилачких бомбашких напада, модели, околности и начини приступања жена самоубилачком тероризму. Сврха је доказати све већу учесталост жена у најбруталнијем виду напада - самоубилачком тероризму, те и последицама самоубилачког тероризма који изводе жене. Овде ће бити постављено и потпоглавље:

- Потреба тероризма за женама бомбашима самоубицама

У четвртом поглављу под насловом **„Разлози за приступање жена терористичким организацијама“**, а надовезујући се на претходна поглавља и истраживања спроведена у њима, биће изнет сублимиран одговор на истраживачко питање и у складу са тим биће изнети аргументи за научну предикцију коју истраживање подржава о даљој инволвираности жена у тероризам и очекивању њихове све веће учесталости. Ово поглавље ће имати посебан значај као поглавље у коме ће се на основу свих претходних истраживања изнети закључци којима се остварује сврха истраживања. Сврха овог поглавља је да заокружи причу о разлозима због којих су жене широм света приступале терористичким организацијама у временски ограниченом истраживању, да се на основу свих случајева који су били обухваћени студијом изнесе релевантан скуп разлога који

доводе до жена терориста у периоду од 1979. године до 2016. године. Овде ће бити постављено потпоглавље:

- Мотиви жена за приступање терористичким организацијама у улози бомбаша самоубица.

У петом поглављу које гласи „**Даље тенденције тероризма у ком су жене актери**“ биће на основу целокупног истраживања изнета научна прогноза о томе шта можемо да очекујемо у блиској будућности у области тероризма у ком су жене актери, да ли ће он јењавати, или ће остати заступљен у истој мери, или ће се повећавати. На основу истраживања утврдиће се које терористичке организације имају тенденцију да увећавају број женских кадрова и на основу чега, а којима уколико их буде стоји тенденција смањења ових кадрова. Такође, биће изнете научне прогнозе о могућностима већег учествовања жена терориста у оним терористичким организацијама у којима се утврди логичан след догађаја у виду експанзије тероризма у ком су жене актери. Такође, биће изнети ставови о женама у самоубилачком тероризму у будућности и у којим терористичким организацијама. Свакако да ће бити дат и одговор на питање који су разлози који ће допринети повећаном броју жена у самоубилачком тероризму.

Овде ће бити постављена потпоглавља:

- Преглед перспективе жена бомбаша самоубица
- Даље тенденције женског самоубилачког тероризма

У поглављу под насловом **Закључак**, биће изнета заокружена научна виђења теме докторске дисертације, са акцентом на практичној примени рада, његовој имплементацији у реалним околностима, као и за ширење свести о феномену жена у тероризму, али и даљим токовима ове појаве на основу изведене студије. Закључак ће у складу са тренутком писања рада могуће носити неки оригиналнији наслов. Његова сврха је да обједини истраживање, прецизира и истакне главне домете истраживања, донесене кључне ставове и мисли сведе на закључну форму и истакне научне прогнозе којима се ставља тачка на ово истраживање.

1.4. Методе које ће се у истраживању применити

Како је тероризам највећи безбедносни изазов на планети, неопходно је применити различите методе истраживања и теоријске приступе. Сам концепт тероризма треба разумети у целости, а затим рашчланити анализом на оквире тероризма у којима су жене актери и учесници.

Истраживање је подупрто општим научним и основним методама. Биће коришћена компаративна метода која је најзначајнија и најрелевантнија за ову студију (као и за већину истраживања у друштвеним наукама). Овом методом ће у целости бити сагледан развој тероризма од 1979. године до 2016. године у којима су учеснице жене, те њихов утицај на тероризам и његову еволуцију у овом периоду. То подразумева преглед и сагледавање промена у начину (и средствима) учествовања жена у тероризму. Како би се ови случајеви разумели у целости биће употребљен метод анализе. Сам компаративни метод послужиће за поређење терористичких организација које укључују жене како по сличности тако и по различитости. Под поређењем терористичких организација у којима су жене актери подразумева се поређење терористичких организација кроз историју која је обухваћена временском одредницом истраживања, али и међусобна поређења садашњих терористичких организација у којима су жене учесници као и њихове активности и дела. Овом методом ћемо утврдити постигнућа тих терористичких организација (емпиријским

евидентирањем), а затим успоставити оквири њиховог функционисања рада и делања и затим их критички међусобно упоредити са важећим сазнањима.

Као значајна метода поред компаративне биће коришћена хипотетичко-дедуктивна метода која представља општенаучну методу засновану на искуству и изведеноу из искуства која ће бити коришћена како би се анализирила стечена теоријска и искуствена сазнања. Ова општенаучна метода која се темељи на аналитичко-дедуктивној процедури и емпиријско-искуственој основи, те и примењивост у науци неопходна је за утврђивање промена у терористичким организацијама након укључења све већег броја жена, те и еволуције самог тероризма кроз активности жена у оквирима терористичких организација.

Овом методом долазимо до ставова који су емпиријски подржани и огледају се у начинима борбе терористичких организација и резултатима тероризма у који су укључене жене. Такође, теоријски у виду анализе и стратегије биће утврђени видови деловања терористичких акција у којима су жене учесници, а затим ће они критички бити упоређени са другим прихваћеним сазнањима.

У прикупљању података биће коришћена анализа садржаја докумената са нагласком на квалитативну анализу, али и квантитативну у складу са предметом истраживања. Тим путем биће анализирани званичне публикације и брошуре у којима је реч о женском фактору у тероризму, извештаји у којима је реч о тероризму са нагласком на женама као учесницама у тероризму. Имајући наведено у виду анализа ће бити дескриптивна и експликативна како би се суштински схватио предмет истраживања и све оно што из њега следи.

Како би се одредиле главне методе прикупљања и обраде података фокус ће бити стављен на писане изворе и интернет изворе.

Имајући у виду специфичност и актуелност теме у складу са оним што се свакодневно дешава у свету методе ће бити квалитативне и квантитативне.

У истраживање биће укључена анализа доступних извора који указују безбедносну претњу деловањем жена терориста користећи бројне факторе који креирају овај проблем. Од осталих основних метода, применићемо синтезу, индукцију и дедукцију. Методе анализе и синтезе користиће се за детаљније и дубље истраживање сложених елемената предмета истраживања како би се рашчланила

узрочнопоследична веза која доводи до жена актера терористичких напада у периоду од 1979. године до 2016. године.

Метода индукције и дедукције биће коришћена у добијању општих и појединачних закључака о елементима предмета истраживања и њиховом односу.

Основна метода специјализације, тј. метода класификације ће се користити да класификовање оних елемената истраживања чија природа то буде захтевала.

Општенаучне методе, компаративна и статистичка имаће велику примену у овом истраживању. Ове методе користиће се за упоређивање терористичких напада у временском оквиру који је дефинисан истраживањем, а у којима су актери жене. Компаративна метода има изражен значај јер ће њена појавност моћи да доведе до закључака изведених на основу поређења по сличности, али и на основу поређења по различитости.

Такође, биће коришћена статистичка метода за сагледавање квантитативних показатеља фактора који доводе до појаве жена у тероризму. Ова метода ће се користити за обраду података добијених методом анализе садржаја.

Метода анализе садржаја као метода прикупљања података највише ће се користити код проучавања писаних дела, извештаја, видео материјала и других докумената од значаја за тему.

Од великог значаја за израду рада биће коришћење историјског метода који се осврће на хронолошки развој догађаја, узроке и последице жена у тероризму у периоду од 1979. године до 2016. године. Историјски метод је готово структурни метод овог истраживања имајући у виду тероризам као историјски феномен.

Употреба метода студије случаја састоји се од дескрипције и експликације и биће коришћена у раду као једна од битнијих метода како би се одређене појаве значајне за предмет истраживања ближе и детаљније сагледале.

Метода апстракције и конкретизације показатељ значај у спровођењу истраживања, као и метода аналогije, затим генерализација, синтеза, експланација, експликација и дескрипција.

Унакрсним коришћењем свих метода циљ је доћи до што прецизније одредбе предмета истраживања.

1.5. Очекивани резултати и научни и друштвени допринос

1.5.1. Очекивани резултат истраживања

Тероризам као вид епидемије осваја планету и за сада не постоје системи имуни на њега. Схватајући озбиљно овакву претњу по тековине човечанства и безбедност неопходно је што детаљније истражити ову појаву како би јој се и теоријски и практично стало на пут. Имајући у виду непредвидивост испољавања тероризма сам значај истраживања би могао имати утицаја на рашчлањавање феномена у оквиру тероризма који се своди на акције и организације у оквиру тероризма у којима су актери жене. Тиме би сама оправданост и резултат истраживања требало да буде да се кроз научну и стручну аргументацију терористичке акције у којима су жене актери сузбију, односно осујете.

1.5.2. Научни допринос истраживања

Научни допринос се огледа у јаснијем сагледавању тероризма у ком су жене учествовале у периоду који се временски дефинисан од 1979. године до 2016. године на основу чега ће се прецизније и боље разумети мотиви, циљеви и методи деловања терористичких организација које су имале жене у својим јединицама.

Научна оправданост се заснива на идеји да ће се откривањем узрока који доводе до активности жена у тероризму у временском периоду којим је ограничено истраживање указати на нове еволутивне токове како тероризма, тако и антропологије, социјалних питања, политиколошких наука и безбедности као инкорпорираних фактора у склопу овог феномена, а тиме и директно дати допринос науци. Дакле, сам научни допринос представља научну оправданост истраживања.

Научни допринос је ширење сазнајне равни у области тероризма и то специфично у области тероризма у ком су жене актери као једном од најекстремнијих фактора по безбедност у свету. Тиме се аналитичари ове области упућују на дубоко и доследније промишљање о овој појави, те само сазнавање има основе за имплементацију у практичну примену јер је циљ сузбијање тероризма.

1.5.3. Друштвени допринос истраживања

Друштвени допринос истраживања је скретање пажње на тероризам у ком су жене актери као веома значајан фактор у терористичкој борби, а драматично испољен и погубан по друштво које је тероризму изложено.

Друштвена оправданост истраживања се фокусира на анализу феномена жене у тероризму, те указивање јавности на тај вид тероризма као општеприхваћен модел и као терористичку руку која своју снагу управо има у неупућеној јавности о могућностима изведбе напада од стране жена.

Друштвена оправданост је у практичној примени резултата истраживања који се заснивају на анализи, рашчлањавању и повезивању узрока и последица појаве тероризма да би као крајњи циљ било његово сузбијање.

Друштвени допринос огледа се у сагледавању друштвених феномена који доводе до појаве тероризма, појаву женског фактора у терористичком извођењу, као и могућност сузбијања тероризма на основу сагледаних нових оквира те области.

У оваквој теми научна и друштвена оправданост и допринос истраживања се преплићу.

1.6. Тероризам: дефиниција, класификација и облици тероризма

„Нема пута ка миру. Мир је пут.“

Током двадесетог века, тероризам је исказао довољну моћ како би му крај двадесетог и почетак двадесет првог века био гранична зона егзистенцијалног тока сопствене еволуције и ступања на виши и по безбедност у свету опаснији ниво. Његова еволуција се трансформисала тако да у свој оквир укључује све сложеније видове манифестовања тиме рушећи не само мир већ и културне и традиционалне норме.

У складу са његовом вишедимензионалношћу, доминацијом и комплексношћу која и узрокује немерљиву експанзију и деструкцију, неопходно је сагледавати тероризам као мултидисциплинарни феномен, те и као појаву вишестуко сложеног концепта чије рашчлањавање и анализа елемената треба да буду кораци ка разумевању и у практичном смислу сузбијању његове појаве.

Свакодневна ангажованост и активност безбедносних структура доводи државе до изазова у борби са тероризмом који чињенично упркос значајним средствима издвојеним за борбу против тероризма не показује адекватан учинак. Због тога тероризам изазива претњу и опасност по интегритет држава и безбедност грађана широм света. За усклађивање рада безбедносних структура и издвајање новца за борбу против тероризма неопходна је и зрелост друштва по питању ове појаве јер сам тероризам изискује значајна средства за своје испољавање, па самим тим борба и превенција његове појаве мора бити закриљена материјалном подршком која ће омогућити адекватне околности за сузбијање тероризма.

Од почетка историје људско друштво је суочено са међусобним конфликтима и кроз време у тим борбама потенцијално одређеним видовима зачетка тероризма. Његове манифестације биле су усклађене са степеном развоја друштва и околностима које су омогућавале да се покаже макар само у назнакама онога што

тероризам представља данас. Међутим и ту треба опрезно приступити анализи порекла и настанка тероризма. Чињеница је да тероризам кроз историју имао манифестационе поставке својих корена, али све до 19. века то није тероризам који данас обухватамо тим појмом. По речима Драгана Симеуновића тероризам је феномен који у модерном смислу речи постоји од 19. века.¹⁰ Значајно за разумевање тероризма је управо прихватити мишљење ког се држи Симеуновић и дислоцирати тероризам од своје историчности тј. „историјских аспеката“ који немају релевантну аргументацију, посебно од оних површно анализираних случајева политичког насиља који не представљају облике тероризма, а приписано им је то својство.¹¹ Значај прецизности у разумевању тероризма неопходан је због самог приступања борби против тероризма. Под овим се мисли да не може да се каже да је сваки атентат у историји тероризам, као што такође тероризам не може бити ни свако политичко убиство. Оно што је време показало кроз историју је чињеница да је политичко убиство било у одређеним епохама уобичајен вид смене власти. Елементи и зачеци тероризма могу се видети код зилота и асасина у поступцима у којима су противници убијани на јавном месту, али су чак и ови видови насиља суштински само увод у тероризам у данашњем смислу речи. Заблуде по питању тероризма замагљују перцепцију реалног сагледавања тероризма као феномена и уводе магловит спектар свега оног што тероризам јесте, онога што није и онога што могао би бити под исти интегративни вео појма чији смисао је питање живота или смрти.

У складу са оволико драматичним значајем по друштво и безбедност у свету, прецизност теоријског одређења и историјског аспекта тероризма треба да буде строго утемељена на научној анализи која подржава адекватну аргументацију подржану теоријским аспектом као елиминационим у одређивању феномена тероризма и појава које му се придодају.

¹⁰ Симеуновић Драган, *Критички оглед о утврђивању времена настанка тероризма и његовим претечама*, Војно дело, Факултет политичких наука у Београду, Универзитет у Београду, 2010, стр. 307- 325.

¹¹ Симеуновић Драган, *Критички оглед о утврђивању времена настанка тероризма и његовим претечама*, Војно дело, Факултет политичких наука у Београду, Универзитет у Београду, 2010, стр. 307- 325.

Чињеница, у ономе што данас имамо прилику да сагледамо уочава се управо супротан принцип. Тероризам незаустављиво корача испред метода за својим сузбијањем, те релевантност историчности бледи у односу за спектакуларност диверзитета, метода, заступљености, успешности и експанзије коју тероризам заузима. Као проблем човечанства инкорпориран је у његово постојање од најранијег периода. Стога је епоха којој припадамо погодна и својом угроженошћу условљена неопходном потребом за што интензивније сузбијање тероризма и што већу анализу овог феномена како би будућност уколико постоје оквири за онемогућавање тероризма била растерећенија по питању овог проблема. Разлог више за то био би и чињеница да је сваким даном свет све више изложен тероризму као и чињеница да су досадашње агенде заказале, те да је рат објављен тероризму покренут након 11. септембра 2001. године када су изведени терористички напади на САД уместо урушавања теороризма, урушио само политички режим у државама које су биле мете борбе против тероризма, а тероризам се насупрот очекивањима даље раширио драстичније и интензивније. Оваква стратегија допринела је само катастрофи и узлету тероризма, а никако његовом јењавању. Као посебан феномен модерног доба издвојио се сајбертероризам који по речима Иване Дамњановић представља терористичку претњу усклађену са технолошким развојем времена у ком живимо.¹² Утврђивање елемената тероризма, као и њихово рапчлањавање може допринети јаснијем сагледавању проблема који он представља, те имплементацији научно оправданих стратегија које би биле прихваћене у борби против најагресивнијег и најнеправеднијег облика рата чије испољавање читав свет уводи у зону деструкције, ризика и опасности.

Оно што тероризам истиче у односу на све друге непредвидиве опасности је и чињеница да из године у годину напади бивају све агресивнији, бројнији и смртоноснији, а број жртава се вртоглаво повећава, те само као пример треба рећи да се само за годину дана у периоду од 2013. године до 2014. године број напада у целом свету повећао за 35%, а број смртно настрадалих жртава за 81%.¹³ Оваква

¹² види: Дамњановић, Ивана, *Постоји ли сајбертероризам*, Политичка ревија, Институт за политичке студије, Београд, 2009.

¹³ Ђорђевић, Бранислав, и други, *Савремени тероризам*, Службени гласник, Београд, 2015. стр.9

експанзија тероризма указује на немоћ или неадекватност његовог сузбијања као и доминацију испољавања којом влада светом, те и чињеницу да су напади све погубнији и жртве све бројније. Ивана Дамњановић запажа да сама идеја о нападу изазива страх који као вид психолошког рата управо и представља један од циљева тероризма.¹⁴ У складу са тим научни кругови у свету интензивно се посвећују проучавању овог смртоносног феномена. Владе држава широм света улажу напоре како би подржале пројекте којима би се супротстављање тероризму практично оправдало и којима би тероризам могао бити сузбијен.

Међутим, у складу са логиком тајности која је неопходан стратешки маневар у борби са противником који носи обележја тероризма пројекти и студије које се спроводе на државном нивоу углавном нису увек доступне. Неким државама не одговара да се прихвати одређена дефиниција тероризма коју би друге државе прихватиле и обрнуто. Разлог томе је тај што их формулације дефиниција представљају у одређеном контексту страном која може бити терористичка. С друге стране постоји значајан број аутора који објављују радове чија садржина може да послужи у опсервацији проблема. Стога ни државе, ни академски аутори не могу да се усагласе око дефиниције тероризма. Па ипак, неопходно је указати на обавезну мултидисциплинарност сагледавања овог проблема чије решавање изискује интеракцију свих области науке и домета људског друштва у борби против тероризма. Нагомилавање емоционалног набоја који истискује логичност закључивања огледа се у узроковању енормног страха у виду манифестације тероризма као дехуманизирајућег, по жртве ниподаштавајућег, бруталног и за човечанство за сада нерешивог феномена. Конфузија, политичка неусаглашеност и неодређеност у дефинисању овог феномена временом је довела до тога да ни терористи себе не сматрају терористима.

У теорији у складу са комплексношћу феномена тероризма, слободније речено, бескрај одређења и дефиниција тероризма указује на његову суштински политичку природу. А видови манифестација одређени су околностима које терористи себи задају као адекватне за испуњење циља. Ни државама не иде у

¹⁴ Дамњановић, Ивана, *Постоји ли сајбертероризам*, Политичка ревија, Институт за политичке студије, Београд, 2009. стр.16

корист да изнедре званично прихватљиве дефиниције тероризма јер тиме сугеришу само своје националне интересе, фокусирају се на своје приоритете и тиме неретко буду у директној конфронтацији са неким другим државама чија се перцепција не само коси са оваквим дефиницијама, него их и директно угрожава. Последице неутемељености и дивергентности дефиниције тероризма су довеле до тога да се тероризму приписују и многи други видови политичког насиља који нису тероризам. Последице конфузног приписивања одређених историјских догађаја тероризму је и чињеница непостојања јединствене дефиниције тероризма.

Ивана Дамњановић истиче да и терористи као и остали политички актери користе технологију како би увећали своју моћ гранајући се посебно у три димензије значајне за терористичке агенде, а то су економска моћ, борбена моћ и информационо-комуникациона моћ.¹⁵ Овакаво запажање доприноси разумевању комплексности феномена имајући у виду слојевитост самих манифестационих сфера тероризма.

Ипак, треба напоменути да се се неретко као последица теоријске и научне незрелости код многих нестручних аутора који су изнедрили значајан број дефиниција тероризма види елементарно непознавање разлике између терора и тероризма, као и тероризма и других облика политичког насиља.

Разлику између терора и тероризма истиче Драган Симеуновић указујући на њихову сличност која се своди на то да и терор и тероризам представљају манифестацију насиља мањине, приликом ког су жртве невини и сплетом околности у догађају затечени људи, оба изазивају страх самим избором мете тј. жртвом која припада одређеној друштвеној групи.¹⁶ Разликом између терора и тероризма се сматра однос насиља и власти јер се под терором подразумева углавном насиље које се спроводи у циљу процеса реализације и манифестације моћи у намери да се одржи одређена власт, а тероризам је вид насиља који је усмерен ка некој власти. Али и овако општа дефинисаност појмова терора и тероризма мора се узети условно јер у пракси имамо примере који потврђују да не мора сваки терор да буде обележје

¹⁵ Дамњановић, Ивана, *Тероризам и технологија*, Тероризам као глобална претња, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2012. стр. 340- 352. (стр.6)

¹⁶ Симеуновић, Драган, *Тероризам*, Правни факултет Универзитета, Београд, 2009, стр.23-27.

насиља које изводи власт као што ни тероризам није увек само насиље усмерено против власти.

1.6.1. Дефиниција тероризма као проблем

Комплексност у дефинисању тероризма поред своје појавне и мултидисциплинарне природе своди се и на околности манифестовања која варирају у складу са многим другим факторима. Како и тероризам сам по себи неретко није препознат или признат од самих терориста као такав, коначна дефиниција нема изгледа да буде установљена док се не утемеље чврсти основи за њено једнообразно препознавање.

Још 1930. године формирана је прва дефиниција тероризма која каже да је тероризам злочин против међународног права, тј. „умишљена употреба средстава која могу да произведу опасност“. Ова дефиниција је формирана на трећој међународној конференцији за унификацију кривичног права одржаној у Бриселу.¹⁷

Са протоком времена и променама историјских околности, дефиниција тероризма бивала је све комплекснија. Имајући у виду сложене историјске околности под којима настају терористички напади, није могуће другачије приступити разумевању тероризма као појма чија само дефинисање представља проблем. С друге стране треба указати и на то да најмаркантније људске особине: осећај сопствености, потреба за преживљавањем и борба за сопствени живот које су

¹⁷ Бајагић, Младен, *Тероризам и међународно право*, Безбедност, Број 5-6, МУП РС, 2000, стр.25

се развиле код човека кроз еволуцију у цивилизацијском тренутку када се манифестује тероризам заузимају своју контрадикторност, а то се рецимо огледа кроз случај самоубилачког тероризма у коме се за циљ уништења непријатеља даје сопствени живот.

У значајној мери комплексан феномен покушајем дефинисања може се рећи да се претвара у феномен коме је бесконачан низ дефиниција недовољан како би се донела јединствено одређење са којим би се сви усагласили. Неретко сама сложеност лежи у лицемерју проматрања овог феномена као и у неједнообразности његовог тумачења у истим околностима од стране различитих починилаца.

Тероризам у данашње време је фундаментално-политички феномен. Његова манифестација се увек повезује са моћи, потребом за успостављањем моћи, демонстрацијом силе, а као крајњи циљ је остваривањем политичких циљева. Остварити циљ примарни је задатак терористичког ума. Терористи су агресори који своје циљеве и идеологије остварују методама присилног застрашивања, а на основу тога тероризам је планиран чин кога одликује срачунатост и систематичност.¹⁸

Његова непрекидна променљивост, инструментализација, експанзија и драматичност емитују основе за његову дефинициону неухватљивост и на основу тога имплицирају закључке о његовој неодређености као логичној условљености од нечег живог што је у сталном покрету јер би га тапкање или стајање у месту свело на решивост.

Хофман описује промене у значењу термина тероризам, однос терористичких организација према себи у промене у самосагледавању, те и моделима испољавања својих агенди. Хофман се држи идеје да је тероризам крајње срачунат процес који има политичку позадину. Он наводи да треба разликовати тероризам од гериле или обичног вида криминала, па терористима приписује и драматичну менталну предузимљивост као и алтриузам.¹⁹

¹⁸ Whittaker, J. David, *The terrorism reader- Second Edition*, New York, 2003. Стр.4.

¹⁹ Whittaker, J. David, *The terrorism reader- Second Edition*, New York, 2003. Стр.4-5.

Оно што отежава дефинисање тероризма је и чињеница да се он од своје појаве у 19.веку континуирано мењао. У тој необузданој неухватљивости његове сталне еволуције искрсла је дефиниција као проблем који је готово апсурдно немогуће одредити. Тај проблем се најјасније видео у неуспелим покушајима УН да на међународним конференцијама реше ову полемику, али се све завршавало без конкретизације решења проблема.²⁰

Динамизам, варијација и манифестација тероризма као и његов диверзитет довели су до комплексности која онемогућава да се одреди једна конкретна дефиниција, а како свакодневица захтева сваким даном све више сазнања о овом феномену чија инерција у свој вртлог увлачи интересовање читавог света намеће се научни проблем његовог одређења, а самим тим и логистичког предлога сузбијања и решења. Како понекад делује, сам феномен је толико заступљен да се не може одупрети утиску да његово сузбијање не би оштетило интересе појединих страна које се једним лицем залажу за његово сузбијање, а другим странама својих политичких, економских и техничко технолошких капацитета управо подржавају тероризам.

У УН постоји проблем постизања консензуса по питању дефиниције тероризма. Одеђен број држава чланица УН сматра да видове оружане борбе у циљу националног ослобођења од окупатора не треба подвести под тероризам, док други управо супротног става гледају на то инсистирајући на ставу да то јесте облик тероризма. Гледајући овај вид несугласности може се закључити да би прихватање конкретне дефиниције пореметило интересе неке стране која делајући своје активности не сматра терористичким. Имајући у виду да није било могуће дефинисати тероризам УН су прибегле оној теоријској димензији која обухвата средишњи приступ у дефинисању тероризма.²¹ Бирајући средишњи приступ у дефинисању тероризма УН су омогућиле његов разгранат развој по ободима проблема до ког то средишње решење не досеже, тако да не хватајући целину проблема у дефинициони контекст може да се закључи да треба очекивати довољно

²⁰ Scharf, P, Michael, *Defining Terrorism by Reference to the Law of War, Problems and Prospects, Proceeding of the International Conference on "Countering Terrorism Through Enhanced International Cooperation"* Courmayer Mont Blanc, Italy, 2000, 22-24. September.

²¹ Arlacchi, Pino, *Opening Remarks: Proceeding of the International Conference on Countering Terrorism through Enhanced International Cooperation*, Courmayer Mont Blanc, Italy, 2000, 22-24. September.

простора за још више тероризма, нарочито оног који дефиниционо није прихваћен као такав јер му ускост дефинисања даје довољно простора за маневре који су му потребни за експанзију.

Управо велики број дефиниција тероризма и уводи додатну конфузију у дефинисање овог феномена. Њихова заступљеност у неприхватљиво великом броју даје слободу и некомпетентним лицима да износе своје дефиниције тероризма тиме правећи конфузију још већом.

Проблем у дефинисању тероризма израћа из мора околности које се морају узети у обзир. Треба имати у виду чињеницу да тероризам представља криминалне акције које доводе до људских жртава, уништења материјалних добара, имовине и сваког типа интегритета. Рашчлањавање свих околности у којима се тероризам јавља представља могућност за проналажење дефиниције. Значајан елемент тероризма је идеологија терористичких организација као и вид и начин извођења терористичких акција. Унутрашња природа тероризма остаје спознајна логички и интуитивно, али вербално неубличена у једну опште прихваћену дефиницију.

Баш зато се може видети и мишљење да тероризам не треба симплификовати и генералисати.²² Велики број комплексних околности које доводе до тероризма оправдава овакво мишљење. Свако уопштавање или поједностављење ма колико доприносили финалном одговору на формирање једнообразне и општеприхватљиве дефиниције тероризма онемогућавају њено целокупно и свеобухватно, живо и променљиво стање у датим референцама времена и политичко историјских околности у којем се посматра.

Због тога Драган Симеуновић каже да је потребно пре дефинисања самог тероризма сагледати све оне чиниоце који имају утицај на стварање тероризма, дати њихову оцену постављену на основу међусобних релација у којима су супротстављени међусобно, као и њихов индивидуални, засебни утицај на тероризам.²³

²² Laquer, Walter, *The Age of Terrorism*, Little, Brown, Boston, 1987, str.9

²³ Симеуновић, Драган, *Тероризам*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009, стр.17

Теоретичари су бројни у оној мери у којој је готово нереално све их поменути, а само један осврт чине ставови који стоје иза тога да је тероризам вид стратешког насиља чији је циљ изазивање страха у одређеном делу неког друштва.²⁴

Даље, тероризам је вид насиља које врши мањи број људи како би застрашио већи број људи.²⁵ То је оно што је заједничко свакој манифестацији тероризма кроз епохе, иако је сам тероризам у различитим епохама имао различите видове испољавања.

Драган Симеуновић сматра да је тешкоћа у одређивању тероризма и та што неке државе зарад својих интереса не желе да се формира дефиниција тероризма.²⁶

Томе у прилог иде и став да оно што је неке терориста, другоме је борац за слободу.²⁷ По речима Драгана Симеуновића двоструки стандарди као импликатори двоструког морала на међународном пољу показују се и у разматрању овог феномена.²⁸ На основу тога може се доћи до закључка да постоји интерес да се не формулише јединствена и општеприхваћена дефиниција тероризма, те сваки њен покушај да буде формирана наиђе на неодобравање.

За тероризам се каже да је то вид застрашивања употребом силе у циљу постизања политичких циљева. Неопходно је створити страх код циљане групе изложене агресији.²⁹

Такође, сматра се и да тероризам који је религијски инспирисан има својеврсну трансценденталну ноту, а терористи који су поведени овим видом тероризма нису задојени политичким, етичким, физичким препрекама које могу да утичу на друге терористе.³⁰

²⁴ Bassiouni, Manhmoud, Cherif, *Terrorism, Law Enforcement and the Mass Media: Perspectives, Problems, Proposals*, The Journal of Criminal Law and Criminology, vol.72, no.1, New York, 1981.

²⁵ Clutterbuk, Richard, *The Future of Political Violence*, London: Macmillan, RUSI, 1986.

²⁶ Симеуновић, Драган, *Тероризам*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009, стр.18

²⁷ Cooley, K, John, *Unholy wars: Afganistan, America and International Terrorism*, London and Sterling, VA: Pluto Press, 2000.

²⁸ Симеуновић, Драган, *Тероризам*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009, стр.18

²⁹ Wieviorka, Michael, *The Making of terrorism*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 1993.

³⁰ Williams, L,Paul, *Al Qaeda:Brotherhood of Terror*, London and Harlow: Pearson, 2002.

Тероризам представља уништавање непријатеља најокрутнијим средствима.³¹ Овакав констатација је логична јер само бруталност напада може да изазове страх у оној популацији која је изложена тероризму. Посебно она бруталност која се понавља.

По Хакеру терористичке акције представљају спектакуларне изведбе терориста чије жртве су за циљ безначајни људи у терористичкој борби.³² Цивили жртве терористичких напада јесу циљ терориста, а њихова безначајност управо је сигнификатор значаја и успешности напада јер број цивилних жртава у терористичком нападу терористима указује на успешност напада.

Такође, под тероризмом се сматра и вид насиља против цивила од стране опозиције.³³ Оваквом виду тероризма често се прибегава када жели да се дестабилише држава како би се доказала немогућност актуелне власти да заштити народ, те се тиме изазову немири за смену власти.

По Хамилтону тероризам су сви они планирани чинови насиља који се користе искључиво у политичке сврхе усмерени против државних тела која садрже у принципу мали број опструената.³⁴

Хармон каже да је тероризам увек политичка стратегија која има конкретне циљеве.³⁵

Тероризам је, сматра се систематски, смишљен и широко распрострањен вид офанзивног насиља, убиства и деструкције која је усмерена на власт и представнике власти, цивиле, имовину са циљем који представља притисак на одређену заједницу или владе којима се тражи да промене своје актуелне политике и прихвате терористичке агенде.³⁶

³¹ Клајн, И, Шипка, М, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад, Прометеј, 2010.

³² Hacker, F, J, *Contagion and attraction of Terror and Terrorism* in: Alexsander, Y and Gleason, J, M, (eds) *Behavioural and Quantitive Perspectives on Terrorism*, New York, Pergamon Press, 1981.

³³ Halliday, F, *The World at 2000, Perils and Promises*, Basingstoke> Palgrave, 2001.

³⁴ Hamilton, L, C, *Ecology of Terrorism: A Historicak and Statistical Study*, Boulder, CO, University of Colorado, 1978.

³⁵ Harmon, C, C, *Terrorism Today*, London and Portland, OR: Frank Cass, 2000, стр 19.

³⁶ Herman, V, Van der Laan Bouma, R, *Nationalistist without a Nation South Moluccan Terrorism in the Netherlands in: Lodge ed. Terrorism: A Chalenge to the State*, Oxford, Martin Robertson, 1981. стр. 119- 146.

Хес сматра да тероризам представља осмишљене активности које су међусобно смислено повезане и које изазивају психолошко насиље и имају циљ да изазову панику и хаос у циљу одређене политичке стратегије.³⁷

Тероризмом се сматра и политичко насиље усмерено ка стварним демократијама.³⁸

Хофман доста уопштено закључује да је тероризам увек повезан са применом силе.³⁹

Занимљиво је осврнути се на изјаву о тероризму из 1978. како би се видела еволуција до данас, а та изјава каже да је терориста за једног свакако терориста и за другог, те да су сви терористички напади злочини и представљају кршење правила ратовања, уколико рат уопште и постоји.⁴⁰ Оваква визија тероризма би требало да важи и данас али имајући у виду немогућности за препознавање јединствене дефиниције тероризма јасно је да тероризам није за све стране препознатљив као такав.

Тероризам изазива очај и страх и доводи у сумњу поверење грађана у актуелну власт.⁴¹ Управо је то оно што дестабилише актуелну власт и говори у прилог малопре поменутом урушавању демократских држава.

Такође, по некима и насиље извођено у политичке циљеве које врше невладини актери кршећи кодексе понашања представља тероризам.⁴² По другима претња која изазива страх, а на основу изразитог насиља извођеног у политичке сврхе од стране неке групе или појединца представља тероризам.⁴³

³⁷ Hess, H, *Terrorism and Terrosrismus- Diskurs*, Tijdschrift voorcriminologie no.4, Amsterdam, 1981.

³⁸ Heyman, P, B, *Terrorism and America: A Commonsense Strategy for a Democratic Society*, Cambridge, MA and London: The MIT Press, 1998.

³⁹ Hofman, B, *Inside Terrorism*, London, Victor Gollancz, 1998.p.40

⁴⁰ Jenkins, B, M, *The Study of Terrorism: Definitional Problem in: Alexander and Gleason (eds), 1981. Behavioural and Quantitive Perspectives on Terrorism*, New York: Pergamon Press, 1978. стр. 3-10.

⁴¹ Leiser, B, M, *Terrorism, Guerrilla, Warfare and International Morality*, Journal and International Studies, vol 12, Stanford, 1977.

⁴² Lodge, J (ed) *Terrorism: A Challenge to the State*, Oxford: Martin Robertson, 1982.

⁴³ Mickolus, E, *Transitional Terrorism: A Criminology of Events 1968- 1979*. London, Aldwych, 1980.

Oxford English Disctionary у одредници за тероризам каже следеће: „Тероризам; системи терора. 1. Владавина застрашивањем какву је спроводила партија на власти у Француској за време револуције 1789- 1794. 2. Политика која има за циљ да терором уништи оне против којих се примењује: употреба метода застрашивања; чињеница примене терора или стање подвргнутости терору. Терориста је политички термин; примењује се за јакобинце и њихове представнике у Француској револуцији, посебно за оне који су повезани са сукобима у току владавине терора: свако ко покушава да наметне своје ставове системом застрашивања.“

Сматра се да је тероризам противзаконита употреба силе и насиља против појединца или имовине у циљу застрашивања или вршења притисака на цивиле, становништво, владе или неки конкретни сегмент друштва ради постизања политичких или социјалних циљева.⁴⁴ У дефинисању тероризма и министарство одбране САД има свој став и истиче да је тероризам циљано насиље или претња насиљем са идејом произвођења страха како би се извршио притисак или застрашивање друштва или влада са циљем постизања циљева који су политичке, идеолошке или религиозне природе.⁴⁵

У мору политичких теоретичара треба истаћи мишљење Драгана Симеуновића чија дефиниција уколико би се одбацило лицемерје које влада у светским научним круговима може на основу своје свеобухватности бити прихваћена за дефиницију тероризма у УН: „Као вишедимензионални политички феномен савремени тероризам се може теоријски најопштије одредити као сложени облик организовања групног, и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим брахијално физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити „велики циљеви” на морбидно спектакуларан начин, а непримерено датим

⁴⁴ Дефиниција коју је усвојио FBI. <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism>

⁴⁵ Дефиниција усвојена у министарству одбране САД.

условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају. Друштвено-угрожавајући опус тероризма обухвата претњу силом у оквиру интензивне психолошко-пропагандне делатности, злоупотребу интернета у терористичке сврхе, отмице, уцене, психофизичко злостављање, атентате, саботаже, диверзије, самоубилачке нападе, појединачна и масовна политичка убиства, и интенцију испољавања ређе над стварним и потенцијалним политичким противницима, а чешће над представницима система и невиним жртвама. Као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно *in concretum* против неке државе.⁴⁶

На основу чињенице о слојевитости проблема тероризма који затичемо чак и у формулисању саме дефиниције, димензије овог за човечанство драматичног, погубног и разорног феномена заузимају оне искуствене, научне и аналитичке сфере чији простори делују неисцрпни у напајању интелектуалне и научне свести оним садржајима који ће континуирано водити научнике и теоретичаре политичких феномена ка сталном испитивању и анализирању ове појаве. Његова предефинисаност на основу броја дефиниција које су настале указује на његову актуелност и истовремено неухватљивост свих интереса и садржаја обједињених кроз форму једне целовите дефиниције. Самим тим, пошто су интереси држава различити, дефиниција тероризма има перспективу да остане неприхваћена и неодређена званично, или је одреде оне стране чији би интереси били покривени кроз прихваћену дефиницију тероризма као нетерористички акти, иако суштински то јесу.

Наслућивање проблема у дефинисању тероризма се појављује од почетка покушаја да се ова појава дефинише када Хардман каже да је тероризам вид активности којима једна група људи која је организована има намеру да своје циљеве оствари систематском применом насиља.⁴⁷

⁴⁶ Симеуновић, Драган, *Тероризам, општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, библиотека Кримен 2009.; стр. 80

⁴⁷ Hardman, Jacob, Salutsky Benjamin, *Terrorism in Encyclopedia of the Social Science*, vol 14, Macmilan, New York, 1934.

Како тероризам непрестано еволуира, тако се и увек нове дефиниције појављују као последица потребе за разумевањем и анализирањем овог феномена. Оно што се може запазити на основу невероватно великог броја дефиниција као и званичног неприхватања једне конкретне дефиниције тероризма је чињеница да ће еволуацијом тероризма увек све нове дефиниције искрсавати као потреба теоретичара да досегну до суштине ове појаве и једне свеобухватне дефиниције.

И сама дефиниција тероризма зависи од оног ко је формира. У складу са перспективом посматрача почевши од влада и различитих теоретичара тероризам је кроз време и догађаје имао различито значење у складу са различитостима које су теоретичари који су се бавили њим носили у свом интелектуалном и искуственом корпусу.

Кроз време тероризам је постајао све сложенији друштвени феномен. Он је увелико превазишао дескриптивни метод и захтева детаљне научноистраживачке анализе које ће уобличити јединствену и опште прихватљиву дефиницију.

Оно што запажа Драган Симеуновић је чињеница која иде у прилог немогућности усаглашавања и успостављања једне дефиниције тероризма и факат да је лакше дефинисати статичне појаве које у својој динамичности манифестовања тероризам не представља.⁴⁸

Тероризам као сложена појава која се непрекидно развија представља изазов и најелитнијим теоретичарима. Управо у тој променљивости треба пронаћи варијабле на основу којих се тероризам испољава.

Тероризам је обележен тајношћу, увек се везује за насиље одређене групе, а неретко интензивне емоције онемогућавају његове објективно сагледавање. Свакако да је у отежавајућу анализу тероризма укључен и интерес влада, те је отежана адекватна научна анализа, а сам тероризам посматран из перспективе различитих наука има и другачије дефиниције.

Први који је уочио варијабилност садржаја термина тероризам као променљивог термина је Волтер Лакер 1987. године тиме указујући на адаптибилност овог феномена токовима модерног времена и актуелностима које

⁴⁸ Симеуновић, Драган, *Проблем дефинисања савременог тероризма*, Српска политичка мисао бр.3-5, 2005.

носи кроз политичке проблеме, сукобе и рат. Оно што је Лакер сјајно запазио је констатација да тероризам може да заузме енорман простор у научној литератури, али да нам ни то не олакшава разумевање тероризма.⁴⁹ Овакав Лакеров став се и данас потврђује када је чак три деценије након његове изјаве проблем дефинисања тероризма још увек актуелан.

Постоје и концизне дефиниције тероризма као што је дефиниција из 1984. године када је Брајан Џенкинс изнео своје мишљење да је тероризам употреба силе и претња употребом силе која је усмерена на остваривање политичких циљева.⁵⁰

Тероризам није идеологија, али може бити заснован на идеологији. То је вид борбе за остваривање одређених циљева искључиво употребом насиља у циљу застрашивања људи и државних органа како би се остварили циљеви терористичке организације.

Тероризам код оне групе људи ка којој је усмерен изазива осим страха и збуњеност, неснађеност и затеченост у околностима терористичког напада, посебно уколико та група људи представља насумичне цивиле, што у перспективи понављања терористичких акција у метама напада изазива осећај небезбедности и неконтролисаоног стања попут друштвеног хаоса, а у перспективи осећај безизлазности и аномије.

Занимљиво је узети у обзир и виђење Војина Димитријевића који каже да тероризам изазива јаке психичке реакције, првенствено страх код ширег круга људи у убеђењу да ће то довести до постизања политичких циљева.⁵¹ Тај страх никада није имагинаран већ врло рационалан јер су мете цивили немоћни да пруже отпор, те је свако потенцијална жртва и као појединац ништа није у могућности да уради како би се околности измениле.

Драган Симеуновић каже и да је тероризам вишедимензионални политички феномен који садржи силу, страх, претњу, насиље, политички аспект - ефекат-циљ, психолошки ефекат и неконтролисану реакцију, насумични избор мета и жртава, намерно испланирана и систематски организована акција, начин борбе,

⁴⁹ Laqueur Walter, *The Age of Terrorism*, Little Brown and Company; Subsequent edition, Boston, 1987.

⁵⁰ Jenkins, Brajan, Michael, *Will Terrorists Go Nuclear*, Prometheus Books, New York, 2008.

⁵¹ Димитријевић, Војин, *Тероризам*, Нир радничка штампа, Београд, 1982.

противправни акт.⁵² Та терористичка вишедимензионалност упућује управо на његову незавршивост и несводивост на симплицитет.

Проблеми у дефинисању тероризма настају као разлика у сагледавању овог феномена од стране различитих држава где се компетентни за ово питање боре да се прихвати политичка дефиниција које се они држе, док другима то никако не иде у прилог. Ту се опет сусрећемо са феноменом двоструких стандарда или лицемерја које онемогућава формирање дефиниције тероризма јер само дефинисање тероризма је корак ка системском супротстављању овој појави.

Неоподно је јасно раздвојити тероризам од других видова политичког насиља, али како број теоретичара тероризма вртоглаво нараста својим каткад необјективним, а понекад и нестручним сагледавањем овог феномена компликује се његово разумевање и околности у којима се појављује. На тај начин се и конфузија по питању овог феномена увећава и тешко да ће се убрзо јавити једна конкретна дефиниција која је опште прихваћена.

Јасно је да је тероризам обележен неморалношћу, изазивањем страха, бруталношћу, ексцентричношћу, незаконитошћу, организованошћу, ирационалношћу, идеологијом, одређењем жртве и објекта напада, симболичношћу, осуђивањем, али и подржавањем од стране присталица одређене групе која је извела напад, насилношћу, спектакуларношћу, тајношћу. Оно што је проблем што иако постоји толико много сазнања њихов обим је недовољан фактор да се одреди јединствена формулација дефиниције.

Зарад циљева за које се боре терористи неопходно је имати драматичан публицитет којим ће се засејати страх међу популацијом која је изложена тероризму, те се тиме и пренети порука да ће тако бити све док се не постигну њихови циљеви.

Неморалност тероризма се огледа у непоштовању правила ратовања. Терористи на том принципу бирају спектакуларност као основ својих циљева које треба постићи. Бруталност је неопходна у неморалном виду борбе коју они воде и у том смислу не постоје жртве које би могле бити на основу етике поштеђене. Управо неселективност мета производи страх и панику код грађана који очекују реакције

⁵² Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009. стр. 66-81.

својих власти. Власт не може да заштити народ, те се то друштво уводи у стање хаоса што и јесте циљ терориста. Неселективност мета као и што већи број жртава различитог животног доба, пола или ма ког другог обележја указује да свако може бити мета и жртва напада, а са тим се увек повезује паника и страх који обузима људе, а то јесте циљ терориста.

Свирепост и бруталност очитују потпуни ирационализам али управо такви чиновници доводе народ до утеривања страха у кости јер тим убиствима терористи не остварују своје циљеве већ само сеју смрт. Сејући смрт шире страх као своје средство до победе. Јер произвођење страха је њихово најзначајније оружје. Управо је страх оно што терористи имају за циљ да произведу на свом за тероризам одабраном полигону. Не постоји држава у којој се на тероризам не гледа са осуђивањем сматрајући га тешким кривичним делом. Па, иако је тако, још увек је немогуће сузбити га.

Оно што је чињеница да данас скоро сто година након формирања прве дефиниције тероризма свет још увек није пронашао јединствену и адекватну дефиницију. Испоставља се да на основу великог броја дефиниција тероризма енергија аналитичара утрошена како би формулација дефиниције била предложена, али не и прихваћена. Разлог за то је његова вишедимензионалност о којој говори Симеуновић, јер протоком времена и сам тероризам поприма оне димензионалне диференцијације које су обележја историјског времена и политичког тренда или нужности.

Треба истаћи и то да је један од разлога за овакав број дефиниција и број неексперата који су изнедрили велики број дефиниција у чијем мору теоретисања се уместо научности успоставља конфузија. Та конфузија олакшава многим да се опробају у „вештини“ креирања јединствене дефиниције тероризма, те се теоријски хаос око дефинисања тероризма умножава сразмерно расту самог феномена.

Гађиновић у овом аспекту запажа да аналитичари у складу са својим политичким интересима дефинишу тероризам на различит начин сагледавајући га из сопствене перспективе, те се оправдава израз „политика тероризма“ која се руководи

искључиво интересима оних водећих сила које је дефинишу.⁵³ У томе и лежи један од основних проблема због којих се дефиниција тероризма не озваничава у оквиру једнообразне прихватљиве научне и чињеничне околности исказане речима. У складу са оваквим ставом могуће је да она никада и неће бити прихваћена уз сагласност свих страна. Уколико тако заиста буде, можемо бити уверени да је и борба против тероризма упућена на све већу комплексност и неограничено трајање.

Још седамдесетих година двадесетог века установљено је да се на основу комплексности и слојевитости феномена дефиниција тероризма још дуго неће пронаћи, а данас увиђамо ово становиште као истинито.⁵⁴ Може се рећи да су нови видови стварности, попут технологија које су освојиле свет врло брзо нашли примену у тероризму, а на основу тога закључује се да динамика тероризма прати динамику стварности креирајући интерни систем по ком развија своје системе и моделе испољавања.

Још један од бројних разлога зашто дефиниција тероризма није формирана је и чињеница да је сам тероризам различито прихваћен из угла различитих страна. Терористи често себе називају борцима за слободу, док супротна страна изложена насиљу и терористичким активностима оцењује да је угрожена од стране терористичке агресије.

Симеуновић је запазио да је Алекс Шмид, цењени светски познавалац и аналитичар тероризма осамдесетих година прошлог века покушао да дефинише тероризам на академском нивоу и то тако што је извршио анализу великог броја дефиниција, тачније њих 109 из којих је узео елементе релевантне за тероризам и поставио их у проценте на основу њихове заступљености: захтеви који су постављени трећим странама 4%, криминалне активности 6%, фреквенца насиља 7%, прикривена природа 9%, изненадност насиља 9%, демонстрација другима 13,5%, симболичан аспект 13, 5, организација или колективитет као извршилац 14%, невиност жртава 15,5%, застрашивање 17%, цивили као жртве 17,5%, самовољност,

⁵³ Гађиновић, Радослав, *Методологија проглашења неке организације терористичком*, Војно дело, Београд, 2011, стр.362.

⁵⁴ Биланџић, Мирко, Грубић Александра, *Самоубилачки тероризам: стратешке и социјеталне димензије*, „Полемос 15“, Загреб, 2012.

насумични карактер 21%, публицитет 21,5%, изнуђивање пристанка, присила 30%, стратегија, метод борбе 30,5%, планирана, систематска акција 32%, диференцијација жртва- циљ 37, 5%, психолошки ефекти 41,5%, претња 47,5%, страх 51%, политичка компонента 65%, насиље 83,5%.⁵⁵

Чак ни овакав математички приступ није олакшао полемисање и формулацију коначне дефиниције.

Симеуновић каже да су Слен и Комбс дефинисали тероризам тако да је то „спој рата и позоришта, драматизација најзабрањеније и најгнусније врсте насиља које се врши над недужним жртвама- која се изводи пред публиком у нади да ће се створити атмосфера страха у политичке сврхе“.⁵⁶

Ово запажање одговара чињеницама о тероризму, али као и многа друга и оно смета појединима који се питају за одлуку о формулацији остављајући море дефиниција тероризма да још дуго таласа у ударима његове физичке манифестованости.

По Силвани Марић тероризам не представља вид герилског ратовања, ни политички, ни идеолошки покрет, већ је то начин рада неке групе која има своја политичка, филозофска или религијска уверења и делује у циљу дестабилизације одређене државе или регије с циљем да на тај начин промовише своје религијске, екстремистичке, радикално марксистичке, расне или фашистичке идеје.⁵⁷

Ширина промишљања о тероризму колико год замагљује коначну дефиницију, истовремено омогућава схватање њеног обима на основу утицаја који тероризам има на човечанство. На основу тога треба навести и виђење које по Курмнику и Рибникару каже да је тероризам вид нелегалног рата.⁵⁸

⁵⁵ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет универзитета у Београду, Београд, 2009.стр 25.

⁵⁶ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет универзитета у Београду, Београд, 2009. стр 40-41.

⁵⁷ Марић, Силвана, *Тероризам као глобални феномен*, Медианали, Загреб, 2012.

⁵⁸ Курмник, Бартелеми, Рибникар, Дарко, *Асиметрични ратови*, Евро Ђунти, Београд, 2003, стр.123.

Симеуновић каже да се тероризам као политички феномен сврстава у сложене облике политичког насиља заједно са побунама, насилним протестима, устанком, ратом, субверзијом, терором, немирима.⁵⁹

Код Саше Мијалковића видимо становиште по ком тероризам представља смишљену, сврсисходну и често организовану и систематску употребу насиља и застрашивања ради креирања или искоришћавања атмосфере страха грађана и носилаца власти с циљем прокламовања извесних идеолошких, најчешће политичких вредности, циљева или интереса и присиљавања државних власти да удовоље захтевима терориста.⁶⁰

Изостанак једне и општеприхваћене дефиниције тероризма има далекосежне последице у креирању и раду међународне политике, примене закона и борбе против тероризма. Формирање дефиниције оспориће терористичким организацијама могућност добијања легитимитета и осујетиће подршку народа чији је интерес стабилност државе. Дефиниција тероризма је значајан корак у борби против тероризма, а рашчлањавање старог и новог тероризма од великог је значаја и за друштво и за политику. Стари тероризам таргетира конкретне циљеве који су унапред одабрани, не бира жртве већ се фокусира на што већи број невиних који су страдали.

Да је извести дефиницију тероризма лако, показало се да није, али је чињенична препрека томе одсуство међународне сагласности о једној прихватљивој дефиницији.

И код Хофмана⁶¹ и код Симеуновића можемо да запазимо примећене забуне у одређењу тероризма којима научна литература значано обилује када се тероризам кроз анализу историјских догађаја повезаних са насиљем меша са герилским видом борбе, неполитичким убиствима и неким другим облицима криминалитета. Научно је нелегитимно рећи да је сваки атентат у историји терористички напад, као што је

⁵⁹ Симеуновић, Драган, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр.104.

⁶⁰ Мијалковић, Саша, *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Земун, 2009, стр.242.

⁶¹ Whittaker, D.J., *The Terrorism reader- second Edition*, New York, 2003.

погрешно исто тврдити и за политичка убиства кроз историју, имајући у виду да су одређени историјски контексти у одређеним епохама политичко убиство узимали као уобичајену промену власти. У складу са тим, неопходно је у анализи политичких убистава кроз историју узети читав шири историјски контекст како би се одређено политичко убиство разумело на прави начин. Треба истаћи да се елементи тероризма, тачније његови зачеци могу видети евентуално код зилота и асасина и то у оним убиствима која су се одвијала на јавном месту, али су чак и ови видови насиља суштински заправо само увод у тероризам у данашњем смислу речи. Тероризам кроз историју има своје манифестационе моделе који би могли да се подведу под поставке основа тероризма али неопходно је нагласити да се тероризам у оном смислу речи у ком га подразумевамо данас појавио тек у 19. веку. Овај вид конфузије уноси даље недоследности у анализи и разумевању феномена, те и финално погрешних закључака.

Један од разлога за овакав дисконтинуитет у научном сагледавању порекла и настанка тероризма последица је научно још увек неутемељене дефиниције тероризма. Сама реч тероризам порекло има у латинском језику потичући од речи *terrere* чије значење представља тремор мишића од страха, дрхтање од страха, бити уплашен, застрашен, преплашен. Као термин имплементира се тек преко Француске револуције у политичке садржаје. Суштински највећи проблем у формирању дефиниције представља индивидуални интелектуални и искуствени садржај научника или истраживача који стреми формулацији дефиниције јер сами елементи тероризма који у себи носе елементе насиља индивидуално су углавном предиспонирани оном увидом у садржаје стварности које у свом искуству и научној ширини има похрањене појединац који се бави овим питањем. Отуд много проблема и у самом старту формирања дефиниције тероризма, која аналогно за собом вуче даље анализе овог феномена. Немогуће је сваки вид насиља који изазива страх назвати тероризмом.

1.6.2. Класификације и облици тероризма

Тероризам се на основу циљева може класификовати на идеолошки мотивисан тероризам који може бити левичарски и десничарски, етно-сепаратистички, верски тероризам који се дели на тероризам секти и тероризам који је настао на тумачењима великих религија.⁶²

На основу средстава која терористи користе, тероризам се класификује на класични, биохемијски и нуклеарни тероризам.⁶³

У складу са методама тероризам се класификује на класични, самоубилачки, сајбер-тероризам, нарко-тероризам.⁶⁴

По критеријумима актера тероризам може бити индивидуални, тероризам организација и илегалних група и институционални тероризам.⁶⁵

Потребно је истаћи левичарски тероризам који се углавном држи идеје да је парламентарна борба без резултата. Понеке левичарске политичке оријентације прибегавају насилништву као облику политичке борбе. Последње деценије двадесетог века, заправо седамдесетих година двадесетог века левичари су демонстрирали свој тероризам. Значајне последице биле су у Јапану у деловању Црвене армије, затим у Италији преко покрета Црвене бригаде, те у Немачкој у којој је кроз овај вид тероризма иступила организација Фракција Црвене армије, позната и као Бадер-Мајнхоф група. За тему рада значајно је у овом тренутку само поменути да је у све три организације било запажено учешће жена, а то ће касније свакако бити

⁶² Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет универзитета у Београду, Београд, 2009.стр 82-85.

⁶³ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет универзитета у Београду, Београд, 2009.стр 83.

⁶⁴ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет универзитета у Београду, Београд, 2009.стр 84.

⁶⁵ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет универзитета у Београду, Београд, 2009.стр 85.

далеко детаљније обрађено. Драган Симеуновић запажа са су као припаднице сила Осовине све три државе изнеле потребу појединца да једну крајност превазиђу другом крајношћу.⁶⁶ У околностима у којима је тероризам заснован на идејама које преузима из анархизма или марксизма или неомарксизма назива се: левичарски тероризам, црвени тероризам и анархистички тероризам. Карактеристично за сваки тероризам је убеђење да се не може никакав циљ постићи мирним путем и да је насиље једини начин реакције.

Десничарски тероризам своју улогу тек треба да прикаже у позицији доминације. Он је овде сведен на интензиван екстремизам чије методе воде до потпуног потчињавања непријатеља или онда када је то неизводљиво до његове ектерминације. Карактеристично за десничарску идеологију је јачање крајем двадесетог и почетком двадесетпрвог века. Као струја крајње екстремних ставова обележена је осујећавањем свега што има интенцију да буде културолошка нова карика у еволуцији, одбија мултикултурализам и толеранцију, а у први план ставља религијски инспирисане покрете, идеологије, плурализам, а сопственом идеологијом подржава насиље и тероризам оријентисан ка имигрантима. Десница одређује ригидност према културним правцима који се појављују, неравноправан однос полова, залагање за повећање наоружања, незаинтересованост за најниже слојеве друштва, нетолеранција према имигрантима, неодобравање абортуса.

Етно-сепаратистички тероризам се суштински своди на организовање група по националној основи у циљу реализације територијалног или статусног постигнућа.⁶⁷ Као пример етно-сепаратистичког тероризма могу се навести терористи Северне Ирске, терористи на подручју Корзике, у Чеченији, Баскија у Шпанији, Тамил у Шри Ланки, албански тероризам на југу Србије. Суштина етно-сепаратистичких терористичких организација је да за циљ имају да формирају национални идентитет на основу одређеног националистичког наслеђа активирајући том приликом одређене заједнице или етничке групе. Тероризам и насиље у етно-

⁶⁶ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Библиотека Кримен, 2009, стр.123- 168.

⁶⁷ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Библиотека Кримен, 2009, стр, 169- 195.

сепаратистичком тероризму представљају круцијални вид активности јер је константно насиље једнако константном конфликту, а они за циљ имају континуирану манифестацију етничког идентитета који овим путем демонстрира своју доминацију. Страх је основно средство којим етно-сепаратисти утичу на друштвене заједнице. Концепт етно-сепаратизма обавезно обезвређује власт и додељује јој незаконитост, избацује се из конкретне етничке заједнице, а етничке групе које не припадају етно-сепаратизму приморане су да се иселе са одређеног простора. Тиме се додатно јача етнички идентитет етно-сепаратистичке организације.

Уопштено говорећи, када тероризам посматрамо као глобални феномен, страх као интегративни елемент тероризма изискује интензивирање нових терористичких напада уливајући бојазан у оне заједнице ка којима је насиље усмерено. Страх је и појачан бруталношћу која не селекује жртве већ су све жртве жељени домети самог напада.

Оно што треба истаћи је чињеница да је етничка припадност уобличена у национализам изнедрила терористичке организације чије активности се спроводе под окриљем нације, неретко најбруталније природе. Концептуално овом типу припадају, рецимо, конфликти између Израела и Палестине, али и сукоби муслимана и Индуса у Кашмиру. Из овог облика етно-сепаратистичког тероризма имамо још један вид тероризма који се из њега развио, а то је верски фундиран тероризам.

Као једна од активних етно-сепаратистичких група истиче се и ЕТА која је била током својих активности у Шпанији и Француској основана ради формирања независне државе Баскије на тлу Шпаније. Терористи ЕТА су у својим редовима имали и жене, а оно што је посебно изазивало страх биле су бомбе-аутомобили и бомбе у хотелима у Шпанији управо у време када је туристичка сезона у току, отмице људи и авиона, оружани напади. Њихов тероризам заснован на снажном етничком елементу правећи терористичке нападе не само у Шпанији и Француској

већ и тиме угрожавајући странце туристе на основу чега постаје обележена као међународна терористичка организација.⁶⁸

Верски фондиран тероризам се заснива на тероризму који спроводе секте и тероризму који се заснива на реинтерпретацији великих религија. Верски фондиран тероризам се заснива на екстремним религијским веровањима која оправдавају терористичке акте, а како је овај вид тероризма неприхватљив како политички, тако и етички, сваки одговор на њега има оправдање.⁶⁹

Верски фанатизам истиче се неограниченим мотивационим пољем за спровођење терористичких акција верских фанатика, те је тероризам инспирисан верским фанатизмом при врху степена бруталности, суровости и немилости испољавања агресије.

И у овом виду тероризма жене имају удела, супротно логици религијских текстова у којима се прокламује мир. Управо највеће религије и имају изражен верски тероризам као манифестацију религиозних фанатика. Верски тероризам добија на замаху након исламске револуције 1979. у Ирану.

Тероризам на основу средстава која се користе може бити класичан, биохемијски и нуклеарни тероризам.

Класични тероризам је углавном усмерен на убијање цивила. Па, ипак то није увек случај. Неретко левичарски (а и други) тероризам бележи да су терористи за мете узимали полицајце. Тако да су неретко средства која се користе (конвенционално оружје, експлозив и слично) усмерени ка оним метама којима терористи шаљу поруку.

Нуклеарни тероризам је облик тероризма чије последице су погубне по читав свет. Драматично али потпуно очекивано је да одређене терористичке организације покушавају да дођу у посед супстанци које су потребне за прављење атомске бомбе.

⁶⁸ Sullivan, John, *ETA and Basque Nationalism: The Fight for Euskadi 1890- 1986*, Routledge, London, 1988.

⁶⁹ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Библиотека Кримен, 2009, стр 196-230.

Овај вид тероризма, иако погубнији има веома реалне могућности да се реализује у блиској будућности јер чињеница да за једну атомску бомбу треба набавити 25кг обogaћеног уранијума и неколико грама плутонијума који иако лоциран у више држава није увек чуван по прописима, у складу са безбедносним прописима чак и када би били чувани адекватно терористи имају значајне ресурсе којима плаћају стручњаке способне да реализују њихову агенду.

На основу метода, тероризам је класични, сајбер, самоубилачки и наркотероризам.

Самоубилачки тероризам је вид тероризма у ком терориста извршава терористички напад том приликом жртвујући и свој живот. Овај вид тероризма као своје актере има жене и децу и то у све већем броју. Субјективни разлози су бројни, а у њих спадају освета, неостварене амбиције али и љубав и авантуризам и то најучесталије код младих особа.⁷⁰

Палестина у својим редовима издиже жене борце, те је пропаганда да жене треба да буду једнаке у борби са мушкарцима против Израела.⁷¹ Женама је то једини вид стицања славе, а деца су увек након смрти мајки самоубица бомбаша обезбеђена и учена да су им мајке велике хероине које су животе дале за виши циљ што и јесте тачно у терористичким организацијама.⁷² Једна од њих је Далал ал Мугхраби као припадница терористичке организације Фатах.⁷³ Она је 1978. год је била учесница отмице аутобуса током чега је у смрт одведено 35 људи, од којих је 12 деце. Током тог терористичког напада Далал је и убијена. Након тога она постаје палестинска хероина и симбол борбе против Израела.⁷⁴

Сајбер тероризам представља онај облик тероризма који користи информационе технологије као средство за извршавање напада, а чији је циљ прављење велике штете метама. Наркотероризам представља видове тероризма које мафија спроводи у циљу обезбеђивања, производње, транзита и дистрибуције дроге.

⁷⁰ Хобсбаум, Ерик, *Глобализација, демократија и тероризам*, Капитал, Београд, 2003, стр.10.

⁷¹ https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_21181/E_064_17_1307444960.pdf

⁷² https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_21181/E_064_17_1307444960.pdf

⁷³ https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_21181/E_064_17_1307444960.pdf

⁷⁴ http://www.palwatch.org/main.aspx?fi=679&doc_id=27672

Поред тога, средства добијена нелегалним прометом дроге користе се за финансирање терористичких акција.

Узроци појаве тероризма се деле на субјективне и објективне.

Субјективни узроци тероризма засновани су уверењима појединаца или групе да је насиље једини начин да се ствари промене. Са друге стране проблеми у економији, дисфункционална власт, неправда, сиромаштво представљају објективне узроке тероризма. Томе припада и организовани криминал. Недемократско уређење иницира стварање национализма, често екстремног, који може прерасти у фанатизам.⁷⁵

Драган Симеуновић сматра да постоји читав низ узрока који су везани за околности у којима се на одређеном подручју тероризам јавља.⁷⁶ Њихова многобројност указује на сложеност феномена који представља тероризам.

1.7. Историјат тероризма

Истраживачи тероризма се углавном слажу по питању става да тероризам потиче из периода Француске револуције. Оно по чему је тероризам као тероризам у виду термина освануо у Француској револуцији су екстремне мере које су

⁷⁵ Стем, Џесика, *Екстремни терористи*, Александрија Прес, Београд, 2004, стр.8.

⁷⁶ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Библиотека Кримен, 2009,стр 196-230.

јакобинци⁷⁷ примењивали како би очували револуцију. Специфично за јакобинце, а и оно на основу чега су и ушли у историју као први терористи је психолошки аспект овог вида борбе који се сводио на креирање великог страха код мета које би биле противници јакобинаца. Тај страх се манифестовао свакодневним прогонима особа на које би пала сумња да су противници јакобинаца. Казне за осумњичене биле су бруталне и јавне, а оне су представљале гиљотину, кржаве трагове по улицама, јавно, максимално и циљано испољавање моћи са циљем постизања страха код народа који би се окренуо против њих. Смртна казна била је малтене једини вид казне током владе јакобинаца. 1873. године јакобинци су у свом листу објавили да је гиљотина онај вид терора који мора да се прошири на целу Француску како би сви противници јакобинаца били елиминисани. Само гиљотина је јакобинцима била ефикасан метод да се постигну жељени циљеви.

Овај облик насиља који су спроводили јакобинци са позиције власти представља терор, а не тероризам, иако су они били називани терористима од стране противника револуције попут Берка, али у значењу „они који спроводе терор“.⁷⁸ Треба истаћи став Драгана Симеуновића који каже да је анархизам услов за тероризам 19. века заснован на антипарлементаризму.⁷⁹ Овде треба поменути Михаила Александровича Бакуњина који је један од значајнијих анархистичких мислилаца и представник анархистичке идеологије и филозофије, те и један од круцијалних личности у формирању модерног анархизма. Залагао се за насиље, делимично инспирисани Бакуњиновим анархизмом, те је у Русији крајем 19. века био инспирација значајаном броју терористичких група које су деловале у тајности. Треба поменути да су у овим терористичким организацијама и жене имале удела, а успешност њихових терористичких друштава потврђује и убиство руског цара Александра другог 1881. године.

⁷⁷ Јакобинци су револуционарне снаге Француске револуције које су имале демократске идеје. Њихова борба је била усмерена на већа права ситног грађанства и за укидање неједнакости насталих богаћењем. Назив су добили по свом седишту које је било у Паризу у самостану Светог Јакова. Организовали су народну војску и комитет јавног спаса. Донели су и устав којим су укинули феудализам. Вођа им је био Максимилијан Робеспјер. Сви напори комитета и јакобинаца били су усмерени на брутално угушивање контрареволуције и елиминацију непријатеља јакобинаца.

⁷⁸ види: Берк, Едмунд, *Размишљања о револуцији у Француској*, Филип Вишњић, Београд, 2001.

⁷⁹ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет у Београду, Универзитет у Београду, Београд, 2009, стр.110- 116.

Цео 19. и 20. век тероризам представља насиље које врше одређене групе. Те насилне групе су биле оличене у националним организацијама чија борба се била окренула према страним силама, организације предвођене радницима, анархистима националистичке организације. Својствено свим терористима и терористичким организацијама које су наведене је „терористичка организација“ као дефиниционо описни елемент именован од стране влада и представника власти.⁸⁰

Мимо наведених група у 20. веку током шездесетих и седамдесетих година и почетком осамдесетих година терористима су се сматрале левичарске и десничарске групе. По речима Драгана Симеуновића десничарски тероризам је вид екстремизма. Симеуновић веома концизно даље наводи да непријатеља треба учинити безопасним, а то може да се реализује „његовим потчињавањем, уништавањем или асимилацијом њих у нас“.⁸¹

Након тероризма који се одвијао унутар држава, тероризам еволуира у међународни феномен. Крајем 20. и почетком 21. века тероризам јача формирајући нове оквире делања и манифестовања. У том периоду највећу опасност представља ескалација исламског тероризма, сајбер тероризам усклађен са развојем технологија, као и самоубилачки тероризам.

1.8. Жене у тероризму кроз историју

⁸⁰ Вајт Р, Џонатан, *Тероризам*, Александрија Прес, Београд, 2004, стр.10

⁸¹ Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет у Београду, Универзитет у Београду, Београд, 2009, стр.110- 116.

Иако су жене данас у све већем фокусу као снаге тероризма њихово учешће у терористичким акцијама има дугу историју чији почеци се бележе од најранијих савремених терористичких група у 19. веку у Русији у виду покрета „Руска народна воља“, па све до самоубилачких терористичких напада које изводе жене у Палестини, Чеченији, Шри Ланки последњих неколико деценија. Кроз историју у складу са околностима и својом позицијом жене су заузимале различите улоге у тероризму. Њихове улоге у тероризму биле су одређене културолошким концептом али и историјским тренутком.

„Народна воља“ у Русији представљала је у идеолошком смислу револуционарни покрет који је за циљ имао смену царске аутократије. „Народна воља“ је организирана 1879. године од стране народне партије „Земља и слобода“ која је за циљ имала промовисање социјалне револуције међу сељацима. „Народна воља“ настала као наредни корак два претходна покрета која су сузбијена: „Земља и воља“, те након ње „Слобода или смрт“. Из покрета „Слобода или смрт“ настаје „Народна воља“ која је била обузета идејама слободе живота, говора, мисли, те и формирањем идеолошки здравијег друштва у коме не би било сурово потлачених и где би слобода била имератив.

Појава жена у тероризму се бележи у Русији као држави за коју се сматра да је имала прву терористичку организацију у виду нихилистичког покрета „Народна воља“ који се средином деветнаестог века ширио међу руском интелигенцијом и изазивао радикализам у својим редовима имајући по први пут забележено активно учешће жена.

„Народна воља“ била је инспирисана идејама о потпуном ослобађању: слободи мисли и говора, слободи окупљања, кретања, штампе, слободи избора. Одређен вид слобода и није био првенствено ни видљив као опција за сеоско становништво изложено екстремној репресији. Већина народа се мирила са актуелним положајем немоћна чак и да сагледа да постоји начин да се ствари промене. Руски елитни интелектуални корпус тог времена заговарао је идеју која њихов покрет и њих није имала намеру да постави на водећу позицију у држави, већ да укаже сеоском становништву на могућности бољег живота које би они требало да

изграде, те су очекивали да ће њихова револуција утицати на промене које би сама села спровела и организовала се као ново самоуправно сеоско социјалистичко друштво. Основ „Народне воље“ био је позив на терор као идеја њихове незауставиве борбе која може стати само након постизања њихових идеја које су биле супротстављене власти и њиховим присталицама.

Централно тело „Народне воље“ био је Извршни комитет чијом одлуком је цар Александар Други Николаевич осуђен на смрт због злочина над руским народом. Вођени тим духом 1881. године организовали су nerede у Санкт Петербургу током којих је извршен атентат на цара Александра Другог Николаевича који је у тренутку убиства био император сверуски, цар пољски и велики кнез фински. Након атентата син убијеног цара Александар Трећи угушује „Народну вољу“.

Значајно је нагласити да је веома интересантан и маркантан лик у терористичкој организацији „Народна воља“ имао и значајан број жена, од којих је једна од најпознатијих Вера Ивановна Засулич. Лик Вере Засулич се појављује као одраз правог лица борбе коју је организација имала и то кроз женски фактор. У њеном учествовању у „Народној вољи“ осликава се изузетно наглашен утицај женског фактора у овој терористичкој организацији која гласи за прву у којој су жене узеле допринос у борби за идеологију терористичке организације којој припадају. Вера Ивановна Засулич била је књижевница, у раном детињству остала без оца, а одрасла на мајчино инсистирање у породици богатијих рођака. Након средње школе прикључује се радикалним политичким струјама и држи часове књижевности за раднике. На основу знања и образовања била је изузетан члан револуционарног покрета кијевских побуњеника.⁸² Вера Засулич је пуцала у шефа полиције Санкт Петербурга том приликом наневши му тешке повреде. У овој акцији поред колега главну подршку пружила јој је Марија Коленкина са којом је и развила идејни план атентата огорчена на притиске од стране власти.⁸³

⁸² Engel Barbara A., Rosenthal Clifford N, *Women Against the Tsar*, London, Routledge, 1992, str.61-62.

⁸³ Siljak Ana, *Angel of Vengeance: "The Girl Assassin" The Governor of St. Petersburg and Russia's Revolutionar World*, New York, St.Martin's Press, 2008, str.2, 10-11.

Након што за овај чин на суду није проглашена кривом, преводила је књиге Карла Маркса на руски што је значајно утицало на ширење марксизма међу руским интелектуалцима осамдесетих и деведесетих година 19. века. На овај начин Вера Засулич била је заслужна за формирање Руске социјалдемократске радничке партије 1898. године. У идејама и покрету који је заступала 1900. године Вери Засулич прикључују се Владимир Илич Лењин, Александар Потресов и Јулијус Мартов формирајући марксистички часопис „Искра“ кроз који пласирају своје идеје. Након револуције 1905. године Засуличева се враћа у Русију, али њена активност у револуционарној политици слаби. Умире 1919. године од упале плућа.⁸⁴

Вера Засулич представља жену терористу израженог патриотизма која је устала против опресије државе. Степен њене приврежености народу осликава се и у подршци коју је имала. Њен тероризам сматрао се као херојски подвиг против друштвене неправде. У каснијим моделима терористичких напада које су надаље извршавале жене сретаћемо се са овим типом херојског тероризма као честим мотивом који се везује за лик жена терориста.

Вера Засулич је кроз лик жене терористе изнедрила архетипску вредност индивидуалне борбе у народу и добила велики број пратилаца. По узору на њу, жене су се прикључивале покрету ком је припадала. Девет од двадесет девет чланова „Народне воље“ извршног комитета који су планирали егзекуције државних званичника биле су жене укључујући Софију Перовскају, прву жену у Русији која је кажњена смртном казном након суђења. Од седамдесет осам чланова који су се сматрали наследницима „Народне воље“, двадесет пет су биле жене.⁸⁵ Заступљеност жена у „Народној вољи“ одраз је њихове потребе да утичу на неједнакости, неправде, потлаченост. Као последица тога више од четвртине чланова „Народне воље“ биле су жене.⁸⁶

Улога мајке и жене у покрету „Народна воља“ постала је готово секундарна по значају женама чланицама организације. Њихова одлучност, преданост у борби и

⁸⁴ Trotsky, Leon, *Lenin*, New York, Capricorn Books, 1962, str.37-52.

⁸⁵ Види: Budnitsky, Oleg V, *Terrorism in The Russian Emancipatory Movement: Ideology, Ethic, Pshychology in The Late XIX and Early XX Century*, University of Pennsylvania Press, 2011.

⁸⁶ Vetter, H. J & Perlstein, G, R, *Perspectives on terrorism*, Pacific Grove, California, Brooks/ Cole str.56-78

идејама може се видети и у примеру Олге Љубатовић која је била црногорског порекла и која је трудна носила кутије експлозива или Софије Перовскаје која је правила веће количине динамита од мушкараца и била бржа од свих својих мушких сарадника.⁸⁷ Оно по чему су се жене терористи у овом покрету истицале је њихова снага у борби којом никада и ни по чему нису покушавале да ублаже своју судбину и често преузимале одговорност за друге учеснике покрета током процесуирања.⁸⁸

Тероризам се поново јавља у Русији почетком 20.века кроз партију социјалдемократа (Социјална револуционарна партија) који су низом атентата (између којих су и убиства два министра, као и великог кнеза Сергеја Александровича). Оно због чега је оволико речи о почецима терористичких акција у Русији је чињеница да је у редовима ових терористичких организација запажено учешће жена.⁸⁹

Након ових терористичких организација која се бележе у Русији, значајно је кратко поменути и учешће жена у терористичким акцијама широм света, те на основу распрострањености показати присуство жена у терористичким акцијама као светски феномен.⁹⁰

У Перуу у оквиру терористичке организације „Светли пут“ која је активна од 1980. године жене су биле значајни чланови. Учешће жена је забележено и у терористичкој организацији „Северна Ирска“, као и значајна заступљеност жена у терористичкој организацији Ослободилачки тигрови тамилског елама познатој по регрутацији и деце и жена у своје редове. Радничка партија Курдистана, милитантна организација која је оперисала на тлу Турске у периоду од 1984.до 2013. године, такође је међу својим члановима имала и жене. Свакако и Хамас у Палестини има значајан број жена у својим редовима. Карактеристична терористичка организација је Запатистичка војска националног ослобођења у Мексику која броји велику учесталост жена у својим оквирима делања. Такође и Абу Сајаф на Филипинима као

⁸⁷ Види: Engel Barbara A., Rosenthal Clifford N, *Women Against the Tsar*, London, Routledge, 1992.

⁸⁸ Види: Engel Barbara A., Rosenthal Clifford N, *Women Against the Tsar*, London, Routledge, 1992.

⁸⁹ Gentry C.E. and Sjoberg, L, *Women, Gender and Terrorism*, The University of Georgia, Atlanta, GA, 2001, str. 58.

⁹⁰ У овом делу рада поред прве терористичке организације у Русији, остале терористичке организације у којима су учеснице жене биће само побројане без анализе.

фракција Исламске државе Ирака и Леванта у својим акцијама има жене. Талибани у Авганистану, Револуционарне оружане снаге Колумбије, Бадер- Мајнхоф терористичка организација у Немачкој, Црвене бригаде у Италији, ЕТА, Јапанска црвена армија, Чеченски покрет отпора, Ведер анерграунд у Америци све су терористичке организације у којима је учесталост жена била нормална појава. Па, ипак самоубилачки бомбашки тероризам је појава која узима додатну пажњу у анализи тероризма.

Оно што Жан Бодријар запажа је да медији увек наступају унапред са својим ставовима, малтене пре самог насиља и тероризма, указујући на драматично велики утицај медија који моделују свест посматрача.⁹¹ Управо овакав медијски став је направио одређене предрасуде у погледу на жене терористе. Али и креирао слику о терористима у јавности. Медији су улогу жене као терористе ставиле у ексклузивност данас. А заправо жене су одувек биле значајан елемент тероризма. Медији имају моћ да снажно утичу и на терористе и на публику, јавно мњење. Тако се дешава да медији намећу слику жена терориста као изопачених, неснађених у својим идентитетима, неспособних да се уклопе у религијске форме и социјалне норме.

Веома је интересно изнети Јамадајево запажење по ком истиче да је коришћење жене у рату велика срамота за Чечене. Он каже да уколико мушкарац дозвољава жени да се меша у свакодневне породичне сукобе, кажемо да није мушко, тј. он је гори од жене.⁹² Културолошки обрасци моделују стварност и прихватање и неприхватање одређених стандарда који се уобличавају у прихватљиво или неприхватљиво манифестовање. Овакав став износи сублимирано виђење које у потпуности дискредитује жену као реалног борца што историјски посматрано није истина.

⁹¹ Baudrillard, Jean, *The Mirror of Terrorism*, in: Baudrillard Jean, *The Transparency of Evil: Essays on Extreme Phenomena*, London, 1993, str.75-80.

⁹² Yamadayev, R, *They Hide Behind Woman's Backs, what a shame!*, Moscow, Kosmomolskaya Pravda, october 25, 2004, str.4

Због тога се поново осврћемо на Народну вољу и Веру Засулич која је на свом суђењу након што је проглашена недужном за злочин изјавила да она није убица већ терориста. У том историјском тренутку, такву жену терористу народ је дубоко поштовао што је и показао носећи је на рукама након завршетка суђења. Неколико жена које су биле истакнуте анархистиње биле су укључене у даље операције „Народне воље“ као чланови тог покрета и то су најпознатије Софија Перовскаја и Вера Фингер које су учествовале у покушајима убиства цара.⁹³

У овом сегменту би требало истаћи оно по чему су „Народна воља“ и руски револуционарни покрет приказани као референтна тачка од које се жене запајају као терористи. Поред свега поменутог запажена је и потпуна доминација жена у околностима које су до тада биле више приличне мушкарцима.

Веома маркантан пример женске активности у тероризму је управо борба пет руских револуционарки 1870-тих година. Тих пет револуционарки очигледан су пример женске доминације у борбама терористичке организације тог времена. Њихова имена остаће у историји забележена и упамћена по невероватној одлучности, одважности, храбрости. Оне су позната петорка: Вера Засулич, Олга Љубатовић, Елизавета Ковалскаја, Вера Фингер и Прасковја Ивановскаја.⁹⁴

Значајан је удео жена генерално у руском револуционарном покрету 1870-тих година чији обим активности се протезао од развијања пропагандног програма међу сељацима до манифестација конкретних терористичких напада чија ескалација је била атентат на цара Александра II, 1881. године. Жене су имале веома активне и сложене улоге током руског револуционарног покрета, па је тако како већ би поменуто, Вера Засулич заслужна за сам атентат петроградског гувернера у Санкт Петербургу, док је Вера Фингер својом истрајном борбом постала вођа „Народне воље“ што је чињеница сама по себи крајње необична за неку жену тог времена, али је револуционарни дух превладао носећи са собом и промене које су поставиле жене у оне улоге у којима су се препознавале као терористкиње. Њихов пут је био не само

⁹³ Smith B. A & Carroll H. L, *Women's Political and Social Thought An Antology*, Bloomington, Indiana University Press, 2001, str.310

⁹⁴ Engel Alpren Barbara and Rosenthal N. Clifford, *Five Sisters: Women Against The Tsar*, New York, Routledge, 1992, str.1-58.

оружани већ и интелектуални. Скоро све од ових пет жена су биле онемогућене да се интелектуално развијају у Русији у то време, те су напуштале свој дом и одлазиле некуда где је то било могуће. Све су имале интелектуално усавршавање у иностранству тамо завршавајући студије. Свака је имала интересовање или дар за књижевност или литературу писану од стране Лаврова, Бакуњина, Сент-Симона, Стјуарт Мила, Чернишевског. Све су се одазвале позиву натраг у домовину где су идеолошки кренуле у борбу против цара заступајући народ. Свака је била чланица неке револуционарне организације тог доба.⁹⁵

У мемоарима Вере Фингер виде се детаљни описи стања свести и расположења народа као и њихово одлучивање на акције против цара као и ширење пропаганде таквих идеја. Такође веома је доминантна дискреција и тајновитост које је била заступљена у самом организовању акција. Сваки члан је знао само онолико колико је било неопходно за његову улогу што је гарантовало већу успешност акције. Жене су имале улогу која је осим образовања и ширења пропаганде за циљ имала и лажно представљање у виду жена својих колега из организације.⁹⁶

Детаљни описи организације покушаја атентата на цара Александра III указују на невероватно висок степен значаја жена у овој терористичкој организацији као и њихову по више критеријума доминантну улогу. Поред организационе, образовне и пропагандне улоге оне су учествовале у прављењу бомби. Експедитивност Вере Фингер описана у њеним мемоарима говори о изузетној способности коју су жене овог револуционарног покрета који је имао терористички карактер поседовале.⁹⁷

Након нереализованог атентата који је био марљиво, предано и посвећено припреман, Вера Фингер постаје лидер „Народне воље“ 1. марта 1881. године. Веома енергична, показала је изузетну преданост радећи истовремено на више задатака: од набавке средстава, затим бавећи се регрутацијом чланова, ширећи свој покрет на војску покушавајући на тај начин да ојача снаге. Све то иако изузетно великим

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Engel Alpren Barbara and Rosenthal N. Clifford, *Five Sisters: Women Against The Tsar*, New York, Routledge, 1992, str.1-58.

⁹⁷ Ibid.

напорима организовано није уродило плодом због полиције која је плански ушла у чланство „Народне воље“ и 10. фебруара 1883. године ухапсила Веру Фингер. На суђењу је првобитно осуђена на смрт, али је казна преиначена на доживотну робију, те је наредних двадесет година провела у заточеништву у тврђави Шилсељбург. Умире 1943. године у СССР-у.⁹⁸ Лик Вере Засулич остаје импозантан пример жене теористе, њене истрајности и одлучности у борби за циљ. Са њом и њеним саборкињама креће епоха у којој су жене заузеле своје позиције у тероризму, усклађене са културом, агендом организације и временом у ком су живеле.

Еволуција тероризма у ком су жене добиле своје место од „Народне воље“ до данас имао је је различите видове испољавања. Жене су на многе начине испољиле свој допринос тероризму неретко засењујући окружење, формирајући нов идеал жене, кидајући стереотипе, носећи се са оним изазовима које су први пут у историји и узимале као примарне или каткад и једине улоге свог живота.

1960-тих и 1970-их у Немачкој су такође жене, Гудрун Енслин и Улрике Мајнхоф биле вође организације „Бадер-Мајнхоф“. Лидерство у идеолошком смислу водила је Енслин, док је Мајнхоф била њен кључни организатор. Жене су формирале масу за подршку групе иза сцене радећи у сенци, обезбеђујући сигурне куће за боравак терориста и смештаје, одлажући оружје, али су такође учествовале у првим редовима борбе и то у плачкама банке. Гудрун Енслин је била једна од лидера огранка Црвене армије у Немачкој. Она и њен партнер Андреас Бадер чинили су основ лидерства ове организације. Друга жена која је уз њих двоје чинила основ ове терористичке организације је Улрике Мајнхоф која је пре приступања овој терористичкој организацији била познати новинар. Сви троје су животе окончали у затвору самоубиством, мада је било спекулација о томе да су заправо били убијени током боровка у затвору од стране власти, за шта наравно не може бити доказа. Треба указати и на то да су у левичарским организацијама углавном жене заступљене као чланови. У Немачкој у Бадер-Мајнхоф организацији жене су се прикључивале као образовани чланови друштва, самосвесне и спремне да се супротставе неправди против које су се борили. Оно чиме се евентуално објашњава

⁹⁸ Ibid.

овакав интензитет активности жена у овој терористичкој организацији је осећај националне кривице. Постоје ставови који сматрају да се десило да су мајке дале свој глас и допринос против Хитлеровог режима, много тога се не би десило што јесте.⁹⁹ Овде се наглашава аспект доминације жена у могућностима за побуну. Њихова снага револта има могућност да промени околности у друштву и како чињенице сведоче исказује не мали утицај на токове човечанства и безбедности у свету.

У РАФ у Немачкој Гудрун Енслин је била често задужена за материјална средства организације док је Улрике Мајнхоф била заслужна за обезбеђивање сигурних кућа у које би чланови могли да се сакрију.

Поред тога што су у Европи, нарочито Немачкој тог времена активно учествовале у раду бројних левичарских терористичких организација, било је организација сачињених искључиво од жена. Таква је била „Црвена зора“, искључиво женска организација, заслужна за 45 случајева подметања пожара и бомбашких напада од 1977. године до 1988. године.¹⁰⁰ Насиље кроз тероризам у Немачкој нарастало је до те мере, да је постала позната крилатица да у сукобима са терористима државни органи прво пуцају у жене.¹⁰¹

У осталим деловима Европе жене су чиниле не више од 17% чланова у ЕТА, Баскијској сепаратистичкој партији која је формирана касних 1950.тих година и често су се жене фамилијарно прикључивале. Почетком 20. века жене су показале велику укљученост у многе етно-националне конфликте који су се утемељили у терористичким организацијама. Кроз разне облике активности жене су допринеле развоју тероризма учествујући на разним нивоима терористичких задужења од планирања акција до ширења пропаганде.

По Хамилтону иако мушкарци доминирају као вође током прве декаде, не мали број жена се прикључио 1960-их. Неке су узеле оружје и заузеле прве редове борбе. Током година њихово ангажовање у ЕТА је било све активније да би 2009.

⁹⁹ Hudson, R. A, *The Sociology and Psychology of Terrorism: Who becomes a Terrorist and Why?*, Washington: Federal Research Division Library of Congress, 1999, стр.54.

¹⁰⁰ Interview with Two Memembers of Rote Zora, www.freilassung.de

¹⁰¹ MacDonald, Eileen, *Shoot the Women First*, New York: Random House, 1992, стр. 222.

године жена била лидер ЕТА заједно са још четири жене са којима преузима вођство у ЕТА.¹⁰²

У Северној Ирској жене представљају кључни део организације ИРА. Многе жене у ИРА попут жена у Немачкој и Шпанији обезбеђују далеко већу подршку организацији од мушкараца. Њихова улога је у скривању мушкараца који изводе оружане нападе, те на позицијама на којима саме попут Маријан и Долорес Прајс постављају бомбе.¹⁰³ Како су године протицале, својеврсном еволуцијом тероризма као живог феномена жене су све више удела имале у првим линијама активности терористичких организација. У суштини најопаснији оперативци ИРА су биле жене. Посебно су велики ефекат постизале бацањем бомби чиме је њихова продуктивност у организацији показала значајне резултате.¹⁰⁴ У редовима ИРА жена која је била једна од вођа изјавила је да се осећа једнаком са мушкарцима и да не уочава на том нивоу разлику у половима на основу ангажованости и задужења. Фарел је рекла такође да свако треба да ради што и вође раде али је то подређено личним стремљењима, а не полу.¹⁰⁵ Став је био да жене могу да ураде исто што и мушкарци јер само тако су жене чланице ИРА сматрале себе да су са мушкарцима једнаке у борби.

И међу Палестинцима жене су испуниле многе улоге у виду подршке или као оперативци. Током 1970-их година Лејла Халед, икона палестинске борбе против Израела, организовала је више отмица. Прва жена позната по тероризму у области отимања авиона је Лејла Халед. Она је била дете када је њена породица са свог огњишта протерана формирањем Израела, те је њена посвећеност палестинском питању била веома велика. По њеном лику изграђен је култ жене муслиманке ратнице који је значајан број пута био инспирација женама терористима. Друга жена

¹⁰² Види: Hamilton, Carrie, *Why do women become ETA terrorists?*, *Guardian*, October 21, 2009.

¹⁰³ Види: Bloom, M & Horgan, J, *Small Arms: Children & Terror*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 2017.

¹⁰⁴ Види: Bloom, M & Horgan, J, *Small Arms: Children & Terror*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 2017.

¹⁰⁵ Mc Geever, J, *The Story of Mairead Farrell*, *Magil Magazine*, October 6, 1986. Str.9

која је доминирала тероризмом била је припадница терористичке организације Фатах и звала се Далал Мухраби.¹⁰⁶

Ове жене су биле инспирација читавим камповима жена које су следили њихове стопе. Оне су постале иконе и идеолошки мит свим женама терористима муслиманске вероисповести.¹⁰⁷ Терористичке организације су увиделе предност коју жене омогућавају у остварењима њихових циљева, те су се модели врбовања жена за приступање терористичким оргнаизацијама организовали и кроз пропаганду коју су формирале терористичке организације правећи извесни култ жене терористе величањем дела оних жена које су већ оствариле резултате у терористичкој борби.

Треба нагласити чињеницу која каже да су раније оне жене које су се одлучиле за милитантне одлуке и приступиле тероризму биле изузетан феномен.¹⁰⁸ Разлог томе није само мањи број жена у прошлости који је био спреман да иступи у овакав вид борбе већ и много мање тероризма него данас. Данас је изузетна експанзија терористичке претње целом свету и као веома популаран застрашујући феномен тероризам је нарастао до изузетних мера у којима се његов борбени корпус сразмерно шири не само физички, већ и структурално, тактички и садржајно обухватајући све више женски пол као неискључив, а често и веома пожељан елемент борбе.

Иако је неразумевање жена терориста неретко тумачено као облик девијантности својствен женама које се због неког психичког недостатка понашају као мушкарци, па чак и горе треба нагласити суочавање са неочекиваним и готово увек детаљније и дубље истражити сваки став. Самим тим треба прихватити и чињеницу да не можемо олако да разумемо жене у оним улогама које су

¹⁰⁶ Види: Kershner, I, *Palestinians honor a figure reviled in Israel as a terrorist*, New York Times, March 11, 2010.

Види: ¹⁰⁷ Peteet, J, *Gender In Crisis: Women and The Palestinian Resistance Movement*, New York, Columbia university Press, 1992.

¹⁰⁸ Laqueur, W, *The new terrorism: fanaticism and the arms of mass destruction*, Oxford: Oxford University Press, 2000, стр.13.

стеротипизацијом и традицијом припале мушкарцима.¹⁰⁹ Овакав концепт захтева реорганизацију аналитичког полазишта, те предрасуде, стереотипе и традицију оставити по страни како би се добили научно утемељени закључци. Њихов значај и допринос тероризму није увек манифестован јавно у виду директног учествовања у терористичким акцијама. Неретко се дешава да жене управо изузетан допринос дају регрутујући друге жене за потребе терористичке организације.¹¹⁰ Њихове улоге су углавном увек везане за комуникацију као инструмент убеђивања, путем интернет медија или у директној комуникацији која свакако има много мањи домет у односу на интернет на коме је моћ речи далеко већи од усменог казивања.

Интересантно је истаћи и ставове по којима се особе женског пола одлучују за тероризам као последица недостатка фигуре оца и овај феномен се назива „фактор отац“. Наиме, сматра се да жене којима отац недостаје емотивно, које имају економске и друштвене проблеме, оне којима је отац далеко од њих или је мртав, престављају кризну категорију за прикључење тероризму.¹¹¹ Имајући у виду недостатак фигуре оца, може се дислоцирати идентификација са оцем кроз лидерске личности у терористичким организацијама, те се њихов ауторитет преузети као очински, а у складу са тим и сва даља поступања која су усаглашена са култом личности који се формира око лидерских фигура у терористичким организацијама. Ту наилазимо на идеју о харизматском вођству које Драган Симеуновић објашњава тако што каже да људе привлаче харизматске личности зато што људи верују да уколико остваре блискост са њима везујући се за њих они се на тај начин приближавају нечему узвишеном, надљуском, натприродном, неретко Богу самом.¹¹² Симеуновић даље каже да харизматска личност не мора да поседује неку изузетну

¹⁰⁹ Nacos, BL, *The Portrayal of Female Terrorists in the Media: Similar Framing Patterns in the News Coverage of Women in Politics and in Terrorism*. Studies in Conflict & Terrorism, 435–451. 2005. стр. 437.

¹¹⁰ Bajo, P Baños, *Mujer terrorista suicida, manipulación extrema*, Informe No. 48/2008. Instituto Elcano. Madrid, 2008, стр.14.

¹¹¹ Stahelski, A, *Terrorists are made, not born: Creating Terrorists Using Social Psychological Conditioning*, <https://www.icsahome.com/articles/terrorists-are-made--not-born-stahelski>, 2004.

¹¹² Симеуновић, Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије. Горепрес, Земун, 2009, стр.149.

памет, већ само довољно памети. Он каже да је визија круцијална супстанца за коју се везују следбеници харизматског вође, као и надахнуће, али и природно дате особине којима може да убеди и приволи људе на своју страну, у своја убеђења, те да харизматска личност мора да емитује далеко изнад просека и самопоуздање и духовну енергију којом ће емитовати своја убеђења у успешан исход подухвата за које се залаже на основу којих би изазвао емоције и поштовање код својих следбеника.¹¹³ Харизматске вође веома лако привлаче жене да уђу у улоге тероризма, а како стоје одређена мишљења, жене и мушкарци се не разликују по степену учесталости на основу које бивају привучени харизматским вођом.¹¹⁴

Жене нису само својевољно припаднице терористичких организација. Оне су често и мимо своје воље, тј. насилним путем приморане да буду део тероризма као жртве терористичких планова. Једна од најозлоглашенијих терористичких организација која киднапује жене ради својих терористичких потреба је Боко харам у Нигерији. Ова терористичка организација поред конкретне материјлне сврхе коју добија киднаповањем жена, те касније њиховом експлоатацијом у виду робља и трговине људима, систематски на овај начин шири страх у друштву. Тако је 2014. године из локалне школе Боко харам киднаповао двеста девојчица, а на тај начин поред немилострдног чина унео изузетан немир, патњу, неизвесност и страх у друштво.

Постоје примери жена које су се супротставиле притисцима друштва и угњетавањима која су притискала и њихове заједнице и њих. Тај вид тероризма експонира се кроз личне мотиве и потребу за самоодржањем и пружањем отпора. Њихова потреба за ослобађањем ескалирала је у тероризам. Овај случај видимо у Црвеним бригадама у Италији и у Фракцији Црвене армије у Немачке, Сјајни пут у Перуу, терористичке организације које су биле радикално социјалистичке орјентације. У терористичким организацијама у којима религија не игра никакву улогу и мотиви, али и видови испољавања жена у тероризму су другачији. Занимљиво је истаћи да жене бомбаши самоубице које припадају религијским

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ O'Rourke, L. A, What's Special about Female Suicide Terrorism, Security Studies, 18, 681-718, 2009, стр.681.

терористичким организацијама уколико нису насилно стављене у те позиције дубоко верују у искупљење на оном свету који их чека након смрти. Овакав религијски садржај има другачији стимулациони ефекат на жене лишавајући их оних садржаја који су их током живота притискали, угњетавали, стварали трауме. Сам самоубилачки тероризам ако се посматра кроз ову призму добија функцију револуционарног подухвата *par excellence* јер не само да демонстрира незауставиву моћ тероризма, већ и индивидуални допринос терористичкој борби кроз коју је сам живот инструмент борбе до оног циља који се постиже истовремено за терористичку организацију, али и на индивидуалном нивоу појединца чији живот има смисао само након смрти.

Једно од мишљења које открива много суштинског иза става о борби против тероризма је закључак да је борба против тероризма уједно и борба у одбрану части и достојанства жене.¹¹⁵ Разлози за овакво мишљење леже у чињеници да већина жена приступа тероризму након преживљених траума које остављајући неизбрисив траг воде их у тероризам као једину опцију у којој такође пролазе кроз услове и околности недостојне сваке жене.

Занимљиво је поменути неке жене које су интересантни примери за тероризам. Једна од њих је свакако Ким Хјун Хи (*Kim Hyun Hee*) која је као терориста Северне Кореје 1987. године поставила бомбу у авион Јужне Кореје због кога је свих 115 људи у авиону изгубило живот. Она је била политички инстурисана, могуће и условљена од тадашње власти да изведе тај злочин и током времена истакла је да жали због тог чина. Легендарна Лолита Леброн која се борила за слободу и независност Порторика од Сједињених Америчких Држава својом срчаношћу остала је упамћена као једна од терориста која је извела оружани напад у Представничком дому америчког конгреса у Вашингтону 1954. године у име независности Порторика од САД током ког је пет конгресмена повређено¹¹⁶.

¹¹⁵ Abu-Lughod, L, *Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others*, *American Anthropologist*, 104(3), 783-790, 2002, стр. 784.

¹¹⁶ Види: "President's Park/Citizen's Soapbox: A History of Protest at the White House," The White House Historical Association, <https://www.federalregister.gov/documents/2018/08/15/2018-17386/special-regulations-areas-of-the-national-park-system-national-capital-region-special-events-and>

Бернардин Дорн као припадница терористичке организације младих *Weathermen* која је била заслужна за пљачке и бомбашке нападе значајних објеката у Америци 1970-их година, а сама организација је имала неколико стотина чланова од којих су половина биле жене. 1970. године приморана да се крије, а организација мења назив у *Weather Underground*. Фасцинантни говори Бернардин Дорн на бини остављали су импозантан утисак на публику чинећи је легитимним лидером. Многе жене ове организације су се бориле отворено, а неке (*Diana Oughton*) и изгубиле живот током бомбашког напада. *Kathy Boudin* је можда мање позната, али је итекако оставила трага у сфери тероризма као левичарка и припадница *Weather Underground*, а након распуштања *Weather Underground*, она и одређен број жена формирале су комунистички покрет „19. мај“.

Фусако Шигенобу је била једна од лидера Јапанске црвене армије почевши од 1970. тих година до 2000. Ова терористичка организација имала је одређен број жена које су се бориле једнако са мушкарцима. Њихова идеја о комунистичком интернационализму уродила је плодом у спајању ове терористичке организације са Народним фронтом за ослобођење Палестине (ПФЛП). Фусако Шигенобу је деловала често из Бејрута и имала уточиште у Северној Кореји. Након дуго година бекства, предала се властима у Јапану где је године након предаје провела у заточеништву. Марјам Рацави се 1970. тих година прикључила Националном савету Иранског отпора- МЕК који је водио њен муж Масуд Рацави против актуелног лидера Хомеинија. МЕК је подршку у наоружању добио од Ирака. Марјам преузима вођство након губитка мужа у борбама са снагама САД 2003, а напади на цивиле и војне званичнике у јавности Ирана се настављају¹¹⁷. Током времена Марјам је еволуирала у политичку личност, а 2012. године је њена организација скинута са листе терориста у САД. И ИРА је имала женске чланове који су иступали и у директним бомбашким нападима попут Mairead Farrell, Dolours Price, Donna McGuire, Maria McGuire, жена позната по надимку Eileen која је фасцинирала својом

¹¹⁷ Masters, Jonathan, *Mujahadeen-e-Khalq (MEK)*, Council on Foreign Relations, 28 July 2014: <http://www.cfr.org/iran/mujahadeen-e-khalq-mek/p9158>

вештином у отвореним оружаним сукобима и чија ћерка се такође прикључила ИРА¹¹⁸.

Пример изузетно образоване жене која је пружала не само одружану, већ и изузетну интелектуалну подршку организацији као др наука радећи на обезбеђивању нуклеарног оружја за Ал Каиду била је Афија Сидики из Пакистана која је своје високо школско звање стекла управо на универзитетима у САД. Не само да је имала ове значајне улоге већ је била курир и особа заслужна за обезбеђивање финансија Ал Каиде.

Док неке теорористичке организације имају спонзоре или новац обезбеђују на илегалан начин трговином људима, оружаним пљачкама банки, донацијама страних држава, терористичка организација у Јапану Аум Шинрикјо позната је по томе што је сама себи обезбеђивала приходе тако што је имала сопствени бизнис, компанију за производњу и продају компјутера и софтвера као и продавнице за продају тестенина. Чланови ове терористичке организације морали су да допринесу чланством у овој терористичкој организацији и на материјални начин дајући лична средства у организацију. Лидер терористичке организације Аум Шинрикјо је био инструктор јоге и новац је прибављао од својих школа јоге које је формирао у више студија. Писао је своје књиге и часописе. Многе жене су се прикључиле овој терористичкој организацији која је у свом хијерархијском устројству многим женама давала значајан ауторитет. Једна од многих је и Хисако Иши. Пре приступања терористичкој организацији Хисако Иши била је канцеларијски службеник у области осигурања, да би по приступању у ову терористичку организацију била задужена за питања новца и имовине организације, као и организацију догађаја, превозних и свих других средстава која су била неопходна како за функционисање терористичке организације, тако за и остварење идеолошких циљева.¹¹⁹ Када је идеолошки, духовни лидер и тиранин Шоко Асахара дошао на идеју да преузме власт у Јапану, он је Хисако Иши предлагао да буде министар финансија.¹²⁰ Ова теористичка

¹¹⁸ Dillon, Martin, *Women at War, in God and the Gun*, London: Routledge, 1997, стр. 143–57

¹¹⁹ Kaplan, David E, Marshall, Andrew, *The Cult at the End of the World*, New York, Crown Publishers, 1996, стр.161.

¹²⁰ Ibid.

организација која представља секту свој колапс је доживела 1995. године након напада гасом сарином у подземној железници у Токију.

Треба изнети и случај Британке Саманте Лутвајт познатије под надимком „бела удовица“ која била удата за цихадистичког бомбаша самоубицу који је погинуо у нападу у Лондону 2005. Она је један од идејних лидера стравичног масакра у тржном центру у Најробију у Кенији 2013. године када је убијено 68 људи стравичним масакром који је ужаснуо свет.¹²¹ Сматра се и да је она и најзначајнији финансијер Ал Каиде на истоку Африке, а у њеним белешкама пронађеним у кући у којој су се терористи спремали за напад пише да јој је мисија да убија невернике као и да ће своје четворо деце тако усмерити да и они буду убице неверника, будући муцахедини.¹²²

¹²¹ Evans, Rebecca, *White Widow's 'Jihadi Children*, Daily Mail Online, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2444552>, 2013.

¹²² Ibid.

II

ДРУГО ПОГЛАВЉЕ

2. 1. ТЕРОРИСТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У КОЛИМА СУ ЖЕНЕ УЧЕСНИЦИ У ПЕРИОДУ ОД 1979. ГОДИНЕ ДО 2016. ГОДИНЕ

Чињеница је да су жене културолошки значајан део историје сматране слабијим полом чије улоге су биле везане за материнство, одгајање деце и бригу о дому, док су мушкарци преузимали теже физичке послове и ратнички позив.

Овако конципираним сагледавањем поделе улога међу половима опште је прихваћено мишљење да ратничке вештине, а посебно терористичке активности жена стоје у сенци мушке доминације. Овој констатацији у прилог не иду околности које наступају 1970-их када све више жена узима удела у терористичким организацијама, све транспарентније иступајући као значајан потенцијал у борби терористичких организација. Њихова ескалативна тенденција узима свој највећи успех у самоубилачким бомбашким нападима у којима постижу драматично веће успехе од својих мушких сабораца. Овако висок степен постигнућа у терористичким активностима и успешност остварења бомбашких напада с разлогом имплицира претпоставке у научним круговима у којима се сматра да жене у будућности могу да заузму све већи број напада које изводе у име својих терористичких организација. Постоје запажања која кажу да жене иако су сматране полом који је слабији у односу на мушкарце, оне када се укључе у тероризам показују се често далеко успешније у односу на мушкарце.¹²³

На основу улога које су жене традиционално имале у друштву, стереотипизација је окarakterизала жене као пол коме борбене, ратничке и терористичке карактеристике нису својствене, а стигматизација друштва онемогућила анализу овог феномена од његових почетака из строгог уверења које се косило са улогом жене у традиционалном друштву. Највећи проблем у суочењу друштва са женама терористима је прихватање чињенице да жене јесу терористи. Чињеница која драматично томе говори у прилог је и податак да 60% самоубилачких терористичких напада извршено од стране жена, а у складу с тим жене у тероризму неминовно заузимају значајан простор који се не сме порицати.¹²⁴

¹²³ Davis, J, *Women and Radical Islamic Terrorism: Planners, perpetrators, patrons?*, The Canadian Institute of Strategic Studies, Strategic Data link, 2006. стр. 136.

¹²⁴ Council of Europe, *Committee of Experts on Terrorism: Discussion paper on possible gender-related priorities*. Strasbourg: Secretariat of the Terrorism Division. Available from <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/EQUALITY/03themes/gendermainstreaming/>

Друштвено прихватљиве улоге жена у којима се оне сматрају слабијим, осетљивијим, неагресивним полом који није способан за насиље, а са друге стране веома велики степен насиља који жене показују учествовањем у терористичким нападима, њихове насилне улоге, самоубилачки бомбашки напади, убиства, врбовање нових чланова, али и формирање одређеног обрасца личности жене терористе коју би требало остале жене да следе представља контрадикторност коју је потребно истаћи. Еволуција тероризма условила је узрочнопоследичном везом еволуцију и оних улога које су жене заузеле у терористичким организацијама. Свако доба и свака терористичка организација детерминисали су одређене улоге које су припадале женама терористима. Слојевитост улога жене у тероризму постепено се усложњава средином 1980-их када оне од регрутовања нових чланова и логистике почињу да преузимају много видљивије улоге, неретко у првим редовима борбе својих терористичких организација.

Еволуција женских улога у тероризму доводи до тога да жене заузимају улоге у бомбашким самоубилачким нападима тиме бацајући у сенку своје традиционално прихваљиве улоге. Велики број фактора утицао је на жене да се прикључе тероризму и преузму лидерске позиције или прве линије борбе. На такве одлуке утицали су психолошки, економски, политички, социолошки, културолошки, религијски, лични разлози чије појављивање појединачно или заједно сублимирано је довело жене у улоге терориста.

Жене имају веома велики утицај на млађу генерацију јер су оне задужене за гајење и васпитање деце како у мајчинским улогама, тако и као рођаке, особе које су задужене за васпитање и образовање деце. Индоктринирајући децу идеологијама чији су поборници креирају нове генерације терористичких ратника и ратница. На тај начин жене су средство путем кога се преносе терористичке идеје, норме насиља, радикализације, жртвовања.

Постоје мишљења која сматрају да су жене у тероризму подређене мушким правилима игре и да ма како деловало да оне имају одређену тежину у самом систему терористичких организација њихова основна сврха је сексуалне природе, те

су оне заправо ту у подређеном положају, а никако у позицији лидера.¹²⁵ Овакви ставови имају покриће у неким терористичким организацијама, али никако се не могу узети као генерални став. Свака терористичка организација има своју структуру, хијерархију, циљеве и организацију, као и идеологију, тако да је овакав став непримењив као општи.

Од 1960. године до данас најпознатије терористичке организације у којима су жене чланице су:

- ЕТА¹²⁶ у Шпанији представља етнонационалну групу и оснива се 1959. године. Жене се прикључују 1965-70. године. У почетку су имале логистичку и регрутерску улогу да би током времена заузеле много значајније и водеће позиције у организацији.¹²⁷
- .ФАТАХ¹²⁸ у Палестини који представља религиозно фундаменталну групу познату од 1959. године у којој су жене првобитно биле у позицијама регрутера и логистике да би у финалној фази борбе заузеле улоге бомбаша самоубица од 2002. године.¹²⁹
- Маоисти у Индији који припадају левичарском тероризму формирају своју организацију 1968. године, а жене се прикључују од 1968. до 1970. године.¹³⁰ Првобитне улоге које су жене заузимале у овој организацији биле су логистичке, пропагандне, улоге у првим, водећим линијама. У каснијој фази борбе заузимају водеће улоге у

¹²⁵ Galvin, D. M, The Female Terrorist: A Socio-Psychological Perspective, Behavioral Sciences & Law, 1(2), 19-32, 1983, стр-21-31.

¹²⁶ ЕТА- Euskadi ta Askatasuna је пун назив организација и значи: Баскијска домовина и слобода.

¹²⁷ Hamilton, C, *The Gender Politics of Political Violence: Women Armed Activists in ETA*, Feminist review, (86), Palgrave Macmillan Journals, 2007, стр.132-148.

¹²⁸ ФАТАН- Harakat ak Tahrir al- Watani al Filastini је пун назив организације што значи :Покрет за национално ослобођење Палестине.

¹²⁹ Regular, A, *Hamas Leader: Jihad is an Imperative for Women, too*. 2014. доступно на : <http://www.haaretz.com>

¹³⁰ In the shining path of struggles and sacrifices, 11.јул 2011. доступно на: <https://indianvanguard.wordpress.com/2010/07/11/women-martyrs-in-the-shining-path-of-struggles-and-sacrifices/>

операцијама као вође борбених јединица. Од 1975. године до 1980. године мења се улога жена у овој организацији.¹³¹

- ФАРК¹³² је оформљен у Колумбији 1964. године и представља левичарски тероризам, а жене су исте године по формирању организације заузеле улоге и то водеће, али и сакупљање информација, прве редове борбе, улоге вођа борбених јединица.¹³³ Од 1985. године жене у овој терористичкој организацији преузимају иницијативу.¹³⁴ У овом покрету број жена које су биле активне креће се од 20% до 40%.¹³⁵
- Бадер-Мајнхоф – Фракција Црвена армије у Немачкој која је представљала левичарски тероризам формиран 1970, а жене су биле веома активне учеснице у старту.¹³⁶
- ПФЛП¹³⁷ у Палестини представља левичарски и етно-сепаратистички тероризам. Антиимперијалистички терористички покрет са својим фанатичним марксистичким опредељењем формиран је 1967. године, а жене су почеле да се прикључују 1969. године и то у фронталним улогама.¹³⁸ Ова терористичка организација не бележи много жена, али је Лејла Халед била у самом врху терористичке организације што је током времена послужило као инспирација новим чланицама терористичких организација на тлу Блиског Истока. У септембру 1970. године, ПФЛП је у терористичкој акцији отео четири авиона

¹³¹ *Ibid.*

¹³² FARC- Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia је пун назив организације и значи: Революционарне оружане снаге Колумбије.

¹³³ Graham, S, *Mother and slaughter: A comparative analysis of the female terrorist in the LRA and FARC*, у :J. Pretorious, *African Politics: Beyond of Third Wave of Democratization*, Cape Town, Juta and Co, 2008, стр.198-219.

¹³⁴ Herrera, N, Porch D, *“Like going to a fiesta”- The role of female fighters*, Journal: Small Wars& Insurgencies, 19 (4), 2008, стр. 609-634.

¹³⁵ Tazreena Sajjad, *Women Guerillas: Marching toward True Freedom? An Analysis of Women's Experiences in the Frontlines of Guerilla Warfare and in the Post-War Period*, Agenda, no.19 (2004), 15.

¹³⁶ види: Калинић, П, *РАФ (Фракција Црвене армије) 1970- 1998*, Загреб, Профил Интернационал, 2002.

¹³⁷ PFLP- Popular Front for Liberation of Palestine пун је назив организације што значи: Народни фронт за ослобођење Палестине.

¹³⁸ Israeli Ministry of Foreign Affairs, *The Role of Palestinian women in suicide terrorism*, 2003 b, доступно <https://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/Pages/default.aspx>, Archive/2000_2009/2003/1/The Role of Palestinian Women in Suicide Terrorism.

тражећи размену за чланове своје терористичке организације који су били ухваћени. Два авиона су се спустила у Јордан и Каиро, те је након ослобађања путника, авион у Каиру експлозивом дигнут у ваздух што је изазвало велику пажњу медија. Четврти авион је променио путању према аеродрому Хитроу након што су путници савладали терористе, те су терористи по слетању у Велику Британију били ухапшени, а у тој групи терориста била је и Лејла Халед. Недељу дана касније, ПФЛП отима још један авион тражећи размену за ослобађање Лејле Халед што је довело у недоумицу Велику Британију о адекватном поступању јер је Велика Британија сматрала да је прихватање услова ПФЛП губитак њиховог легитимитета у свери цивилног ваздухопловства, али ипак на послетку ослобађа Лејлу Халед у замену за путнике киднапованог авиона. Овај чин охрабрио је ПФЛП у даљој борби, а Лејла Халед постала икона терористичке борбе чији лик је био инспирација многим другим женама које су се касније прикључиле тероризму.

- ЛТТЕ¹³⁹ - етно-национална терористичка организација у Шри Ланки формирана 1976. године. Жене постају активне 1983. године као логистика. Улогу мењају у периоду 1987-90. године¹⁴⁰ у фронталне улоге, бомбаше самоубице, водеће улоге унутар групе.¹⁴¹ За ЛТТЕ тј. Тамилске тигрове карактеристично је да су први организовали жене у самоубилачким нападима користећи појасеве са експлозивом.¹⁴² Жене у ЛТТЕ су чиниле више од трећине чланова ове терористичке организације и њихове улоге су биле најразличитије, од борбених

¹³⁹ LTTE – Liberation Tigers of Tamil Eelam пун је назив терористичке организације и значи: Ослободилачки тигрови тамилског елама.

¹⁴⁰ Gunawardena, A, *Female black tigers: A different breed of cat?*, у едицији: Schweitzer, Y, *Female suicide-bombers: Dying for equality?*, str.81-90, Tel Aviv, The Jaffee Center for Strategic Studies, 2006,

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Broadwell, P, *The Growing Role of Women in Terrorism*, Boston Globe, 12 December 2006.

Доступно на:

http://archive.boston.com/news/globe/editorial_opinion/oped/articles/2006/12/12/the_growing_role_of_women_in_terrorism/

Пристапила 2018.

позиција, до бриге о рањенима, одржавању кампова и припреми хране. 1983. године формира се самостална војна јединица Тамилских тигрова коју су чиниле само жене и која се звала Женски фронт ослободилачких тигрова. У јединицама Тамилских тигрова није било разлике између мушкараца и жена, тако да су се жене обучавале по истим правилима као и мушкарци, у свим војним и борбеним вештинама, од коришћења оружја, до борбе прса у прса, учествујући у војсци, морнарици и самоубилачким одредима.

- ЛРА¹⁴³ - религиозна фундаментална организација и Уганди основана 1980. године, док се жене прикључују 1987. године и то као логистика, ангазоване за сакупљање информација, водеће улоге. Касније се жене поред логистике, сакупљања информација и блажих улога укључују у директне и водеће улоге у борбама.¹⁴⁴
- Светли пут¹⁴⁵ у Перуу представља левичарски тероризам формиран 1980. године, а жене су од старта биле учеснице у водећим улогама.
- ПКК етнонационална партија у Турској формирана 1984. године, а жене се прикључују 1987. године.¹⁴⁶ У почетку су имале водеће улоге, да би временом преузеле улоге бомбаша самоубица од 1996. године.¹⁴⁷
- ХАМАС¹⁴⁸ је религиозно фундаментални покрет у Палестини основан 1987. године у који су жене на почетку биле укључиване као логистика, а касније као бомбаша самоубице од 2004. године.¹⁴⁹

¹⁴³ LRA- Lords Resistance Army Uganda је пун назив организације и значи: Божија војска отпора Уганде.

¹⁴⁴ Graham, S, *Mother and slaughter: A comparative analysis of the terrorist in the LRA and FARC*, African Politics: Beyond the Third Wave of Democratization, издање Pretorius, J, Cape Town, Juta & Co, поглавље 10, стр. 206. 2008.

¹⁴⁵ Shinning Path је оригинални назив организације.

¹⁴⁶ види: Dryaz, M, S, *Women and nationalism: How women activists are changing the Kurdish*, Paris, Ecole des hautes etudies en science sociales, n.d.

¹⁴⁷ Ozcinar, Z, *Women join terrorist PKK for many reasons, mainly seeking freedom*, Todays Zaman, доступно на :

[http:// www. peacewomen.org/content/kurdistan-women-join-terrorist-pkk-many-reasons-mainly-seeking-freedom](http://www.peacewomen.org/content/kurdistan-women-join-terrorist-pkk-many-reasons-mainly-seeking-freedom)

¹⁴⁸ HAMAS –Harakat al-Muqawama al-Islamiyya је пун назив чији најприближнији превод би био: Исламски покрет отпора.

¹⁴⁹ Regular, A, *Hamas leader: jihad is an imperative for women, too*, Haaretz, 15. јануар 2004, доступно на: <https://www.haaretz.com/1.4828206>

- Чеченски сепаратисти формирани у Чеченији као религиозно фундаментална организација 1994. године. Жене су у почетку биле логистика да би од 2000. године преузеле у првим редовима борбе и улоге бомбаша самоубица.¹⁵⁰ Сматра се да су 42% од 200 бомбаша самоубица Чечена биле жене.¹⁵¹ Жене Црне удовице у Чеченији су се прикључиле терористичкој организацији како би осветиле смрт своје браће, мужева, очева који су погинули у борби током оружаных сукоба са Русијом. За конфликте који су наексплицитније везани за активности Црних удовица је опсада московског позоришта 2002. године када су Црне удовице за таоце узеле 130 Московљана међу којима су били ненаоружани мушкарци, жене и деца, као и криза Беслану 2004. када су Црне удовице за таоце узеле 1200 деце, родитеља и учитеља у локалној школи, што је за финални исход имало 330 мртвих талаца и 32 убијених терориста.¹⁵²
- Боко Харам¹⁵³ је религиозно фундаментална терористичка организација формирана 2001. године у Нигерији. Оно што је значајно истаћи је чињеница да је Боко харам терористичка организација која користи више жена бомбаша самоубица него иједна друга терористичка организација у историји. Од 434 бомбаша самоубице у овој организацији у периоду од априла 2011. до јуна 2017. године 244 су биле жене.¹⁵⁴ Боко Харам је убио више од 30.000 људи у североисточној Нигерији и околним државама од 2011. године и то већином ангажујући бомбаше самоубице.¹⁵⁵ Еволуција активности укључује тактику у којој се бомбаши самоубице користе за дизање у

¹⁵⁰ Speckhard, A and Akhmedova, K, *Black widows: The Chechen female suicide terrorist*, у едицији Schweitzer Y, *Femele suicide bombers:Dying for Equality?*, Tel Aviv, The Jaffe Center for Strategic Studies, 2006, стр.63-80.

¹⁵¹ Davis, J, *Women and Radical Islamic Terrorism: Planners, perpetrators, patrons?*, The Canadian Institute of Strategic Studies, Strategic Data link, 2006. стр. 136.

¹⁵² Mahan, S. And Griset, P, L, *Terrorism in Perspective*. 2nd edn. London: Sage Publications, 2008, стр.239.

¹⁵³ Боко харам дословно значи: Западно образовање је грешно.

¹⁵⁴ Matfess H, *Women at the war on Boko Haram: wives, waepens, witnesses*, London, Zed Books, 2017, стр.45-145.

¹⁵⁵ *Ibid.*

ваздух верских објеката и маркета неизбежно убијајући народ. Боко Харам се држи идеје да је употреба невиних жртава већи шок за друштво. Такво стање доводи до хаоса који одговара циљевима терористичке организације Боко харам. Пуштајући жене у самоубилачке нападе осим видљивих резултата чувају се мушкарци као чланови организације предвиђени за много веће и захтевније акције. Многе жене у Боко харам су приступиле након силовања и мучеништва као робље ове терористичке организације, те им је самоубилачки бомбашки напад био једини излаз јер и ако би биле у могућности да се врате у своје средине, окружење их више није прихватало.¹⁵⁶

- Ал Каида представља религиозно фундаменталну групу формирану 2003. године, да би се од 2004. године жене прикључиле и то као бомбашки самоубице.¹⁵⁷
- Црвена армија Јапана- оснивач је жена Фусако Шигенобу. Фусако Шигенобу је била позната и као Црвена краљица терора. Као лидер своје организације организовала је терористичке нападе 1970-их и 1980-их година. А пре него што је креирала сопствену терористичку организацију радила је као волонтер у ПФЛП. Стога треба рећи и да јој током суђења на ком је добила двадесет година робије Лејла Халед била у публици. Период у ком је организација била активна је од 1970. до 2001. године. Заступљена је била комунистичка, марксистичко-лењинистичка идеологија, а били су противници империјализма и ционизма.¹⁵⁸ Друга терористичка организација формирана у Јапану

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ види: Davis, J, *Women and Radical Islamic Terrorism: Planners, perpetrators, patrons?*, Strategic Datalink (136) Ontario, The Canadian Institute of Strategic Studies, 2006.

¹⁵⁸ види: Andrews, William *Dissenting Japan: A History of Japanese Radicalism and Counterculture, from 1945 to Fukushima*. London: Hurst, 2016

1984. године је Аум Шинрикјо и она представља религијски покрет чији превод значи: религија истине.¹⁵⁹

- Фарабундо мартини у Ел Салвадору активни од 1979. до 1992. у својим редовима бројали су 60% жена.¹⁶⁰
- Тупамароси у Уругвају који су своју организацију имали од 1960. до 1980. године, 1972. године су изјавили да у свом саставу имају 25% жена.¹⁶¹
- ФСЛН¹⁶², Никарагва. Основана 1961. године. Жене се прикључују 1967. године.¹⁶³
- УНРГ¹⁶⁴ у Гватемали активан у периоду од 1960. до 1996. године као левичарска организација. Жене су кроз ову организацију виделе могућност да се заштите од насиља којем су биле изложене у Гватемали.¹⁶⁵
- ИРА¹⁶⁶ у Ирској има дугу историју своје активности у којој су жене имале значајне улоге.
- *Weather Underground* (Ведер андерграунд)¹⁶⁷ је била радикална лево оријентисана терористичка организација најактивнија крајем 1960-их и 1970-их година у Сједињеним Америчким Државама са веома великим женским фактором у својим редовима.

Жене се прикључују тероризму и кроз брак што је учинила и Европљанка *Muriel Degaugue* која се удала за муслимана и прикључила Ал Каиди у Багдаду.

¹⁵⁹ Global Proliferation of Weapons of Mass Destruction: A Case Study on the Aum Shinrikyo, [USA] Senate Government Affairs Permanent Subcommittee on Investigations, 31 October 1995 доступно на https://fas.org/irp/congress/1995_rpt/aum/index.html

¹⁶⁰ Bourgois, Philippe, *The power of violence in war and peace Post-Cold War lessons from El Salvador*, Sage Journal, Ethnography, 2.1 (2001), стр. 5-34.

¹⁶¹ Porzecanski, Arturo C, *Uruguay's Tupamaros: The Urban Guerilla*, New York, Praeger, 1973, стр. 31.

¹⁶² FSLN- Sandinista National Liberation Front што значи: Национални ослободилачки фронт Сандиниста

¹⁶³ LaRamee, P, Polakoff, E, *Undermining of the Sandinista Revolution*, New York, Palgrave Macmillan, 1999, стр. 141—205.

¹⁶⁴ UNRG- Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca или на енглеском National Revolutionary Unity Group Gvatemala је оригинални назив организације.

¹⁶⁵ Davies, M, *Third World – Second Sex*, vol. 2. London, Zed Books, 1987, стр. 60.

¹⁶⁶ Irish Republic Army је пун назив организације и значи Ирска републичка армија.

¹⁶⁷ Weather Underground Organization је оригинални назив организације.

Samantha Lewthwaite је 2009. године напустила Британију и прикључила се ИСИС у Сирији. Она је једна од најутицајнијих жена терориста ове терористичке организације. Муслиманске терористичке организације запажају предност жена са Запада у својим редовима јер је могућност инфилтрације тих жена у зону жељених мета ради успеха терористичког напада већа.

2015. године у медијима је запажен случај десетогодишње девојчице у Африци која је у самоубилачком бомбашком нападу убила 19 људи. Овај догађај је приписан терористичкој организацији Боко харам која је позната по томе да користи децу, девојчице и жене за своје самоубилачке терористичке нападе.¹⁶⁸ Боко харам, Ал Каида и Исламска држава приказују партиципацију жена терористичким акцијама последњих година које спроводе на основу сопствених агенди.

Детаљније о организацијама у којима су се жене учествовале као терористи, а неке су изнад наведене, као и оне које ће тек бити наведене биће речи у даљем излагању.

Жене су током историје показале учешће у борбама, те је тероризам као вид борбе један од испољавања насилничког понашања жена, тј, испољавања жена кроз борбу. Доба у ком су жене биле борбено активне уобличавало је начин испољавања њихове борбе, а тероризам је своје прве жене терористе изнедрио као усамљене примере да би кроз време њихов број био све већи.

Након 1980. године број жена у тероризму нараста логичном инерцијом тако да их у будућности буде све више.¹⁶⁹ Овај феномен заокупља пажњу како јавности, тако и професионалаца, али и обичног света. У прилог закључку да ће се број жена у будућности повећавати је и запажање да су жене имале улоге у готово свим терористичким покретима на свету.¹⁷⁰ Њихова вештина се показала кроз њихово ангажовање и заступљеност у терористичким организацијама. Свакако, сматра се да су жене заправо највећу улогу пружиле као подршка терористичким

¹⁶⁸ Sky News, *Girl Suicide Bomber, 10, Kills 19 in Busy Market*, 11 January 2015

Доступно на: <https://news.sky.com/story/girl-suicide-bomber-10-kills-19-in-busy-market-10376105>, 2018.

¹⁶⁹ Georges-Abeyie, D.E, *Women as Terrorists*, in *Perspectives on Terrorism*, L.Z. Freedman and Y. Alexander, (eds), Wilmington, DE: Scholarly Resources, 1983, стр.81.

¹⁷⁰ Laqueur, W, *Terrorism*, Boston, MA: Little, Brown and Company, 1977, стр. 398.

организацијама.¹⁷¹ Ова чињеница иде у прилог логици закључивања у којој запажамо да је женама најлакше да остварују подршку у терористичкој организацији док све интензивније улоге подразумевају значајна одрицања и мењање животних навика и начина живота, те изласка из зоне комфора која подразумева навикнутост на околности.

Анализирајући жене терористе рашчлањава се улога споредних и лидерских позиција као маркантних одредница активности жена у тероризму чија детерминисаност валоризује степен интегрисаности жена у терористичку организацију као и њихову позицију унутар ње. Сматра се да је повећање жена у тероризму директно пропорционално факторима који утичу на њихово све учесталије укључивање у терористичке организације као што су политичка репресија, незапосленост, смелост демонстрирања својих ставова у својој терористичкој организацији, историјски контекст који је релевантни разлог проблема, постојање групе у којој рационализују насиље кроз подршку своје организације и могућности за обезбеђење лидерских позиција као и окружење тј. друштво у коме живе, а које им онемогућава остварење демократских права.¹⁷²

Позиције жена у терористичким организацијама имају широку лепезу улога. Од улога које су пасивне и своде се на симпатије према организацијама, до жена шпијуна, бораца, до доминирајућих лидерских позиција, те и жена бомбаша самоубица.

Симпатизерке су првенствено жене које су обезбеђивале средства у виду новца, одеће, хране, па чак и ступајући у интимне односе са мушким члановима терористичке организације.¹⁷³ Различите терористичке организације на различите начине су манифестовале потребу за женама у својим редовима. Те потребе су увек биле детерминисане самом политиком терористичке организације као и њиховим агендама у које су се жене уклапале.

¹⁷¹ Cunningham, K.J, Cross-Regional Trends in Female Terrorism, *Studies in Conflict and Terrorism* 26(3), 2003, стр.186.

¹⁷² Georges-Abeyie, D.E, *Women as Terrorists*, in *Perspectives on Terrorism*, L.Z. Freedman and Y. Alexander, (eds), Wilmington, DE: Scholarly Resources, 1983, стр.71.

¹⁷³ Griset, P.L. and Mahan, S, *Terrorism in Perspective*. Thousand Oaks, CA, London: Sage Publications, 2003, стр. 158-159.

Жене шпијуни спадају у виши степен активности у организацији преносећи поруке, сакупљајући информације, чинећи стратешку подршку организацији, али неретко представљајући и мамац за потребе терористичке организације.¹⁷⁴ Ангажовање на оваквим позицијама је углавном условљено не само потребом теорористичке организације за таквим профилима жена већ и самим способностима које одређене жене поседују.

Треба истаћи да има ставова у којима су симпатизерке и жене шпијуни повезане улагањем у терористичку организацију чинећи ону подршку која нема надокнаду за своје ангажовање.¹⁷⁵ Овакав став треба узети са опрезом јер надокнада женама терористима је неретко и сам чин части што припадају терористичкој организацији, или моралне каткад и верске дужности, те се надокнада у материјалном смислу неретко сасвим одбацује. У даљем раду биће изнет велики број примера кроз које ће се указати разлози за приступање жена терористичким акцијама, те се надокнада као елемент углавном потискује из поља интереса.

Сматра се да су жене у ратним тј. борбеним редовима драматично више укључене у сам систем организације која се брине о њиховој успешности борбе кроз обуке за које их делегира и усмерава, а та улога је најчешће војничка без лидерских опција.¹⁷⁶ У пракси се показало да је велики број организација у којима су жене лидери тероризма.

У најмаркантнијим улогама жене у апсолуту преузимају мушке улоге неретко уносећи више страха од мушкараца управо због предрасуда које носе традиционалне поделе улога, тако да је њихова моћ у организацији једнака, каткада и већа од мушких сабораца.¹⁷⁷ У складу са овим тумачењем може се закључити да жене имају логичну инерцију да у својим терористичким активностима превазиђу мушкарце у тим улогама.

Показало се да жене заузимају различите улоге у тероризму на основу ограничења која поставља друштво ком припадају као и ограничења унутар саме

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid.

организације, али и у складу са регијом у којој делује терористичка организација. Тако су, рецимо, жене у Латинској Америци осамдесетих година прошлог века биле постављене у улоге одређене традиционалном поделом полова. Та традиционална подела улога међу половима произвела је чињеницу да су жене везане за кућне послове и бригу око породице, да имају мањак образовања, недовољну запосленост и веома мали приступ политичком животу или чак политичком знању.¹⁷⁸ На основу тога може се разумети да су жене осетиле друштвену потлаченост и немогућност да постигну оно што су сматрале да имају права.

Чињеница да су се мушкарци бавили јавним послом, а жене биле окренуте кућним и породичним обавезама сама је детерминисала поделу улога и у терористичким организацијама.¹⁷⁹ У складу са тим јасна је окренутост жена ка организационим сегментима терористичке организације, а њихово испољавање у првим редовима борбе степен више у њиховој заступљености у тероризму.

Занимљиво је и запажање изнето такође 1986. године у ком се наводи да су жене мање инволвиране у тероризам и зато што организације игноришу потребе жена, здравствено осигурање, образовање и одржавање дома, а форсирају економску политику, политичку репрезентацију, стране утицаје.¹⁸⁰ Ово тврђење у каснијем раду доказује драстичне промене у касније насталим терористичким организацијама.

Сматра се да су се традиционалне поделе унутар друштва и класа рефлектовале касније и на понашања жена у тероризму, тако да су углавном терористкиње жене средње класе са изузетком ниже класе жена у терористичким организацијама: ИРА, ЕТА и терористичких организација које су се формирале на тлу северних држава Африке.¹⁸¹

Чињеница је да су временом жене све интензивније приступале терористичким организацијама. Постоје ставови у којима се сматра да економска

¹⁷⁸ Reif, L.L., *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2), 1986, стр.97

¹⁷⁹ Ibid, стр. 147-148.

¹⁸⁰ Ibid, стр. 150

¹⁸¹ Georges-Abeyie, D.E., *Women as Terrorists*, in Perspectives on Terrorism, L.Z. Freedman and Y. Alexander, (eds), Wilmington, DE: Scholarly Resources, 1983, стр.76.

структура државе одређује величину, обим и идеологију покрета у коме су жене ученице истичући да виши степен образовања утиче на њихове позиције како у друштву тако и у тероризму.¹⁸² С ове стране гледано закључује се да је степен развијености друштва пропорционалан степену позиција које ће жене имати у тероризму. Овакав став је делимичино тачан јер постоје опречни примери за то, између осталог, рецимо, жене у исламу које приступају тероризму у последњим деценијама прошлог века у односу на оне које приступају данас исламистичким терористичким организацијама, али ту имамо и жене у Колумбији у односу на рецимо жене у фракцији Црвене армије у Јапану. Ови примери истовремено и потврђују и демантују претходну тврдњу, тако да се мора ући дубље у суштину која како се све више задире у њу, манифестује своју променљивост, несталност и морфологију која је у непрекидном преобличавању, неретко упућујући на неухватљивост константе у закључивању на ту тему.

Стога имамо и ставове који износе да жене нису у стању да развију сопствену самосвест у ригидним срединама, као што жене у развијеним државама могу да се ухвате у коштац са проблемима оба пола, радије него заступајући интересе само једне, женске стране.¹⁸³ Овај став такође у потпуности не може бити примењен на друштва која управо потврђују суротно, а то су одреди муслиманки које се управо у ригидним срединама опредељују за супротстављање кроз тероризам. Сматра се да су државе са ауторитарном традицијом мање оптерећене присуством жена у активностима политичког типа.¹⁸⁴ И ову тврдњу обарају примери жена исламског поднебља чији културни обрасци налажу жени да борави у окриљу дома дискретно или никако окренута ка јавности и што мање експонирана у друштву.

Занимљиво је изнети и становиште при коме се сматра да високо централизована влада са слабом радничком опозицијом има мање шансе за реакције жена док децентрализована влада са снажним радничким покретом има веће шансе

¹⁸² Rothbard-Margolis, D, *Women's Movements Around the World: Cross-Cultural Comparisons*, Gender and Society 7(3), 1993, стр.386.

¹⁸³ Bouchier, D, *The Feminist Challenge: the Movement for Women's Liberation in Britain and the USA*, New York: Schocken Books, 1984, стр.81

¹⁸⁴ Rothbard-Margolis, D, *Women's Movements Around the World: Cross-Cultural Comparisons*, Gender and Society 7(3), 1993, стр.386.

за експонирање жена у политичким активностима.¹⁸⁵ На основу овог становишта може се закључити да жене имају већи конформитет да се активирају у терористичким организацијама у оним структурама у којима је то детерминисано и децентрализацијом владе.

Све наведено представља индикаторе кроз које се може испратити читавање самоопредељења жена за терористичке акције које би прихватиле или одлучиле да спроведу.

Тако да касније наилазе ставови у којима се истиче да су узроци тероризма структурални, институционални, интерперсонални и индивидуални фактори, а сваки од њих је подређен самом полу.¹⁸⁶ Овако конципирано становиште упућује на простор у коме треба истраживати и утврдити промене које су у тероризму изазвале особе женског пола својим укључивањем и ангажовањем.

Индустријализација и урбанизација су свакако утицале на образовање жена и њихово запошљавање омогућавајући радикалније кораке које би оне биле у стању да преузму, а све може заправо бити последица недостатка плурализма у друштву.¹⁸⁷ образовање жена је свакако значајно утицало на терористичке организације, те с протоком времена како ће у раду и бити изнетосве више образованих жена приступа тероризму.

Осамдесетих година се сматрало да десничарске владе рачунају на одржавање статуса кво код жена, док левичарски покрети нису увек у складу са политичким потребама жена.¹⁸⁸ Овакве тврдње време је оповргло као и чињеница да се жене управо позивају на остваривање својих потреба кроз улоге у терористичким организацијама којима се прикључе о чему ће касније бити више речи.

¹⁸⁵ Fainsod Katzenstein, M. and McClurg Mueller, C, *The Women's Movements of the United States and Europe*, Philadelphia, PA: Temple University Press, 1987, стр.6-7.

¹⁸⁶ Moser, C.O.N., *The Gendered Continuum of Violence and Conflict: An Operational Framework*, in C.O.N. Moser and F.C. Clark, (eds), *Victims, Perpetrators or Actors? Gender, Armed Conflict and Political Violence*. New Delhi: Kali for Women, 2001, стр.39.

¹⁸⁷ Rothbard-Margolis, D, *Women's Movements Around the World: Cross-Cultural Comparisons*, Gender and Society 7(3), 1993, стр.386.

¹⁸⁸ Altbach, H, *German Feminism: Readings in Politics and Literature*, Albany, NY: State University of New York Press, 1984, стр.467.

Изnose се и ставови који кажу да ма шта да је узрок жене немају користи од учешћа у тероризму.¹⁸⁹ Овакав став је оправдан у насилном укључивању жена у тероризам, али у оним оквирима у којима су се жене самостално прикључивале само учешће представља индивидуалну корист са освртом на личне разлоге.

Из социолошко-психолошке перспективе сматра се да се жене укључују у тероризам на сопствену иницијативу зато што ствари делују да су у сагласности са њиховим интересима, те и да је интензивна фрустрација снажан мотиватор, те се у циљу промене социополитичке ситуације жене одлучују за тероризам.¹⁹⁰ Овај став је потврђен у многим примерима који ће бити анализирани у раду.

Неретко се дешава да контроверзни религијски утицаји стимулишу жене да одбаце традиционалне улоге и прихвате статус терористе, побуњеника или гериле.¹⁹¹ Примере за то имамо у покретима у Јужној Америци, као и у муслиманским терористичким организацијама.

Занимљиво је истаћи и мишљење које каже да су државе Латинске Америке имале жене терористе које су изникле из одређене борбене линије жена која је истицала борбу за сопствени идентитет којим жене желе да остваре своју доминацију.¹⁹² Овакав став је легитиман не само за земље Латинске Америке, већ за све терористичке организације којима жене приступају самовољно и без присиле јер управо у терористичким организацијама жене испуњавају оне своје принципе које ван терористичких организација нису биле у стању да остваре. Овоме у прилог иду сви терористички покрети у којима су жене активне јер управо то ослобађање и моћ спровођења сопствених циљева у дело мотивише жене да се определе за тероризам. У земљама Латинске Америке терористичка укљученост жена и њихове борбене

¹⁸⁹ de Cataldo Neuberger, L. and Valentini, T, *Women and Terrorism*, New York: St. Martin's Press, 1996, стр. 1

¹⁹⁰ Galvin, D.M, *The Female Terrorist: A Socio-Psychological Perspective*, Behavioral Sciences and the Law 1(2), 1983, стр.20-23.

¹⁹¹ Kampwirth, K, *Women and Guerrilla Movements: Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba*, University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2002, стр.30-32.

¹⁹² Kryzanek, M.J, *Latin America: Change and Challenge*, New York: Harper-Collins Publishers. 1995, стр.34.

црте познате су под називом „маријанизмо“, што би било пандан мушком „мачизму“.¹⁹³

Жене у Латинској Америци као веома активне терористкиње често су одбијале или реинтерпретирале религијска ограничења тиме демонстрирајући сопствени степен активности у терористичким организацијама у Мексику, Колумбији и осталим државама овог континента.¹⁹⁴ Овим се истиче став који су жене терористкиње заузеле а који је био неочекиван за окружење, самим тим доказујући своју идеологију као примарну.

Има аутора који кажу да је управо познавање ислама узрок мањег броја жена терориста муслиманске вероисповести јер ислам женама такве активности брани.¹⁹⁵ Управо након што је овај став заузет жене у исламу као и муслимански лидери оповргли су га позивајући жене да приступе терористичким организацијама и помогну у борби мушкарцима, о чему је било речи у раду, а доста детаљнији приказ тек следи.

Такође, неретко је виђено мишљење у ком се жене прикључују тероризму ради изазивања односа мушкараца и жене.¹⁹⁶ Ово запажање је значајно као полазиште у одређеним каснијим сегментима рада у којима ће се успоставити корелација између односа мушкараца и жена у терористичким организацијама и доприносу који су они имали за тероризам.

Такође, сматра се да је учешће жена 1970-их година у терористичким организацијама последица њихове боље међусобне повезаности у друштву као и мање сумњичавости коју бацају на себе.¹⁹⁷ И данас имајући у виду интернет као средство комуникације жене неретко имају улоге којима се путем интернета

¹⁹³ Skidmore, T.E. and Smith, P.H, *Modern Latin America*, Oxford and New York: Oxford University Press, 1997, стр.63.

¹⁹⁴ Goetze, D, *The Zapatista Women: the Movement from Within*, Zapatista Women, 1996, стр.4 Доступно на: <https://www.utexas.edu>.

¹⁹⁵ Cunningham, K.J, *Cross-Regional Trends in Female Terrorism*, *Studies in Conflict and Terrorism* 26(3), 2003, стр.186.

¹⁹⁶ Handelman, H, *The Challenge of Third World Development*, Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 2003, стр. 116.

¹⁹⁷ Waylen, G, *Gender in Third World Politics*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers. 1996, стр.74.

међусобно повезују ради остварења циљева своје терористичке организације, али и ради регрутације нових чланова.

Сматра се да су национални ослободилачки покрети представљени као неприступачни женама, иако чињенице кажу да управо у тим покретима оне имају више простора за питања полне неједнакости.¹⁹⁸ Дефинитивно је тачно да су жене у терористичким организацијама не мали број пута браниле своје позиције изјавама да се оне не разликују од својих мушких сабораца, те да су њихове улоге једнаке и да се оне не осећају инфериорно или подређено вољи мушкараца.

Чињеница је да су жене које су узеле удела у тероризму имале и веће поштовање и бољи статус у друштву захваћеном сукобима у односу на жене којима то није било животно опредељење.¹⁹⁹ На основу овога закључује се да су жене у складу са околностима заузеле друштвене улоге у којима су имале могућност адекватно да испоље свој допринос заједници којој би у миру и равнотежи друштва биле представљене као мајке, у околностима ратних околности њихова улога се мењала.

У Северној, а нарочито Латинској Америци велики је број примера тероризма у ком су жене актери. Треба истаћи Латинску Америку као доминантну по улози жена терориста на основу околности које су терористичке организације пружале женама у тој регији дајући им могућност за побољшање личног статуса кроз њихово ангажовање у терористичким акцијама.

Имајући у виду историјске околности и врло запостављену готово обесправљену позицију жена у тој регији појава жена терориста у таквом кулуролошком контексту је логичан сплет околности јер представља њихову опцију да кроз тероризам побољшају егзистенцију и своје позиције и права у друштву.

¹⁹⁸ Sharoni, S, *Gender and the Israeli–Palestinian Conflict*, Syracuse, NJ: Syracuse University Press, 1995, стр. 86.

¹⁹⁹ Carter, A, *Should Women Be Soldiers or Pacifists?* in L.A. Lorentzen and J. Turpin, (eds), *The Women and War Reader*. New York: New York University Press. 1998, стр. 33

Неки сматрају да је висок степен учесталости жена у тероризму последица левичарске природе тих покрета.²⁰⁰ Природа конфликта који изазива тероризам сама по себи укључује и жене као жртве околности, стога је њихова реакција кроз прикључивању терористичким организацијама предвидива.

Имајући у виду да су терористичке организације у овој регији штитиле значајне интересе жена, логична је њихова бројност у редовима терориста.²⁰¹ Интегрисане у женске одреде, жене у терористичким организацијама имају већу могућност да се изборе за свој статус и позицију у организацији, а зарад постизања циљева организације.

Латинска Америка је веома интересантно тло за проучавање активности жена у тероризму из разлога што пре терористичких организација није забележено да су жене имале начин да заштите и остваре своја права. Кроз терористичке организације оне су добиле ту могућност стога је то један веома велики разлог за њихову бројност у овом делу света. Жене су биле мобилисане као војници-борци, командоси, радиооператери, сакупљачи информација, радиле су на ширењу пропаганде, обезбеђивале потребштине, правиле оружја у кућним условима и стајале на нелидерским позицијама. Сматра се и да је притисак државе један од кључних разлога за укључивање жена у тероризам на овим просторима.²⁰²

У Латинској Америци била је заступљена строга традиционална подела улога међу половима на мушке улоге везане за активности у јавности и политичком животу и женске улоге у којима жене брину о домаћинству и деци. Овако строго конципирана подела улога међу половима на коју би се додала опресија државе значајан је фактор за активирање жена у терористичким организацијама како би кроз своје активности у њима допринеле друштвеним променама.

²⁰⁰ Stoltz Chinchilla, N, *Nationalism, Feminism, and Revolution in Central America*, in L.A. West, (ed.), *Feminist Nationalism*. New York: Routledge: 201–19., (1998) *Nuestras utopias: mujeres guatemaltecas del siglo xx*. Guatemala City: Agrupación de Mujeres, 1997, стр. 206.

²⁰¹ Tickner, J.A, *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*, New York: Columbia University Press, 2001, стр 108-9.

²⁰² Skidmore, T.E. and Smith, P.H. (1997) *Modern Latin America*. Oxford and New York: Oxford University Press, 1997, стр.63

Фактор који је могао да утиче на прикључење жена тероризму у овом делу света је била тзв. ослобађајућа теологија која је симболизовала веру у ослобођење, нарочито у ФМЛН.²⁰³

2.1.1. Ал Каида

За Ал Каиду је карактеристично да жене играју многе улоге унутар организације, али најзначајнија је да далеко од очију јавности: подучавају и инспиришу нове генерације терориста. Осама бин Ладен, оснивач Ал Каиде изјавио је да жене не само да су изузетна подршка њиховој организацији, већ имају и веома значајну улогу којом дају допринос цихаду.²⁰⁴ Иако је присуство жена још увек оно што се очекује од муслиманки, није неопходно да обавезно учествују у директним борбама. Постоје изузеци, али је основна улога жена да дају подршку, мотивишу и едукују нове генерације терориста.

²⁰³ Lorentzen, L.A, *Women's Prison Resistance: Testimonios from El Salvador*, in L.A. Lorentzen and J. Turpin, (eds), *The Women and War Reader*. New York: New York University Press: 192–202., 1998, стр. 19

²⁰⁴ Von Knop, K, *The female jihad: Al Qaeda's women*. *Studies in Conflict and Terrorism*, 30(5), 396-414, 2007, стр. 405.

Неретко жене у Ал Каиди заузимају улоге регрутера и идеолошке подршке. На овај начин оне преносе своје искуство у организацији као и идеологију организације новим члановима. 2004. године на интернету је објављен часопис *al-Khansaa* који је објавио Женски информациони биро Ал Каиде на арапском полуострву и наменио га за женску поезију. Овај часопис је био окренут женама које деле иста уверења као Ал Каида позивајући их да им се прикључе у борби, дајући подршку својим синовима, мужевима, браћи, те и саможртвујући се у име Ал Каиде.²⁰⁵

2011. године се објављује још један интернет часопис за промовисање Ал Каиде и цихада, *Al-Shamihka*, што значи „величанствена жена“. Овај часопис се бавио разним темама што из области козметологије, до огласа са удају са муцахединима, али и текстова о томе како да постану цихадистичке ратнице и на који начин ће их то усрећити и обезбедити им место у рају. Часопис такође је имао одељак за интервјуе са женама које су већ приступиле путу саможртвовања и које позивају и остале жене да следе њихов пример гајећи децу у том духу и подржавајући мужеве који су припадници Ал Каиде. Такође, се позивају жене које су изгубиле своје мужеве да се освете непријатељу.

Жене у муслиманском друштву су задужене за преношење културних образаца деци. На тај начин улога жена у Ал Каиди је од круцијалног значаја за ширење идеологије ове терористичке организације међу новим нараштајима. Како су жене задужене за бригу, негу и васпитање деце, тако се о женама брину мушки чланови породице. Многи часописи и сајтови преносе исту поруку женама да би оне требало да жртвују своје мужеве и синове.²⁰⁶

Сматра се да су жене веома важна карика у оглашавању на интернету путем кога стимулишу друге жене да се прикључе организацији и преузму значајније улоге.²⁰⁷ На тај начин интернет је постао веома снажан медијум за регрутовање

²⁰⁵ Von Knop, K, *The female jihad: Al Qaeda's women*. Studies in Conflict and Terrorism, 30(5), 396-414, 2007, стр. 407.

²⁰⁶ Ibid, стр.408.

²⁰⁷ Cunningham, K, *Countering female terrorism*, Studies in Conflict and Terrorism, 30(2), 113-129. 2007, стр.114.

нових чланова Ал Каиде. Путем интернета жене отварају четове, форуме и износе своје ставове којима придобијају симпатије и нове присталице у борби Ал Каиде.

У камповима Ал Каиде у Авганистану жене и деца су одвојени од мушкараца, а улога жене је да пружи подршку мужу током напорног преласка терена, тешких услова живота и сталног кретања.²⁰⁸ Ипак, у огранку Ал Каиде у Сирији, жене су задужене за прикупљање информација и неколицину ратника.²⁰⁹

Већина жена у Ал Каиду долази преко родбинских веза или удајом и већином свака од њих већ има неког блиског или даљег рођака који је члан Ал Каиде. Колико је снажан осећај припадања породици говори и чињеница да у Jemaah Islamiyah огранку Ал Каиде припадници те терористичке групе новим регрутима не нуде само припадање организацији већ и припадање породици нудећи им своје сестре или сестре својих супруга за жене.²¹⁰

Једна од познатијих жена Ал Каиде која је била задужена за логистичку и техничку подршку позната као „Лејди Ал Каида“ ухапшена 2008. године у Америци након што се испоставило да има хемијско и техничко знање повезано са бомбама.²¹¹

Ал Каида нема старосно ограничење за приступање жена, тако да су девојчице старости од 14 година припаднице ове терористичке организације. Иако је њихова улога већином регрутерска и идеолошка, највећи допринос предају током индоктринације коју врше над својом децом гајећи их у духу дихадистичке борбе Ал Каиде. На овај начин жене пружају изузетну подршку организацији креирајући нове генерације дихадистичких ратника. Осим регрутерске и идеолошке подршке жене имају и оперативну улогу у организацији. Ал Каида је брзо увидела предност у терористичкој борби коју има фактор изненађења који могу да изазову жене у улогама терориста. Културни обрасци детерминишу веће могућности да жене прођу

²⁰⁸ Bloom, M, *Bombshell: Women and terrorism*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2011, стр.226.

²⁰⁹ Abouzeid, R, *Syrian al-Qaeda women: Searching for combat, martyrdom on the front lines*. Al Jazeera, <http://america.aljazeera.com/articles/2014/7/20/syrian-women-qaedarebels.html>, 2014.

²¹⁰ Von Knop, K, *The female jihad: Al Qaeda's women*. Studies in Conflict and Terrorism, 30(5), 396-414, 2007, стр. 410

²¹¹ Harris, S, *Lady al Qaeda; The world's most wanted woman*. Foreign Policy. http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/08/26/lady_al_qaeda_the_worlds_most_wanted_woman

незапажено кроз безбедносне пунктове и на тај начин прокријумчаре оружје или експлозив што терористичкој организацији даје значајну предност у борби, те жене представљају моћно оружје ове терористичке организације. У складу са наведеним логично је очекивати њихово даље учешће у овој терористичкој организацији.

2.1.2. Америка: Ведер Андерграунд²¹²

Ведер Андерграунд је била терористичка организација у Америци. То је била радикална лево оријентисана терористичка организација активна 1960-их и 1970-их година. Као фракција СДС-а (студената за демократско друштво) почела је са радом активно од 1969. године имајући намеру да доведе до смене тадашње владе Сједињених Америчких Држава. Велики утицај на друштво организација је имала јер је била против Вијетнамског рата као и већина студената и младих у то време у САД. Ведер Андерграунд је интензивно подржавао комунисте у Вијетнаму правећи

²¹² Weather Underground Organisation- WUO

платформу за антиматеријализам који је био део њихове идеологије. Бомбашки напади на објекте владе и банке били су обележје њихове борбе. По престанку Вијетнамског рата и њихова организација постепено губи присталице.

Жене у Ведер Андерграунду су биле у позицијама које су биле везане за јавне наступе и експонирање организације на јавни начин ради постизања публицитета организације, те су се њихове улоге сводиле на симпатизере и шпијуне.

Посебан је случај Бернадин Дорн (Bernadine Dohrn) која је била један од лидера Ведер Андерграунда, иако су по неким ауторима половину покрета чиниле жене.²¹³ Позната имена су Сузан Розенберг, Лора Вајтхорн, Рита „Бо“ Браун која је била позната по нападу на банке.²¹⁴ Сматра се да је Ведер Андеграунд имао врло стриктна правила у којима је слобода жена била ограничена, али по неким подацима је промискуитет у организацији био прихватљива ствар.²¹⁵

Пошто је револуционарна борба била приоритет у организацији деца рођена у тој организацији су давана женама које су биле ниже рангиране у Ведер Андерграунду како мајке са виших позиција не би биле ометене мајчинством због циљева своје терористичке организације.²¹⁶ Ова организација је на основу односа мајки према рођеној деци показала да је улога мајке била маргинална у односу на улогу коју је жена имала у самој организацији. Последица тога може бити и велики број непланских трудноћа као последица промискуитета који је био прихватљив вид понашања унутар ове терористичке организације.

Кључно за Ведер Андерграунд је да су жене заправо већином биле само подршка мушкарцима у тој организацији.²¹⁷ Ипак треба истаћи да чак и само као подршка њихова улога не може бити незапажена и безначајна.

²¹³ Simms, M, *Rebel, Rebel*, Bust 39, 2006, стр. 56–61.

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Grathwohl, L, *Bringing Down America*, New Rochelle, NY: Arlington House Publishers, 1976, стр.149

²¹⁶ Stern, S, *With the Weathermen*. Garden City, NJ: Doubleday, 1975, стр.187-190.

²¹⁷ Varon, J, *Bringing the War Home: the Weather Underground, the Red Army Faction, and Revolutionary Violence in the Sixties and Seventies*. Berkeley, CA: University of California Press, 2004, стр 59.

Бернадин Дорн је била један од лидера Ведер Андерграунда. Дорн је била изузетно активна у Ведер андерграунду. Њена појава и идеолошки концепт се може свести у став Драгана Симеуновића који каже да терористи глорификују насиље као метод и средство уверени да тиме надомешћују своју малобројност, али и слабост пред противником.²¹⁸ Можемо у случају Бернадин Дорн да се позовемо на речи Драгана Симеуновића који каже да је тероризам и вид комуникације јер насиље које се спроводи на одређенима, представља јасну поруку осталима.²¹⁹ Бернадин Дорн је управо демонстрирала Симеуновићево запажање у оквиру тероризма кроз акције у којима је имала значајног удела као приказу борбе против тадашње власти САД.

Напади Ведер андерграунда су ескалирали како се теоретски може препознати и у речима Драгана Симеуновића због разочарања студената, младих и актуелне елите која је поред разочарања са собом повукла и реакције на изневерена очекивања којима се манифестује њихов отпор и који укључују и друге видове одбијања текућих околности.²²⁰

Бернадин Дорн је имала изузетне говорничке вештине, а као студент права и политичких наука и довољно образовања као неопходну подршку за освајање масе својом идеологијом која се заснивала на укидању империјализма и успостављању комунизма. Као сјајан организатор распоређивала је људе у организацији у оне улоге у којима су били најсврсисходнији остварењу циљева. Заступала је и интересе грађана црне расе. Њен супруг Били Ајерс и она се повлаче из организације након што постају родитељи, те нагодбом са државом се и предају властима. Није само родитељство преломилу одлуку Дорнове да се преда властима већ и слабост њихове терористичке организације која је све више приказивала свој потпуни крах. Бернадин Дорн је од лидера терористичке организације која је доспела на потерницу ФБИ, годинама касније по окончању и гашењу Ведер андерграунда постала професор на факултету.

²¹⁸ Види: Симеуновић, д, *Тероризам*, Правни факултет, Београд, 2009

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Ibid.

2.1.3. Гватемала-Национално револуционарно јединство Гватемале-УРНГ

Национално револуционарно јединство Гватемале је терористичка организација која је вршила терористичке акције у Гватемали од 1960. до 1996. године. УНГР је био организован тако да се састојао од четири фракције: герилске војске сиромашних (ЕГП), револуционарне организације оружаних снага (ОПРА), побуњеничких наоружаних снага (ФАР) и гватемалске радничке партије (ПГТ)²²¹

Врло је значајно изнети веома интересантно становиште у ком су терористи Гватемале извели само 3% напада током 36 година револуције али су успели да изазову терор међу народом.²²² Такође УНГР су спроводиле веома окрутно насиље којим су терорисали народ са значајним последицама.²²³ Како је мета УНГР била влада Гватемале и војска, они су спроводили тероризам и над одређеним цивилима посебно представницима економске и политичке моћи који су сматрани сарадницима репресора и оних људи оптужених да спроводе подршку војсци или који поседују економску моћ, посебно у сеоским срединама.²²⁴ Стога је УНГР био и мимо велике народне подршке терористичка организација која је нападала цивиле из

²²¹ Landau, S, *The Guerrilla Wars of Central America: Nicaragua, El Salvador and Guatemala*, New York: St. Martin's Press, 1993, стр.204

²²² Commission for Historical Clarification *Guatemala: Memory of Silence*, Guatemala: Commission for Historical Clarification, 1998, стр.26

²²³ Ibid.

²²⁴ Ibid. стр.21.

политичких разлога. Разлози за тероризам у Гватемали су били велика разлика између богатих и сиромашних и интервенција САД 1954. године.²²⁵ УНРГ је киднаповао и убио 2 америчка члана дипломатског особља и амбасадора Западне Немачке 1968. године након што је Гватемала одбила захтеве УНРГ.²²⁶ Жене су се прикључиле УНРГ ради побољшања услова живота грађана и због борбе против немаштине. Такође кроз партиципацију у УНРГ борећи се против репресије државе добиле су одређену слободу коју изван УНРГ нису имале. На основу расположивих података који нису у потпуности прецизни јер се одређен број жена није представио као терористи због могућности које би им прошлост нанела, а одређен број жена су постале избеглице, 1996. године УНРГ је имао 14,8% жена бораца, 25,2% жена политичких кадрова. Просечно 18,3% чланства су жене у УНРГ у поређењу са 50% чланица у покретима у другим државама Латинске Америке.²²⁷ Иако подаци говоре о проценту жена који је испод 25% не може се занемарити чињеница да је постојала снажна подршка жена у улогама симпатизера и шпијуна и чињенице да су жене борци биле активне и у комуникацији, логистици и заштитничким активностима.²²⁸ Традиционалне улоге жена делили су и жене и мушкарци у УНРГ, а мали број жена имао је удела у борбама као ратнице.²²⁹ Такође има аутора који кажу да су се жене бориле на свим нивоима.²³⁰ Жене у овој терористичкој организацији биле су у улогама учитељица и предавача, организовале протесте, биле су организаторке, физичке раднице, радиле су и механичарске послове, али и пољопривредне послове, заједнички зидале куће, доносиле информације, водиле бригу о деци, а у обзир треба узети и жене које су раније биле заробљене и мучене ради информација.²³¹

²²⁵ Landau, S, *The Guerrilla Wars of Central America: Nicaragua, El Salvador and Guatemala*. New York: St. Martin's Press, 1993, стр.170

²²⁶ Parry, A, *Terrorism: From Robespierre to Arafat*. New York: Vanguard Press, 1976, стр.287.

²²⁷ Gonzalez, V. and Kampwirth, K, *Radical Women in Latin America: Left and Right*, University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2001, стр.191.

²²⁸ Ibid. стр. 196-197.

²²⁹ Ibid. стр, 203.

²³⁰ Davies, M, *Third World – Second Sex*, vol. 2. London: Zed Books, 1987, стр.60.

²³¹ Ibid. стр. 61-67.

Храбрије жене су се више истакле у борби оружаног типа или војничким ратничким улогама, него у улогама симпатизерки. Тако да су индијанке радије узимале оружје у руке.²³²

Коначно жене и девојчице у Гватемали биле су ратнице и служиле су у борби на ратничким позицијама носећи оружје, правећи молотовљеве коктеле, вршиле нападе на аутобусе, радио станице и цркве.²³³

1988. године жене Гватемале организују *CONAVIGUA* организацију која се у почетку састојала од жена са села. Иако је само 25-30% од 9000 чланица било писмено, држале су протесте, тражиле информације о мртвима и несталима и тражиле женска, политичка, економска и социјална права. Бориле су се за част и права жена.²³⁴ *CONAVIGUA* је формирала колибе за шивење и агрикултурну сарадњу да би обезбедила локлана средства за образовање и здравствено осигурање али није узела удела у револуцији или делима терориста.²³⁵ Жене у УНРГ су се бориле за потребе образовања, економску једнакост, подршку породици и укидање дискриминације староседелачког становништва.

Значајно је поменути Роберту Менчу која је била староседелац Гватемале, а постала међународни говорник револуције у Гватемали, те 1992. године добила Нобелову награду за мир, због уложеног напора.²³⁶

Менчу је јавно иступила у својим говорима а и писала о киднаповањима, тортури владе Гватемале и убиствима њене мајке, оца, брата и осталих чланова породице. Кроз њено сведочење успела је да пренесе страдања домородачког становништва и скрене међународну пажњу на тај проблем.²³⁷

²³² Ibid. стр. 63.

²³³ Stoltz Chinchilla, N, *Nuestras utopias: mujeres guatemaltecas del siglo xx*. Guatemala City: Agrupación de Mujeres, 1998, стр.10-11.

²³⁴ Schirmer, J, *The Seeking of Truth and the Gendering of Consciousness: The Comadres of El Salvador and the Conavigua Widows of Guatemala*, in S.A. Radcliffe and S. Westwood, (eds), "Viva": Women and Popular Protest in Latin America. London: Routledge: 30–64. 1993, стр.52.

²³⁵ Ibid. стр. 54.

²³⁶ Landau, S, *The Guerrilla Wars of Central America: Nicaragua, El Salvador and Guatemala*. New York: St. Martin's Press, 1993, стр.173-204.

²³⁷ Menchu, R, *Guatemala: A Story of Tragedy and Promise*, in A. Brill, (ed.), *A Rising Public Voice: Women in Politics Worldwide*. New York: The Feminist Press:229–32, 1995, стр. 229-230.

Иако је проценат жена у односу на друге државе Латинске Америке низак, оне су показале веома снажне улоге као ратнице и овој терористичкој организацији поред симапатизерских улога и улога шпијуна које су имале.

2.1.4. Зимбабве- Национална ослободилачка војска Зимбабвеа

Зимбабве је веома био оптерећен колонијалном прошлошћу, те су терористичке организације повезане са њом Први талас деколонизације после Другог светског рата ослободио је многе афричке државе колонијализма.²³⁸

У британским колонијама расла је жеља локалног афричког становништва за управљањем државом. Белачка мањина у Зимбабвеу, тадашњој Родезији плашила се да ће добити независност од Велике Британије због афричке већине која би управљала државом. Африканци су све више захтевали самоуправљање, а Британија стагнирала у одржавању свог колонијалног царства што се још више погоршало Суецком кризом 1956. године. Белачка мањина у Зимбабвеу који је контролисала Британија, тада познатом као Родезија, страховала је да би Британија могла да одобри независност колоније као државе која има већинско афричко становништво. У потезу који је подржала Јужноафричка Република, бела колонијална власт

²³⁸ Keller, E, *Africa in Transition: Facing the Challenges of Globalization*, Harvard International Review 29(2): 46–53, 2007, стр.46

Родезије издала је једнострану декларацију о независности 1965. године. Британија је дигла руке од Родезије, али је одбила да призна нову државу.²³⁹

Афричка национална унија Зимбабвеа –ЗАНУ (ZANU- Zimbabwe African National Union) и њен војни огранак, Афричка национална ослободилачка војска Зимбабвеа- ЗАНЛА (ZANLA- Zimbabwe African National Liberation Army) започињу оружану борбу против беле мањине владе Родезије шаљући недвосмислену поруку својим метама, а то се сматра терористичким чином.²⁴⁰ ЗАНУ представљају вид колонијалне борбе који је био окренут против владајућих освајача и на тај начин само подсећају на герилу. Ипак, таргетирајући представнике власти, владине, војне и полицијске мете искључиво беле коже, на тај начин застрашујући белце јасном поруком, обе организације се убрајају у терористичке.

Овај вид тероризма није био упућен бившем колонизатору Британији већ белачкој мањини у Влади. Обе стране улазе у оружане сукобе који су од стране власти представљале терор као реакцију на терористичке октивности које је спроводила ЗАНЛА у периоду од 1966.до 1980. године. ЗАНЛА је подршку сељака изискивала и силом, неретко убијајући оне који неће да се мобилишу, а у својим редовима имала је и децу.²⁴¹ Мобилизација коју је ЗАНЛА вршила је била изразито ефикасна и ЗАНУ је организовао комитете за подршку како би обезбедила све потрепштине за оружану побуну.²⁴² ЗАНЛА је организовала сељаке у својеврсну руку своје војске која је обезбеђивала информације за организацију неретко под притиском страха од последица у случају некооперативности.²⁴³

Када је ЗАНУ формиран било је дозвољено само мушкарцима да учествују у герилским акцијама али како су жене временом показале сопствену храброст и оне

²³⁹ Pakenham, T, *The Scramble for Africa 1876–1912*. New York: Random House, 1991, стр.670-673.

²⁴⁰ Urdang, S, *Women in National Liberation Movements*, in M.J. Hay and S.

Stichter, (eds), *African Women South of the Sahara*. New York: Longman: 213–24, 1995, стр.213.

²⁴¹ Ranchod-Nilsson, S, *This, too, is a Way of Fighting*, in M.A. Tetrault, (ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 62–88, 1994, стр.72-73.

²⁴² Kriger, N, *The Zimbabwean War of Liberation: Struggles within the Struggle*, *Journal of Southern African Studies* 14(2): 304–22, 1988, стр.312

²⁴³ West, H.G, *Girls with Guns: Narrating the Experience of War of Frelimo's 'Female Detachment,'* *Anthropological Quarterly* 73(4): 180–95, 2000, стр.183.

су дале допринос борби у улогама бораца да би се до краја рата хиљаде њих укључило у борбу, а многе постале команданти другим женама и мушкарцима.²⁴⁴

Жене су се саме прикључивале борби како би се ослободиле.²⁴⁵ Жене терористи у Зимбабвеу биле су активне у свим нивоима борбе, хиљаде њих било је у улогама шпијуна и симпатизерки као подршка кријумчарећи намирнице и оружје умотано у своје хаљине и мараме правећи се да су то њихова деца или бебе.²⁴⁶ Жене су позајмљивале своје хаљине терористкињама како би деловало да су оне раднице у пољу, а не ратнице, а многе су себе сматрале саборцима јер су обезбеђивале саборце храном и тиме сматрале да је то њихов вид борбе.²⁴⁷ Жене у ЗАНЛА су биле веома успешни борци и обучавале су и мушкарце и жене чак су се истакле и у околностима када су супрузи морали да прате наређења својих жена. Терористичка организација ЗАНЛА је схватила да за остварење својих циљева жене морају имати слободу, тако да је велики број жена постао не само ратничка снага ЗАНЛА већ и командујућа. Жене су биле једнаке у борби са мушкарцима и чиниле између 25% и 33% од укупног броја бораца војске ЗАНЛА која је имала 30.000 припадника.²⁴⁸ Занимљиво је истаћи да је ЗАНУ у знак поштовања доприноса који су жене дале у борби формирао сектор за женска питања.²⁴⁹ Треба истаћи да су жене кроз терористичку организацију ЗАНЛА дошле до сопственог ослобођења од опресије коју су имале у друштву, посебно зависности од мушкараца, тј. мужа, тако да је ЗАНЛА сурово кажњавала свако насиље над женама.²⁵⁰ Жене у Зимбабвеу су саме изнеле да њихов циљ није само слобода како расна, тако и економска, већ и притисци поделе улога међу половима која их је до тада угрожавала.²⁵¹

²⁴⁴ Thompson, C.B, *Women in the National Liberation Struggle in Zimbabwe*, Women's Studies International Forum 5(3-4): 247-52, 1982, стр247.

²⁴⁵ Ibid, стр.250

²⁴⁶ Ranchod-Nilsson, S, *This, too, is a Way of Fighting*, in M.A. Tetrault, (ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 62-88, 1994, стр.62-75.

²⁴⁷ Ibid, стр.75

²⁴⁸ Ibid, стр.62.

²⁴⁹ Thompson, C.B, *Women in the National Liberation Struggle in Zimbabwe*, Women's Studies International Forum 5(3-4): 247-52, 1982, стр248-251.

²⁵⁰ Ranchod-Nilsson, S, *This, too, is a Way of Fighting*, in M.A. Tetrault, (ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 62-88, 1994, стр.79-81.

²⁵¹ Seidman, G.W, *Women in Zimbabwe: Post-Independence Struggles*, Feminist Studies 10(3): 419-40, 1984, стр.419.

Једна од најпознатијих терористкиња била је Џојс Нонго (Joice Nhongo) позната као госпођа Крволок Нонго (Mrs Spill-blood Nhongo).²⁵²

Нажалост нови режим председника Роберта Мугабе није довео жене до улоге за које су се бориле, већ у следећи опресивни режим.²⁵³ Супротно очекивањима велики број жена је трагично пострадао под Мугабеовом влашћу бруталним убиствима, силовањима, пљачкањима и насиљем сваке врсте које је Мугабе подржавао.²⁵⁴

2.1.5. Ирска- Ирска републичка армија –ИРА

ИРА је формирана 1916. године као међународна терористичка организација са циљем да оконча опресивну британску контролу над Ирском. Жеља је била да уједине Северну Ирску са Републиком Ирском.

У ИРА је био ограничен број жена. Иако је ИРА имала подршку великог броја жена, њихова улога се сводила на ниво подршке, попут скупљања информација, транспорта, обезбеђивања хране, скровишта и опреме.

Касних 1960. година жене се укључују у ПИРА (PIRA- Provisional Irish Republican Army- Привремена ирска републичка армија) ради милитантне обуке и

²⁵² Goldstein, J., *War and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, стр.82

²⁵³ Hunter-Gault, C, *Rising Against the Regime*, *Essence* 38(5): 170–4, 2007, стр.170

²⁵⁴ McFadden, P, *Becoming Postcolonial: African Women Changing the Meaning of Citizenship*, *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism* 6(1): 1–22, 2005, стр.3.

тренинга. ИРА је реорганизовала своју хијерархију укључујући жене у организацију тиме што им је обећано да буду једнаке са мушкарцима.²⁵⁵

Иако су жене носиле оружје њихова улога остаје део организације око хране и повређених.²⁵⁶ 2003. и 2004. године жене терористи ИРА су биле укључене у израду бомби и убиства, али су имале главну улогу у транспортовању, преношењу, скривању, чишћењу и одлагању оружја и експлозивног материјала.²⁵⁷

Жене у ИРА су се бориле за националне циљеве и грађанска права.²⁵⁸ Најучесталији допринос жена у ИРА био је у најнижим слојевима као подршка акцијама које су спроводили мушкарци и жене. Улога жена се углавном сводила на писање протестних писама, подучавање гелског језика.²⁵⁹ Национализам је покретао жене да се прикључују ИРА, а кроз то су се отварале и опције за друга оставрења у сфери ирских политичких питања.²⁶⁰

Изван ИРА традиционално друштво сматра жене терористе психички поремећеним женама и увећава страх од државе узрокујући да држава опише небројене жене као терористе чак иако су њихове активности сведене на ниво подршке.²⁶¹

²⁵⁵ Alison, M, *Women as Agents of Political Violence: Gendering Security*, *Security Dialogue* 35(4): 447–63, 2004, стр.451.

²⁵⁶ Ward, M, *Unmanageable Revolutionaries: Women and Irish Nationalism*, London: Pluto Press, 1983, стр.111.

²⁵⁷ Alison, M, *Women as Agents of Political Violence: Gendering Security*, *Security Dialogue* 35(4): 447–63, 2004, стр.457.

²⁵⁸ Edgerton, L, *Public Protest, Domestic Acquiescence: Women in Northern Ireland*, in R. Ridd and H. Callaway, (eds), *Caught Up in Conflict: Women's Responses to Political Strife*. London: Macmillan: 61–83, 1986, стр.61.

²⁵⁹ Ward, M, *Unmanageable Revolutionaries: Women and Irish Nationalism*. London:Pluto Press, 1983, стр17, и стр.51

²⁶⁰ Wilford, R, *Women and Politics*, in P. Mitchell and R. Wilford, (eds), *Politics in Northern Ireland*. Boulder, CO: Westview Press: 195–219, 1999, стр.195.

²⁶¹ Pickering, S. and Third, A, *Castrating Conflict: Gender(ed) Terrorists and Terrorism Domesticated*, *Social Alternatives* 22(2): 8–15, 2003, стр.9.

Сматра се да су жене ратнице често виђене као неопходне али привремене снаге у време националне кризе.²⁶² На основу овог становишта може се рећи да ни жене ИРА нису изузетак.

2.1.6. Италија: Црвене бригаде

По речима Дрејка тероризам 1960-их и 1970-их година нити је био рат, нити је био револуција, већ нешто од оба.²⁶³ Управо та неодређеност указује на еволуцију тероризма и његову манифестациону интенцију кроз дуалност која га је обликовала на онај начин на који су историјске, културолошке и политичке околности условиле.

Иако је у то време било више радикалних левичарских група у Италији, Црвене бригаде биле су најозлоглашенија и најнасилнија организација. Комунизам је био веома јак у Италији после Другог светског рата, тако да су левичари имали јаку политичку потпору. Црвене бригаде су формиране 1969. када је Renato Curcio, студент универзитета у Торенту почео да регрутује марксистичке студенте и раднике аутомобилске индустрије у Милану за насилну социјалну револуцију. То је био левичарски покрет супростављен империјализму и капитализму десничарске политике. Бригаде су своју кампању започеле насилно саботажом фабричке опреме и упадом у радне просторије фабрике али 1972. године рашириле су се њихове активности у бомбашке нападе, политичка убиства, киднаповања или претње смрћу. Од 1969. године до 1984. године Италија је претрпела хиљаде терористичких напада, у којима је убијено или озбиљно рањено више од 1200 жртава укључујући

²⁶² Alison, M, *Women as Agents of Political Violence: Gendering Security*, Security Dialogue 35(4): 447–63, 2004, стр.458.

²⁶³ Drake, R, *Italy in the 1960s: A Legacy of Terrorism and Liberation*, South Central Review 16(4): 62–76, 1999. стр.62-76.

полицајце, политичаре, адвокате, судије, професоре универзитета, лидере уније, индустријалце и неспецифичне мете у виду случајних пролазника.²⁶⁴

Црвене бригаде су биле интернационалне како по циљевима, тако и тактички јер су за циљ имале глобалну револуцију путем терористичких напада који су били усмерени на снаге империјализма и корпоративну моћ. Хришћанска демократска партија у Италији потпала је под жестоке нападе као марионета суровог империјализма Америке која је у то време била учесник Вијетнамског рата. На основу идеје да је Хришћанска демократска партија била у сарадњи са западним империјалистима, терористичка организација Црвене бригаде починила је најзвучнији злочин 1978. године када је киднаповала и убила премијера Италије Алда Мора. Моро је имао сталну улогу у италијанској влади, а истовремено је био и вођа конзервативне партије, те је био идеална мета левичарима Црвених бригада у остваривању намере да униште буржоаско друштво.²⁶⁵ Сматра се да је Моро циљано киднапован након напуштања цркве, а пре политичког састанка.²⁶⁶

Иако је овај злочин изазвао оштре реакције државе, Црвене бригаде нису стагнирале у својим активностима. Оне су наставиле са нападима на значајне интернационалне личности, укључујући стране индустријалце, дипломате и војно особље.

Други међународни злочин одиграо се 1981. године када је киднаповани амерички генерал Џејмс Ли Дозијер, командант НАТО-а, док су 1984. године киднаповали Лимон Ханта, шефа синајских мултинационалних снага како би исказали своју солидарност блискоисточном региону који је био нападнут од стране Америке.²⁶⁷

²⁶⁴ Ibid. стр.63

²⁶⁵ Ibid. стр.64.

²⁶⁶ Wagner-Pacifici, R.E, *The Moro Morality Play: Terrorism as Social Drama*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1988.

²⁶⁷ Romano, David; Rowe, Stephen; Phelps, Robert, *Correlates of terror: Trends in types of terrorist groups and fatalities inflicted*, доступно на: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2019.1584957>, 2018.

Врхунац активности Црвене бригаде достигле су 1979. године са 2153 напада те године смањујући се на 30 напада до 1986. године.²⁶⁸ 1970-е и почетак 1980-их биле су познате као године у којима су Црвене бригаде имале водећу улогу на основу многих терористичких напада које су извели.²⁶⁹

Како је ова терористичка организација била међународног типа у почетку је имала мало шта да понуди женама као члановима своје организације. 1970-их се уочава пораст улога жена у организацији које су биле на универзитетима или чак више жена радница, мада жене нису биле пропорционално укључене у Црвене бригаде.²⁷⁰ Као већина левичарских теористичких организација иако су Црвене бригаде желеле да прикажу снажно присуство жена, број жена у Црвеним бригадама које су имале удела крајње је ограничен.²⁷¹ Као и у осталим интернационалним организацијама, женско учешће у Црвеним бригадама је било ограничено на симпатизере организације и шпијуне са само неколико жена које су обављале задатке организације са водећих позиција. Интервјуишући 2512 левичара терориста у Италији активних од 1970. године до 1984. године установљено је да је 18% било жена, али се у интервјуу наглашава да недостају подаци због којих тај проценат делује мањи.²⁷²

Иако су жене биле представљене на свим нивоима терористичке организације, само 7% или чак и мање од 215 жена чланица заузимало је лидерске позиције док је мање од 66% било класификовано као „регуларне“.²⁷³ „Регуларни милитанти“ Црвених бригада били су оперативци укључени пуно радно време у организацију у њихово подземље избегавајући породицу и пријатеље користећи лажне идентитете како би обавили своје операције. Такозвани „ирегуларни милитанти“ Црвене армије се насупрот регуларним члановима нису одрицали

²⁶⁸ Ferracuti, F, *Ideology and Repentance: Terrorism in Italy*, in W. Reich, (ed.), *Origins of Terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind*. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press: 59–64, 1998, стр.59.

²⁶⁹ Westcott, K, *Italy's History of Terror*, BBC News, June 1, 2004.

²⁷⁰ Weinberg, L. and Eubank, W.L, *Italian Women Terrorists*, *Terrorism* 9(3):241–62, 1987. Стр.244-245.

²⁷¹ Ness, C.D, *In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism*, *Studies in Conflict and Terrorism* 28(5): 353–73, 2005, стр.356.

²⁷² Weinberg, L. and Eubank, W.L, *Italian Women Terrorists*, *Terrorism* 9(3):241–62, 1987. стр.249-253.

²⁷³ della Porta, D, *Left-Wing Terrorism in Italy*, in M. Crenshaw, (ed.), *Terrorism in Context*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press:105–59, 1995, стр.129.

окружења, породице и пријатеља јер је њихов задатак био да обезбеде народну подршку организацији.²⁷⁴

Док су Црвене бригаде имале отприлике 300 жена на свом врхунцу већина тих жена су биле у категорији подршке.²⁷⁵ Црвене бригаде иако су имале жене у својим редовима нису биле феминистички покрет.²⁷⁶ У просеку 27% жена су изјавиле да су се прикључиле Црвеним бригадама због чланова породице који су били укључени у тероризам, а не због неког изричитог личног става. Додатни проценат жена од 35% које су биле студенти универзитета сматрале су се повремено укљученим у покрет.²⁷⁷

Вођство и одлучивање жена у Црвеним бригадама у Италији било је органичено. Значајно је поменути да су се жене бориле за једнакост са мушкарцима у организацији, изазивајући традиционалну стереотипну поделу улога међу половима. Није било жене лидера, нити команданта покрета. Попут конвенционалног друштва, Црвене бригаде сматрале су насиље и водеће позиције мушким улогама.²⁷⁸

Слабљење Црвених бригада настало је као последица строге борбе против тероризма као и унутрашње расцепканости организације. Италијанска влада имплементирала је специјалне мере без преседана након убиства Мороа. Чланови организације су били оштро осуђивани, те је доживотна робија била једна од казни за убиство јавног званичника. Споразум је био остварив само са онима који су обезбеђивали информације о другим терористима.²⁷⁹

Политички притисак је једнако растао са поделама унутар организације, те сукобима међу лидерима бригада. До 1984. године бригаде су се поделиле на

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Talbot, R, *Myths in the Representation of Women Terrorists*, in T.J. Badey, (ed.), *Violence and Terrorism*, Annual Editions. New York: McGraw Hill Publishers: 1–10, 2003, стр.6.

²⁷⁶ MacDonald, E, *Shoot the Women First*. New York: Random House. 1991, стр.174.

²⁷⁷ Weinberg, L. and Eubank, W.L, *Italian Women Terrorists*, *Terrorism* 9(3):241–62, 1987. стр.254.

²⁷⁸ Ness, C.D, *In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism*, *Studies in Conflict and Terrorism* 28(5): 353–73, 2005, стр 356.

²⁷⁹ Drake, R, *Italy in the 1960s: A Legacy of Terrorism and Liberation*, *South Central Review* 16(4): 62–76, 1999. стр.67.

Комунистичку војну партију и Уједињене борце комунизма и 4 примарна лидера организације написала су отворено писмо из затвора напуштајући оружану борбу.²⁸⁰

Преостале две фракције наставиле су да постоје али се њихов талас терора окончао убиством Роберта Руфлија, саветника хришћанске демократске странке 1988. године, да би 1999. године након једанаест година мировања још један саветник био убијен, Масимо Д'Алема.²⁸¹ Од тада је италијанска влада применила значајне мере како би спречила даље активности терористичке организације.

Црвене бригаде су биле покрет са малим бројем жена. У напредној индустријализованој Европи, жене су се суочиле са мање социјалних препрека него жене у неразвијеним земљама и сваки проблем требало је решити идеологијом Црвених бригада.

Комунистичка партија је радећи у конвенционалном политичком систему промовишући једнакости понудила видљивију алтернативу женама припадницама левичара у Италији.

Margherita Cagol је једна од оснивача Црвених бригада. Добила је улогу романтичне иконе којој су се сви дивили. Друга имена жена су: Adriana Faranda, Barbara Balzerani, Susanna Ronconi, Nadia Lioce, Diana Blefani Melazzi, Laura Proietti, Federica Saraceni, Cinzia Banelli.²⁸²

²⁸⁰ Romano, David; Rowe, Stephen; Phelps, Robert, *Correlates of terror: Trends in types of terrorist groups and fatalities inflicted*, доступно на:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2019.1584957>

, 2018

²⁸¹ Drake, R, *Italy in the 1960s: A Legacy of Terrorism and Liberation*, South Central Review 16(4): 62–76, 1999. стр 68.

²⁸² Glynn, R, *Women, Terrorist and Trauma in Italian culture*, New York, Palgrave Macmillan, 2013, стр.11

2.1.7. Јапан: Црвена Армија

1972. године две радикалне студентске организације у Јапану Формирају Црвену Армију Јапана (ЈРА). Организација је себе видела као елитне студенте који су водили светску црвену армију кроз готово планетарну револуцију пролетеријата.²⁸³

Иако су се у то време појавили слични интернационални терористички покрети у напредним индустријским државама, ЈРА је најтранспарентније исказивала револт и сматра се за најрадикалнију терористичку организацију тог типа у свету јер се упустила у борбу кроз коју је социјалне норме и статус кво гледала да измени у потпуности мењајући традиционално прихватиљиве поделе улога у друштву између полова²⁸⁴

Будући да су ЈРА били индоктринирани троцкизмом велики је био утицај интернационализма на њих.²⁸⁵ Желели су да створе светску комунистичку партију и светску војску која би могла да поведе светску револуцију. Њихова међународна природа осликава се у чињеници да су имали своје ћелије у Европи и Палестини, сарадњу са немачким Бадер-Мајнхофом, Народним фронтом за ослобођење Палестине, Либијом, Севернокорејском безбедносном службом, па и Црним пантерима у САД.²⁸⁶

Најбруталнији напад ЈРА био је 1972. године, напад у Тел Авиву када је убијено 26 и повређено 80 људи. Овај напад претходио је нападу на Олимпијским играма у Минхену 1972. године, као и периодичним нападима 1970-их и 1980-их

²⁸³ Kuriyama, Y. *Terrorism at Tel Aviv Airport and a 'New Left' Group in Japan*, Asian Survey 13(3): 336–46, 1973, стр.336.

²⁸⁴ Ibid, стр.341

²⁸⁵ Ibid, стр.342

²⁸⁶ Parry, A, *Terrorism: From Robespierre to Arafat*. New York: Vanguard Press, 1976, стр.433

година, те га неки сматрају веома значајним догађајем у сфери модерног тероризма.²⁸⁷

Жене у ЈРА су углавном биле подршка док је борба остављена мушкарцима.²⁸⁸ Сматра се да жене у ЈРА нису биле истински лидери, него су биле замена за мушкарце који су периодично били ван могућности да буду на тим позицијама.²⁸⁹

Треба указати на лик Фусако Шигенобу која је била веома маркантан лик ове терористичке организације док су се друге жене већином нашле у улогама симпатизерки и шпијуна ЈРА док су заправо мушкарци доносили одлуке.²⁹⁰ Фусако Шигенобу је у многоме била задужена за вођење финансија ове терористичке организације водећи рачуна о приливу новца и видовима којима новац пристиже и ову терористичку организацију. Била је задужена за неколико различитих послова које је водила. Њено значајно ангажовање показало се кроз чињеницу да је истовремено студирала и радила пуно радно време како би могла да пружи што већа средства организацији.

Фусако Шигенобу је рођена у Токију у породици која је већ имала искуства са униформисаним лицима јер је њен отац иако учитељ био мајор јапанске војске. Дипломирала је политичку економију и историју када се прикључила покрету студената који су протестовали због повећања школарине што је њу повело у левичарски активизам 1960-их година. Постала је један од водећих лидера покрета.²⁹¹ 1971. одлази на Блиски исток и формира органе Црвене армије где остаје 30 година. 2000. године се враћа у Јапан када се предаје и 2006. године бива осуђена на двадесет година затвора. Њена преданост циљевима борбе за коју се залагала

²⁸⁷ Farrell, W.R, *Blood and Rage: The Story of the Japanese Red Army*. Lexington, MA: D.C. Heath and Company, 1990, стр.141

²⁸⁸ Farrell, W.R, *Blood and Rage: The Story of the Japanese Red Army*. Lexington, MA: D.C. Heath and Company, 1990, стр 10

²⁸⁹ Steinhoff, P.G, *Portrait of a Terrorist: An Interview with Kozo Okamoto*, Asian Survey 16(9): 830–45, 1976, стр.317.

²⁹⁰ Parry, A, *Terrorism: From Robespierre to Arafat*. New York: Vanguard Press, 1976, стр.434

²⁹¹ Shigenobu, Fusako, *I decided to give a birth to you under an apple tree*, Tokyo, Gentosa, 2001, стр.15, 90. 36

представља драматичан пример истрајности и доследности идеологији због које јој није било тешко да пређе континенте како би реализовала своје амбиције.

Шигенобу је своје ограничено вођство реализовала кроз организовање састанака, обезбеђивање пакета прве помоћи на протестима, прављењем промотивних памфлета због ког је посебно била ангажована имајући дар за писање, затим продајући новине своје организације и организујући телефонски сигнални систем.²⁹² Њена одлучност да се прикључи терористима у Палестини демонстрирала је њену натпросечну одлучност у глобалном постизању циљева за које се борила кроз своју терористичку организацију. Изузетне акције које су спроводили Шигенобу и њени саборци током 1970-их година у Европи и Азији дали су веома велики публицитет овој терористичкој организацији и њеним појединцима који су спроводили те терористичке нападе међу којима је била и Фусако Шигенобу.

Након три деценије скривања Шигенобу се предала 2006. године. Друга чланица Марико Јамамото (Mariko Yamamoto) је била екстрадицирана из Либана у Јапан 2000. године.

Шигенобу и друге жене лидери обављале су женске послове који су омогућавали да политички покрет напредује и имале су значајне личне односе са људима на водећим позицијама али се њихова лидерска моћ исказивала искључиво када су мушкарци на тим позицијама били одсутни због нечега.²⁹³ Треба нагласити да је Фусако Шигенобу била литерарно надарена, те је написала и објавила неколико књига.

Значајно је поменути и маркантан пример бруталности који је везан за име Јапанке која је била у врху терористичке организације Уједињена црвена армија. Њено име је Хироко Нагата. Хироко Нагата је позната по изузетној бруталности коју је исказивала према свим члановима, а посебно женама, да би током маничног напада сумње која је с њене стране пала на одеђене чланове те терористичке организације наредила и учествовала у убиству њих 12, тако што су неки пребијени

²⁹² Steinhoff, P.G, *Portrait of a Terrorist: An Interview with Kozo Okamoto*, Asian Survey 16(9): 830–45, 1976, стр.301-313 и 730.

²⁹³ Ibid,стр.317.

на смрт, а други остављени да се смрзну до смрти на веома ниским температурама у том тренутку. ЈРА никада није имала више од 40 чланова и неретко половину од тог броја.²⁹⁴ Жене у ЈРА су чиниле једну трећину организације до половину организације.²⁹⁵

Оно што се показало је да су жене ЈРА обезбеђивале подршку за операције своје организације олакшавајући комуникацију и одржавање састанака и да су жене у ЈРА заправо биле подршка у виду симпатизерки и шпијуна. Иако левичарска организација ЈРА је задржала поделу улога унутар организације по угледу на традиционалне улоге у Јапану које су одбачене 2001. године.

Интернационална природа покрета ЈРА довела је капитализам и империјализам у изазов. Али треба нагласити да жене ЈРА већински никад нису иступиле изван оквира традиције Јапана у ЈРА и нису биле ратнице и доминантне снаге.

Жене у ЈРА истакле су се као значајна подршка овој терористичкој организацији као и веома моћна снага у успостављању кооперације са другим терористичким организацијама истих идеологија. А да идеологија не познаје границе и ствара веома снажне везе међу људима, показао и случај две жене терористе Фусако Шигенобу и Лејле Халед која је присуствовала суђењу Шигенобу дајући јој подршку симболички једнако као и некад једна другој у борби.

2.1.8. Колумбија – Револуционарне снаге Колумбије

Четрдесетогодишњи грађански рат у Колумбији однео је 150.000 жртава и раселио 2,5 милиона људи. Комплексан проблем окупирао је комунисте,

²⁹⁴ US Department of State, *Country Reports on Terrorism*. Washington, DC: US Government Publications. Доступно на: www.state.gov/s/ct/rls/crt/2006/82733.html, 2006, стр.38.

²⁹⁵ O'Ballance, E, *Language of Violence: the Blood Politics of Violence*. San Rafael, CA: Presidio Press., 1979, стр.149.

социјалисте, сеоско становништво и реакционе десничарске политичке групације на основу којих су се формирале 4 терористичке организације 1960-их и 1970-их.

ЕЛН је једна војска националног ослобођења вођена крилатицом Камила Тореса (Camilo Torres) која каже да су значајне реформе могуће само путем насиља. ЕПЛ је друга Народна ослободилачка војска маоистичке доктрине, формирана након Торесовог убиства. Обе ове организације су имале намеру да преузму власт у Колумбији.²⁹⁶

Подаци говоре да су жене у обе организације биле укључене ради прикупљања информација о потребама жена са села. ЕПЛ је дозволила женама да учествују у борби као наоружане ратнице, те постоје и сведочења да је Камила Тореса убила жена из ЕПЛ, која је била ривалска терористичка организација.²⁹⁷

Још једна левичарска терористичка група се формира 1970. године. „Покрет 19“ (Movemnt 19 – М-19) која је извршила покушај убиства главнокомандујућег Колумбијске војске као и изненадни напад на Палату правде у Боготи 1985. године. Жене су биле активне у М-19, али постоји недовољан број података о њима јер је и сам М-19 постао политичка партија касних 1980-их.

Доминантна терористичка организација у Колумбији је ФАРК –Колумбијске револуционарне оружане снаге- FARC- Colombian Revolutionary Armed Forces. ФАРК је формиран 1964. године и још увек се сматра једном од највећих и најбоље опремљених терористичких војсци у историји.²⁹⁸ ФАРК се борио за политичку реформу, крај корпоративне владе, више инвестиција у социјални програм у сеоским срединама, као и смањење колумбијске војске и јачање одбране. ФАРК је у циљу остварења својих идеја вршио нападе на владу и владине званичнике и цивиле, киднаповањима и уценама али првенствено кроз контролу илегалне кокаинске и хероинске производње.²⁹⁹

²⁹⁶ von der Walde, E. and Burbano, C, *Violence in Colombia: A Timeline*, NACLA Report on the Americas 35(1): 24–8, 2001, стр.25.

²⁹⁷ Gott, R, *Guerrilla Movements in Latin America*, Garden City, NJ: Doubleday, 1971. стр.533.

²⁹⁸ The Economist, *Between Peace and Justice*, July 23, 376 (8436), 2005.

²⁹⁹ Види: Hodgson, M, *Girls Swap Diapers for Rebel Life*, Christian Science Monitor 92(6): 6, 2000b, стр.6

Велики број чланова ФАРК-а су жене. Жене су у ФАРК приступале јер су кроз чланство виделе могућности за бољи стандард и описмењавање чији их је недостатак држао у сиромаштву и рестрикцијама традиционалног друштва. Већина жена је узела оружје у руке и значајан број њих је представљао водеће снаге у борби.

1974. године ФАРК има 900 чланова и свега шачицу жена да би 2000. године ФАРК имао 15.000 чланова од којих 30% жена, а наредне у две године број чланова порастао је на 18.000 а број жена на 45%, а што је последица веома тешких и обесправљених услова живота у Колумбији.³⁰⁰ Жене су у присиству ФАРК пронашле остварење својих улога добијајући права као и мушкарци, те се број жена логично повећавао. Оне су радиле као чувари, стражари, патролирале су, учествовале и служиле као команданти у борби.³⁰¹ Поред тога биле су ангазоване као шпијуни, сакупљачи информација, инфилтрирале су се у зграде владе и полицију како би имале увид у информације неретко глумећи сасвим друге улоге.³⁰²

2007. године ФАРК убија 11 од 12 колумбијских политичара који су били мете ове терористичке организације, а у заточеништву држи странце које сматра да им могу бити од користи као и 3000 Колумбијаца.

2.1.9. Мозамбик- Ослободилачки фронт Мозамбика

³⁰⁰ Hodgson, M, *Girls Swap Diapers for Rebel Life*, Christian Science Monitor 92(6): 6, 2000b, стр.6

³⁰¹ Cunningham, K.J, *Cross-Regional Trends in Female Terrorism*, Studies in Conflict and Terrorism 26(3): 171–95, 2003, стр.179.

³⁰² Ibid.

У Мозамбику је вођен грађански рат од 1977. до 1992. године. Након другог светског рата, само Португал је остао да држи своје колоније у Африци. 1962. године као отпор португалској власти формирао се Ослободилачки фронт Мозамбика- The Liberation Front of Mozambique (FRELIMNO). То је био спој три политичке опозиционе групе које су се бориле за антиколонијално ослобођење Мозамбика и то су: Мозамбичка афричка национална унија, Народна демократска унија Мозамбика и Национална афричка унија за независни Мозамбик. Те опозиционе групе биле су формиране у Дар ес Саламу на тлу Танзаније док су војне вежбе биле у Алжиру две године све до 1964. године након крвопролића у Муеди када су лидери ФРЕЛИМНО-а одржали оружани устанак против португалске власти.

Мозамбик се борио за самосталност али имајући у виду да су били нападани португалски званичници, цивили, пословни људи и предузећа сматра се тероризмом. Као што је опште познато оно што тероризам представља за једне може бити ослободилачки покрет за друге, а када се томе дода побуњенички терор који је ФРЕЛИМНО користио да примора сеоско становништво на револт, заправо ФРЕЛИМНО је током напада користио селективно насиље, таргетирајући локално становништво које није било вољно за сарадњу.³⁰³ На основу тога сеоско становништво је било застрашено и самим тиме приморано да се распитује о комшијама на које пада сумња да раде за владу.³⁰⁴

ФРЕЛИМНО је примао значајну међународну помоћ од Алжира и Египта, Кине, Совјетског Савеза и Источне Европе. У исто време је отпочела борба за ослобођење од Португала у Анголи, Мозамбику и Гвинеји Бисао. Међутим, ови покрети су били међусобно независни.³⁰⁵

Жене у Мозамбику су учествовале у врло ограниченим улогама у ФРЕЛИМНО-у. ФРЕЛИМНО је у својом програму заступао и националну и социјалну агенду, али ФРЕЛИМНО никад није институционализовао ниједан орган

³⁰³ Henriksen, T.H, *People's War in Angola, Mozambique, and Guinea-Bissau*, Journal of Modern African Studies 14(3): 377–99, 1976, стр.381-382.

³⁰⁴ West, H.G, *Girls with Guns: Narrating the Experience of War of Frelimo's 'Female Detachment'*, Anthropological Quarterly 73(4): 180–95, 2000, стр. 183.

³⁰⁵ Henriksen, T.H, *People's War in Angola, Mozambique, and Guinea-Bissau*, Journal of Modern African Studies 14(3): 377–99, 1976, стр.377-378.

за подршку женама јер је унутар самог покрета било размимоилажења по том питању између бораца социјалистичких опредељења и национално оријентисаних.³⁰⁶

Занимљиво је да је упркос томе формирана организација жена Мозамбика у оквиру ФРЕЛИМНО-а (*Organization of Mozambican Women - OMW*) која је омогућавала женама да остваре своје аспирације кроз борбу ФРЕЛИМНО-а независно од активности мушкараца борећи се за еманципацију жена.³⁰⁷

Оно што се сматра чињеноцом треба и истаћи - да су се жене Мозамбика бориле против колонијализама од којих је један био португалска колонијална влада, а други традиционални мозамбички патријархат.³⁰⁸ Имајући у виду преколонијалну традицију Мозамбика у којој су жене имале врло ограничен политички и религијски утицај у коме су једини утицај имале у одсуству мушкараца који не би били ту због посла, а околности у којима су живеле потврђује иста реч која се користи и за роба и за жену.³⁰⁹ Треба истаћи веома лош положај жена током колонијализма када су оне биле готово изабљиване за рад скоро без накнаде и примораване на рад, да би 1961. године законски накнаде за рад жена биле смањене 50% у односу на накнаде за рад које су добијали мушкарци³¹⁰

Почетком сукоба 1964. године неке жене су се прикључиле покрету али им је био забрањен приступ борби или лидерским позицијама јер су лидерске позиције заузимали мушкарци строго забрањујући женама тај вид учешћа.³¹¹ 1966. године ствари се благо мењају на захтев жена Централном комитету за формирање LIFEMO (*League of Mozambican Women*), Лиге мозамбичких жена, која је била прва прилика у којој су жене могле да се опробају у борби али је чињеница да су жене примарно

³⁰⁶ Sheldon, K, *Women and Revolution in Mozambique*, in M.A. Tetrault,(ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 33–61, 1994, стр.41

³⁰⁷ Ibid, стр.33

³⁰⁸ Urdang, S, *Fighting Two Colonialisms*. New York: Monthly Review Press, 1979, стр. 18

³⁰⁹ Sheldon, K, *Women and Revolution in Mozambique*, in M.A. Tetrault,(ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 33–61, 1994, стр. 37

³¹⁰ Isaacmen, A. and Isaacmen, B, *The Role of Women in the Liberation of Mozambique*, *Ufahamu* 13(2–3): 128–85. 1984, стр.156.

³¹¹ Ibid, стр. 156.

биле ангажоване за пољопривредну производњу и одбрану већ ослобођене регије, омогућавајући мушкарцима да се боре у офанзиви.³¹²

ФРЕЛИМНО је формирао „Женски одред“ 1967. године да производи храну, превози оружје и информише и мобилише сеоско становништво тиме указујући да су жене изопштене из оружане борбе.³¹³

1968. године женама се одобрава војна обука и социјалистичка индоктринација, али недуго затим, ФРЕЛИМНО издаје наређење да жене не могу ићи у војне нападе.³¹⁴ Постоје сведочења жена која кажу да су своју улогу све време имале на раду у пољима која окружују ФРЕЛИМНО базе и сакупљајући камење и мотке за одбрану од колонијалистичког масакра.³¹⁵ Њихова традиционална улога и мимо активности у ФРЕЛИМНО-у остаје: обезбеђивање воде, чишћење куће, припрема вечере и брига о деци.³¹⁶ Треба нагласити да иако постоје контрадикторна сведочења о женској партиципацији у борби не постоје докази за то који би подупрли причу да су жене биле ангажоване на високим позицијама команде и управљања у ФРЕЛИМНО-у.³¹⁷

Иако жене нису учествовале у борби и креирању политике, ФРЕЛИМНО је отворено иступио са становиштем да су жене биле у улогама подршке у виду симпатизерки. Жене су испуниле пет значајних улога: регрутовале су нове мушкарце у побуњеничке редове, имале улоге шпијуна, превозиле опрему, обезбеђивале храну, организовале основне друштвене услуге у ослобођеним регијама.³¹⁸

Треба истаћи говор Саморе Мачел (*Samora Machel*) лидерке ФРЕЛИМНО-а која се обратила јавности на Првој конференцији жена наглашавајући учешће жена у

³¹² Ibid, стр. 164.

³¹³ Arnfred, S. *Women in Mozambique: Gender Struggle and Gender Politics*, Review of African Political Economy 41 (September): 5–16, 1988, стр.5.

³¹⁴ West, H.G, *Girls with Guns: Narrating the Experience of War of Frelimo* 'Female Detachment,' Anthropological Quarterly 73(4): 180–95, 2000, стр.184-187.

³¹⁵ Isaacmen, A. and Isaacmen, B, *The Role of Women in the Liberation of Mozambique*, Ufahamu 13(2–3): 128–85. 1984, стр.138 и 156.

³¹⁶ White, J.R, *Terrorism: 2002 Update*. Belmont, CA: Thomas/Wadsworth, 2003, стр.871

³¹⁷ Sheldon, K, *Women and Revolution in Mozambique*, in M.A. Tetrault,(ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 33–61, 1994, стр. 42.

³¹⁸ Isaacmen, A. and Isaacmen, B, *The Role of Women in the Liberation of Mozambique*, Ufahamu 13(2–3): 128–85. 1984, стр.153

ослободилачкој борби, наглашавајући њихове напоре да пренесу опрему, мобилишу народ, обезбеде храну и медицинска средства борцима, гаје и негују сирочад располажу информацијама.³¹⁹ Жене упркос великим ангажовањима нису ушле у борбене или лидерске снаге ФРЕЛИМНО-а.³²⁰ Неке од жена су биле проститутке које су обезбеђивале информације о португалској војсци док су односи између чланова ФРЕЛИМНО-а били забрањени из страха да би то могло да омете војнике или доведе до трудноће.³²¹ Постоје врло ограничене околности у којима су жене учествовале у борбеним мисијама.³²²

2.1.10. Немачка : Бадер-Мајнхоф група (Фракција Црвене армије)

1969- 1998

³¹⁹ Cochran, A.B. and Scott, C.V, *Class, State, and Popular Organizations in Mozambique and Nicaragua*, *Latin American Perspectives* 19(2): 105–24, 1992.

³²⁰ Isaacmen, A. and Isaacmen, B, *The Role of Women in the Liberation of Mozambique*, *Ufahamu* 13(2–3): 128–85. 1984, стр.153

³²¹ Urdang, S, *Women in National Liberation Movements*, in M.J. Hay and S. Stichter, (eds), *African Women South of the Sahara*. New York: Longman: 213–24, 1995, стр.190.

³²² West, H.G, *Girls with Guns: Narrating the Experience of War of Frelimo* 'Female Detachment,' *Anthropological Quarterly* 73(4): 180–95, 2000, стр.183.

Фракција Црвене Армије (Rote Armee Fraction- RAF) терористичка организација формирана је 1969. године под вођством студената универзитета Андреаса Бадера и новинарке Улиrike Мајнхоф. Бадер је већ био активан као студент левичар на протестима и био је ухапшен током „Немачке јесени“ 1967. године за подметање пожара.³²³ „Бадер-Мајнхоф терористичка група“ је назив који су им дали медији.

Мајнхоф која је као новинар пратила суђење и приказала га је са симпатијама. Када су западнонемачка Хришћанска демократска унија и Социјално демократска партија формирали Велику коалицију да добију већину у Бундестагу, Бадер и Мајнхоф су се све више удаљавали од њих док је парламентарна коалиција подржавала сарадњу умерених партија, она је такође гушила радикалне фракције којима су Бадер Мајнхоф припадали.³²⁴

Након што је полиција убила лидера студентског протеста, Бадер и Мајнхоф су преузели контролу над универзитетским студентима и организовали их у терористичку организацију. Група је прихватила социјалистичку агенду и постала део студентске револуције под утицајем осталих марксистичких покрета 70-их година двадесетог века. 1970. године Мајнхоф објављује манифест „Концепт урбане гериле“, позивајући се на стратегије латиноамеричке урбане гериле, као и стратегију коришћену од стране уругвајских Тупамароса.

Мајнхоф је потписала манифест под новим именом РАФ (RAF- Red Army Fraction- Фракција црвене армије). Била је инспирисана јапанском Црвеном армијом која је отела авион Северне Кореје те године, а имали су и тренинг са палестинским терористима. Убрзо РАФ постаје најозлоглашенија европска теорористичка организација.³²⁵

³²³ Red Army Faction, *The Urban Guerrilla Concept*, translation by A. Murphy. Montreal: Kersplededeb, 1971, стр.1

³²⁴ Bracher, K.D, *The German Dictatorship: The Origins and Consequences of National Socialism*. New York: Holt, Rhinehart & Winston, 1972, стр.617

³²⁵ International Policy Institute for Counterterrorism, *Terrorist Organization Profiles*, International Terrorism. Доступно на: <http://www.ict.org.il> , 2003.

Улрике Мајнхоф и Гудрун Енслин су била два значајна женска имена која су формирала РАФ. Следећу генерацију РАФ карактерише Брижит Мохнхопт³²⁶. Жена која је обележила трећу генерацију РАФ је Биргит Хогефелд.³²⁷ Има мишљења да су левичарке у терористичким организацијама 1970-их година своју женственост користиле као мамац за спровођење терористичких акција.³²⁸ Сматра се и да је тероризам био у супротности са улогом коју су биолошки жене као носиоци живота имале.³²⁹ Па, ипак, управо та чињеница да инстинкт жену као носиоца живота чини спремнијом на много бруталнија дела од оних које су мушкарци у стању да изведу је у колизији са претходном.³³⁰ За жене је терористичка ћелија неки вид њене продужене породице и оне имају инстинктивну потребу да заштите своју породицу.³³¹ Тако да се може извести закључак на основу ових тврдњи да су жене, биле остварене као мајке или не, инстинктивно усмерене на потребу за очувањем „мајчинског гнезда“ ком припадају. У овом случају терористичка организација представља окриље под којим жене исказују своје инстинкте о безусловној борби за циљеве своје терористичке организације. Занимљиво је истаћи карактеризацију жена 70-их година 20. века које су биле припаднице терористичких организација. Све оне су биле сводиве на готово исте физичке, карактерне и менталне описе: кратка коса, нервозни израз лица, пушачи, сексуално неморалне... који су неретко били поређени да руским анархисткињама којима су медији оног времена покушавали да припишу особине које оне деле независно од епохе и државе.³³² С друге стране нема доказа који би подупрли идеју да су жене припаднице РАФ-а биле против традиционалних норми

³²⁶ Brigitte Mohnhaupt

³²⁷ Birgit Hogefeld

³²⁸ Karcher, Katharina, *Sisters in arms? Female participation in leftist political violence in the federal republic of Germany since 1970*. PhD diss., University of Warwick, 2013.

³²⁹ Lorey, Isabel, *Als das Leben in die Politik eintrat. Die biopolitischgouvernementale Moderne, Foucault und Agamben*. In *Empire und die biopolitische Wende*, ed. Marianne Pieper and Thomas Atzert, 269-91. Frankfurt a.M.: Campus Verlag, 2007, стр. 284.

³³⁰ Grisard, Dominique, *Upheaval of daughters and sons: Oedipal rivalries and the Red Army Faction historiography*. In *Terrorist transgressions. Gender and the visual culture of the terrorist*, ed. Sue Malvern and Gabriel Koureas, 73-95, London: I. B. Tauris, 2014, стр.84.

³³¹ Ibid, стр. 86.

³³² Schraut, Sylvia, *Terrorismus und Geschlecht*. In *Täterinnen und/oder Opfer? Frauen in Gewaltstrukturen*, ed. Christine Künzel and Gaby Temme, 105-23. Hamburg: Lit-Verlag, 2007, стр.114.

породице и патријархата и да су се бориле против тога.³³³ Један од разлога због којих су жене у РАФ сматране неморалним у смисли сексуалности може бити и начин живота који у терористичкој организацији, који не оставља довољно простора за формирање породице и учвршћивање емотивног партнерства које би одвлачило пажњу са суштине терористичке организације.

Прва и друга генерација жена у РАФ-а су биле повезиване са њиховим директним или идеолошким нацистичким очевима. 1967. године Ensslin је осудила нацизам истичући да не треба имати сличности са њима. Чак је и њен отац био противник нациста.³³⁴ Припадница друге генерације РАФ-а, Silke Maier-Witt, конфронтирала се са сопственим оцем који је био припадник СС.³³⁵ Она је у својим мемоарима забележила да иако покушава да не буде као њен отац, она је управо постала као њен отац јер је тероризам близак нацизму.³³⁶ Анализа жена тог доба које су биле чланице теористичких организација, неретко је била сводива и на фројдовску психолошку теорију којој се женама које су имале трауматична искуства са оцем приписује девијантност која је проистекла од потребе тих жена да се својим унутрашњим мушким принципом такмиче са својим очевима.³³⁷

Крајем 70-их и почетком 80-их година прошлог века руске терористкиње и терористкиње РАФ-а су поређене по сличности, те се износило мишљење да су се све оне бориле за слободу што је последица њихове мушкобањастости, те и незаинтересованости за супротан пол, али као последицу од највећег значаја, њиховог конфликтног односа са њиховим очевима.³³⁸ Тражење мотива у психичким особеностима жена терориста, или њиховом односу са очевима, драматично ирационализује уроке и мотиве због којих су се жене прикључиле тероризму, те и

³³³ Beckman, Karen, *Terrorism, feminism, sisters, and twins: Building relations in the wake of the world trade center attacks*. Grey Room 7 (Spring): 24-39, 2002, стр.35.

³³⁴ Varon, Jeremy, *Bringing the war home: The Weather Underground, the Red Army Faction, and revolutionary violence in the sixties and seventies*. Berkeley: UC Press, 2004, стр.39.

³³⁵ Ibid, стр. 252.

³³⁶ Ibid, стр. 253.

³³⁷ Bielby, Clare, *Violent women in print*. Rochester NY: Camden House, 2012. стр. 112

³³⁸ Grisard, Dominique. *Upheaval of daughters and sons: Oedipal rivalries and the Red Army Faction historiography*, *Terrorist transgressions. Gender and the visual culture of the terrorist*, ed. Sue Malvern and Gabriel Koureas, 73-95. London: I. B. Tauris, 2014, стр.86.

оногоућава њихово детаљније и даље сагледавање и разумевање јер се полази од потпуно погрешних премиса.

Логично је закључити да не постоје принципи мушкости који доминирају у женама припадницама РАФ-а, а на основу трауматичног односа са оцем, или неког другог психолошког поремећаја, већ је учешће у овој левичарској организацији било идеолошки обојено без присуства полне ексклузивности као параметра који је ексцентричан, иако је тај утисак оставила свака жена РАФ-а на посматраче са стране. Идеологија, друштвене промене и изразита одлучност да до промена дође водиле су жене РАФ-а у њиховим терористичким агендама.

Као и многе друге терористичке организације 1970-их година и РАФ се супроставља империјализму и укључености САД у Вијетнамски рат.³³⁹ РАФ је такође била против конзumerског друштва капиталистичког света економије и борила се да са власти скине друштва која почивају на корпоративној моћи кроз светску социјалистичку револуцију. Концепт међународне револуционарне мреже урбане гериле у Вијетнаму, Латинској Америци и САД је био кључни фактор за РАФ развој и група је очекивала да оконча улогу Западне Немачке као малог партнера у америчком империјализму.³⁴⁰

Бадер-Мајнхоф напада америчку војну базу у Западној Немачкој, немачке полицајце, станице, особље владе укључено у спајање Источне и Западне Немачке тј. европску интеграцију и таргетирају индустрије које су биле у сарадњи са САД и европским империјалистичким конзumerским друштвом укључујући и новинске канцеларије.³⁴¹

Остварен је велики број напада које је РАФ извела. Међу тим нападима били су бомбашки напад на војне објекте САД у Франкфурту, европско представништво америчке војске, отмица авиона Луфтханзе када је пилот убијен и лет преусмерен у Сомалију ради сусрета РАФ са страним терористима. Када су немачки

³³⁹ Red Army Faction, *The Urban Guerrilla Concept*, translation by A. Murphy. Montreal: Kersplededeb, 1971, стр.

³⁴⁰ Tolmein, O. *RAF – Das war fuer uns Befreiung: Ein Gesprach mit Imgard Moeller*. Hamburg: Konkret Verlag, 1997, стр.36

³⁴¹ MacDonald, E, *Shoot the Women First*. New York: Random House, 1991, стр.203

противтерористички одреди спасили путнике, РАФ је узвратила убиством киднапованог директора националне радничке федерације. 1981. године РАФ је извршила серију напада на америчке војне мете као протест нуклеарном оружју НАТО-а у Немачкој, као и велики број напада на војне објекте САД и њихове званичнике.³⁴²

РАФ је остварила коалицију са другим терористичким организацијама, посебно палестинским терористичким групама, делећи објекте за тренинг и стратегије, а како би спонзорисала своје активности, група је организовала пљачке банки, узимала откуп од киднаповања, пљачкала владине канцеларије и крада документацију, крада аутомобиле марке BMW због чега су они и постали познати као возила Бадер-Мајнхоф.³⁴³

Организација је имала широку мрежу људи који су их подржавали, а која је омогућавала да се активности настављају насупрот снажним антитерористичким организацијама у Немачкој и формирању нових и побољшаних антитерористичких јединица.³⁴⁴ РАФ је била најдуже одржана и најопаснија левичарска терористичка организација у Немачкој. 33% чланова РАФ су биле жене, а како неки сматрају да их је било 60% на лидерским позицијама, други сматрају да је то претеран број и да је најреалније да су жене имале једнаке шансе за лидерске позиције као и мушкарци.³⁴⁵ Иако је био велики број жена у РАФ само неколико њих су биле жене лидери или жене ратнице у борби.³⁴⁶ Жене су биле у улогама помоћника, саветника, шпијуна, организатора и улогама задуженим за скривање оружја под капутима за случај хапшења.³⁴⁷ Симпатизерке и шпијуни су дале свој допринос борби РАФ, али оне су биле неборбена подршка.

³⁴² US Department of State, *Foreign Terrorist Organizations*, International Information Programs. Washington, DC: US Government Publications 1981, стр.16-17.

³⁴³ MacDonald, E, *Shoot the Women First*. New York: Random House, 1991, стр.203

³⁴⁴ Horchem, H.J, *Political Terrorism – The German Perspective*, in A. Merari, (ed.), *On Terrorism and Combating Terrorism*. Frederick, MD: University Publications of America: 63–8, 1985, стр.64.

³⁴⁵ Merkl, P.H, *West Germany Left-Wing Terrorism*, in Martha Crenshaw, (ed.), *Terrorism in Context*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press: 160–210, 1995, стр. 203.

³⁴⁶ Weinberg, L. and Eubank, W.L, *Italian Women Terrorists*, *Terrorism* 9(3): 241–62., 1987, стр.243.

³⁴⁷ Horchem, H.J. *West Germany's Red Army Anarchists*, *Conflict Studies* 46: 1–13, 1974, стр.5.

Међу женама у РАФ нашле су се и жене оптужене за најтеже злочине као што су Brigitte Monhnhaupt која је оптужена 1985. године за учешће у 9 убистава са саборкињом РАФ-а Christian Klar.

Значајно је рећи да се новинари слажу са тим да су жене имале само улогу подршке правећи мит о женама терористима како би тиме произвели сензацију у медијима.³⁴⁸

Као огранак РАФ формирана је Црвена Зора, женска организација која је објавила рат институцијама буржоаског капиталистичког друштва. Црвена Зора је заступала права жена стремећи ка независности од РАФ.³⁴⁹ Црвена Зора је у периоду од 1977. до 1995. године извела 45 напада у којима су припаднице Црвене Зоре водиле рачуна да не буде жртве наносећи само материјалну штету.³⁵⁰

До 1985. било је још 25 РАФ терориста у акцији и отприлике половина њих су биле жене. Свеједно, већина су биле мрежа подршке која је одржавала могућности РАФ операција.³⁵¹ 1998. године РАФ престаје да постоји, а изјаву о свом распуштању издаје на осам страна.

2.1.11. Непал: Народна ослободилачка војска

³⁴⁸ MacDonald, E, *Shoot the Women First*. New York: Random House, 1991, стр. 207.

³⁴⁹ Varon, J, *Bringing the War Home: the Weather Underground, the Red Army Faction, and Revolutionary Violence in the Sixties and Seventies*. Berkeley, CA: University of California Press, 2004, стр. 359.

³⁵⁰ Paterson, T, *Germany's 'Red Zora' Terrorist Spared Jail*, Independent, April 17. 2007.

³⁵¹ Horchem, H.J, *Political Terrorism – The German Perspective*, in A. Merari, (ed.), *On Terrorism and Combating Terrorism*. Frederick, MD: University Publications of America: 63–8, 1985, стр.64.

Комунистичка партија маоиста са Непала (Communist Party of Nepal- Maoist- CPN-M) настаје након колапса демократије 1990. године. Тада се формира КПН-М тј. њихов герилски огранак Народна ослободилачка војска ПЛА која иницира Народни рат 1996. године заснован на терористичким нападима на владине објекте и ненаоружане цивиле.³⁵²

1996. године почиње борба КПН-М против непалске владе и краља. 2001. године рат се шири на целу земљу. Народни рат Непала трајао је од 1996. до 2006. године.

Историју Непала прате сукоби опозиције за успостављање веће слободе и демократије. Иако 1990. Непал постаје уставна монархија, слободе нису биле одговарајуће детерминисане. Сукоб са владом КПН(М) започиње 1996. године и носи велики број жртава све до 2006. године када се потписује мировни споразум између лидера Прачанде КПН(М) и премијера Гирија Прашада Коирала док су жене у КПН(М) биле ангазоване на свим нивоима.³⁵³

КПН-М је привукао велики број жена у своје редове како би се промениле традиционалне улоге које су претходне владе поставиле женама, а управо је таква идеологија привлачила све више и више жена.³⁵⁴

КПН-М је женама пружао сигурност коју ван ње нису имали у сиромашном и традиционалном друштву. Подаци говоре да је 30% до 40% ПЛА жена активно је учествовало у борбама као ратнице.³⁵⁵ Ове жене су заузеле све позиције у борби, али и у самој организацији. Жене су нападале банке, извршавале убиства и биле организоване у бомбашким нападима. До 2004. године једна трећина ПЛА су биле жене са многим женским командантима и високо позиционираним улогама унутар

³⁵² Acharya, M, *Political Participation of Women in Nepal*, in B.J. Nelson and N. Chowdhury, (eds), *Women and Politics Worldwide*. New Haven, CT: Yale University Press: 478–95, 1994, стр.479.

³⁵³ Onesto, Li, *Taking it Higher: Women's Liberation in Nepal*, Revolutionary Worker, Online, доступно на: www.rwor.org/a/1231/nepalwomen.htm, 2018.

³⁵⁴ Onesto, Li, *Taking It Higher: Women's Liberation in Nepal* <https://revcom.us/a/1231/nepalwomen.htm>, 2018,

³⁵⁵ International Crisis Group, *Nepal's Maoists: Their Aims, Structure and Strategy*, Crisis Group Asia Report No. 104, 27 October: 13–14, 2005.

организације.³⁵⁶ Лидер КПН-М је бодрио жене да приступе њиховој организацији сматрајући их основом револуционарних снага.

Уколико нису биле доминанатне борбене снаге или лидери, жене у Непалу су биле у улогама медицинских сестара, подршке и симпатизерки. Разлог за велики број жена у Народном рату је тај што су оне у томе виделе шансу за формирање бољег друштва у ком су биле изложене мањој опресији.³⁵⁷ Влада Непала је брутално поступала са женама које су биле ухваћене али је то још изазивало већи гнев и већу бројност жена у КПН(М). Трећина чланова КПН (М) су биле жене које су биле чланице и након потписивања мировног споразума 2006. године. Влада није прихватила идеологију КПН(М).³⁵⁸

2.1.12. Никарагва- Сандинисти

³⁵⁶ Ibid.

³⁵⁷ Onesto, Li, *Taking It Higher: Women's Liberation in Nepal*

Online, доступно на: <https://revcom.us/a/1231/nepalwomen.htm>, 2001,

³⁵⁸ Santana, P, *The People's War? The Resurgence of Maoism in Nepal*, Harvard International Review 23(1): 34–7, 2001, стр.34

Сандинистички фронт националног ослобођења на шпанском: *Frente Sandinista de Liberation Nacional- FSLN*.

ФСЛН је политичка партија основана 1961. године са циљем да свргне са власти тадашњи диктаторски режим председника Анастасија Сомозе. Покрет је добио назив по Августу Цезару Сандину који је ушао у историју као припадник отпора америчким снагама у Никарагви 1920-их и 1930-их година. 1970. крећу борбе и напади који трају до 1979. године када Сомоза напушта Никарагву и бежи на Флориду где проналази уточиште.

Сандинисти су за циљ имали спровођење демократских начела као и формирање социјалистичког друштва по марксистичким начелима. Данашњи председник Данијел Ортега био је лидер Сандиниста у борби против диктаторског режима Сомозе. Након свргавања Сомозе Никарагва је била у немирима који су настали као реакција на Сомозино свргавање са власти. Те немире су изазвали припадници Сомозиног режима и њихових симпатизера који су добили назив Контра од контра-покрет. Период равнотеже настаје током владе на чијем челу је била Виолета Чаморо, али 2006. године Ортега ступа на власт, те држава упада од тада у проблеме сличне онима против којих се Ортега кроз Сандинистички покрет и сам борио.

Што се Сандиниста тиче, при формирању 1961. године, њихов циљ је био да се терористичким нападима на цивиле и немирима с власти свргне четрдесет година диктаторског режима фамилије Сомоза и бруталне националне гарде. Постоје виђења која кажу да је ФСЛН антиимперијалистички покрет.³⁵⁹

Кроз ФСЛН жене у Никарагви добиле су прилику да пробију границе традиционалног друштва кроз учествовање у револуцији. *AMPRUNAC- Association of Women Confronting the National Problem* је асоцијација жена за супротстављање националном проблему формирана од стране лидера ФСЛН, а многе жене су пронашле начин да кроз партиципацију у овом покрету допринесу борби

³⁵⁹ Kampwirth, K, *Women and Guerrilla Movements: Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2002, стр.22

Сандиниста као ратнице.³⁶⁰ У целој нацији стотине жена су узеле оружје у руке и придружиле се оружаном борби. Многе су пружиле значајну подршку у оружаним сукобима.³⁶¹ У почетку, на основу околности, сама радничка класа жена је приступала покрету али како су околности бивале све оштрије по становништво, жене свих класа су се придруживале револуцији.³⁶² 1979. године је забележен врхунац броја жена учесница у тероризму ФСЛН који је износио 8000 жена.³⁶³

Оно што је свакако интересно је чињеница да су жене веома брзо напредовале са позиција симпатизерки и шпијуна у улоге ратница у терористичким акцијама које су спроводиле снаге ФСЛН том приликом заузимајући не само борбене редове већ и лидерске позиције у борби чинећи неретко готово половину водећих снага покрета.³⁶⁴ До краја 1970.тих жене су чиниле 30% сандинистичке оружане војске учествујући у борбеним редовима или лидерским позицијама.³⁶⁵ Постоје сведочења која кажу да су се жене бориле једнако као и мушкарци.³⁶⁶ Такође, жене су биле у првим редовима борбе правећи бомбе у кућним условима и борећи се у рововима, биле су вође војних јединица у линијама отворених оружаних сукоба.³⁶⁷ Сведочења жена терориста ове организације говоре у прилог њиховој вештој адаптацији на услове борбе. Тако једна од терористкиња каже да је оружје носила као торбу и проматрала стране амбасаде ради потенцијалних заробљеника које би могла да киднапује.³⁶⁸

Занимљиво је истаћи и степен инспирације и дивљења које су жене изазивале међусобно. Тако су млађе жене сматрале терористкиње ФСЛН-а митски

³⁶⁰Reif, L.L, *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2): 147–69, 1986, стр.158.

³⁶¹ Gonzalez, V. and Kampwirth, K. *Radical Women in Latin America: Left and Right*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2001, стр. 112.

³⁶² Paxton, P. and Hughes, M.M, *Women, Politics and Power: A Global Perspective*. Los Angeles: Pine Forge Press, 2007, стр.236.

³⁶³Waylen, G, *Gender in Third World Politics*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1996, стр.77.

³⁶⁴ Georges-Abeyie, D.E, *Women as Terrorists*, in Perspectives on Terrorism, L.Z. Freedman and Y. Alexander, (eds), Wilmington, DE: Scholarly Resources, Inc, 1983, стр.84

³⁶⁵ Goldstein, J, *War and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, стр.8

³⁶⁶ Mulinari, Diana, *Broken Dreams in Nicaragua*, in L.A. Lorentzen and J.Turpin, (eds), *The Women and War Reader*. New York: New York University Press: 157–63, 1998, стр.161

³⁶⁷ Harris, H, *Women in Struggle: Nicaragua*, Third World Quarterly 5(4):899–904, 1983, стр.903.

³⁶⁸ Campbell, D, *Portrait: Daughter of the Revolution*, Guardian, November 13, 2002, стр.7

детерминисаним старијим сестрама које су ослобођене и слободне што је свакако имало великог утицаја на даље регрутовање.³⁶⁹

Такође постојале су и жене које у ФСЛН нису имале војно ангажовање и које су биле задужене за формирање умрежености, комуникације и подршке.³⁷⁰

Иако те жене нису биле војно активне, њихова улога је била веома значајна. Као подршка у виду обезбеђења сигурних места за скривање сабораца, обезбеђивање хране, лекова, униформи за ратнике.

Чак су и жене средње класе превозиле Сандинисте у својим возилима рачунајући да ће њихов социјални статус скинути сумњу с њих док су домаћице преносиле експлозив у својим торбама за пијацу.³⁷¹

Борећи се у редовима Сандиниста жене су успеле да скину опресију којом су биле изложене.³⁷²

Жене су се у овом покрету бориле за две ствари: сврагавање Сомозиног режима и свој бољи положај.³⁷³

Жене у Сандинистима су свој допринос кроз терористичке активности дале ради побољшања свог статуса борећи се за општи бољитак друштва јер су увиделе да им је тероризам једини начин да се изборе за циљеве које има је држава ускраћивала, а ФСЛН омогућавао. И у случају Никарагве очекивано је било да жене буду везане за кућу, а да се мушкарци баве јавним пословима, те је женама била ускраћена значајна слобода, а ФСЛН је женама омогућила да се боре за све што сматрају правом за себе и боље друштво. Висок степен незапослености, низак стандард и политика која није ишла у корист народа били су окидач за велики проценат жена који се прикључио тероризму, а готово половина била на водећим

³⁶⁹ Mulinari, Diana, *Broken Dreams in Nicaragua*, in L.A. Lorentzen and J. Turpin, (eds), *The Women and War Reader*. New York: New York University Press: 157–63, 1998, стр. 161.

³⁷⁰ Harris, H, *Women in Struggle: Nicaragua*, *Third World Quarterly* 5(4):899–904, 1983, стр. 902.

³⁷¹ Ibid.

³⁷² Seitz, B.J, *From Home to Street: Women and Revolution in Nicaragua*, in J.M. Bystydzienski, (ed.), *Women Transforming Politics: Worldwide Strategies for Empowerment*. Bloomington, IN: Indiana University Press: 162–74, 1992, стр. 168.

³⁷³ Waylen, G, *Gender in Third World Politics*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1996, стр. 77

позицијама, а након што је број жена крајем 1970-их прешао 30% ФСЛН је још више храбрила жене да ступе у њихове редове ради економског развоја, политичке активности и народне одбране.³⁷⁴

AMPRONAC је променио име у AMNLAE- *Luisa Amanda Espinoza Association of Nicaraguan Women*- Луиза Аманда Еспиноза Асоцијација жена Никарагве, те и после рата наставио да промовише једнакост жена у друштву.³⁷⁵

Сардинисти су идаље активни али је чињеница да су жене добиле више права након револуције, тако да је 1987. године донета одлука о њиховом праву на школовање и здравствено осигурање.³⁷⁶

2.1.13. Палестина: Палестинска ослободилачка организација- ПЛО, Фатах и Хамас

Због комплексне историје Блиски исток је познат по многим терористичким организацијама. Оне обухватају ПЛО и многе групе као Ал Акса бригаду мученика (Al Aqsa Martyrs' Brigade), као и њиховог главног сунитског ривала Хамас (Hamas), заједно са исламистичким джихадистичким фундаментализмом шиита у Хезболаху, реакционарном вахабијском организацијом Ал Каида, израелским националистичким покретом Gush Emunim и многим другим организацијама, од секуларних до фундаменталистичких, ционистичких и исламистичких, левичарских

³⁷⁴ Molyneux, M.D, *Women's Role in the Nicaraguan Revolutionary Process: The Early Years*, in S. Kruks, R. Rapp, and M.B. Young, (eds), *Promissory Notes: Women in the Transition to Socialism*. New York: Monthly Review Press: 127–47, 1989, стр.129.

³⁷⁵ Gonzalez, V. and Kampwirth, K, *Radical Women in Latin America: Left and Right*, University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2001, стр.114.

³⁷⁶ Paxton, P. and Hughes, M.M, *Women, Politics and Power: A Global Perspective*, Los Angeles: Pine Forge Press, 2007, стр. 237.

до десничарских. Арапско-израелски конфликти потресају не само Блиски Исток, него се преливају на читав свет.

1980. године било је само неколико бомбашких напада у којима су учествовале жене терористи да би с годинама тај број нарастао јер 80% Палестинаца подржава терористичке нападе.³⁷⁷ Прва жена терористкиња у Палестини сматра се да је била деветнаестогодишња Dalal al-Maghraibi која је извела прву самоубилачку акцију 1978. године у име своје организације Фатах.³⁷⁸ Већ 1985. године минимум још шест жена је починило самоубилачке бомбашке нападе у Либану у име терористичких организација које оперишу на том тлу.³⁷⁹

Жене бомбаши самоубице у Палестини су затајиле са својим активностима 1990-их година, да би се поново појавиле 2002. године током друге Интифаде прво у секуларним терористичким организацијама, а онда у религиозним групама Палестински исламски джихад и Хамас.³⁸⁰ Након 2002. године још девет жена у Палестини је извело успешне самоубилачке нападе уз преко осамдесет неуспешних напада.³⁸¹ Сматра се да је све више жена узело удела у тероризму искључиво на основу сопственог става, те и одлуке да учине нешто више.³⁸²

Треба истаћи да жене у Палестини у самоубилачким нападима које врше у име својих терористичких организација учествују као део терористичког система који их ставља радије у те позиције, него у улоге доминантних снага и ратница, што би у прошлости могла бити последица ислама који је раније бранио женама те улоге.³⁸³

Међутим, последњих година и Хамас и Палестински исламски джихад су променили своје ставове о забрани жена да учествују у борби. Палестински исламистички джихад изјављује да ислам женама не брани учешће у рату тако да оне

³⁷⁷ Jordan, S, *The Women Who Would Die for Allah*, New Statesmen 15(689):32–3, 2002, стр.33.

³⁷⁸ Gambetta, D. (ed.) *Making Sense of Suicide Missions*. Oxford: Oxford University Press, 2005, стр.81

³⁷⁹ Ibid.

³⁸⁰ Ibid. стр. 205-207.

³⁸¹ Naaman, D, *Brides of Palestine, Angels of Death*, Signs 32(4): 933–55, 2007, стр.933.

³⁸² Miller, J, *The Bomb Under the Abaya*, Policy Review 143 (June/July): 43–58, 2007, стр.47.

³⁸³ Cook, D, *Women Fighting in Jihad?*, Studies in Conflict and Terrorism 28(5): 375–84, 2005, стр.377.

могу својевољно дати допринос како у бомбашким самоубилачким нападима, тако и у доношењу одлука као доминантне и ратничке снаге.³⁸⁴

Тако је шеик Ахмед Јасин (Yassin) подржавао самоубилачке мисије жена за Хамас 2004. године.³⁸⁵ Хамас је најзаслужнији за највећи број палестинских самоубилачких напада укључујући четири у којима су жене биле бомбаши самоубице, указујући да терористичка организација транспарентно не спречава да жене узму оружје и учествују у борби, али им онемогућава приступ првим редовима борбе и лидерским позицијама.³⁸⁶

Хамас представља конзервативну терористичку организацију у Израелу. Од 2007. до 2014. године ово је била водећа политичка снага у појасу Газе. Жене у овој терористичкој организацији су биле више идеолошка подршка него што су биле водеће снаге. Имајући у виду да је Хамас изузетно конзервативна организација, коришћење жена у склопу ове организације је било велико изненађење. Жене у склопу ове терористичке организације су организовале терористичке нападе, биле извршиоци самоубилачких терористичких напада, шириле пропаганду и биле подршка организације.

Идејни творац напада на пицерију у Израелу током ког је живот изгубило 15 људи међу којима и 8 деце, а 130 повређених била је жена³⁸⁷ припадница Хамаса.³⁸⁸ Овај напад који је био један од крвавијих у Израелу указује да су жене итекако способне да дају допринос терористичким организацијама и нимало у том смислу слабији пол у односу на мушкарце. За исту жену која је идејни творац овог напада важи мишење да је због неуспелог детонирања експлозива неколико недеља пре напада у пицерији и изнела идеју да су бомбаши самоубице најефектнији борци.³⁸⁹ Ахлам је након овог напада одмах отишла на посао и путем радија обавестила

³⁸⁴ Dickey, C. and Kovach, G.C. *Married to Jihad*, Newsweek, January 14: 48, 2002.

³⁸⁵ Naaman, D, *Brides of Palestine, Angels of Death*, Signs 32(4): 933–55, 2007, стр.933

³⁸⁶ al Ghazali, Z, *Egyptian Activist, Zaynab al Ghazali*, Jannah.Org-Islam Peace. Online, доступно на : www.jannah.org/sisters/zaynab.html , 2018.

³⁸⁷ Њено име је Ahlam at-Tamimi

³⁸⁸ Bloom, M, *Bombshell: Women and terrorism*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press. 2011, стр.33.

³⁸⁹ Bloom, M, *Bombshell: Women and terrorism*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press. 2011, стр.112.

јавност шта се десило. Касније, била је ухапшена од стране израелских власти и стављена у затворске ћелије заједно са осталим терористкињама које су ухапшене због сарадње и подршке или чланства у терористичкој организацији Хамас. У периоду од 2002. године до 2009. било је 96 покушаја самоубилачких бомбашких напада од који је само 8 било изведено, а само један од тих осам је извела припадница Хамаса.

Неки сматрају да је легендарна Лејла Калед из Фатах и Народни фронт за ослобођење Палестине- Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) 1960-их пример жене у Палестини у улози ратнице, мада и њена аутобиографија каже да је чак и она била у улози подршке терористичкој организацији. Сматра се и да је она иако узор женама касније, редак пример борбе и да су жене већином у улогама симпатизерки.³⁹⁰ Такође се износи и чињеница да су конфликте у Палестини водили мушкарци како у водећим улогама терористичких организација, тако и по питању доношења одлука.³⁹¹

1965. године формиран је GUPW- General Union of Palestinian Women који се бавио организацијом добротворних акција, зидањем сиротишта, болница, школа, одржавањем часова за учење шивења, обука за медицинске сестре и описмењавање одраслих.³⁹²

Чак и у PFWAC- Palestinian Federation of Women's Action Committees, најмоћнијој организацији жена на тлу Палестине оне су биле у улогама подршке у виду симпатизерки, само мали број је узео улоге које би могле припадати мушкарцима.³⁹³

Такође и током Интифаде 1987. године, жене су биле у демонстрацијама, бацале камење, али то је најдаље што су иступиле у активностима и углавном се

³⁹⁰ Stack O'Connor, A, *Picked Last: Women and Terrorism*, Joint Force Quarterly 44(1): 95–100, 2007, стр.97.

³⁹¹ Kavar, A, *Women's Participation in the Palestinian Liberation Organization*, in B.J. Nelson and N. Chowdhury, (eds), *Women and Politics Worldwide*. New Haven, CT: Yale University Press: 545–59, 1994, стр.555

³⁹² Berger Gluck, S, *Shifting Sands: The Feminist–Nationalist Connection in the Palestinian Movement*, in L.A. West, (ed.), *Feminist Nationalism*. New York: Routledge: 101–29, 1997, стр. 105-108.

³⁹³ Hasso, F.S, *The 'Women's Front': Nationalism, Feminism, and Modernity in Palestine*, *Gender and Society* 12(4): 441–2, 1998, стр.445.

опет своди на симпатизерке: припрема и набавке хране и лекова, одеће, описмењавање.³⁹⁴ Сматра се да су жене биле искључиво подршка на свим нивоима на којима су биле укључене.³⁹⁵ Током Друге Интифаде од 2000. године улоге жена су свакако биле значајне, али као медицинске сестре, брига о сирочићима и онима који су остали без средстава за живот, а биле су и учитељице.³⁹⁶ Жене које су биле активне у пружању отпора су оне које су биле на демонстрацијама, ишле у школу, радиле изван куће и чија деца су била жртве.³⁹⁷ Зато је њихова улога виђена као мајке жртви, мајке нације и домаћице.³⁹⁸ Највећи допринос борби жена у Палестини су самоубилачки бомбашки напади.

Жене у овим терористичким организацијама нису имале намеру да се поистовете са мушкарцима, али су у складу са културним обрасцима прескочиле су веома велике степенике у еволуцији мушко-женских односа патријархалног друштва какво је муслиманско носећи се са гневом и болом који им је нанесен од стране Израела. Градећи нов лик жене чија прва улога је учешће у тероризму ове жене су своју улогу не само поставиле на исти ниво са мушкарцима, већ, ако узмемо културолошку полазну тачку са које су кренуле у овакав историјски искорак, оне су их далеко и надмашиле.

2.1.14. Перу- Светли пут

³⁹⁴ Ricks, T.M, *In Their Own Voices: Palestinian High School Girls and Their Memories of the Intifada and Nonviolent Resistance to Israeli Occupation*, 1987 to 2004, NWSA Journal 18(3): 88–103, 2006, стр.90.

³⁹⁵ Cook, D, *Women Fighting in Jihad?*, Studies in Conflict and Terrorism 28(5): 375–84, 2005, стр.379.

³⁹⁶ Muaddi Darraj, S, *Palestinian Women: Fighting Two Battles*, Monthly Review 56(1): 1–9, 2004. стр.31.

³⁹⁷ Holt, M, *Palestinian Women, Violence, and the Peace Process*, Development in Practice 13(2–3): 223–38, 2003, стр.229.

³⁹⁸ Jamal, A, *Feminist Media Discourse in Palestine and the Predicament of Politics*, Feminist Media Studies 4(2): 129–43, 2004, стр.131

Светли пут³⁹⁹ је формиран касних 1960-их година и представља једну од најбруталнијих терористичких организација које су постојале. О степену бруталности је говорио и међународни институт за борбу против тероризма.⁴⁰⁰

Светли пут је организовао такозвани Народни рат 1977. године у циљу борбе против актуелне владе. Од тада преко 69.000 Перуанаца је изгинуло у борбама владе и Сјајног пута, а половина убистава била је од стране СП са циљем да крвопролиће доведе до колапса актуелне власти.⁴⁰¹ Светли пут је настојао да свргне власт и актуелни систем по сваку цену водећи активну кампању за потпуно уништење државе и свих социјалних, економских и политичких структура које је подржавају.⁴⁰²

Светли пут је снажно привукао жене. Као и у осталим државама Латинске Америке укључујући се у покрет теорористичке организације Сјајни пут жене су виделе одређен простор за своје остварење и допринос бољитку свог статуса. Тако да је присуство жена привлачило још више жена, тако да је логично закључити да су Светли пут углавном водиле жене.

Током 1980.тих велики број жена се прикључио на свим нивоима организације од позиција на самом врху регионалне команде и Националног централног комитета.⁴⁰³ Извештаји из 1987. године кажу да је више од пола чланова Сјајног пута које су ухваћене биле жене.⁴⁰⁴ Друге студије тврде да су 40% политичког кадра Светлог пута, као и 50% Централног комитета жене, као и да су жене вршиле убиства за Светли пут.⁴⁰⁵

³⁹⁹ „Светли пут“ на енглеском: *Shining Path* и шпанском: *Sandero Luminoso*

⁴⁰⁰ US Department of State, *Foreign Terrorist Organizations*, International Information Programs. Washington, DC: US Government Publications, 2005, стр. 19.

⁴⁰¹ Osborn, R, *On the Path of Perpetual Revolution: from Marxism's Millenarianism to Sendero Luminoso*, *Totalitarian Movements and Political Religions* 8(1): 115–35, 2017, стр.127

⁴⁰² Ibid. стр. 122.

⁴⁰³ Palmer, D.S, *The Revolutionary Terrorism of Peru's Shining Path*, in M.Crenshaw, (ed.), *Terrorism in Context*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press: 249–308, 1995, стр.277.

⁴⁰⁴ Gonzales, J, *Sendero de mujeres*, *Sí* 6(1), cited in G. Tarazona-Sevillano, *Sendero Luminoso and the Threat of Narco-Terrorism*. Washington, DC: Praeger, 1987, стр.83.

⁴⁰⁵ Barrig, M, *Female Leadership, Violence, and Citizenship in Peru*, in J.S.Jaquette and S.L. Wolchik, (eds.), *Women and Democracy: Latin America and Central and Eastern Europe*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Press: 104–124, 1998, стр.111

Сматра се да је Светли пут снажно подржавала жене да се прикључе њиховом покрету и да жене имају историјски значај за Светли пут и то у водећим улогама, генерално жене ниже класе због којих је Светли пут био много више од терористичке организације и подстицао борбу за једнакост полова омогућавајући женама да узврате насиљем у традиционалном систему чију су трпели опресију.⁴⁰⁶

Брутална убиства која су спроводиле Индијанке против моћних мушкараца на најдраматичнији начин реализовала су се из разлога што те жене више нису биле везане традиционалним улогама и имале су слободу да иступе у одбрану својих идеологија и циљева за које су се бориле. Оне су се уздигле са дна друштвене пирамиде на сам врх Светлог пута.⁴⁰⁷ Жене у Светлом путу су се бориле као војници и представљале су водеће снаге борећи се раме уз раме са мушкарцима и остварујући значајни проценат жена које су биле вође и постављене на одлучујуће позиције .

Имена која су најмарјкантнија су: *Juana Saavedra, Edith Lagos, Laura Zambrano, Elena Iparraguirre* од којих су последње три биле вође и одржавале су ред и мир у Светлом путу фокусирајући се на тајност. *Iparraguirre* је осуђена на доживотну робију 2006. године због тероризма, а када је и лидер који је био мушкарац, *Abimael Guzman*, ухапшен и осуђен на доживотну робију, вођство у Светлом путу преузима *Maria Jenny Rodriguez* спровodeћи бруталне нападе убиствима чланова свих левичарских група које су узеле удела у изборима или преговорима са владом.⁴⁰⁸

Пред тероризмом организације Светли пут страдале су једнако и жене које нису биле припаднице Светлог пута.⁴⁰⁹ Светли пут је имао тактику злостављања и силовања жена које нису припадале Светлом путу ради казне или освете. Светли пут

⁴⁰⁶ Tarazona-Sevillano, G, *Sendero Luminoso and the Threat of Narcoterrorism*. Washington, DC: Center for Strategic Studies Publications, 1990, стр.76-78

⁴⁰⁷ Osborn, R, *On the Path of Perpetual Revolution: from Marxism's Millenarianism to Sendero Luminoso*, *Totalitarian Movements and Political Religions* 8(1):115–35, 2007, стр.128.

⁴⁰⁸ Ibid. стр.123

⁴⁰⁹ Barrig, M, *Female Leadership, Violence, and Citizenship in Peru*, in J.S.Jaquette and S.L. Wolchik, (eds.), *Women and Democracy: Latin America and Central and Eastern Europe*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Press: 104–124, 1998, стр.111

је пријавио 60.000 силовања од стране полиције у периоду од 1982. до 2002. године говорећи да морају да користе исте ратне методе против непријатеља.⁴¹⁰

У прилог приступању жена Светлом путу говори кршење људских права и насиље 1980-их који су били катализатор да се жене прикључе Светлом путу као терористи у првим редовима борбе.⁴¹¹ Жене су се у Светлом путу прикључивале у нади да ће се изборити за бољи живот и свргнути власт која је довела до ивице сиромаштва, али је одређен број жена приступио Светлом путу насилно током регрутовања за Светли пут у селима, током 1980-их и 1990-их када су могућности за посао биле опције између трговине дрогом, шверцовања или чланства у Светлом путу.⁴¹² Али припаднице Светлог пута нису биле само жене из најнижег друштвеног слоја. То су биле и образоване жене од којих се бележи да је 1970-их и 1980-их 36% жена у Светлом путу имало високо образовање.⁴¹³

Имајући у виду тешке услове живота у Перуу, политичке и економске проблеме, опресију и висок степен сиромаштва, логично је висок број жена у Светлом путу. Занимљиво је и то да је велики број жена био у првим редовима борбе.

Светли пут је велику инспирацију пронашао у маоистичким оружаним снагама и њиховој идеологији. Од 1992. Године, када је њихов лидер Гузман ухапшен, Светли пут има смањену активност али је њихово присуство у Перуу још увек активно.

Многи студенти су преузели идеологију Светлог пута још на факултету. 1980. године почињу терористички напади током избора, а нарочито 17. маја 1980. године. Светли пут су наставили са активностима периодично вршећи нападе на стране представнике државе, али не и цивилно становништво.

⁴¹⁰ Види: Gedda, G, *Report: Violence Against Women Common in Peru Conflict*, Associated Press, January 8, Washington, DC. 1993.

⁴¹¹ Barrig, M, *Female Leadership, Violence, and Citizenship in Peru*, in J.S.Jaquette and S.L. Wolchik, (eds.), *Women and Democracy: Latin America and Central and Eastern Europe*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Press: 104–124, 1998, стр.116.

⁴¹² Gamini, G, *In the Killing Fields of Peru*, Guardian, April 5, London: 9, 1994.

⁴¹³ Barrig, M, *Female Leadership, Violence, and Citizenship in Peru*, in J.S.Jaquette and S.L. Wolchik, (eds.), *Women and Democracy: Latin America and Central and Eastern Europe*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Press: 104–124, 1998, стр.104-114

2.1.15. Салвадор – Фарабундо Марти

Главна опозиција војној и индустријској олигархији Салвадора ступа у први план у грађанском рату 1979-1992. године и састоји се од две терористичке групе: FMLN (*Farabundo Marti Front For National Liberation*) Фарабундо Марти фронт за национално ослобођење и FDR (*Democratic Revolutionary Front*) демократски револуционарни фронт.

ФМЛН је био спој пет политичких и терористичких покрета који су тражили директну демократску политичку укљученост људи, аграрну реформу земље, економску реформу, интервенцију владе у економији и реструктуирање војске и полиције.⁴¹⁴

ФМЛН је сматрана домаћом терористичком организацијом више него што је била међународни покрет из разлога што су чланови ове организације желели да сузбију диктаторски режим у Салвадору. Иако је ФМЛН био левичарски покрет није стремио да формира међународну војну организацију нити је имао интенцију да своје активности прошири широм света. Фокус активности ове терористичке организације била је ситуација у Салвадору. Предмет напада били су политичари, владини службеници али и цивилно становништво.

⁴¹⁴ Reif, L.L, *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2): 147–69, 1986, стр,157.

Како су били терористичка организација која је женама понудила прилику да побољшају своје традиционалне улоге кроз револуцију против рестриктивне државе, жене су лако приступале ФПЛН-ФДР. Коначан број жена које су дале допринос у тероризму овог система је забележен између 40-50%.⁴¹⁵

Са толико високим процентом жена оне су биле у стању да се поставе на све позиције у организацији будући не само симпатизерке и шпијуни, него такође ратнице и борбене снаге. Рекордан број бележи од 30-40% жена ратница.⁴¹⁶ 40% жена је било на водећим позицијама на којима су оне доносиле одлуке у терористичкој организацији.⁴¹⁷ Многе жене су биле на челу војних оперативних јединица које су биле шесточлане.⁴¹⁸

Жене борци су биле од виталног значаја за побуну. 1981. године формиран је читав батаљон састављен од жена ратница и звао се „Силвија“, да би након тога био формиран други батаљон, Анти-Јенки батаљон, састављен од 250 жена млађих од 30 година од којих су многе биле мајке.⁴¹⁹ Занимљиво је изнети и чињеницу да су прве три другокомандујуће терористкиње у целокупном ФМЛН-ФДР биле жене.⁴²⁰ Терористкиње су већином биле жене припаднице средње и више класе са великим бројем студенткиња и професорки. Њих су пратиле и жене из сеоских средина и касније раднице у градовима.⁴²¹ Већина жена је иако су биле младе мајке узело удела

⁴¹⁵ Montgomery, T.S. (1982) *Revolution in El Salvador: Origins and Evolution*. Boulder, CO: Westview Press, 1982, стр.151.

⁴¹⁶ Mason, T.D. *Women's Participation in Central American Revolutions*, Comparative Political Studies 25(1): 63–89, 1992, стр.65.

⁴¹⁷ Reif, L.L. *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2): 147–69, 1986, стр.160.

⁴¹⁸ Gonzalez, V. and Kampwirth, K, *Radical Women in Latin America: Left and Right*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2001, стр.195.

⁴¹⁹ Mason, T.D. *Women's Participation in Central American Revolutions*, Comparative Political Studies 25(1): 63–89, 1992, стр.65.

⁴²⁰ McClintock, C. *Revolutionary Movements in Latin America*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1998, стр.255-256.

⁴²¹ Reif, L.L. *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2): 147–69, 1986, стр.160.

у борби у жељи да угуше опресију и традиционално поделу улога у којима су желеле да успоставе независност од својих мужева, браће, очева.⁴²²

Жене у ФМЛН- ФДР су већином биле борци и доминантне терористичке снаге. Биле су организоване као доктори, ратнице, вође, а задужене и за обезбеђење основне подршке. Оне су такође делиле процес доношења одлука као и задатке традиционално додељене мушким саборцима.⁴²³

ФМЛН се борио за искрену демократију и потпуна остварења жена кроз њихову стваралачки допринос у свим сферама националног живота са циљем да жене добију једнака права и надоместе своју маргиналну улогу насталу током опресије тадашњег друштва у Салвадору.

Уласком у политички систем Салвадора ФЛМН је остварио циљеве своје борбе. Као допринос постигнућима које је ФНЛМ постигао, ФМЛН је организовала Женски секретаријат и неколико других женских организација, иако 70-80% жена није добило бенефиције у складу са доприносом који су дале у борби, а и те жене су друштвено биле обележене и критиковане да су одбациле улоге у домаћинству као и сопствене породице да би бориле за револуцију. Стога се намеће закључак да су жене које су успешно пробиле улоге формиране традиционалним стереотипима и након револуције биле суочене са проблемима.

Од тада ФМЛН је наставила да се суочава са константним сиромаштвом и политичком доминацијом деснице Национално републиканске алијансе, иако је већина припадника ФМЛН наставила да ради у прихваћеном политичком систему, мала група радикалних активиста ФМЛН се окренула од легислативне политике и вратила терористичким активностима. Бригада Лимун је 2006. године као рука ФМЛН напала полицију аутоматским оружјем и демонстрирала испред Националног

⁴²² Mason, T.D, *Women's Participation in Central American Revolutions*, Comparative Political Studies 25(1): 63–89, 1992, стр.65.

⁴²³ Reif, L.L, *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2): 147–69, 1986, стр.160

универзитета као реакција на политику Салвадора која народ уводи у све веће сиромаштво.⁴²⁴

2.1.16. Тупамароси у Уругвају

Тупамароси у Уругвају или МЛН⁴²⁵ су национални ослободилачки покрет формиран 1962. године са циљем да са власти свргне олигархе у Уругвају као и да прекине репресију Владе.⁴²⁶

До формирања ове терористичке организације која изазива немире у Уругвају, Уругвај је био мирна, стабилна држава, али су класне разлике, генерацијске разлике, нестабилна економија јачале левицу која је организовала овај покрет.

У овом терористичком покрету постоји историјско-антрополошки концепт јер је сам назив групе изведен од древног ратника Инка који се звао Тупак Амару. Он се супротставио шпанским освајачима и остао упамћен као симбол снаге и отпора, али и национализма Латинске Америке.

Циљ Тупамароса првобитно је био да се ослободи држава диктатуре и владавине богатих. Стога су им мете били богати људи које су пљачкали и отетим новцем помагали сиромашне. Представљали су левичарску радикалну идеологију у оквиру своје терористичке организације која је своју активност спроводила 1960-их и 1970-их година.

⁴²⁴ Tobar, H. and Renderos, A. (2006) "A New Rebellion in an Old Conflict," *Los Angeles Times*, August 9: A11, 2006.

⁴²⁵ MLN- Movimiento de Liberacion Nacional

⁴²⁶ Reif, L.L. *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, *Comparative Politics* 18(2): 147–69, 1986, стр,157.

Пљачкали су у почетку банке и стрељачке клубове као значајне изворе новца и оружја, а након тога када су се интегрисали и војно вршили су отмице јавних и политичких личности, државних службеника и страних дипломата. Тупамароси су имали идеју да изазову слику о себи као о револуционарима трећег света.⁴²⁷ Иако су подржавали идеологију Че Геваре и Кубанске револуције њихови мотиви су били интерног типа, поведени дешавањима која су их лично погађала.⁴²⁸

Главни циљ им је био да свргну актуелну, бахату власт и поставе оне који су трпели фрустрације због њихове власти.⁴²⁹

Поред герилских и терористичких напада како на владу Уругваја, тако и на цивилно становништво, пљачкали су банке и казина, киднаповали како припаднике свог народа тако и странце у замену за откуп.

Отмице страних држављана су им такође веома помогле у преговорима са владом Уругваја.⁴³⁰

Тупамароси су сматрани унутрашњом претњом по државу и нису повезивани са међународним терористичким организацијама.⁴³¹

Занимљиво је напоменути да иако у власти Уругваја није било запажено учешће жена, то је за терористичку организаију Тупамароса било значајно истакнуто јер су захваљујући терористичкој организацији Тупамароси жене уочиле прилику да промене свој статус и позицију у друштву, те учествују на свим нивоима у терористичкој организацији као симпатизерке и жене шпијуни али и у маркантнијим улогама бораца.

Свака јединица је имала једну или две жене и њихове улоге које су се уклапале у обе позиције: како као подршка, тако и војничка. Најзначајнији допринос

⁴²⁷ Suarez, C. and Sarmiento, R.A, *Los Tupamaros*, Mexico City, DF: Editorial Extemporaneos, 1971, стр.147-148.

⁴²⁸ Lessa, A. (2002) *La revolucion imposible: los Tupamaros y el fracaso de la via armada en el Uruguay del siglo XX*. Montevideo: Editorial Fin de Siglo, 2002, стр.53

⁴²⁹ Costa, O. (1971) *Los Tupamaros*. Mexico City, DF: Ediciones Era, S.F, 1971, стр.205.

⁴³⁰ Parry, A, *Terrorism: From Robespierre to Arafat*. New York: Vanguard Press, 1976, стр. 275-277.

⁴³¹ Aldrighi, C. (2001) *La Izquierda Armada: Ideologia, etica e identidad en el MLNTupamaros*, Montevideo, Ediciones Trilce, 2001, стр.38.

жене Тупамароса су дале у пљачкама и киднаповањима. У осталим улогама жене су имале широк спектар активности укључујући чување затвореника, ширење пропаганде, ангажовање у пљачкама како би обезбедиле средства за терористичку организацију.⁴³² Тупамароси су снажно заговарали активно учешће жена у борби и командујућима позицијама. Њихова борба је подразумевала саботажу, подметање бомби, насиље над становништвом и револуционарну борбу.⁴³³ Тупамароси су представљали терористичку организацију која се организовала тако да буде подељена у ћелије попут урбане гериле. Сваку ћелију чинило је четири до пет терориста. Само је вођа ћелије знао ко им издаје наредбе што је учињено како власти не би могле да извуку информације од ухваћених чланова борбене ћелије.

Наводи се да су жене у оваквим терористичким структурама Тупамароса заузимале значајан број.⁴³⁴ На основу тога располаже се са подацима који кажу да су 1966. године жене чиниле 10% укупног броја чланова да би 1972. године тај проценат порастао на 25%.⁴³⁵ Такође, студије потврђују изузетно висок број жена у пљачкама, отмицама, многим другим операцијама које укључују напад на женски затвор као и киднаповање британског амбасадора Џефрија Џексона.⁴³⁶

Чињеница која каже да су Тупамароси заузели конкретне ставове за подршку женама подржава околности које су на основу тога омогућиле женама да буду заступљене на свим нивоима. Политичка платформа Тупамароса позивала је директно на учествовање жена у терористичким активностима као и елиминацију разлика између полова у друштву. Тупамароси су се борили за једнака права свих на слободно образовање, поштену поделу зарада, здравствено осигурање, бригу о старима и производњу хране где ефективно треба ангажовати жене. У складу са оваквом политиком, логично је што се и велики број жена се прикључио Тупамаросима. Без обзира на њихову велику организацију у којој је доминирао и

⁴³² Reif, L.L, *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2): 147–69, 1986, стр.157.

⁴³³ Nuñez, C, *The Tupamaros: Urban Guerrillas of Uruguay*. New York: Times Change Press, 1970, 10-19.

⁴³⁴ Reif, L.L, *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, Comparative Politics 18(2): 147–69, 1986, стр.157.

⁴³⁵ Ibid.

⁴³⁶ Jaquette, J.S, *Women in Revolutionary Movements in Latin America*, Journal of Marriage and the Family 35(2): 344–54., 1973, стр.351

велики проценат жена, Тупамароси бивају поражени 1973. године, те многи завршавају у затвору.⁴³⁷ У наредних 12 година државом Уругвај управља војна диктатура све до 1985. када амнестијом Тупамароси постају политичка партија.⁴³⁸

Бивша припадница борбених снага Нора Кастро је одабрана да председава представничким домом, а Табаре Васкез чији брат је био члан терористичке организације бива изабран за председника и ангажује 25 жена на кључним позицијама у новој Влади тиме и након угушених Тупамароса наглашавајући победу њихових идеја у којима су се избориле жене у великом броју.

2.1.17. Турска : Курдистанска радничка партија PKK- Курдистанска партија жена

Курди су народ који представља најраспрострањенију етничку групу на Блиском истоку, раштркани су по Јерменији, Ираку, Ирану, Сирији, Турској, те спадају у најбројније народе без државе.

Репресија држава у којима су Курди живели, а која је бранила говор и учење курдског језика, укидала новине и штампу на њиховом језику као емитовање радио програма на курдском, као и забрану курдске заставе, довела је до тога да су Курди у пет држава реаговали формирањем моћног националног покрета, углавном у Турској

⁴³⁷ Lessa, A. (2002) *La revolucion imposible: los Tupamaros y el fracaso de la via armada en el Uruguay del siglo XX*. Montevideo: Editorial Fin de Siglo, 2002, стр.53

⁴³⁸ MIPT Terrorism Knowledge Base "Tupamaros," *Terrorist Group Profile*. Online, доступно на : https://www.wikiwand.com/en/Left-wing_terrorism , 2018.

која је дом најбројније популације Курда, од отприлике 25 милиона, тј. 20% укупног становништва Турске.⁴³⁹

1974. године у Турској уздиже се Курдска радничка партија позната као левичарска организација курдских студената предвођена лидером по имену Абдулах Оцелан чије презиме значи „осветник“. Циљ им је био да изазову маоистичку револуцију уздицањем сеоског становништва, преузимањем власти у Турској и успостављањем независне курдске државе. Абдулах Оцелан је био лидер оружаних сукоба са Турском од 1986. године до 2013. године. Након хапшења признао је да је ПКК насилна организација али и да су оружани сукоби престали, те и да је решење курдског питања у оквиру политичког решења које треба пронаћи.⁴⁴⁰

Након пада СССР-а и експанзије исламистичких терористичких организација 90-их година двадесетог века ПКК се помера од левичарског секуларизма и добија много већу подршку. 1999. године Оцелан бива ухапшен, а ПКК се преображава и мења име у КАДЕК (KADEK- Kurdistan Freedom and Democracy Congress) што представља Курдистански конгрес за слободу и демократију, заговарајући ненасилну борбу, иако наставља са војним вежбама. 2003. године поново мења име у КГК (KGK- Kongra- Gel), да би 2005. године поново узела име ПКК и од тада се настављају терористички напади у Турској где је живот са обе стране, турске и курдске изгубило 37.000 људи.⁴⁴¹

ПКК се бори против турског угњетавања усмереног према турским Курдима и онима који га спроводе и подржавају.⁴⁴²

Треба рећи да је Патриотска унија Курдистана – ПУК прва терористичка организација у Ираку, док је курдски Ансар ал Ислам истоветни терористички

⁴³⁹ CIA , *Turkey*, The World Factbook. Online, доступно на:

<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/index.html> , 2018.

⁴⁴⁰ Kirchmayer, Katharina, *The Case of the Isolation Regime of Abdullah Ocalan: A Violation of European Human Rights Law and Standards?* GRIN Verlag, 2010, стр.37.

⁴⁴¹ MIPT Terrorism Knowledge Base, *Kurdistan Workers' Party*, Terrorist Group Profile. Online, доступно на: <https://web.archive.org/web/20070930033518/http://www.tkb.org/Incident.jsp?incID=2735> , 2018.

⁴⁴² Ergil, Dogu, *Suicide Terrorism in Turkey: The Workers' Party of Kurdistan*, Countering Suicide Terrorism: An International Conference. Herzliya, Israel: Interdisciplinary Policy Institute for Counter-Terrorism, 2001, стр.113.

покрет у Ирану, али између ове две терористичке групе влада непријатељство. Курди у Ираку сматрају да је ПКК заслужна што влада Турске и њих гледа и третира исто као ПКК јер ирачки Курди желе сарадњу са владом Турске, те ПКК за њих представља проблем који им стоји на том путу.⁴⁴³

Жене у ПКК су веома присутне на свим нивоима такође и као борци и као командно доминантне снаге. Већина жена су муслиманке. Највећи број тих жена није имао могућности да стекне ма које образовање изван свог дома.⁴⁴⁴

Уговорени бракови и куповина младе, убиства у име части и физичка кажњавања жена су била уобичајена, друштвено прихватљива, нормална.⁴⁴⁵ Курдске жене су биле изложене строгом патријархату, исламу, репресији владе и дезинтегрисаној економији и социјалној структури.⁴⁴⁶ Имајући у виду ове околности и опресију коју су трепели сви Курди у Турској, реакција жена да се прикључе борби ПКК делује као логичан след. Жене у курдском друштву су имале јасну улогу у формирању нације.⁴⁴⁷ Сама природа ПКК који је продукт целокупног курдског становништва имплицира активности жена у својим редовима. Излазећи из патријархалне средине и опресије државе у ПКК жене су добиле прилику да промене свој статус у друштву.

У почетку ПКК није бројала много жена, али су се временом оне све више активирале и следећи марксистичке идеје добиле су опцију за остварење сопствене улоге у друштву. Оцелан је први иступио са чињеницом да улога жене мора бити измењена.⁴⁴⁸ Занимљиво је истаћи колико је поштовање због доприноса у борби које су жене пружале у ПКК имао Оцелан да је у затвору описао традиционалну друштвену улогу жена као и ПКК филозофију о правима жена.

⁴⁴³ Barkey, H.J, *Kurdistanoff*, National Interest 90 (July/August): 52–7, 2007, стр.54.

⁴⁴⁴ Gambetti, Z, *The Conflictual (Trans)Formation of the Public Sphere in Urban Space: The Case of Diyarbakir*, European University Institute. RSCAS No. 2004/38, 2004, стр.12.

⁴⁴⁵ Laqueur, W, *No End to War: Terrorism in the Twenty-First Century*. New York: Continuum International Publishing Group, 2003, стр.91.

⁴⁴⁶ Mojab, S, *Women and Nationalism in the Kurdish Republic of 1946*, in S. Mojab, (ed.), *Women of a Non-State Nation*. Costa Mesa, CA: Mazda Publishers: 71–91, 2001, стр.12

⁴⁴⁷ Klein, J, *En-Gendering Nationalism: The 'Woman Question*, in Kurdish Nationalist Discourse of the Late Ottoman Period, in S. Mojab, (ed.), *Women of a Non-State Nation*. Costa Mesa, CA: Mazda Publishers: 25–51, 2001, стр.35

⁴⁴⁸ Özcan, N.A, *PKK Recruitment of Female Operatives*, Terrorism Focus 4(28): 4–5, 2007. Стр.4-5

Од 4500 до 5000 колико је било ПКК чланова, њих 1100 су биле жене и оне су радиле на свим нивоима, у првим редовима борбе, обезбеђивале средства, омогућавале комуникацију, тајност и логистичку подршку.⁴⁴⁹ У првим данима борбе жене у ПКК су биле у позицијама подршке, често пратећи своје мужеве у побуњеничким операцијама у планинама. Оне су спремале камп, кувале, бринуле о повређенима, преносиле опрему и муницију и обезбеђивале комуникацију.⁴⁵⁰

1995. године жене у ПКК крећу са самоубилачким бомбашким нападима. 11 од 15 бомбаша самоубица ПКК биле су жене у ПКК. Током хапшења и суђења Оцелану извршено је шест самоубилачких напада у марту те године 1999. и још три током суђења.⁴⁵¹ Самоубилачке операције вршиле су жене ПКК које су биле веома присутне у борби као ратнице и као лидери. Као значајне снаге ПКК жене су обезбедиле веома битне лидерске вештине у организацији. По правилима ПКК 40% лидера морају бити жене, 40% мушкарци док је осталих 20% изабрано на основу вештине независно од пола.⁴⁵²

2.1.18. Чеченија: Војска републике

⁴⁴⁹ Ibid. стр.255

⁴⁵⁰ Howard, M, *Revenge Spurs Women's Army*, Guardian, November 26. Online, доступно на: www.guardian.co.uk/international/story/0,3604,847654,00.html , 2002.

⁴⁵¹ Ergil, Dogu, *Suicide Terrorism in Turkey: The Workers' Party of Kurdistan*, Countering Suicide Terrorism: An International Conference. Herzliya, Israel: Interdisciplinary Policy Institute for Counter-Terrorism, 2001, стр.119.

⁴⁵² Salih, M.A, *Young Women Find Peace as Guerrillas*, Inter Press Service News Agency, October 17. Online, доступно на: www.ipsnews.net/print.asp?idnews'36983 , 2007.

Први чеченски сепаратистички рат трајао је од 1994. до 1996. године и за последицу је имао стравично разарање чеченске инфраструктуре. Други чеченски рат је од 1999. до 2000. године наставио са разарањем. Жене у чеченској терористичкој организацији Црне удовице имају изузетан значај за ову организацију и активне су од свог првог напада 7. јуна 2000. године који су извеле две жене од којих је једна била рођака једног од вођа чеченских екстремиста.⁴⁵³ Оне су довезле камион пун експлозива у чеченско село које је било привремено упориште руских специјалних снага. Иако је чеченска терористичка организација Црне удовице имала одређен број мушких чланова, жене су главна снага ове терористичке организације и то у улогама регрутера и бомбаша самоубица .

Значајно је нагласити да ислам није катализатор чеченског сепаратизма, већ етнички идентитет који је формиран и пре довођења ислама у њихову културу.⁴⁵⁴ Чак и када је Чеченија добила вахабијску војску, наоружање и новац од Саудијске Арабије изјавила је да користи прилику која јој се нуди, а да њихов примарни циљ-отцепљење од Русије остаје основни мотив борбе, тако да су Чечени формирали сопствену терористичку организацију, а одбили идеју вахабије о исламистичкој једној држави из доба исламског калифата.⁴⁵⁵

Чеченски конфликт је био конфликт унутар Чеченије која је одбила притиске о придруживању исламском калифату до одвајања од Русије. Вахабије су много допринеле конфликту у Чеченији.

Основни мотив за приступе жена у Чеченији терористичкој организацији Црне удовице је освета. На основу интервјуа, закључује се да је велики број њих

⁴⁵³ Speckhard, A. & Akhmedova, K, *Black Widows: The Chechen female suicide terrorists*. In Yoram Schweitzer (Ed.), *Female suicide bombers: Dying for equality?* (63-80). Tel Aviv: Tel Aviv University, 2006, стр.63

⁴⁵⁴ Ness, C.D, *In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism*, Studies in Conflict and Terrorism 28(5): 353–73, 2005. стр. 369.

⁴⁵⁵ Williams, B.G. *From 'Secessionist Rebels' to 'Al-Qaeda Shock Brigades': Assessing Russia's Efforts to Extend the Post-September 11th War on Terror to Chechnya*, Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East 24(1): 197–209, 2004, стр.197.

приступио овој организацији из освете због у борбама са руским снагама убијене браће, очева, синова.⁴⁵⁶

Једна од жена терориста је изјавила да свака нација има право да одлучује о сопственој судбини, а да је Русија то право одузела Чеченима.⁴⁵⁷ У таквој ситуацији велики број Чечена је страдао и та нација је претрпела велике породичне трагедије због конфликта са Русијом. Значајно је рећи да у културолошком корпусу Чечена, постоји одређен традиционални осветнички образац, по ком се за нанешено зло ближњем увек очекује од породице настрадалог одмазда директним починиоцима. Овај вид „крвне освете“ увек се везује за конкретне починиоце и не преноси се на ширу заједницу, али на основу околности које су се манифестовале, главни мотив жена у Црним удовицама јесте био освета. Оно што је уочљиво је чињеница да се овај образац генерализовао и проширио на масовну освету која је иницирала формирање Црних удовица.

„Црне удовице“ у Чеченији су жене чији су мужеви, браћа, очеви погинули у сукобима са Русијом.⁴⁵⁸ Постоје мишљења да су жене у Чеченији тзв. „Црне удовице“ терористкиње под утицајем дрога.⁴⁵⁹ Ипак, анализирајући неопходну фокусираност током напада закључује се да та идеја мора да отпадне. У нападима је забележено да су жене контролисале своје експлозивне опасаче и оружје што дрогирана особа није у стању да изведе.⁴⁶⁰ Треба нагласити да иако су жене у Чеченији муслиманке оне нису ангазоване у самоубилачким мисијама из религијских разлога.⁴⁶¹ Оне не врше самоубилачке нападе у име религије јер суфизам који је облик ислама распрострањен у Чеченији не подржава, тј, стриктно забрањује самоубиство.

⁴⁵⁶ Speckhard, A. & Akhmedova, K, *Black Widows: The Chechen female suicide terrorists*. In Yoram Schweitzer (Ed.), *Female suicide bombers: Dying for equality?* (63-80). Tel Aviv: Tel Aviv University, 2006, стр.63

⁴⁵⁷ Reed, D, *Terror in Moscow*. A&E Television Networks. United Kingdom, France, 2003.

⁴⁵⁸ Healing, R, *White Stockings and Black Widows*, *Off Our Backs*(March–April): 44–7, 2005, стр.47

⁴⁵⁹ Kirilov, R, *School for Suicide Bombers*, *Current Digest of the Soviet Press* 56(52): 13., 2005., стр.13

⁴⁶⁰ Speckhard, A., Tarabrina, N., Krasnov, V., and Khapta, A, *Research Note:*

Observations of Suicidal Terrorists in Action: The Chechen Terrorist Takeover of a Moscow Theater, *Terrorism and Political Violence* 16(2): 305–27, 2004, стр.308.

⁴⁶¹ Banner, F, *Uncivil Wars: 'Suicide Bomber Identity' as a Product of Russo-Chechen Conflict*, *Religion, State and Society* 34(3): 215–53, 2006, стр.218.

Чечени су у својој терористичкој борби имали и физичку подршку жена терориста исламске вероисповести које нису са њиховог поднебља. Током напада позоришта у Москви неке од терористкиња су биле Арапкиње које су причале руски, а не чеченски, стога не чуди изјава Русије да је Чеченски сепаратистички покрет исламски покрет и огранак Ал Каиде.⁴⁶²

Чеченски народ у својој традицији не бележи жене ратнице.⁴⁶³ Поред освете као мотива за прикључивање Црним удовицама, жене у Чеченији су се прикључивале тероризму и самоубилачким терористичким нападима како би вратиле изгубљену част након силовања које су преживеле од непријатељских снага и на тај начин вратиле лични и породични углед.⁴⁶⁴

Жене у Црним удовицама су најчешће биле регрутоване од стране блиских пријатељица или других жена са којима су делиле исте ставове и мотиве на основу којих су их оне увеле у ову терористичку организацију. Лични мотиви код жена у Чеченији су веома изражен мотивациони фактор за прикључење Црним удовицама. Жене од 15 до 45 година мотивисане личним, психолошким, националним разлозима као и осветом приступају Црним удовицама, од тога просечна старост жена бомбаша самоубица у овој организацији је 25 година.⁴⁶⁵

У складу са факторима који утичу на њихово приступање терористичким организацијама, жене у Чеченији које су припаднице Црних удовица су недетерминисаног брачног статуса, те се могу наћи неудате девојке које су изгубиле очеве и браћу, удате жене, удовице, поново удате. 2005. године је и јавно изнето да

⁴⁶² Williams, B.G. *From 'Secessionist Rebels' to 'Al-Qaeda Shock Brigades': Assessing Russia's Efforts to Extend the Post-September 11th War on Terror to Chechnya*, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 24(1): 197–209, 2004, стр. 198-201.

⁴⁶³ Lawall, K. and Spengeman, S, *Female Suicide Bombers: Agents or Victims: The Cases of Chechnya and Israel*, Annual Meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago, IL.2004., стр.16.

⁴⁶⁴ Von Knop, K, *The female jihad: Al Qaeda's women*. *Studies in Conflict and Terrorism*, 30(5), 396-414, 2007, стр. 400

⁴⁶⁵ Speckhard, A. & Akhmedova, K, *Black Widows: The Chechen female suicide terrorists*. In Yoram Schweitzer (Ed.), *Female suicide bombers: Dying for equality?* (63-80). Tel Aviv: Tel Aviv University, 2006, стр. 106.

су Црне удовице највећа опасност за безбедност у Русији јер преузимају најопасније задатке.⁴⁶⁶

Како су биле изложене ратним разарањима, губитку мушких чланова у породици, разореном пољопривредном и економским притисцима, неке жене су ишле у мирне маршове док су друге вежбале своју снагу прикључујући се републичкој војсци и постајући терористи.⁴⁶⁷ Жене у војсци Чеченије су се прикључиле у улогама ратника узимајући оружје како би постале војници и снајперисти, што су позиције које су раније била резервисана за мушкарце.⁴⁶⁸

Жене у Чеченији су постале и примарне снаге у самоубилачким мисијама када су само у периоду од 2000. до 2006. чеченски побуњеници спровели око 30 различитих терористичких акција, а 60% тих операција су били самоубилачки бомбашки напади.⁴⁶⁹ Жене у Чеченији у улогама бобаша самоубица представљају доминантну снагу јер у готово 70% самоубилачких напада Чеченије жене су укључене, с тим да око 50% чине само жене, а 25% чеченских бомбаша самоубица су мушкарци.⁴⁷⁰ Број напада жена бомбаша самоубица и жена ратница тероризма у Чеченији је велики. 2004. године је скоро сваки напад Чечена у Русији био напад који су изводиле жене.⁴⁷¹

У јуну 2000. године жене чеченски терористи убиле су 27 војника руских специјалних снага.⁴⁷² Током Чеченског терористичког напада на московско позориште, 800 људи је држано као таоци 57 сати, а сведоци кажу да је од 19 жена

⁴⁶⁶ Speckhard, A. & Akhmedova, K, *Black Widows: The Chechen female suicide terrorists*. In Yoram Schweitzer (Ed.), *Female suicide bombers: Dying for equality?* (63-80). Tel Aviv: Tel Aviv University, 2006, стр. 76.

⁴⁶⁷ Healing, R, *White Stockings and Black Widows*, Off Our Backs(March–April): 44–7, 2005, стр.43-45.

⁴⁶⁸ Banner, F, *Uncivil Wars: 'Suicide Bomber Identity' as a Product of Russo- Chechen Conflict*, Religion, State and Society 34(3): 215–53, 2006, стр.43-45.

⁴⁶⁹ Ibid, стр.215.

⁴⁷⁰ Reuter, J, *Chechnya's Suicide Bombers: Desperate, Devout, or Deceived?* Washington, DC: American Committee for Peace in Chechnya, 2004, стр 26.

⁴⁷¹ Jack, A, *Women's Presence Points to Chechen Militants*, Financial Times, September 2: 6., 2004.

⁴⁷² Nivat, A, *The Black Widows: Chechen Women Join the Fight for Independence – and Allah*, Studies in Conflict and Terrorism 28(5): 413–19, 2005, стр.413.

једна била видно трудна мада ни једног тренутка није показивала слабост.⁴⁷³ Жене терористи биле су и у групи од 27 маскираних терориста који су држали таоце током три дана у школи у Беслану 2004. године.⁴⁷⁴ Треба нагласити да је највећи број бомбаша самоубица није имао установљене психичке поремећаје, није био у друштвеној изолацији, био је добро образован и релативно стабилан финансијски.⁴⁷⁵

Жене у Чеченији учествовале су у највишим степенима борбе, вођства и доношења одлука као борци и водеће снаге.

2.1.19. Шпанија: Баскијска домовина и слобода

У кратком осврту на историјске околности, треба истаћи да је 1492. године када је формирана Шпанија, провинције Галиција, Каталонија и Баскија су биле припојене Кастиљанском краљевству, али нису морали да се одрекну својих националних идентитета.

Током грађанског рата 1936- 1939. године шпанска влада је Баскији обећала извесну аутономију уколико допринесу борби против фашистичких снага генерала Франциска Франка. Након 1939. године Франко забрањује баскијски језик и културу,

⁴⁷³ McDonald, M, *Chechnya's Eerie Rebels: Black Widows*, Gazette, October 24: A4, 2003.

⁴⁷⁴ James, E, *Terror Group Threat to Kill Pupils*, Daily Post, September 2: 16, 2004.

⁴⁷⁵ Ibid.

емитовање радио програма на баскијском језику и баскијске културне активности како би били приморани на интеграцију у шпанско друштво.

До 1960.тих баскијски национални отпор је растао и прерастао у терористичку организацију Euskadi Ta Azkatasuna (ЕТА)⁴⁷⁶ што значи Баскијска домовина и слобода. 1959. године након низа баскијских скупштина на којима се разматрало шта предузети, ЕТА се одлучује за оружану борбу против шпанске владе и то као оружани терористички рат на петој скупштини која је позната као ЕТА- V.

ЕТА- V се до 1974. Поделила на ЕТА- војно и ЕТА- политичко крило. ЕТА- политички милитантна се фокусира на политичке преговоре радије него на оружану борбу. Касније се дели на 3 групе у које спада главна баскијска партија – Herri Batasuna.

Војно крило ЕТА остаје при ставу да је тероризам једино средство и то је ЕТА која се манифестује до данашњих дана.⁴⁷⁷

У марту 2006. ЕТА је објавила прекид ватре и ушла у преговоре са шпанском влашћу, али 30. децембра исте године ЕТА је активирала ауто бомбу на мадридском међународном аеродрому и убила 2 цивила. Влада је обуставила преговоре, а ЕТА наставила терористичке активности.⁴⁷⁸

ЕТА је вршила нападе на званичнике Владе и полицију. 1973. године убили су премијера Шпаније који се звао Carrero Blanco.⁴⁷⁹ Циљ ЕТА је да Баскија добије независност од Шпаније.

Занимљиво је веома запажено учешће жена у ЕТА и то у баскијском национализму још од почетка 20. века. Чак се и 1922. године формирала баскијска национална група жена Emakume Abertzale Batza (EAB) или Асоцијација жена

⁴⁷⁶ На енгл: Basque Homeland and Liberty.

⁴⁷⁷ Hamilton, C, *The Gender Politics of ETA and Radical Basque Nationalism, 1959–1982*, Ph.D. Thesis, University of London, 1999, стр.258.

⁴⁷⁸ US Department of State, *Country Reports on Terrorism*. Washington, DC: US Government Publications. Online, available at: www.state.gov/s/ct/rls/crt/2006/82733.html, 2006.

⁴⁷⁹ Carr, R, *Liberalism and Reaction, 1833–1931*, in R. Carr, (ed.), *Spain: A History*. Oxford: Oxford University Press: 205–42, 2000, стр.207.

патриота, а настала је као инспирација по угледу на ирску националну верску групу Cumann na mBan.

Жене су биле ангазоване као подршка у виду улога припреме хране и одеће за затворенике, писање писама владиним званичницима, марширању на протестима и организовању штрајкова глађу, али су неке жене у Баскији остале у сенци и изван могућности одлучивања све до 1960-их година.⁴⁸⁰ Треба напоменути и чињеницу да су многе ћерке су следиле своје мајке у ЕТА.⁴⁸¹

ЕТА је жене приказивала као анонимне жртве, а не као починиоце тероризма, а жене су често биле хапшене под сумњом за тероризам. Више жена почиње да се укључује у ЕТА у периоду 1960.до 1970. године. Њихова предност се осликава и у њиховој преданости која се може видети у изјави једне од жена ЕТА која каже да уколико се мушкарци оцењују до 10 жене би требало до 50.⁴⁸² 1980. године било је међу ухапшеним припадницима ЕТА 8% ухапшених жена.⁴⁸³ 2002. године шпанска влада је објавила да је број ухапшених жена у ЕТА порастао на 33% док мушкараца 10%, а томе у прилог иде и чињеница да су 25% нових регрута ЕТА жене и да су оне биле почетак ланчаног повећавања командне улоге ратница и водећих улога жена⁴⁸⁴ Сматра се да је последњих година у свакој терористичкој ћелији ЕТА била у најмању руку једна жена.⁴⁸⁵

Иако су жене у ЕТА увек биле смртоносно опасне као и мушкарци, оне су се годинама све више укључивале у ову терористичку организацију.⁴⁸⁶

Након што је ЕТА обуставила ватру у децембру 1999, пораст жена у организацији је запажен и то на лидерским позицијама. 2000. године лидер ЕТА је постала Maria Soledad Iparragire Genetaxeа позната као Anboto. Претходних двадесет

⁴⁸⁰ Hamilton, C, *The Gender Politics of ETA and Radical Basque Nationalism, 1959–1982*, Ph.D. Thesis, University of London, 1999, стр.68 и стр. 247.

⁴⁸¹ Ibid, стр 226-228..

⁴⁸² Ibid, стр. 203.

⁴⁸³ Ibid, стр. 160.

⁴⁸⁴ Tremlett, G, *The Traditionally Male Dominated Basque Separatist Group is Recruiting Women to the Cause and Putting Them into the Frontline: Eta Brings Women Fighters to the Fore*, Guardian, August 27, 2002.

⁴⁸⁵ Gelibter, G, *Spain: Women Rule in New Basque Parliament*, ANSA English Media Service, April 18, 2005.

⁴⁸⁶ Daly, E, *ETA Women Emerge as Top Guns Terror War*, Guardian, September 24, 2000.

година је радила за ЕТА. Своју терористичку каријеру је започела као тинејџерка скривајући експлозив за ЕТА да би временом прерасла у улогу ратнице кроз нападе смртоносним оружјем и убиствима.⁴⁸⁷ Стратешки и логистички лидер ЕТА је такође жена Anne Lizarroalde.

2002. године две најбруталније и најефикасније терористкиње ЕТА: Nerea Bengoa и Ana Belen Eques су биле постављене на кључне позиције јединица у Барселони и Мадриду. Белен је претходно показала током прекида ватре своје лидерске способности формирајући 1999. године групу тајних агената који су били неактивни одређено време у Мадриду.⁴⁸⁸

Жене у ЕТА су имале улоге и као ратнице и као водеће снаге и као доносиоци одлука. 1982. године у ЕТА је било 17% жена.⁴⁸⁹

Од 1970.тих година званичници износе пораст броја жена у ЕТА и препознавање жена у ЕТА од стране државе Шпаније као опасног војног елемента.⁴⁹⁰ Жене у ЕТА су командоси, убице, плаћене убице, експерти за експлозив, извођачи напада у постављању бомби аутомобила, набављачи илегалног оружја, као и борци у првим редовима борбе.⁴⁹¹ Док је Белен Гонзалес Пењалба- Кармен била једна од најтраженијих терориста у Шпанији.⁴⁹² Жене у ЕТА су се успеле високо на лествици у ЕТА јер је у ЕТА важило мишљење да су жене хладнокрвније него мушкарци.⁴⁹³ На основу изјава жена у ЕТА, оне су се прикључиле ЕТА из националних патриотских разлога.⁴⁹⁴

Славна лидерка ЕТА Dolores Gonzalez Catarin- Yoyes која је напустила ЕТА поредила је напуштање ЕТА са разводом од супруга. Након напуштања ЕТА је

⁴⁸⁷ Antolín, M, *Mujeres de ETA: Piel de Serpiente*. Madrid: Temas de hoy, 2002.

⁴⁸⁸ Tremlett, G, *The Traditionally Male Dominated Basque Separatist Group is Recruiting Women to the Cause and Putting Them into the Frontline: Eta Brings Women Fighters to the Fore*, Guardian, August 27, 2002.

⁴⁸⁹ Hamilton, C, *The Gender Politics of ETA and Radical Basque Nationalism, 1959–1982*, Ph.D. Thesis, University of London, 1999, стр.313.

⁴⁹⁰ Ibid, стр.216.

⁴⁹¹ Antolín, M, *Mujeres de ETA: Piel de Serpiente*. Madrid: Temas de hoy, 2002.стр.15

⁴⁹² Ibid, стр.31.

⁴⁹³ Hamilton, C, *The Gender Politics of ETA and Radical Basque Nationalism, 1959–1982*, Ph.D. Thesis, University of London, 1999, стр 208.

⁴⁹⁴ Ibid, стр 219.

оптужује за издају и хладнокрвно убија пред њено двоје деце како би пренела поруку о казни за напуштање терористичке организације као своје стварне породице.⁴⁹⁵

2.1.20. Шри Ланка: Тамилски тигрови од 1970-их до 2009. године.

Сматра се да становништво Шри Ланке чини 74% Синхалеца који су будисти и 13% Тамила који су Хиндуисти.⁴⁹⁶

Од 1983. године ЛТТЕ (LTTE- Liberation Tigres of Tamil Eelam) или Ослободилачки тигрови тамилског Елама тј. Тамилски тигрови су се борили за отцепљење од Синхалеца и формирање сопствене државе Елам што значи „слобода“.⁴⁹⁷

Тамилски покрет датира од 1972. године када је обједињавао различите сецесионистичке политичке групе. У страху да никад неће моћи да се изједначе политички у односу на већину Синхалеца, Тамили су организовали војну организацију која је имала преко 2500 људи.⁴⁹⁸

Једна од тих војних организација, Eelam Peoples' Revolutionary Liberation Front –EPRLF тј. Народни револуционарни ослободилачки фронт Елама био је први који је регрутовао жене дајући пример осталим тамилским организацијама који су оне следиле.⁴⁹⁹ Жене у војничким улогама су биле новина за друштво Шри Ланке.

⁴⁹⁵ Ibid, стр 234-235

⁴⁹⁶ Alison, M, *Cogs in the Wheel? Women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam*, Civil Wars 6(4): 37–54, 2003, стр.38.

⁴⁹⁷ Cunningham, K.J, *Cross-Regional Trends in Female Terrorism*, Studies in Conflict and Terrorism 26(3): 171–95, 2003, стр. 180.

⁴⁹⁸ Grosscup, B, *The Newest Explosions of Terrorism*, Far Hills, NJ: New Horizon Press, 1998, стр, 239-240.

⁴⁹⁹ Alison, M, *Cogs in the Wheel? Women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam*, Civil Wars 6(4): 37–54, 2003, стр.38.

ЛТТЕ почиње да регрутује жене од 1979. године и до 1986. године постаје најмоћнија радикална терористичка организација.⁵⁰⁰ Све до 1990.год бројност жена у ЛТТЕ остаје мали да би се од јуна 1990.год вртоглаво повећао.⁵⁰¹

ЛТТЕ су биле одговорне за убиство индијског председника владе Радива Гандија (Rajiv Gandhi) 1991. године бомбашким самоубилачким нападом као и за бројне друге нападе који су били усмерени против званичника и цивила Шри Ланке.⁵⁰²

Занимљиво је поменути да током империјалистичког периода током кога су овим острвом владали Холанђани (1505- 1656), Португалци (1656-1796) и Британци (1815- 1948) жене нису узеле удела у супротстављању колонијалној власти у некој значајној мери.⁵⁰³ Сукоби који су настали након колонијалне власти изазвали су драстичан проценат жена које су биле чланице одреда Тамилских тигрова.

Приступање жена ЛТТЕ је био начин да се изборе са опресивним околностима којима су биле изложене, а сам ЛТТЕ је у старту формирао све нивое борбе за жене од борбених редова до лидерских позиција. У периоду од 1992. до 2001. године број жена у ЛТТЕ нараста од 3000 до 5000 чланица.⁵⁰⁴ Диверзитет активности које су жене спроводиле указује на веома добру организованост ове терористичке организације. Жене су сакупљале информације, биле ангажоване у борби, активно учествовале као бомбаши самоубице, вршиле нападе на цивиле.⁵⁰⁵ Жене су преузимале улогу вођа у ЛТТЕ и чиниле водеће снаге, а чињенице кажу да су 1994. године три од дванаесторо чланова ЛТТЕ-овог највишег органа биле

⁵⁰⁰ Samarasinghe, V, *Soldiers, Housewives and Peace Makers: Ethnic Conflict and Gender in Sri Lanka*, Ethnic Studies Report 14(2): 203–27, 1996, стр.213.

⁵⁰¹ Ibid, стр.215.

⁵⁰² Joshi, M, *On the Razor's Edge: The Liberation Tigers of Tamil Eelam*, Studies in Conflict and Terrorism 19(1): 19–42, 1996, стр. 21.

⁵⁰³ Jayawardena, K, *Feminism and Nationalism in the Third World*. London: Zed Books, 1986, стр.115.

⁵⁰⁴ Goldstein, J, *War and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, стр.83.

⁵⁰⁵ Samuel, K, *Gender Difference in Conflict Resolution*, in I. Skjelsbaek and D. Smith, (eds), *Gender, Peace and Conflict*. London: Sage Publications: 184–204, 2001, стр. 185

жене.⁵⁰⁶ Временом како су жене јачале и квалитативно и квантитативно своје учешће у терористичкој организацији тај број порастао на пет жена до 2002. године.⁵⁰⁷

Жене ратници чиниле су једну трећину до једну половину кључних снага ЛТТЕ и то кроз елитну ратничку јединицу Црни тигрови. Подаци говоре да су 30-40% чланова Црних тигрова биле су жене бомбашки самоубице.⁵⁰⁸ Црни тигрови су спровели преко 168 самоубилачких напада у периоду између 1980. до 2002. године, много више него иједна друга терористичка организација.⁵⁰⁹ Карактеристично за ову организацију осим тога што је била типична женска терористичка формација је и чињеница да су жене овде биле и физички одвојене од мушкараца. Овакав концепт подржава културолошки однос између мушкараца и жене и онемогућава њихово мешање као културно неприхватљив принцип у овој средини, те су се чланови организације називали браћа и сестре. Оно што је веома важно је и нагласити да су емотивне и физичке везе биле забрањене између мушких и женских чланова ове организације.⁵¹⁰ Секуларна природа ове терористичке организације омогућила је женама да буду једнаке у борби са мушкарцима. Њихова успешност у борби огледа се и у чињеници да су жене у ЛТТЕ спровеле више самоубилачких бомбашких напада него жене било које друге терористичке организације.⁵¹¹

Морски тигрови представљају сличну јединицу жена и мушкараца који су водили нападе против морнарице Шри Ланке, мостова и трговачких пловила. У овој организацији тражена је посебна обука, те су многе жене сагледане кроз призму вредног улагања енергије, знања и стрпљења у постизању резултата.

⁵⁰⁶ Bose, S, *States, Nations, Sovereignty: Sri Lanka, India, and the Tamil Eelam Movement*. New Delhi: Sage Publications. 1994, стр 108-109

⁵⁰⁷ Alison, M, *Cogs in the Wheel? Women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam*, *Civil Wars* 6(4): 37–54, 2003, стр.47.

⁵⁰⁸ Ness, C. D, *Female terrorism and militancy: Agency, utility, and organization*, London: Routledge, 2008, стр.24.

⁵⁰⁹ Reuter, J, *Chechnya's Suicide Bombers: Desperate, Devout, or Deceived?* Washington, DC: American Committee for Peace in Chechnya, 2004, стр.26.

⁵¹⁰ Cragin, R. K. & Daly, S. A, *Women as terrorists: Mothers, recruiters, and martyrs*. Santa Barbara, CA: Praeger Security International, 2009, стр.67.

⁵¹¹ Ness, C. D, *Female terrorism and militancy: Agency, utility, and organization*, London: Routledge, 2008, стр.24.

У оквиру ЛТТЕ, била је формирана посебна грана Птице слободе (Freedom Birds), женски ослободилачки фронт Тамилских тигрова или женско крило. ЛТТЕ су почеле да регрутују жене од 1979. године и формирале први женски камп за обуку 1984. године. Током тренинга жене су училе како да се боре, биле су обучаване за сналажење са експлозивом и савладавале ратничку стратегију.

Иако ЛТТЕ нису прва терористичка група која је жене користила за бомбаше самоубице, број жена у ЛТТЕ као и њихове активности су се показале најплодније. Од 1987. године ЛТТЕ жене су биле укључене у 30 до 40 самоубилачких напада што потврђује чињеницу да су ЛТТЕ имале највећи број жена бомбаша самоубица у модерно доба својим примером инспиришући и друге терористичке групе.⁵¹²

Треба истаћи да су жене у ЛТТЕ показале изузетну вештину борења и организације чак и пре самоубилачких бомбашких напада што им је заправо дало и организациони легитимитет за експонирање у самоубилачком тероризму као водећих борбених снага ове терористичке организације. Сама организација Тамилских тигрова је омогућила женама више слободе него традиционално окружење, те су и постигнућа Тамилских тигрица у борби, посебно у самоубилачким нападима, имала далекосежније ефекте него да су их изводили мушкарци како на основу изненађења противника због неочекиваног нападача у виду жене, тако и по принципу поделе улога које у традиционалном друштву Тамила нису на тај начин детерминисале жену као у оквиру ЛТТЕ терористичке организације. Управо ово рушење стереотипизације емитовало је изузетан учинак у борби ратница ЛТТЕ.

Управо чињеница да су жене коришћене као бомбаши самоубице је омогућила висок проценат успешности терористичких напада јер су стереотипи скидали сумњу са жена да би биле у стању то да ураде, позивајући се на њихове традиционалне улоге. Овакав елемент који су ЛТТЕ имале издиже успех ЛТТЕ у очима терористичких организација и логичан је след тог модела борбе.

⁵¹² Zedalis, D.D, *Female Suicide Bombers*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, US Army War College. Online, доступно на: <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB408.pdf>, 2004, стр.2

ЛТТЕ су омогућиле женама да буду изједначене како у борбама, тако и у свим осталим задацима са мушкарцима идући у прве редове борбе, улазећи често у много опасније ратничке ситуације од својих мушких сабораца.⁵¹³

Не постоје прецизни подаци о старости жена у ЛТТЕ, али има података да су међу припадницама Црних тигрова биле и девојчице од 14 до 16 година.⁵¹⁴ Као водећа снага ЛТТЕ жене су временом представљале опасност управо због своје вештине борења коју су показале ширећи страх јер су њихове активности неретко биле бруталније од оних које су изводили мушкарци као њихови саборци.⁵¹⁵

Највећи успех ЛТТЕ су имале у самоубилачким нападима које су изводиле жене. У овом тренутку веома је значајно нагласити разлику између ЛТТЕ самоубилачких напада и самоубилачких напада неких екстремистичких религијских терористичких организација. ЛТТЕ нису ангажовале жене бомбаше самоубице као религијске ратнице. Њихов циљ није био религијске природе и оне су се бориле са циљем да таргетирају одређене мете. Самоубилачки тероризам је био њихов пут у остварење успешне борбе јер се на основу жртава показао учинковит. Жене терористкиње ЛТТЕ су биле утрениране ратнице обучене да саме доносе одлуке у борби, а не дрогиране жртве или цивили испраног мозга који су снаге неких религијски инспирисаних терористичких организација. Тако да је важно нагласити да је самоубилачки тероризам био средство за остварење успешне борбе ЛТТЕ.⁵¹⁶

Борба ЛТТЕ није била религијски инспирисана. Жене су се прикључивале Тамилским тигровима из политичких разлога, а један од веома великих мотива је био и апеловање на заштиту коју су жене ЛТТЕ имале од силовања и сексуалних напада јер је велики број њих био жртва управо оваквих злочина што је поред

⁵¹³ Maunaguru, S, *Gendering Tamil Nationalism: The Construction of 'Woman' in Projects of Protest and Control*, in P. Jeganathan and Q. Ismail, (eds), *Unmaking the Nation: The Politics of Identity and History in Modern Sri Lanka*, Colombo: Social Scientists' Association: 156–75, 1995, стр.164.

⁵¹⁴ Ness, C. D, *Female terrorism and militancy: Agency, utility, and organization*, London: Routledge, 2008, стр.24.

⁵¹⁵ Alison, M, *Women as Agents of Political Violence: Gendering Security*, *Security Dialogue* 35(4): 447–63, 2004, стр. 457

⁵¹⁶ Gambetta, D. (ed.) *Making Sense of Suicide Missions*. Oxford: Oxford University Press, 2005, стр.283,

трауме и одузимања части за жртве доносило и срамоту породици али и одбацивање друштва које је жртву карактерисало као неподобног члана заједнице.

Припаднице Тамилских тигрова су извршиле десетину смртоносних напада на јавне личности. ЛТТЕ су веома познате по томе што су убиле два светска лидера током самоубилачких напада. 1991. године млада припадница Црних тигрова у веома блиском сусрету убила је премијера Индије Радива Гандија детонирајући експлозив везан око струка. Жене Црни тигрови имале су удела у убиствима председника Шри Ланке 1993. године, премијера 1994. године, два висока представника владе 2000. године, а бомбашким самоубилачким нападом 2004. године узеле животе полицајаца у Колумбу.⁵¹⁷

Тактика ЛТТЕ за регрутовање жена, али и за задржавање жена у овој организацији било је везано за сексуалне нападе који су привлачили жене жртве, али и жене које нису биле жртве из страха да то не постану. Специфична је тактика којом су ЛТТЕ држале бројност жена. Њихов метод се сводио на гласине које би се брзо рашириле о некој припадници која би желела да напусти организацију. Те гласине су биле везане искључиво за сексуално насиље које би се причало да је та припадница преживела. На тај начин наудило би се и њој и њеној породици јер је друштво Тамила сматрало силоване жене „упрљаним“. Оне нису посматране као жртве већ као одбачени чланови друштва којих се треба клонити и на које околина гледа са гађењем, а одбацивање се сводило на став друштва да такве жене не могу да се удају нити да имају децу. Једини начин за искупљење пред толико језивом судбином силоване жене било је чланство у ЛТТЕ којим би се вратила и лична и породична част женама жртвама сексуалног насиља. Управо овај језиви злочин над женама био је основни вид пропаганде којим је ЛТТЕ прикупљала своје чланице и дефинисала женске борбене редове.

Иако су жене узеле веома велики удео у борби Тамилских тигрова култура Шри Ланке је наставила жене да посматра на исти начин кроз полно детерминисану

⁵¹⁷ Hudson, R, *The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?*, Federal Research Division of the Library of Congress. September. Washington, DC: US Government Publications, 1999, стр.67

поделу улога.⁵¹⁸ Занимљиво је истаћи да је ЛТТЕ обећавао женама радикалне промене у њиховим животима и социјални статус који завредњују.⁵¹⁹

1991. године женски фронт ЛТТЕ је објавио своје циљеве у 5 тачака:

1. Независну и демократску државу Тамил
2. Укидање касти и мираза
3. Социјална, политичка и економска једнакост, ослобођеност од дискриминације.
4. Право жена да саме одлучују о свом животу.
5. Правна заштита од сексуалног напада, силовања и породичног насиља.⁵²⁰

Треба истаћи ставове жена ЛТТЕ које су у интервјуима дале изјаве да осећају потпуну једнакост са својим мушким саборцима у погледу свих задатака.⁵²¹

Како су жене често биле излагане насиљу и силовању у локалном жаргону била је одомаћена погрдна реч за особу која је преживела насиље и та реч је дословно значила да жена која је силована више није чиста. Жене ЛТТЕ су се избориле за промену тог термина оним који указује да је жена била жртва, присиљена на чин, а не и својевољни учесник. На тај начин скинула се стигма са жртава.⁵²²

Имајући све наведено у виду жене у ЛТТЕ су биле веома доминантне у борби и вођењу терористичке организације ЛТТЕ.

⁵¹⁸ Maunaguru, S, *Gendering Tamil Nationalism: The Construction of 'Woman' in Projects of Protest and Control*, in P. Jeganathan and Q. Ismail, (eds), *Unmaking the Nation: The Politics of Identity and History in Modern Sri Lanka*, Colombo: Social Scientists' Association: 156–75, 1995, стр.169.

⁵¹⁹ Ibid, стр.165.

⁵²⁰ Samarasinghe, V, *Soldiers, Housewives and Peace Makers: Ethnic Conflict and Gender in Sri Lanka*, Ethnic Studies Report 14(2): 203–27, 1996, стр.218.

⁵²¹ Alison, M, *Women as Agents of Political Violence: Gendering Security*, Security Dialogue 35(4): 447–63, 2004, стр. 455

⁵²² Maunaguru, S, *Gendering Tamil Nationalism: The Construction of 'Woman' in Projects of Protest and Control*, in P. Jeganathan and Q. Ismail, (eds), *Unmaking the Nation: The Politics of Identity and History in Modern Sri Lanka*, Colombo: Social Scientists' Association: 156–75, 1995, стр.166.

III

ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ

3.1.ЖЕНЕ У САМОУБИЛАЧКОМ ТЕРОРИЗМУ У ПЕРИОДУ ОД 1979. ГОДИНЕ ДО 2016. ГОДИНЕ

Самоубилачки напади бележе се у пределима Азије још од 18. века. Овај феномен појавио се у исламском окружењу као вид револта и борбе против колонијализма од стране Европе и то изразито у областима на југозападу Индије, северу Суматре, на Филипинима. У самоубилачким нападима муслимана у овим областима овакав чин није био сматран самоубиством већ је то био одраз саможртвовања у име, славу и част ислама и поштовање Алаха за шта се веровало да се добија посебно место у рају. Иако по својој суштини није типичан пример тероризма, овај модел агресије може се рећи да има елемента који указују да би могао да буде претеча самоубилачких терористичких напада касније.

Примери почетака самоубилачког тероризма могу се најближе повезати са почецима тероризма у Русији и самоубилачким нападима у којима је живот изгубио и сам Александар Други и то из другог покушаја бомбаша самоубица чији је експлозив у то време имао малу разорну моћ, па је терориста морао много више да се приближи мети напада.

Иако нису вид тероризма, ипак јесу самоубилачки вид борбе, па није на одмет стога и поменути јапанске камиказе које су се са изузетном одважношћу упуштале у самоубилачке нападе на непријатељске мете током Другог светског рата. Познато је да су јапанске камиказе имале одређене ритуале и обичаје које су везивали за успешност мисије али и израз својих емоција, опраштања и захвалности према

породици и драгим пријатељима са којима се више неће видети својим одласком у смрт. Овакав вид борбе Јапанаца је одраз њиховог културног обрасца на основу ког су у складу са природном сукоба користили и сопствени живот као инструмент ка победи. Камиказе су се пријављивале у самоубилачке нападе не само због традиције и националних друштвених вредности, већ и због поштовања и послушности ауторитету и због последица интеракције са саборцима који су подржавали самоубилачке акције као вид колективне борбе против непријатеља кроз индивидуалну безрезервну жртву сопственог живота за општи циљ.⁵²³ Јапанска култура је позната по изузетним етичким вредностима и физичким способностима јапанских самураја који су поред оданости, храбрости, части, самоодрицања, самодисциплине и ратничких вештина имали и изражену скромност која је њихов индивидуализам стављала у позицију испуњавања ратничких циљева који су далеко битнији од њих. У овако скројеном традиционалном духу, камиказе су били одраз самураја у времену у ком су вид борбе прилагодили условима ратовања. Њихови самоубилачки напади имали су увек више добровољаца него авиона тиме указујући на природу јапанског друштва у коме је појединац окренут добробити друштва и што је степен саможртвовања већи, то су већи част и достојанство ратника.

На основу чињенице да су на основу агресије и радикализма најекстремнији вид тероризма самоубилачки терористички напади, они данас привлаче веома много пажње како научне заједнице, тако и безбедносних структура, али и шире јавности. У складу са тим, може се закључити да самоубилачки напади имају делотворан утицај у борби и да постижу циљеве оних група, организација и система који их примењују у сукобима.

Карактеристичан за терористичке нападе последњих деценија двадесетог века је самоубилачки тероризам који је као тактику своје терористичке организације почела 1983. године у Либану да спроводи терористичка организација Хезболах. Због веома комплексне ситуације након убиства либанског председника 1982. године, инвазије Израела на Либан, масакра избеглица из Палестине у Сабри и

⁵²³ Rielly R. (2010), „*Kamikaze Attacks of World War II*“, McFarland & Company, North Carolina, 2010. стр. 16.

Шатили, останка удружених војних снага Америке, Француске и Италије, формиран је Хезболах чије име значи Божија странка. Хезболах представља исламску шиитску терористичку организацију. Методе напада Хезболаха били су циљеви који су симболисали и представљали Запад и политике Запада. Самим тим видно је да је Хезболах био политички мотивисан на самоубилачки тероризам, а религија је дала допринос да идеолошки подупије регрутацију, насиље и терористичке акције. У првим нападима који су започети нападом на амбасаду САД у Бејруту, затим на америчке маринце и француске јединице број жртава се попео на 300 што је за последицу имало повлачење страних сила из Либана и на тај начин победу самоубилачког тероризма као новог вида борбе терористичких организација.

Накох успеха који је показао самоубилачки тероризам, Хезболах наставља своју борбу овим методом усмерену ка израелским снагама. Хезболах је показао изузетну вештину у одмазди на другом крају света организујући успешан самоубилачки терористички напад у Буенос Аиресу исте 1992. године само месец дана након што је у ваздушном нападу израелских снага живот изгубио један од лидера Хезболаха. Том приликом живот је изгубило 29 људи, а рањено 250. Две године касније, 1994. године извршен је још један терористички напад као још једна одмазда за израелске нападе на упоришта Хезболаха. Због своје истрајности у самоубилачким нападима из Либана истерује Америку 1984. године, а Израел 2000.

Због својих постигнућа Хезболах је узор многим терористичким организацијама које се одлучују за самоубилачки тероризам и то као терористичка организација која је самоубилачким тероризмом постигла неке од својих циљева. На основу тога испоставило се да је самоубилачки тероризам изузетно ефикасно средство у борби терористичних организација за постизање политичких циљева и као такво постало је популарни метод многих других терористичких организација.

Бомбаши самоубице терористичке организације Хезболах су били припадници локалних заједница, дубоко интегрисани у њих, где су саме заједнице пружале подршку бомбашима самоубицама, а излазак Израела из Либана 2000. године протумачен је од стране присталица терористичке организације као победа Хезболаха и самоубилачког тероризма као успешног начина борбе ове терористичке

организације. Значај терориста самоубица међу присталицама Хезболаха има изузетно високо рангиран положај у друштву на основу кога је чак установљен „Дан мученика“ који се слави сваке године у Либану у име првог бомбаша самоубице. За Хезболах треба нагласити да иако је муслиманска терористичка организација, сама вера није основни иницијатор тероризма који би инспирисао бомбаше самоубице јер је ако узмемо чињеницу од 46 бомбаша самоубица међу којима је било и седам жена само њих пет исказало исламске религијске разлоге за самоубилачки тероризам док су остали бомбаша самоубице припадали социјалистичко-комунистичком концепту или хришћанству. Према томе треба истаћи да је ислам као религија неправедно узета као катализатор самоубилачких напада које су бомбаша самоубице Хезболаха изводили.

Од првог самоубилачког напада до 1999. у Либану је било извршено педесетак самоубилачких бомбашких напада од којих су око двадесет пет извели Хезболах и друга терористичка организација Амал, а другу половину нерелигиозне терористичке организације на том тлу.

1985. године сиријска Социјална национална партија организовала је шест жена бомбаша самоубица различите вероисповести када су и муслиманке и хришћанке послате да убију израелске војнике организујући напад у виду људских бомби- жена бомбаша самоубица.⁵²⁴ Овај пример указује на не религиозни већ политички циљ терористичке организације која је иструментализовала жене бомбаше самоубице различите вероисповести обједињене идејом коју спроводи терористичка организација, а у циљу остварња политичких циљева.

Ако размотримо учесталост самоубилачких терористичких напада, 80-их година двадесетог века годишње су се дешавала у просеку три терористичка напада, 90-их година десет напада годишње, почетком двадесет првог века око педесет терористичких напада на годишњем нивоу, а последњих година око триста годишње.⁵²⁵

⁵²⁴ Zedalis, Debra D, *Female Suicide Bombers*, Strategic Studies Institute, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB408.pdf>, 2004, стр 2.

⁵²⁵ CPOST Data Research and Collection Manual. Vidi: Data CodeBook, 2008.

Актери самоубилачких напада утичу једни на друге не само разменом својих идеја о заједничком циљу, већ и својим конкретним постигнућима у оквиру терористичке организације. Самоубилачки терористички напади преносе снажну поруку не само онима према којима су усмерени, већ и самим борцима унутар терористичких организација, храбрећи их да их да и они предузму исте кораке.

Хамас као исламски покрет отпора је терористичка организација која се везује за проблем Палестине. Принцип борења против својих мета узима од Хезболаха као репера успешне борбе терориста против непријатеља. Настаје 1987. године током прве Интифаде (1987-1993) и представља сегмент Муслиманског братства као сунитска исламска организација. Подршку као терористичка организација Хамас је добио у државама које су стале уз ову организацију и то су Саудијска Арабија, Катар, Сирија, Јемен, Либан. Циљеви Хамаса су протеривање Израела и формирање исламистичке државе у складу са границама које су биле пре 1967. године. Ова терористичка организација у том окружењу није усамљен случај борбе за сличне циљеве и поред ње истичу се Фатах, Палестински исламски джихад као сунитска организација са шиитском револуционарним концептом, Мученичке бригаде Ал Аксе које представљају секуларне суните, Народни фронт за ослобођење Палестине (ПФЛП) који представља секуларну социјалистичку организацију. Ове терористичке организације имају различита шитско-сунитска опредељења али их у терористичкој борби интегрише национални идентитет у чијем остварењу циља самоубилачки тероризам представља често виђен облик ратовања против непријатеља.

Хамас самоубилачки тероризам примењује од 1994. године након што је пропао покушај споразума из 1993. године који је био шанса за мир и нудио опцију којом би се формирала независна влада Палестине у области Западне обале и Газе. Ипак, након масакра над Палестинцима у Хеброну 1994. године током ког је злочиначки убијено 29 Палестинаца уследили су бомбашки самоубилачки напади који су извојевали одлуку Израела о повлачењу, а на тај начин и усадили перцептивну вредност самоубилачког теороризма који се показао као добар метод за борбу против непријатеља. На основу свих догађаја који су пореметили могућности

за мир у том региону избија друга Интифада (2000-2005) која је током свог трајања испољила драматичан интензитет самоубилачког тероризма. Током овог периода било је 106 самоубилачких напада од којих је ескалација самоубилачких напада била 2002. године током које је било изведено 59 самоубилачких напада. Ови самоубилачки напади имали су последицу повлачење Израела из појаса Газе и великог дела Западне обале. Имајући у виду епилог самоубилачких напада који је довео до повлачења Израела дошло се до закључка да су самоубилачки напади успешан вид борбе терористичких организација.

Терористичке организације у области сукоба Палестине и Израела спровеле су запрепашћујућ број самоубилачких напада и то углавном на цивиле. Од 183 регистрована нападача, 10 су биле жене. Након успеха које су имали самоубилачки напади у политичкој и националној борби Палестине, велики проценат Палестинаца био је на страни примене самоубилачких бомбашких напада као вида борбе против непријатеља пошто се овај модел борбе испоставио као учинковит.

Ослободилачки тигрови тамилског Елама су током целог рата који је трајао од 1983. године до 2009. године, примењивали терористички вид борбе користећи изузетно успешно самоубилачке терористичке нападе. Сложеност сукоба у Шри Ланки током овог периода када је забележен изузетан број самоубилачких напада задире у период колонијалне власти током које су Тамили имали самосталност и аутономију, а након стицања независности 1948. године власт је предата у руке Синхалезима као већинском становништву. Преузимањем власти Синхалези су протежирали будизам, форсирали синхалешки језик који је постао једини службени језик на Шри Ланки и отпочели насељавање Синхалеза у тамилске регије. У оваквој констелацији снага Тамилски тигрови се формирају као секуларна теористичка организација 1976. године иако је хиндуизам њихова конфесија, а са циљем формирања Тамилске државе која би била независна и самостална у североисточном делу Шри Ланке.

Самоубилачки тероризам у Шри Ланки био је доминантан вид борбе који су спроводили Тамилски тигрови. Као веома успешни у подухватима самоубилачког тероризма убили су премијера Индије Рацива Гандија и председника Шри Ланке

Ранасинга Премадасу у две године размака - 1991. и 1993. године - што је указало на изузетну успешност спровођења терористичких самоубилачких напада којима су успели да усмрте и лидере држава ка којима су имали усмерену борбу.

Карактеристично за Тамилске тигрове су жене бомбаша самоубице које су спроводиле нападе. Црне тигрице, које су представљале елитни одред Тамилских тигрова састављен само од жена, извршиле су 116 самоубилачких напада који су однели животе 1700 људи. Идеал ратовања им је у почетку био Хезболах да би га током времена надмашили и постали терористичка организација која је извела највећи број самоубилачких напада у историји тероризма.

Породице жена бомбаша самоубица имале су обезбеђену егзистенцију, заплетење у ЛТТЕ, а чланови који су извршили бомбашки самоубилачки напад имали су плочице са именима написане на три језика: тамилски, синхалешки и енглески како би се извршила идентификација бомбаша самоубице и на основу тога приредила почаст у име терористкиње као и указивање поштовања и збрињавања породице извршитељке.

Све припаднице Тамилских тигрова имале су калијумов цијанид као отров којим би себи одузеле живот пре падања у руке непријатеља да би на тај начин избегле да дају било какаву информацију о организацији. И овај детаљ исказује неприкосновену лојалност и посвећеност борби где је самоубилачки тероризам оружје импозантних размера. Због изузетаног доприноса жена овој терористичкој организацији у виду бомбаша самоубица, а на основу успешности терористичких самоубилачких напада, Тамилски тигрови постају узор и модел терористичког деловања и другим терористичким организацијама међу којима је и Ал Каида.

У срединама у којима је друштвено неприхватљиво претресање жена од стране мушкараца као представника безбедносних структура, уколико нема жене која би извела претрес од стране снага безбедности остаје немогуће претрести жене и утврдити да ли су оне бомбаша самоубице уколико се појави сумња. Одећа се користи као параван за експлозив, а уколико се експлозив веже око струка подсећа на труднички стомак. Овај вид могућности за скривање експлозива отвара много

веће могућности за успешност операције од подухвата самоубилачког тероризма које би извели мушкарци.

Први забележен самоубилачки терористички напад који је извела жена био је од стране девојке старе шеснаест година чије име је Сана Кијадали. Сана је 1985. године активирала камион пун експлозива како би напала израелске војне снаге. Овим чином почиње званична ера жена бомбаша самоубица. Треба напоменути да су религијске терористичке организације попут Чечена, Хамаса, Хезболаха првобитно биле стриктно против ућешћа жена у самоубилачким нападима да би се временом и оне угледале на терористичке организације секуларног типа као што су Ослободилачки тигрови тамилског Елама, Курдистанска радничка партија, Ал Акса бригада мученика у чијим редовима су биле жене бомбаша самоубице. Дрastiчна промена става по питању учешћа жена бомбаша самоубица у терористичким нападима религијских терористичких организација променила се у складу са чињеницама да су напади које су изводиле жене постигли много више успеха на основу тога што су жене мање сумњиве безбедносним системима, имају већу могућност да се приближе мети и самим тим успешније изведу напад, а имају и већу медијску пажњу што даје и више пажње самој терористичкој организацији. Овако велики домети постигнућа жена бомбаша самоубица конструисали су и нове погледе на самоубилачки тероризам са женским актерима и од стране религијских лидера. Имамо изјаве које потврђују такве ставове међу којима је и став шеика Ахмеда Јасина о учешћу жена у самоубилачким нападима из 2004. године где он каже да је еволуција тероризма условила резервну војску бомбаша самоубица чију улогу у борби носе жене које ће приступити својим улогама када год то буде било потребно.⁵²⁶ Овакав преокрет указује не само на вербалну већ и на чињеничну еволуцију тероризма кроз оне ресурсе који се сматрају корисним за постизање циља терористичке организације.

⁵²⁶ Zedalis D, *Female Suicide Bombers*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle; 2004, стр.7

Самоубилачки тероризам је у почетку разматрања од стране аутора попут Ariel Merari⁵²⁷, Jerrold M Post⁵²⁸, Martin Kramer⁵²⁹, сматран ирационалним избором извршилаца и везивао се за психичке проблеме који су фундаментални за такав избор терориста. Након тога, анализе које су уследиле, а које су имале утемељену аргументацију не само у комплексности напада који је у стању да изведе само особа на рационалном нивоу потпуно свесна околности, већ и у елементима који су били укључени у суштину самоубилачког тероризма као вид веома успешне борбе против непријатеља закључило се да бомбаши самоубице имају јасну представу о ситуацији и довољно разума да у њиховом индивидуалном случају то буде једини рационални избор, те су га на основу тога и изабрали.

Теорија рационалног избора даје одговор на питање рационалности у самоубилачком нападу. У оквиру одговора на ово питање у обзир треба узети суштину теорије рационалног избора коју је анализирао Raymond Boudon⁵³⁰ који је износи у шест тачака. Прва тачка каже да је индивидуализам круцијали фактор свих друштвених феномена. Он као такав представља резултат одлучивања и делања појединца. Друга тачка каже да извршиоци дела морају у целости да разумеју читаву акцију јер је разумевање околности неопходно како би појединац имао свест о ономе што се заправо дешава. Трећа тачка истиче рационалност као елиминациони фактор у односу на било који други том приликом наглашавајући интелигибилни мисаони процес индивидуе као круцијални за одлучивање. У четвртој тачки примат се даје инструментализацији и консеквенцијализму, разматрањима индивидуе у односу на последице деловања. Пета тачка детерминише сопство као фокус и однос појединца према самом себи у складу са ситуацијом фокусирајући се на егоизам. Шеста тачка

⁵²⁷ Merari, Ariel, *The Readiness to Kill and Die: Suicidal Terrorism in the Middle East*, Walter Reich, ed., *Origins of Terrorism*, New York, 2004, стр.192–207

⁵²⁸ Post, Jerrold M, *Terrorist Psycho-Logic: Terrorist Behavior as a Product of Psychological Forces*, iWalter Reich, ed., *Origins of Terrorism*, New York, 2005, стр- 25–42.

⁵²⁹ Kramer, Martin, *The Moral Logic of Hizballah*, Walter Reich, ed., *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 1998, стр.131–160

⁵³⁰ Boudon, Raymond, *Beyond Rational Choice Theory*, *Annual Review of Sociology*, Vol. 29: 1-21, <http://www.jstor.org/stable/30036958>, 2018.

се заснива на процени уложеног и добијеног бирајући у складу са опцијама и циљевима најбољу варијанту на основу максимизације и оптимизације.⁵³¹

На основу претходног стиче се закључак да је самоубилачки тероризам подупрт анализом теорије рационалног избора што на појединачном нивоу бомбаша самоубице, тако и у односу на терористичку организацију која самоубилачки тероризам третира као сопствени вид борбе. Оваква анализа има оправдање у закључивању, међутим њу треба употпунити одређеним културолошким обрасцем који делегитимира све остале приоритете, па чак и саму успешност самоубилачког напада, стављајући као примарни мотив саможртвовање, тј. мучеништво које је заступљено као вид врлине у одређеним друштвима попут муслиманског. У тој концепцији сам самоубилачки напад је у сенци много већих друштвено прихватљивих вредности у којима се кроз чин самоубилачког тероризма заправо приноси сопствена жртва како би се спасили други. Овај модел веома је етички високо кодиран у исламу и мучеништво увек има далеко већу вредност од политичких мотива за извршење самоубилачког терористичког напада.

На основу овога италијански социолог Доменико Тосини (*Domenico Tosini*) сматра да инструментално-аксиолошка рационалност има простора да дефинише рационалност самоубилачког тероризма. Он каже да инструментално-аксиолошка рационалност дефинише средњу равну културолошких и симболичких садржаја који подстичу и објашњавају исправност мучеништва које у самоубилачком бомбашком нападу манифестују бомбаша самоубице.⁵³² Овај став задире довољно у суштину самоубилачког тероризма као вида манифестације борбе, те мучеништво заузима централну тачку кроз коју се постиже и лични и заједнички циљ.

Током последњих деценија суочавамо се са различитим опасностима попут нуклеарног оружја, могућностима пандемије, еколошке катастрофе и тероризма. Као веома застрашујућ феномен у оквиру тероризма издваја се самоубилачки тероризам.

⁵³¹ Boudon, Raymond, *Beyond Rational Choice Theory*, Annual Review of Sociology, Vol. 29: 1-21, <http://www.jstor.org/stable/30036958>, 2018.

⁵³² Tosini, Domenico, *A Sociological Understanding of Suicide Attacks*, Theory, Culture and Society, 26 (4): 67-96., 2009.

А као појава унутар те појаве која скреће пажњу више него нека друга терористичка активност је интензивирана појава жена бомбаша самоубица.

Подељена су мишљења научне јавности по питању онога шта представља успех терориста кроз самоубилачке терористичке нападе. У почетку мишљења су била да самоубилачким тероризмом није могуће преузети власт у држави (Thomas Schelling⁵³³, Walter Laqueur⁵³⁴). Након тога у низу студија појавила су се опречна мишљења која су тврдила управо супротно - да је самоубилачки тероризам веома ефикасно средство у постизању циљева терористичке организације (Andrew Kydd i Barbara Walter, Rohan Gunaratna, Alan Dershowitz)⁵³⁵.

На основу неморалности и бруталности овај вид тероризма предњачи у односу на све друге. Рањивост система је већа у самоубилачком терористичком нападу, него у ма ком другом виду тероризма, као и таргетирање голоруког цивилног становништва, што за последицу има ширење страха и постизање циља терористичке организације која шаље поруку политичкој или националној структури против које је напад и усмерен.

Иако тероризам видели смо почиње у 19.веку, медији га саопштавају у оним оквирима у којима поред чињеница о актуелном дешавању, сензација и ексклузивност такве вести путем медија криви чињеничну слику самог феномена остављајући утисак да је тероризам појава модерног доба.

По речима Драгана Симеуновића тероризам као сложени облик политичког насиља представља мултикомплексан феномен. Обележен је насиљем, неопходном тајношћу, фактором изненађења, динамизмом, процесуалношћу, систематичношћу, организованошћу и континуитетом деловања, изазивањем страха, брахијалношћу, организованим и планским деловањем.⁵³⁶ Тероризам има интенцију испољавања

⁵³³ <http://elcenia.com/iamapirate/schelling.pdf>

⁵³⁴ Види: Laquer, Walter, *Terrorism- A Balance Sheet*, The Terrorism Reader, Philadelphia, Temple University Press, 1978.

⁵³⁵ https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG741-1.pdf

⁵³⁶ Симеуновић Д, *Тероризам*, Едиција Кримен, Београд, 2009, стр. 66.

ретко над стварним и потенцијалним противницима, а често над невиним жртвама.⁵³⁷

Тачно је да се жене појављују учесталије у терористичким акцијама последњих година, али вид сензације са којим се такве вести саопштавају у медијима има такав садржај да он делује тако као да је појава жена у тероризму потпуно, нов, изолован феномен нашег времена, што није тачно.⁵³⁸ Као ни прикази у којима се истиче да су жене терористи искључиво везане за ислам и да се појављују само у исламистичким терористичким акцијама.⁵³⁹

У свим терористичким организацијама на основу њихове организације жене имају усклађена задужења и позиције једнаке позицијама њихових колега мушког пола. Идентитет терористе не ограничава се на пол и самим тим није новији феномен појава жена терориста, али је све учесталији како и сам тероризам нараста. Узроци прикључивања жена терористичким акцијама отварају све више научних полемика. Све учесталијом појавом жена терориста запажа се и нарастајућ феномен жена терориста у самоубилачким нападима.

На основу података последњих двадесет година двадесетог века па све до 2007. године у самоубилачким терористичким нападима учествовало је око 26% жена⁵⁴⁰. До почетка двадесет првог века жене углавном нису имале улоге које су биле везане за прву линију политичке борбе за остварење циљева терористичке организације чију идеологију подржавају. Кроз историју гледано жене су много дуже биле жртве насиља, него што су иницирале насиље. Тај стереотип је преживео до данас. И у складу са тим, промишљања безбедносне структуре о „крхкости“, „скромности“ и „повученој“ улози жена се и доводе у заблуду. Овај стереотип је можда и највише допринео невидљивости жена бомбаша самоубица за безбедносне структуре. А управо он је омогућио најперфидније, најбруталније и

⁵³⁷ Симеуновић Д, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989, стр.132.

⁵³⁸ Gentry C.E. and Sjoberg, L, *Women, Gender and Terrorism*, The University of Georgia, Atalanta, GA, 2001, str. 58.

⁵³⁹ Gentry C.E. and Sjoberg, L, *Women, Gender and Terrorism*, The University of Georgia, Atalanta, GA, 2001, str. 62.

⁵⁴⁰ Ness, Sally Ann, *Terrorism: the landscaping of consumption and the Darker Side of Place*, American Ethnologist, New York, 2005. стр. 118-140. ;
Cunningham, Karla, *Countering Female Terrorism*, Rand Corporation, Pittsburgh, Pennsylvania, 2007.

најнеочекиваније самоубилачке терористичке нападе од стране жена. Фактор изненађења као значајан принцип промишљања терористичког организационог система управо се тим типом логике и води. Иако су од 1970-их година жене све више узимале улога у тероризму, њихова улога све до краја двадесетог века углавном није била фронтална линија политичког конфликта.

Последњих година све учесталија је појава жена у терористичким самоубилачким нападима, а та чињеница импликује општи закључак да ће жене у будућности, као последица еволуције тероризма све више узимати улога у тероризму. Свакако да се улога жена у теоризму последњих педесет година променила, стога је логичан ток даљег и интензивнијег учешћа жена у самоубилачким терористичким организацијама.

Различите епохе имале су различите видове укључености жена у тероризам. Улога жена у једноставнијом операцијама почела је да се мења 80-их година двадесетог века. У том периоду жене су почеле да се истичу у далеко маркантнијим улогама.

Укључивање жена у самоубилачке терористичке нападе увећава и бројно стање терориста. Жене које се одлуче за самоубилачки тероризам нису психопате већ особе које су преживеле трауме на основу којих бомбашки напад виде као једино што могу да учине како за себе, тако и за друге саборце. У зонама конфликта траума је део свакодневице. У таквим околностима бомбашки самоубилачки напад који изведе жена добија публицитет и има далеко већи утицај, а испоставља се као најделотворнији и најјефтинији, а најуспешнији терористички производ.⁵⁴¹

Прошло је скоро педесет година од Лејле Халед када је жена могла да буде изненађење у тероризму. Данас је то постало очекивано јер су жене показале изузетну присутност у тероризму и борба са том чињеницом је задатак безбедносних служби широм света. Оно што је значајно нагласити је факат да је женама у терористичким организацијама дата једнакост са мушкарцима, али само унутар ових

⁵⁴¹ Knop, K. V, *The Female Jihad: Al Qaeda's Women*, Studies in Conflict & Terrorism, 30, 397-414, 2007, стр. 411-412.

терористичких, борбених структура, изван њих то није тако.⁵⁴² Та једнакост унутар терористичких организација омогућава задовољење одређених личних потреба жена због којих унутар терористичких организација имају извесну дозу комфора и слободе које изван тога не би могле да имају у друштву. Њихова борба каткад је једини начин да се супротставе неправди са којом су суочене, те се кодиране поставке социјалног контекста декодирају и ремоделирају као нови принципи функционисања друштва у коме је и осамнаестогодишња Ајат Ахрас, образована Палестинка, 2000. године извела самоубилачки бомбашки напад испред маркета у Јерусалиму са собом у смрт том приликом водећи још двоје људи као жртве напада. Гледајући примере попут овог када је у питању перспективна млада жена за коју се поуздано зна да је пре овог напада требало за који месец да ступи у брак и заврши школу, намеће се закључак да је могуће самоубилачки тероризам у неким околностима и једина нада да се може постићи ма какав искорак ка циљу који је довољно већи од појединца да се жртвовање сопственог живота посматра као племенит чин у кругу припадника исте идеологије. Јер све док су жене успешни чланови тероризма и њихове акције остварују циљеве терористичке организације оне ће бити заступљене у тероризму. Логично је очекивати да се терористичке организације држе успешних модела свог делања. Муса Абу Марзук, један од вођа Хамаса, каже да је самоубиство грех који је неопростив у исламу јер представља бекство од живота, али да мучеништво није бекство од живота већ креирање боље будућности за своју децу⁵⁴³. Имајући овакву интерпретацију религијских садржаја у друштвима у којима религија игра значајну улогу уочава се подстицај у извршавању терористичких напада, нарочито самоубилачких као императив одређене групе људи до њихове победе путем тероризма.

Иако су жене веома активне у терористичким организацијама и њихови терористички подухвати дају изузетан допринос циљевима терористичких акција, оне су унутар тероризма углавном у позицијама које су идаље под врховном командом

⁵⁴² Ness, C. D, *In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism*, Conflict & Terrorism 28(5), 353-373. 2008, стр.357.

⁵⁴³ <https://www.upi.com/Archives/2001/06/01/Feature-Bombings-Suicide-or-Martyrdom/7484991368000/>

мушкараца као лидера терористичких организација.⁵⁴⁴ Можда би следећи корак тероризма био доминација жене лидера у тероризму иако жене у тероризму нису показале потребу да доминирају над мушкарцима него да заједно са њима дођу до циља.

Жене су далеко више учиниле у самоубилачким бомбашким нападима, него у логистици, регрутовању, па чак и лидерским позицијама у терористичким организацијама. Та еволуција довела је до еволуције тероризма.

3.1.1. Потреба тероризма за женама бомбашима самоубицама

Историјски извори који се баве проучавањем жена терориста веома су оскудни. Има података да су жене учествовале у криминалним радњама, али њихова инволвираност у терористичке организације је феномен стар педесетак година. Жене су припаднице различитих терористичких организација широм света.

Терористичке организације брзо су увиделе успешност напада које због своје традиционално прихваћене улоге, жене могу да изведу. У зависности од идеологије и циљева у терористичким организацијама широм света жене се регрутују као бомбаша самоубице, атентатори, борци на фронту, уједно као и саветници, организатори, преносиоци порука, те и у низу традиционалних улога које су инкорпориране у њихову позицију у терористичкој организацији.

⁵⁴⁴ Bloom, M, (2007) "Women as Victims and victimisers", eJournal USA, May 2007, <https://www.hsd.org/?abstract&did=474005>, 2007, стр.8-9.

Сам самоубилачки тероризам изазива много пажње и дубоког промишљања стручне јавности о својој појави и све већој заступљености међу женском популацијом. Утицај који имају самоубилачки бомбашки напади у којима су извршиоци жене има изузетан психолошки ефекат на људе не само због изненађења које носи са собом већ и због броја цивила који су настрадали прилоком извођења напада. А тај утицај на људе свакако се пресликава на целокупану политичку елиту одређеног друштва као и институције те политичке структуре које представљају оно друштво или политике ка којима је терористички напад усмерен.

Само проучавање бомбашког самоубилачког тероризма представља мултидисциплинарно истраживање које би требало да укључи анализу не само жена терориста већ и њиховог животног и друштвеног окружења, анализу личности које су им биле блиске и које су могле имати утицаја на њихов избор о прикључивању самоубилачком тероризму.

У циљу сузбијања овог феномена једна од неопходних мера је увести констатну надоградњу безбедносних система и профилисање личности које раде на регрутовању нових чланица, као и низ многих других ставки безбедносног оквира које су релевантне за сузбијање терористичких напада овог типа, а припадају озбиљним, мултидисциплинарним и аналитичким студијама.

Психолошка профилизација жена бомбаша самоубица своди се на веома мали проценат жена бомбаша самоубица чији су се напади спречили, али је то превише мали узорак да би могла да се уради општа психолошка анализа. Али чак и тај мали узорак доводи до закључка да су жене бомбаше самоубице само инструмент много озбиљнијег и прорачунатог система терористичке организације која води психолошки рат са бруталним последицама, а психолошка анализа лидера тих организација остаје енигма.

Па, ипак, могу се наслутити оквири психолошког профила. Иако већина људи на први мах помисли да је чин самоубиства у бомбашком нападу доказ о менталној оболелости особе, статистике показују другачије. Управо је чињеница да су жене бомбаше самоубице биле у највећем броју случајева самоиницијативно припремане за такве нападе при чему уколико постоје подаци не уочава се ни један показатељ о

лудилу или некој психичкој поремећености која је те жене навела на овакав чин. Много других параметара је утицало на њихово учешће, док је психички оквир веома несигуран и непоуздан извор информација.

Специфично у самоубилачком терористичком нападу, жена свој сопствени живот носи као оружје којим ће у смрт зарад циљева своје терористичке организације повести што већи број цивила уз постизање примарног циља који може бити и напад на неку конкретну политичку личност.

Можда најширу и најлегитимнију дефиницију самоубиства је дао Емил Диркем⁵⁴⁵ који каже да самоубиство представља све ситуације у којима је исход смрт као последица директног или индиректног делања саме жртве, а то делање само по себи може бити позитивно или негативно, док жртва свакако зна исход тог делања.

Треба поменути да је чин самоубиства као и највећи број реакција на појаве изазваних од стране људи културолошки маркиран, те је кроз историју било периода када се самоубиство у одређеном културном садржају сматрало узвишеним и поштованим чином.⁵⁴⁶

У покушају дефинисања самоубилачког тероризма наслућују се једнаки проблеми као и при дефинисању тероризма. У својим анализама Рохан Гунаратна⁵⁴⁷ каже да самоубилачки тероризам представља спремност појединца да жртвује сопствени живот зарад политичког циља и уништења одређене мете, те као финални циљ терористе који је војно, физички и ментално истрениран да изврши терористички напад губећи том приликом и сопствени живот.

Самоубилачки тероризам има веома велики степен остварења циља и као такав омогућава да жене као извршиоци терористичких самоубилачких напада тај проценат успешности акције дигну на још виши ниво. А ова чињеница представља суштински мотив којим се терористичке организације руководе приликом регрутовања жена за будуће улоге бомбаша самоубица.

⁵⁴⁵ Durkheim, Emile, *Suicide*, Routledge, London, 2002.

⁵⁴⁶ Бошковић, М, *Криминалистика методика*, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 54.

⁵⁴⁷ Gunarathna, Rohan, *Countering Extremism*, Imperial College Press, London. 2013.

Самоубилачки тероризам има изузетно маркатне примере жена, те се неретко и запажа да су жене све интензивнија снага самоубилачког тероризма. Једна од познатих жена бомбаша самоубица је била и Рим Ријаши мајка двоје деце која је у име Хамаса 2004. године била прва жена ове организације која је извршила самоубилачки напад у Гази. Раније, 1980.тих година Хамас је био изричито против учествовања жена у самоубилачким нападима да би се то питање преформулисало и женама дало право да буду бомбаши самоубице. Дакле, може се закључити да тероризам еволуира у складу са околностима које затиче и његове методе и начини исказивања трансформишу се на онај начин на који ће он бити одржив. Самим тим, тешко је веровати да постоји начин да се њему стане на пут. У томе у прилог иде и чињеница да је све више жена бомбаша самоубица, а као један од веома значајних фактора наводи се очајање над сопственом судбином.⁵⁴⁸ Разлози за такво мишљење су чињенице да је велики број жена бомбаша самоубица преживео изузетно насиље у животу са којим ни психички ни физички нису могле да се изборе, те је велики проценат жена бомбаша самоубица управо због самоочајања приступило овој одлуци.

Бомбашки самоубилачки напад представља веома ефикасан метод који поред значајне симболике обилује и свестраношћу.⁵⁴⁹ Жене као бомбаши самоубице остављају поред веће успешности и значајно већи степен ужаса пред терористичким нападом у јавном мњењу, те се постизање страха и изненађења као веома битне ставке самоубилачког тероризма дижу на већи ниво, а то свакако представља битне циљеве терористичких организација у борби коју воде за остварење својих идеологија.

Временом је улога жена у терористичким организацијама еволуирала од њихове благе позиције задужене да интелигибилне, искључиво менталне и помоћне

⁵⁴⁸ Cook, David & Allison, Olivia, *Understanding and Addressing Suicide Attacks*, Westport, Conn.: Praeger Security International, 2007, стр.118–119.

⁵⁴⁹ Crenshaw, M, *Explaining Suicide Terrorism: A Review Essay*, Security studies 16, Taylor and Francis Group, USA 2007,стр. 141.

активности до позиције бруталних убица и бомбаша самоубица. Значајан је ход преласка из почетне улоге осамдесетих година двадесетог века до улоге коју сада жене имају у терористичким организацијама. Низ је историјских, социјалних, културних, економских, политичких, психолошких и личних фактора који су довели до тога.

Широм света жене су имале запажене улоге у терористичким организацијама. У комунистичким организацијама жене су третиране као чланови једнаки мушкарцима. Улрике Мајнхоф и Фусако Шигенобу су обе биле лидери својих организација које су следили комунистичку идеологију.

„Сјајни пут“ је такође представљао еманципацију жена. У почетку само су две жене биле припаднице ове терористичке организације у Перуу, да би временом њихов број порастао на 30-40%, а учесталост жена у терористичким нападима 50% у односу на укупан број напада.

ЕТА и Тамилски тигрови су такође стартовали као терористичке организације која даје шансу женама да покажу своју моћ и дају допринос борби. С годинама број жена у терористичким организацијама је нарастао, а и њихове улоге су се мењале, да би почетком 1990-их жене чланице Тамилских тигрова почеле да извршавају самоубилачке терористичке нападе. Такође, тих година и чеченски терористи почињу у својим нападима да користе жене бомбаше самоубице.

Секуларна сиријска социјална национална партија имала је своју прву жену терористу 1985. године која је извела самоубилачки бомбашки напад на конвој одбрамбених израелских снага у Либану. Седамнаестогодишња девојка звала се Сана Мекхаидали и приликом бомбашког терористичког напада је убила пет израелских војника.

По узору на овај вид напада и етно национална терористичка организација Тамилски тигрови имала је елитни одред који су чиниле само жене и назив тог одреда познат је под именом „Црне тигрице“.⁵⁵⁰

⁵⁵⁰ O'Rourke, L. What's special about female suicide terrorism?. Taylor and Francis *Security Studies*, (18), 2009. стр. 681-718.

Током 1990. до 2000. година нараста учешће жена у терористичким организацијама и то у улогама бомбаша самоубица. Као доказ успешности жена у извођењу терористичких акција чак и религиозне терористичке организације укључују све више жена у бомбашке нападе самоубилачког тероризма.⁵⁵¹

Терористичке организације на тлу Африке традиционално због вишедеценијских ратних сукоба на овом подручју имају жене у својим одредима јер историја конфликта на тлу Африке бележи укљученост жена у терористичке акције далеко пре него што су се оне у тим улогама показале на Западу. Оно што значајно повећава укупан број жена у терористичким акцијама је веома велико прикључивање жена бомбаша самоубица тероризму у Нигерији, посебно у терористичкој организацији Боко Харам.⁵⁵²

Културолошки концепт Запада и представља жену као неприлагођену самоубилачком бомбашком тероризму, док заправо у културама где су жене уобичајена појава у ратним сукобима овај феномен није културолошки шок и прекид родних и друштвених стереотипа о женама, већ свакодневица. Па, чак и у тим друштвима у којима је уобичајена улога жена у самоубилачком тероризму као што је случај у Нигерији, улогу жена бомбаша самоубица не узимају стереотипно слабе, повучене, са судбином помирене и крхке жене, него предузимљиве и ратоборне, одлучне у одбрани себе, својих заједница и идеологија.⁵⁵³

Најучесталија укљученост жена у самоубилачки тероризам поред Тамилских тигрова запажена је у Чеченији и Палестини. У Чеченији је основни мотив освете, док се Палестина поред освете води идејма о повратку својих територија од Израела и потпуно истребљење ционистичких идеја. Овом приликом значајно је напоменути да комунистичке организације типа Маоисти у Индији и Непалу такође користе жене

⁵⁵¹ Davis, J. *Women and Radical Islamic Terrorism: Planners, perpetrators, patrons?*,

Strategic Datalink, Ontario : The Canadian Institute of Strategic Studies, 2006. стр.2

⁵⁵² Ness, Sally Ann, *Tourism. Terrorism: the landscaping of consumption and the Darker Side of Place*, American Ethnologist, New York, 2005. стр. 118-140; Cunningham, Karla, *Countering Female Terrorism*, Rand Corporation, Pittsburgh, Pennsylvania, 2007.

⁵⁵³ Sjoberg, L. and Gentry, E Caron, *Mothers, monsters, whores: Women's violence in global politics*, Zed Books Ltd, London, 2007, стр-14

као фронталне фигуре својих редова, али не и у самоубилачким нападима. Оне су герилски ратници. И до сада нису зебележени бомбашки самоубилачки напади што имплицира могућност да једног дана и они у то прерасту.

Након терористичког напада Хамаса који је извела прва жена бомбаш самоубица јануара 2004. године, шеик Ахмед Јасин, духовни вођа Хамаса, изјавио је да су жене нова снага цихадистичке борбе⁵⁵⁴. Две године раније 2002. када је Фатах користила жене у самоубилачким нападима исти лидер позивајући се на цитате Курана је осудио употребу жена у терористичким акцијама⁵⁵⁵. Свакако, ова изјава се не сматра релевантном истини и поузданом што се две године касније и увидело. Оваква и слична реторика била би само пример у низу лицемерних изјава које су се могле чути од 1980-их у првој Интифади⁵⁵⁶ када су жене почеле да узимају учешћа у самоубилачким нападима у Палестини.⁵⁵⁷ Куран даје довољно простора за мимикрију ради постизања циљева у цихадистичкој борби, стога речи овог типа увек треба узимати са много резерве.

Већа оперативна функционалност, значајнији публицитет, стимулација за повећање нових регрута и међусобно такмичење терористичких организација истог типа које све чешће учешће жена у самоубилачким бомбашким нападима величају као изузетне домете своје организације представљају разлоге за све већу појаву жена бомбаша самоубица.⁵⁵⁸

У почетку постојала је нелагодност да се жене физички проверавају јесу ли наоружане. Такође, мање сумње је изазивао мушкарац у друштву жене, од мушкарца

⁵⁵⁴ Friedman, M, Female terrorists: martyrdom and gender equality. In I.A.Karawan et al.(Eds.), *Values and Violence*, Springer Science & Business Media B.V. 2008, (стр. 43-61).

⁵⁵⁵ Friedman, M, Female terrorists: martyrdom and gender equality. In I.A.Karawan et al.(Eds.), *Values and Violence*, Springer Science & Business Media B.V. 2008, (стр. 43-61).

⁵⁵⁶ Прва Интифада је побуна Палестине против Израелске окупације и она је трајала од децембра 1987.год до 1993.год. Друга Интифада представља интензивирани Израелско-Палестински сукоб у периоду од 2000.до 2005. године.

⁵⁵⁷ Regular, A., Hamas leader: jihad is an imperative for women too. 2004.*Haaretz*. Преузето са:

<http://www.haaretz.com/printedition/news/hamas-leader-jihad-is-an-imperative-for-women-too-1.110997>

⁵⁵⁸ Hulan, R. Y, *Women suicide bombers: An invisible or viable threat*, Canadian Forces College, Toronto, Canada, 2011 стр.17

који би био сам или у пратњи других мушкараца. Самим тим могућност осујећења напада била је мања. Па ипак, онда када је установљен овакав терористички образац ствари су почеле да се мењају и жене су подлегле проверама једнако као и мушкарци. Па, ипак, у културама попут Индије и арапској култури прегледање жене ради провера може да изазове велике нелагодности и отпор.

У прилог реченом стоје догађаји из Индије почетком 1990-их година када је у бомбашком самоубилачком нападу убијен Радив Ганди од стране Тамилских тигрова. Али ни тај, као ни наредни бомбашки самоубилачки напади у којима је убијена и председница Шри Ланке Чандрика Кумаратунга 1999. године нису били спречени због предубеђења о искључиво традиционалној улози жена, њиховој немоћи да изведу бомбашки самоубилачки напад, те методе који би требало применити нису биле прихваћене, ни примењене.

Битно је истаћи да традиционална одећа попут бурке и сарија омогућава да се сакрије експлозив што је фантастичан искорак у маскирању жена бомбаша самоубица и корак даље у домишљатости терористичких организација.⁵⁵⁹

Треба поменути да је самоубилачки бомбашки напад био средство којим су се силоване жене светиле силоватељима, а истовремено прочишћавале своју душу паралелно служећи циљевима ЛТТЕ.⁵⁶⁰

Користећи жене као бомбаше самоубице изазива се далеко већи фактор изненађења као иницијални детаљ у циљевима терориста. У асиметричном виду ратовања фактор изненађења игра битну улогу у успешности неке акције. Жене терористи у многоме омогућавају тај кључни елемент изненађења. Све инвентивније идеје у маскирању и прикривању жена бомбаша самоубица треба и надаље очекивати.

За резултат успешности утврђује се да су напади које изводе жене далеко смртоноснији од напада који изводе мушкарци.⁵⁶¹ С тим да треба истаћи да су

⁵⁵⁹ O'Rourke, L, What's special about female suicide terrorism?. *Security Studies*, (18), 2009, стр. 681-718.

⁵⁶⁰ Ibid. стр.171.

⁵⁶¹ O'Rourke, L, What's special about female suicide terrorism?. *Security Studies*, (18), 2009, стр. 681-718.

највећу успешност у нападима извеле жене терористи припаднице Тамилских тигрова што поред војничке дисциплине и метода које примењује ова терористичка организација у циљу формирања што успешнијег кадра жене бомбаша самоубице треба нагласити и утицај култура која је жене бомбаше самоубице прихватала са потпуном неверицом и шоком. Управо то изненађење које су жене бомбаши самоубице произвеле друштву које су таргетирале било је пресудно за учинак терористичке организације Тамилских тигрова. Поред овога, жене бомбаши самоубице припаднице Тамилских тигрова прве су носиле опасаче са динамитом који су под одећом изгледали као труднички стомак.⁵⁶² Овакав вид самоубилачког бомбашког тероризма омогућио је значајне успехе у извођењу терористичких самоубилачких напада, што и јесте један од примарних циљева терористичких организација које у својим редовима имају жене бомбаше самоубице.

У традиционалним друштвима улога жене је подређена мушкарцу и појава жена бомбаша самоубица у традиционалним друштвима изазвала је веома велико изненађење.⁵⁶³ Тако је и настрадао председник Владе Индије и син чувене Индире Ганди, Рацив Ганди. У једном тренутку, док је био изложен интеракцији са народом, жена која је деловала као трудница покушала је да му се приближи, на шта је примарно из безбедносних разлога и реаговала полиција покушавши да је заустави, али је Рацив Ганди, очито понесен логиком да је то само безазлена трудница, полицији је дао налог да је све уреду и да му она може прићи, омогућавајући трудној жени да му се довољно приближи, очито дубоко уверен да жена са трудничким стомаком не може бити опасност по њега. Две секунде касније безопасна трудница детонирала је опасач бомбу око свог тела и убила га.

⁵⁶² Friedman, M, Female terrorists: martyrdom and gender equality. In I.A.Karawan et al. (Eds.), *Values and Violence*, 2008.(стр. 43-61). Springer Science & Business Media B.V. Government of Srilanka, Permanent Mission of Sri Lanka to the United Nations Office at Geneva, (n.d.). *LTTE in brief*. Преузето са: www.lankamission.org

⁵⁶³ Hulan, R. Y, *Women suicide bombers: An invisible or viable threat*, Canadian Forces College, Toronto, Canada, 2011, стр.19

Овај терористички акт најсликовитије говори о моћи коју у извршавању терористичких самоубилачких напада имају жене. Фактор изненађења и неочекивано у многоне их приближава циљу. Управо највећа успешност рата је на страни оних који повлаче непредвидиве потезе. Водећи се овом идејом, терористичке организације користе жене бомбаше самоубице како би морбидно добро оствариле своје акције.

Жене бомбаши самоубице својим учешћем дају на вредности својој терористичкој организацији и представљају одређену пожељну класу којом се њихове терористичке организације етикетирају као успешне међу другим терористичким организацијама, те се неретко и воде извесна надметања у успешности терористичкине фракције одеђене терористичке организације у којима се успешност мери бројем жена бомбаша самоубица као елитног одреда терористичке организације.⁵⁶⁴

Терористи су довољно упућени у моћ медија, посебно западних које користе за ширење својих успеха и застрашивање мета величајући путем медија успех својих чланица у улози жена бомбаша самоубица. Свакако, без медија терористичке организације не би биле у стању да постигну жељени импакт својих напада.⁵⁶⁵

Жене бомбаши самоубице својим терористичким нападима своје терористичке организације издижу на виши ниво својим делима у свету где се успешност и такмичарско надметање терористичких организација мери што шокантинијим и смртоноснијима делима поготово жена бомбаша самоубица.⁵⁶⁶ Тиме се отвара још више мотива за регрутацију нових кадрова међу женама које би биле бомбаши самоубице и прави се извесна атмосфера одабраности или почаствованости

⁵⁶⁴ Issacharoff, A. The Palestinian and Israeli media on female suicide terrorists In Y.Schweitzer (Ed.), *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?* (стр. 43-50). Tel Aviv: The Jaffee Center for Strategic Studies. 2006.

⁵⁶⁵ Pierce, G. *The media's gender stereotype framing of Chechen "Black widows" and female Afghan self-immolators*. Central European University, Budapest, 2011. стр.60

⁵⁶⁶ Zehni, T, *Turkey and PKK Terrorism*. Naval Postgraduate School, California, 2008, стр.38

да се буде члан организације познате по женама бомбашима самоубицама. А бити жена бомбаш самоубица представља изузетну част.⁵⁶⁷

Уколико се уради компаративна анализа терористичких организација које су познате по самоубилачком тероризму: Ослободилачки тигрови тамилског Елама, Хамас, Хезболах, Курдска радничка партија, Црне удовице у Чеченији уочава се да се самоубилачким нападима не остварују финални циљеви терористичких организација већ ступњевити нивои борбе ка финалном циљу. На тај начин самоубилачки тероризам приближава терористичке организације својим циљевима али им их не гарантује. С друге стране, управо то ступњевито наредовање ка остварењу циља терористичке организације пред којим државе мете праве уступке и јесте подстрекач у даљој борби терориста за своје циљеве. А самоубилачки тероризам је транспарентно оружје у постизању циља.

Бомбашки самоубилачки напад је другачији тип од класичног типа самоубиства јер он поред основног циља самоубиства жене бомбаша самоубице у себи носи надјачан осећај алтруизма кроз саможртвовање за виши циљ у односу на самоегзистенцију. Тај виши циљ био националне, политичке или личне природе- типа освета, преузима доминацију над самоегзистенцијом и природним принципом бомбаша самоубице указујући тиме величину алтруистичке намере у сопственој смрти ка остварењу циљева.

С тим у вези сматра се, такође, да бомбашки самоубилачи тероризам показује извесне алтруистичке црте самим тим што се живот даје за виши циљ терористичке организације којој бомбаш самоубица припада.⁵⁶⁸

Па, ипак, било би површно и нетачно рећи да су жене бомбаша самоубице самосталне у свом терористичком испољавању. Иза њих стоје њихове терористичке организације које их заправо свим својим методама спремају на жртвовање због

⁵⁶⁷ Hulan, R. Y. *Women suicide bombers: An invisible or viable threat*. Canadian Forces College, Toronto, 2011, стр. 2 и Hudson, R. A. Federal Research Division, Library of Congress, US Government (1999). *The sociology and psychology of terrorism*. 1999. стр. 107

⁵⁶⁸ Riaz, H, *What Motivates the Suicide Bombers?*, Yale Center for the Study of Globalization, USA, 2009. стр- 125.

циља. Овакав поглед на жене бомбаше самоубице баца сенку немоћи, одсуства сопствене воље у одлучивању и потпуну преданост својој терористичкој организацији у којој је само још једна жртва поред многих које ће својим бомбашким нападом повести у смрт. Али, управо ову моћ самоубилачког бомбашког напада терористичке организације и користе јер је управо степен бруталности највиши могућ у извођењу самоубилачког терористичког напада.

Рад са женама бомбашима самоубицама у терористичким организацијама поред физичких припрема укључује и значајне идеолошке, мотивационе и психолошке методе који би жену која треба да изведе бомбашки самоубилачки напад и довеле у стање потпуне спремности за извођење овакве акције.⁵⁶⁹ Терористичке организације су брзо увиделе предност такве борбе и уложиле потребна средства да би се број жена бомбаша самоубица повећао.

Популарност жена бомбаша самоубица је толико порасла да се терористичке организације готово утркују која ће бити лидер у броју жена бомбаша самоубица. Врло често се сличне терористичке групе на истом простору и са истим циљем борбе међусобно надмећу подацима о женама бомбашима самоубицама које имају у својим јединицама како би надмашиле једна другу, те утрка за женама бомбашима самоубицама бива примарнија од многих других концептуалних ставки које идеологију терористичке организације и одржавају у животу. На основу овог стиче се утисак да су и сами лидери терористичких организација зесене постигнућима жена бомбаша самоубица, те спектакуларност извођења и успешности бомбашког напада жене самоубице изазива исти степен изненађења са обе стране.

Пример овога били би Фатах и Хамас који су у интервалу од две године ушли у утрку за жене бомбаше самоубице, те је и духовни лидер Хамаса Ахмед Јасин две године касније, о чему је већ било речи, чак и променио реторику и претходну осуду коришћења жена преокренуо у позив жена у помоћ мушкарцима у джихаду.⁵⁷⁰

⁵⁶⁹ Gordon, H, The Suicide Bomber: Is it a Psychiatry Problem? *Psychiatry Bulletin*, 26, 2002, стр. 285-287.

⁵⁷⁰ Friedman, M, Female terrorists: martyrdom and gender equality. In I.A.Karawan et al.(Eds.), *Values and Violence*, Springer Science & Business Media B.V. 2008, (стр. 43-61).

Оваквих и сличних реторичких и фактичких момената тероризам као вид асиметричног рата у свом историјском корпусу има довољно да се назове бруталним.

На основу свега реченог може да се закључити да иако је свест о женама бомбашима самоубицама већа, успешност коју изводе је значајна за терористичке организације, па је логично пропорционално порасту тероризма очекивати и пораст жена терориста, а у складу са терористичким агендама и жена у улогама бомбаша самоубица.

ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ

4.1. РАЗЛОЗИ ЗА ПРИСТУПАЊЕ ЖЕНА ТЕРОРИСТИЧКИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Дисфункционалност државних институција, слабо образовање становништва, отуђеност и сиромаштво, формирање група које су изоловане од стране друштва као целине, изолованост појединца, успешне активности организованог криминала, аномија, непредвидива економска ситуација, лоши услови живота и неадекватни услови лечења болесних представљају објективне разлоге за настајање тероризма. Објективни разлози за настајање тероризма последица су драматичних друштвених промена као еволуције човечанства кроз коју појединачни системи у складу са својим степеном економског развоја, културом, технолошким развојем и историјским факторима не успевају да се интегришу оном брзином којом се те промене дешавају. Несхватање текућих околности и немогућност брзе трансформације колективне свести у складу са насталим стањем доводи до немања времена за њихово разумевање и адаптацију друштва, те се услови за тероризам продубљују креирајући миље објективних узрока који се преплићу као основ за терористичке активности. Објективни услови за настајање тероризма узрокују индивидуалне или субјективне узроке за настајање тероризма. Субјективни разлози су бројни али увек повезани са трауматским последицама објективних разлога за настање тероризма.

Треба да рећи да изузев свих политичко, економско, историјских околности које би могле да инспиришу жене на тероризам, поред личних разлога, каткад и потребе за авантуризмом, постоји и одређен степен карактерних особина које могу да активирају у жени потребу за учешћем у тероризму, а то су садизам и зло. У терористичкој организацији Аум Шинрикјо је изузетно запажен висок ниво садизма и бруталност физичким кажњавањима која су жене изводиле једнако са мушкарцима без осећаја кривице или сажаљења. Такође, неке жене приступе су терористичким организацијама из љубавних разлога, због својих партнера или обећања да ће пронаћи своју љубав у редовима терористичке организације. Поједине жене следе своје чланове породице. Оно што жене окреће тероризму представља однос жена према околностима у којима су затечене, њихове реакције према стварности, а све то је садржај егзистенције као такве јер оквири у којима настаје тероризам представљају веома специфично цивилизацијско поље у коме правила одређује страна која узрокује тероризам, а жене у тероризму добиле су улогу као и у свим цивилизацијским корацима кроз историју. Њихово учешће и заступљеност вредно је истражити зарад што детаљнијег разумевања жене у тероризму и у складу са тим изнети могућности које би смањиле број жена у тероризму, а самим тим и проценат терористичких напада као корак ка безбедности коме идејно и практично стреме све државе света угрожене од овог феномена.

И како је још славни Перикле рекао да тајна слободе почива у храбрости, а велики Тукидид да је тајна среће слобода, а тајна слободе храброст, може да се поверује да жене као значајан елемент тероризма посежу за својеврсним ослобађањем ма од чега носећи сложене емоционалне механизме који су се културолошки, историјски и индивидуално креирали носећи уникатне и опште печате судбина и колективне свести као репере кроз које су жене као актери тероризма приступиле да би финално осетиле фундаменталну срећу, те да је потрага за срећом основни покретач жена да приступе тероризму. Да ли је та срећа повезана са личним или заједничким ослобађањем, да ли је та срећа у освети, у пратњи ближње и вољене осебе, у скидању личне или породичне срамоте, у потреби за љубавним испуњењима или авантуризмом, у корену свих ових мотива лежи један једини, сам себи аутентичан мотив, а то је потреба за срећом. У тој потрази за

срећом, како рекоше велики мислиоци, храброст је велика, те је тероризам само понуђени модел ревалоризације вредности утиснутих у свест женског бића које се као ни једно друго није родило да би било осуђено на несрећу, незнање и обесмисленост, стога је пут до среће ма какав био, ипак пут.

Мотиви жена за приступање терористичким акцијама представљају кључни моменат у разумевању њихове активности у терористичким акцијама. Одредити и распознати све мотиве који утичу на одлуке жена да приступе терористичким акцијама значи учинити прве кораке у дефинисању борбе против тероризма.

Установљено је да ни по чему не постоје докази да су жене осветољубивије од мушкараца или обрнуто.⁵⁷¹ Само су стереотипи они који побуђују таква убеђења, па се слика жена терориста не уклапа у њих, иако чињенице говоре другачије. Основни мотиви жена да приступе терористичким организацијама су освета, избегавање бола, демонстрација друштвене понижености којом се победа односи у смрти.⁵⁷²

Иако мотиви представљају адекватно полазиште у ком треба потражити узроке настајања тих судбинских потеза, неопходно је указати на чињеницу да су сами узроци мотива или мотиви сами по себи не приметни увек и тешко их је елиминисати јер они могу да се свode на личне разлоге попут жеље за доминацијом и влашћу, потребе за гламуром и вођством, мотив може бити љубав, жеља за авантуризмом, садизам, осветољубивост, мржња и страх. Понекад је потреба за еманципацијом и једнакошћу у друштву окидач за приступање жена терористичким организацијама.

Занимљиво је истаћи мотиве који се јављају у конфликтним и неконфликтним зонама.⁵⁷³ У конфликтним зонама су доминантни мотиви који се свode на лични

⁵⁷¹ Jacques, K. and Taylor, P, *Male and Female Suicide Bombers: Different Sexes, Different Reasons?*, *Studies in Conflict & Terrorism* 31, 2008, стр. 304-326

⁵⁷² Speckhard, A, *The Emergence of Female Suicide Terrorists*, *Studies in Conflict & Terrorism* 31, 2008, стр. 995-1023

⁵⁷³ Ibid.

губитак, трауму, освету и страх. Док су у неконфликтним зонама активни друштвена контрола, сиромаштво, немогућност личних слобода и еманципација. Треба истаћи да обе опције, и конфликтне и неконфликтне зоне, имају личне и идеолошке мотиве за приступање терористичким организацијама.⁵⁷⁴

Сматра се да су државе са стабилнијим економијама погодније за терористичке нападе, док су државе са слабијим економијама и развијеним сиромаштвом погодно тле за формирање терористичких организација.⁵⁷⁵ Па ипак треба навести и пример Сирије. Сирија је годинама била изузетно наклоњена мигрантима. Она је за веома кратко време од те позиције у којој је била друга земља у свету по броју миграната које је збрињавала, заменила позиције са Авганистаном по броју миграната који су бежали из ње због тероризма.⁵⁷⁶

Ако у обзир узмемо степен сиромаштва који највише погађа одређене друштвене категорије, жене и деца као сиромаштвом најугроженији представљају највећи ресурс за регрутацију терористичких организација. Неретко жене након губитка мушке фигуре у породици приступају терористичким организацијама како би обезбедиле езистенцију. Једнако заступљене у улогама тероризма су и мајке и ћерке породица које су изгубиле мушке чланове, жртвујући себе како би други чланови породице преживели.⁵⁷⁷ Тако треба навести чињеницу да су медији приказали 1970-их година Лејлу Халед током кризе изазаване разменом талаца као икону тероризма, која је била инспирација другим женама да се прикључе истовремено приказујући детаље који су имплицирали висок друштвени статус припадница те терористичке организације.

Цивилизацијска подела улога на мајке које рађају децу јер су као пол у могућности за то, те и њихова брига за потомство која је кроз различите културе

⁵⁷⁴ Cunningham, K, *Cross-regional trends in female terrorism*, Studies in Conflict & Terrorism, 26, 2003, стр. 171-195

⁵⁷⁵ Weinberg, L, *Who they are, where they come from, and why they do it*, in Weinberg, L. (ed) *Global Terrorism: A Beginner's Guide*, 2005, pp.65-88, стр.67

⁵⁷⁶ Kent, M, *Female Western Migrants to ISIS*. [briefing] National Prevent Strategic Partnerships, Association of Chief Police Officers, 8 February, 2015.

⁵⁷⁷ Byrd, M, W. and Decker, G, *Why the U.S. Should gender its Counterterrorism Strategy*. Military review. 88(4) 96-116, 2008.

била и једина обавеза жена супротстављена је улози жене у тероризму. Та слика жене терористе јесте прихваћена рационално, на основу чињеница али суштински још увек постоји отпор разумевању овакве поставке ствари што и омогућава успешност жена у тероризму. Цивилизовано друштво какво би требало данас свет да представља има дужност да штити појединце и народе од опасности коју носи тероризам. Евалуацијом концепта људске безбедности, људско достојанство, начин живота и егзистенција не би смели да буду угрожени ни по ком основу.⁵⁷⁸ Међутим, суочени смо са све већом претњом од тероризма и тековине човечанства се доводе у питање пред снагом коју тероризам исказује. Његова детерминисаност да делује незаустављиво, опустошује регионе и уноси немир, трагику и страх у људско друштво је транспарентна. Жене су погодно оружје тероризма управо због устаљених уверења која су укореењена у друштво о њиховој сведености на улоге које искључују ратничку и терористичку природу. А управо се потврђује је та природа елементарно повезана са околностима у којима је затечена. Те је велики разлог за ангажовање жена у тероризму, посебно активности жена у самоубилачком тероризму степен успешности акција које оне изводе. Један од разлога за успех жена у терористичким акцијама је на основу стереотипа о њиховој крхкости за терористичке подухвате у односу на мушкарце у истим позицијама. Терористичке организације су свесне тога и у њиховом је интересу је да им у редовима буде што више жена. Неретко се дешава да жене припаднице терористичких организација које су прошле мучке судбине у конфликтним зонама попут силовања, мучења и стекле неизбрисиве трауме бивају регрутери нових жена са истим и сличним судбинама. Закључује се да онда када се уруши идентитет, дезинтегрише личност и сломи дух жене, врло је лако злоупотребити оронуло људско биће чија воља за животом је драматично пољуљана, можда и сасвим нестала, те такво тешко лично стање индивидуе искористити за терористичке акције, посебно самоубилачки тероризам. У том концепту тероризам је једини излаз за жене таквих судбина. Примери таквих жена се касније користе као пропаганда за привлачење нових чланица које искупљење за своју страшну судбину могу да пронађу кроз саможртвовање у

⁵⁷⁸ Ispas, L. et al., *The concept of Human Security in International Relations*, Revista Academiei Fortelor Terestre ,1(61), 2011, стр.11-12.

тероризму јер тиме осим искупљења добијају част и поштовање у оквиру терористичке организације.

Постоје уверења да су жене предодређене за бригу о потомцима и то не само сопственим, те ако се мало шире погледа смисао такве природе коју жена има, оне су упућене и на заштиту не само своје породице већ и читаве заједнице.⁵⁷⁹ Имајући у виду овакав став не чуди њихова ангажованост у тероризму као начину којим би пружиле отпор притисцима којима су изложене и оне лично, и њихове породице и њихова заједница. Матерински инстинкт који је задужен за бригу о деци и породици је исти онај који активира најбруталније у женама које се предају улогама тероризма. То би био, заправо, идентичан мајчински механизам само манифестован у другачијим животним околностима.

Мотивациони корпус који детерминише разлоге за прикључивање жена тероризму има практичне разлоге који указују да су жене мање сумљиве у односу на мушкарце што даје предност терористичким организацијама у односу на безбедносне структуре, а самим тим и бољу остваривост терористичкин напада. Поред бројних личних разлога за улазак жена у терористичке структуре који су некад љубавне природе, а некад управо освета, могућност да се врати лична и породична част, да се изједначи са мушкарцима у друштву, да се обезбеди егзистенција и статус породице, садржајно је много слојевитих равни унутар ове појаве, те је значајан број жена ушао у тероризам како би решиле свој друштвени или егзистенцијални статус, следећи идеолошке инспирације, док је радикализација произашла из комбинованих осећаја неправде, насилне мобилизације, идеологије.⁵⁸⁰ Ако се овај став узме у разматрање закључује се да је значајан број жена које су се прикључиле тероризму заправо приступио редовима тих организација јер су на

⁵⁷⁹ Crenshaw, M, *The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st century. Political Psychology*, 21(2), 405-420, 2000, стр.408- 409.

⁵⁸⁰ Pantucci, R, *We love death as you love life': Britain's suburban terrorists*, Hurst Publishers: London, 2015, стр.8-15.

извесан начин биле приморане на то како етички и на основу последица емоционалних реакција околности које су их задесиле, тако и на основу извесног притиска од стране друштва, понекад је то био њихов једини избор, каткад присиљеност и немоћ да поступе другачије као жртве околности.

Када је насилна мобилизација у питању, неретко се дешава да жене буду психички и физички злостављане, а у најтежим случајевима и силоване, те се након тога као једини начин повратка части остварују у самоубилачким бомбашким нападима. У неким ситуацијама циљано се жене силују како не би имале ни један други избор до да буду инструменти терористичких организација и њихових акција. Стога је погрешно сматрати да може да се установи психолошки профил жена које су спремне на самоубилачки или тероризам уопште. Такав специфичан психолошки профил жена не постоји на основу ког би се могао детерминисати психолошки простор који би класификовао потенцијалне жене терористе.⁵⁸¹ Чињеница је да све жене које су у тероризму имају трауматско искуство које их обједињује у одлучивању да приступе тероризму, али је сама траума индивидуално манифестована и претрпљена у сваком случају понаособ. Ту, дакле, имамо велики број комплексних судбина жена које су као једини вид реакције на трауматско искуство прихватиле тероризам.

До сада смо у раду уочили да је неразумевање жена терориста неретко тумачено као облик девијантности својствен женама које се због неког психичког недостатка понашају као мушкарци, па чак и горе. Али треба нагласити суочавање са неочекиваним и готово увек детаљније и дубље истражити сваки став. Самим тим треба прихватити и чињеницу да не можемо олако да разумемо жене у оним улогама које су стеротипизацијом и традицијом припале мушкарцима.⁵⁸² Овакав концепт

⁵⁸¹ De la Corte, *La lógica del terrorismo*, Madrid: Alianza, 2006, стр.190-200.

⁵⁸² Nacos, BL, *The Portrayal of Female Terrorists in the Media: Similar Framing Patterns in the News Coverage of Women in Politics and in Terrorism*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 435–451. 2005. стр. 437.

захтева реорганизацију аналитичког полазишта, те предрасуде, стереотипе и традицију оставити по страни како би се добили научно утемељени закључци. Њихов значај и допринос тероризму није увек манифестован јавно у виду директног учествовања у терористичким акцијама. Неретко се дешава да жене управо изузетан допринос дају регрутујући друге жене за потребе терористичке организације.⁵⁸³ Њихове улоге су углавном увек везане за комуникацију као инструмент убеђивања, путем интернет медија или у директној комуникацији која свакако има много мањи домет у односу на интернет на коме је моћ речи далеко већи од усменог казивања.

Интересантно је истаћи и ставове по којима се особе женског пола одлучују за тероризам као последица недостатка фигуре оца и овај феномен се назива „фактор отац“. Наиме, сматра се да жене којима отац недостаје емотивно, које имају економске и друштвене проблеме, оне којима је отац далеко од њих или је мртав, престављају кризну категорију за прикључење тероризму.⁵⁸⁴ Имајући у виду недостатак фигуре оца, може се дислоцирати идентификација са оцем кроз лидерске личности у терористичким организацијама, те се њихов ауторитет преузети као очински, а у складу са тим и сва даља поступања која су усаглашена са култом личности који се формира око лидерских фигура у терористичким организацијама. Ту наилазимо на идеју о харизматском вођству које Драган Симеуновић објашњава тако што каже да људе привлаче харизматске личности зато што људи верују да уколико остваре блискост са њима везујући се за њих они се на тај начин приближавају нечему узвишеном, надљуском, натприродном, неретко Богу самом.⁵⁸⁵ Симеуновић даље каже да харизматска личност не мора да поседује неку изузетну памет, већ само довољно памети. Он каже да је визија круцијална супстанца за коју се везују следбеници харизматског вође, као и надахнуће, али и природно дате

⁵⁸³ Bajo, P Baños, *Mujer terrorista suicida, manipulación extrema*, Informe No. 48/2008. Instituto Elcano. Madrid, 2008, стр.14.

⁵⁸⁴ Stahelski, A, *Terrorists are made, not born: Creating Terrorists Using Social Psychological Conditioning*, <https://www.icsahome.com/articles/terrorists-are-made--not-born-stahelski>, 2005.

⁵⁸⁵ Симеуновић, Драган, Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије. Горепрес, Земун, 2009, стр.149.

особине којима може да убеди и приволи људе на своју страну, у своја убеђења, те да харизматска личност мора да емитује далеко изнад просека и самопоуздање и духовну енергију којом ће емитовати своја убеђења у успешан исход подухвата за које се залаже на основу којих би изазвао емоције и поштовање код својих следбеника.⁵⁸⁶ Харизматске вође веома лако привлаче жене да уђу у улоге тероризма, а како стоје одређена мишљења, жене и мушкарци се не разликују по степену учесталости на основу које бивају привучени харизматским вођом.⁵⁸⁷

Жене нису само својевољно припаднице терористичких организација. Оне су често и мимо своје воље, тј. насилним путем приморане да буду део тероризма као жртве терористичких планова. Једна од најозлоглашенијих терористичких организација која киднапује жене ради својих терористичких потреба је Боко харам у Нигерији. Ова терористичка организација поред конкретне материјлне сврхе коју добија киднаповањем жена, те касније њиховом експлоатацијом у виду робља и трговине људима, систематски на овај начин шири страх у друштву. Тако је 2014. године из локалне школе Боко харам киднаповао двеста девојчица, а на тај начин поред немилострног чина унео изузетан немир, патњу, неизвесност и страх у друштво.

Постоје примери жена које су се супротставиле притисцима друштва и угњетавањима која су притискала и њихове заједнице и њих. Тај вид тероризма експонира се кроз личне мотиве и потребу за самоодржањем и пружањем отпора. Њихова потреба за ослобађањем ескалирала је у тероризам. Овај случај видимо у Црвеним бригадама у Италији и у Фракцији Црвене армије у Немачке, Сјајни пут у Перуу, терористичке организације које су биле радикално социјалистичке оријентације. У терористичким организацијама у којима религија не игра никакву улогу и мотиви, али и видови испољавања жена у тероризму су другачији. Занимљиво је истаћи да жене бомбаши самоубице које припадају религијским терористичким организацијама уколико нису насилно стављене у те позиције дубоко верују у искупљење на оном свету који их чека након смрти. Овакав религијски

⁵⁸⁶ Ibid.

⁵⁸⁷ O'Rourke, L. A, What's Special about Female Suicide Terrorism, Security Studies, 18, 681-718, 2009, стр.681.

садржај има другачији стимулациони ефекат на жене лишавајући их оних садржаја који су их током живота притискали, угњетавали, стварали трауме. Сам самоубилачки тероризам ако се посматра кроз ову призму добија функцију револуционарног подухвата *par excellence* јер не само да демонстрира незауставиву моћ тероризма, већ и индивидуални допринос терористичкој борби кроз коју је сам живот инструмент борбе до оног циља који се постиже истовремено за терористичку организацију, али и на индивидуалном нивоу појединца чији живот има смисао само након смрти.

Једно од мишљења које открива много суштинског иза става о борби против тероризма је закључак да је борба против тероризма уједно и борба у одбрану части и достојанства жене.⁵⁸⁸ Разлози за овакво мишљење леже у чињеници да већина жена приступа тероризму након преживљених траума које остављајући неизбрисив траг воде их у тероризам као једину опцију у којој такође пролазе кроз услове и околности недостојне сваке жене.

Значајно је напоменути да је проценат жена које су се прикључиле терористичкој организацији Исламске државе на подручју Сирије и Ирака 13, 7%.⁵⁸⁹ Ова терористичка организација поред изузетне бруталности коју демонстрира, позната је по врбовању жена за прикључивање њиховој организацији кроз причу о љубави и проналажењу партнера и праве истинске љубави кроз борбу са партнером раме уз раме, као и превазилажење традиционалних улога жена и мушкараца кроз чињеницу да су и оне равноправни чланови организације. Кроз процес приступања жена Исламској држави у улогама терориста, женама се кроз цихад гарантује еманципација, ослобођење традиционалних норми, припадност друштву и посвећеност исламском животу који ће им у оквиру Исламске државе омогућити

⁵⁸⁸ Abu-Lughod, L, *Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others*, *American Anthropologist*, 104(3), 783-790, 2002, стр. 784.

⁵⁸⁹ C García-Calvo, *Las mujeres del Estado Islámico. Comentario Elcano 22/2015*, Real Instituto Elcano, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/terrorismo+internacional/comentario-garciacalvo-las-mujeres-del-estado-islamico, 2015, стр.1.

једнакост са мушкарцима у сваком погледу и моментални прекид мука изазваним животом по стандардима Запада, а за узврат од њих очекивати да се у исламском духу посвете одгајању и васпитању нових генерација ратника Калифата.⁵⁹⁰ Треба истаћи да се велики број младих жена са Запада које су друга или трећа генерација муслимана који су се иселели из исламских држава у западне земље на извесан начин отуђена од окружења, те самоидентификацију проналази у вери, одласком у цамију, преко интернета. Кроз све ове видове самоспознаје вребају особе које су делегиране од стране терористичких организација да привуку младе жене у тероризам. Веома је интересно и то што одређен број жена са Запада приступа исламским терористичким организацијама иако немају муслиманско порекло. Овај феномен осим љубави и заљубљивања у мушкарца исламске вероисповести може бити и неке друге природе. Та друга природа лежи у одређеној извесности коју има живот жене у исламу где је њена улога јасна и она може безбрижно да преузме оне улоге које су јој друштвено прописане. Запад је жени омогућио да преузме све улоге и када се погледа реална околност жене на Западу рађају све мање деце или се не упуштају у родитељство док је култ мајчинства у исламу примарни задатак жене. Жене које су на Западу своје године за мајчинство препустиле каријери неретко пате од великог личног незадовољства које ни не препознају да је жал за ускарећеним што на неки начин и није била ствар избора него сурових околности. Жена на Западу у егзистенцијалном смислу је препуштена самој себи, а у исламу је мушкарац тај који брине о свим женама у породици или фамилији. Жена на Западу нема заштиту и бори се за сопствену егзистенцију једнако са мушкарцем. У исламу она то не мора да ради, јер постоји мушкарац који брине о томе. Због оволико другачије поделе улога жене на Западу када сретну муслимане и заљубе се у њих са лакоћом одбацију тековине Западне цивилизације и окрећу се свим вредностима ислама јер је љубав и сигурност оно за чим трагају. Те жене су веома снажно оружје терористичких организација јер имају велику потребу да се „освете“ друштву из ког потичу због онога што сматрају неправедним и то не само према њима, већ и према муслиманима. Како је жена све више укључена у каријеријске улоге и на основу тога

⁵⁹⁰ H Rafiq & N Malik, *Caliphettes: las mujeres, objeto y sujeto de la llamada de DAESH*, London: Quiliam Foundation, <http://www.revistalatinacs.org/072paper/1157/07es.html>, 2015, стр.13

све више удаљена од своје природом дате улоге мајке њена самоотуђеност ће и накандно расти, те је приклалањање оним идеологијама и системима у којима проналази већу сигурност извесан исход преливања одређеног процента жена са Запада у муслиманске терористичке структуре.

Разлози који мотивишу жене да се прикључе терористичким организацијама су бројни. Неки од њих су мотиви личне природе, освета, национализам, израз револта њихове друштвене заједнице, траума и страх. Траума и страх у мотивационом корпусу представљају веома велике стимулаторе. Тако на пример, ако погледамо да је веома велики проценат жена у Чеченији изгубио веома блиске чланове породице или био изложен околностима у којима су чланови њихових породица преживели тортuru током руско-чеченског конфликта њихово учествовање у терористичким акцијама има јасну аргументацију. У оквиру чеченског друштва постоји одређен кутуролошки традиционални образац у коме су мушкарци задужени за сигурност породице и у околностима када је велики проценат становништва остао без мушке фигуре, то је у на тај начин конципираном друштву значило за жене које су припаднице те заједнице несносан емоционални, егзистенцијални и физички губитак против кога као једини вид борбе је био пут у тероризам. Свакако, смрт блиског члана породице поред трауме изазива потребу за осветом, а када се на то надовежу културолошки обрасци у којима се као у Чеченији жена или породица без мушке фигуре осећа немоћно, на сваки начин искључено из друштва сплет околности у којима се жене прикључују тероризму представља готово једино њихово реакционо поље кроз које рационалност избора није имплицирана самоегзистенцијом као репером одлучивања већ је сама чињеница о драматичном губитку рефлексија и сопствене смрти, па је улазак у тероризам једина реалност коју жена у Чеченији након те трауме може имати.

Неки мотиви искрсавају из самог психолошког корпуса друштвене заједнице. У зонама Блиског истока и Шри Ланке, част је као неприкосновени симбол достојанства веома велики покретач тероризма у ком жене на овом поднебљу приступају терористичким организацијама. Током ратних сукоба жртве су жене које

су мучене и неретко силоване, а као такве једини начин да скину срамоту са себе и породице, као и врате част и достојанство које су као жртве насиља и злочина доживеле проналазе у тероризму, неретко његовој најмаркантнијој манифестацији - самоубилачком тероризму. Примере за то имамо у одредима Тамилских тигрова међу којима је велики број жена управо приступио тој терористичкој организацији како би скинуле срамоту са себе и породице као последицу чињенице да су жртве силовања, што је у овом друштву узрок изузетне одбачености и осуђивања где је жртва крива за злочин над њом.

Одређен број жена прикључује се терористичким организацијама на основу породичних веза јер су неки други чланови већ били или јесу припадници тих терористичких организација. У патријархалним друштвима очекује се да жене буду подређене и послушне мушкарцу, па неретко супруге прате своје мужеве, сестре браћу и кћери очеве.

Британске цихадистичке невесте су младе жене које се окрећу од западне културе, образовања и запослења тражећи осећај припадања исламу и враћању својим коренима кроз венчање без притиска.⁵⁹¹ Постоје докази да су очеви неких девојака из Велике Британије утицали на њихову радикализацију пре њиховог прикључења ИСИС у Сирији.⁵⁹² Интернет је такође веома допринео њиховој радикализацији, али је утицај породице као кључног фактора у радикализацији одиграо најзначајнију улогу.⁵⁹³

Многе породице су се због криминала, пљачки и освета груписале у терористичке организације јер терористичке организације брину не само о безбедности, већ и о енистенцији чланова породице својих сабораца током њихове борбе, па и након смрти.

Сматра се да су жене радикалније у борби у односу на мушкарце и да се неретко боре храбрије од мушкараца.⁵⁹⁴ Треба изнети разлику учешћа жена у секуларним и религијским терористичким организацијама. У секуларним

⁵⁹¹ Ryan, J, *Parents of IS Poster Girls tormented by shame*. The Sun, 7 February, 2015, стр 26-27.

⁵⁹² Ibid.

⁵⁹³ Ibid.

⁵⁹⁴ Galvin, D, *The female terrorists*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bsl.2370010206>, 2013.

организацијама, жене су много отвореније присутне, док су религијске организације у почетку браниле присуство жена јер у складу са рецимо исламом, иако нису исламистичке организације једине које су засноване на фундаменталистичким тумачењима религије, није било прихватљиво присуство жена у борби, да би се последњих година околности мењале и те терористичке организације све више протежирале њихово учествовање и то на свим нивоима борбе.

Религијске терористичке организације имају врло увежбану реторику којом привлаче жене у своје редове, те се женама обећава искупљење у рају, бесконачна лепота, вечни живот којим ће моћи да пронађу искупљење за 70 својих сродника које буду поменули на оном свету када погину у улогама своје терористичке организације. Овакве религијске интерпретације имају изузетан утицај на вернице и након таквих тумачења логичан је значајан број њихове учесталости у терористичким акцијама. Жене у терористичким организацијама бирају улоге бомбаша самоубица или водећих позиција у борби и из разлога што се осећају друштвено одбачено, јер су неретко губитком части или блиских особа изгубиле смисао живота, јер су понижене и застрашене.⁵⁹⁵

Занимљиво је истаћи да левичарски тероризам привлачи жене које имају потребу за вођством и позицијама које су везане за доношење одлука. Левичарски тероризам омогућава више простора за жене лидере унутар организације, док десничарски тероризам омогућава више жена које би биле следбенице тих терористичких организација.⁵⁹⁶

Друштвена рањивост жена показала се као веома доминантан покретач за приступање жена терористичким акцијама. Жене које су традиционално оријентисане приступају десничарским терористичким организацијама док се за левичарске организације везују жене које привлаче идеологије левичарских организација.

⁵⁹⁵ Cunningham, K, *Cross-regional trends in female terrorism*, Studies in Conflict & Terrorism, 26, 2003, стр. 171-195

⁵⁹⁶ Galvin, D, *The female terrorists*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bsl.2370010206>, 2013.

Жене у тероризму заузимају различите улоге. Оне су од симпатизерки, преко медицинских сестара, бригае о храни и повређенима, организационим тактикама, првим линијама борбе, имале и велике успехе у самоубилачким бомбашким нападима којих је 80-их година прошлог века било око осам до преко триста након 2000. године.⁵⁹⁷

Иако жене заузимају значајне улоге у тероризму и позиције на основу којих терористичке организације у којима су добијају предност, оне се још увек од стране друштва доживљавају као жртве, а не као актери терористичких напада.⁵⁹⁸ Овакве околности појачавају страх код оне популације које је изложена терористичким нападима, што и јесте један од показатеља успеха терористичких организација. Шок који уносе жене терористи у терористичким нападима је она успешност коју терористичке организације и желе да имају.

Неке жене самовољно приступају терористичким организацијама, док има и жена које су чланови терористичких организација постале као жртве терористичког насиља. Психолошки жене прихватају саможртвовање у терористичким организацијама кроз систем који их унутар тих организација уздиже и велича што је онда неретко велики мотиватор и за мушкарце да се прикључе борби угледајући се на жене које су се одважиле на такве кораке.⁵⁹⁹

Неретко се жене као чланице терористичких организација, посебно у традиционалним друштвима где је улога жене подређена породици и дому, а никако јавности, користе као сигнал мушкарцима како је срамота што су жене чланице терористичких организација као пол коме је место у кући док они нису, те им је то веома снажан мотивациони регрутни импулс.

Један од веома манипулативних елемената у манифестовању моћи жена у терористичким акцијама је њихова улога која преко интернета остварује циљеве

⁵⁹⁷ Nacos, B.L, *The Portrayal of Female Terrorists in the Media*, in Mahan, S. And Griset, P, L. (2nd ed) *Terrorism in Perspective*. London: Sage Publications, 2008. стр.258-270.

⁵⁹⁸ Leede, S, *Afghan Women and the Taliban: an Exploratory Assessment*. [Online] Available from: <http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Leede-Afghan-Women-and-the-Taliban-April-2014.pdf> , 2014.

⁵⁹⁹ Speckhard, A, *The Emergence of Female Suicide Terrorists*, *Studies in Conflict & Terrorism* 31, 2008, стр. 995-1023

своје терористичке организације, те се на тај начин не само регрутују нови чланови, него се остварују терористички напади. Пример за то је и лажно заљубљена терористкиња терористичке организације Фатах која је преко интернета упознала и касније киднаповала и убила младића ког је преко интерната завела и наговорила на сусрет.⁶⁰⁰ Овај метод је указао де жене имају могућности да изведу нападе и преко основних мотива које би користиле као средство за остварење терористичког напада. Због љубави неретко и жене следе своје партнере, реалне или лажне, те доспевају у терористичке организације.

Жене у терористичким организацијама могу имати улоге симпатизерки које су задужене за логистичку подршку, које посвећују време организацији, обезбеђују храну и сигурна склоништа за своје сабрце. Ове жене у терористичкој организацији обезбеђују подршку на домаћем терену, док терористичка организација омогућава једнакост полова унутар свог система.⁶⁰¹ Ипак, сматра се да жене у највећем броју унутар терористичких организација страдају у улогама бомбаша самоубица као жртве манипулације терористичких организација.⁶⁰² Њихове улоге у терористичким организацијама су важне јер жене привлаче мање пажње и ређе пада сумња на њих као на потенцијалне починиоце терористичких напада, али и сумња да су припаднице терористичких организација.

Жене у улогама шпијуна имају улогу да сакупљају и преносе информације, имају улогу мамца, размењују поруке и пролазе безбедносне пунктове. Сматра се да жене у складу са друштвено прихватљивим улогама имају и више шансе да неопажено прођу безбедносне пунктове.⁶⁰³ Овоме, треба додати, да су управо у традиционалним друштвима, попут Чечена, Курда, Палестинаца и Тамила у склопу терористичких организација нападе извршиле жене које су се претварале да су трудне како би прешле безбедносне пунктове и извршиле терористичке нападе. Ипак, треба напоменути да друштва у којима је јака традиција сматрају да је

⁶⁰⁰ <https://oriforisrael.wordpress.com/tag/mona-awana/>

⁶⁰¹ Jacques, K, Taylor, P, *Female Terrorism: A Review*, Terrorism and Political Violence 21, 2009, стр.499-515

⁶⁰² Ibid.

⁶⁰³ Speckhard, A, *The Emergence of Female Suicide Terrorists*, Studies in Conflict & Terrorism 31, 2008, стр. 995-1023

недопустиво да се жене проверају на безбедносном пунктовима јер то руши њихову личну и породичну част, па је овакав концепт плононосан за учинак терористичких дела које изводе жене. Тако се десило и да је 2002. године у Палестини одобрено женама да могу да учествују у тероризму, те су оне преносиле оружје, бомбе, пакете и новац.⁶⁰⁴ Дешавало се и да се мушкарци преобуку у жене и изврше терористичке нападе, као у Сомалији у случају терористичке организације Ел Шабаб која иначе има отпор према женама у својим редовима, када је мушкарац одевен у жену извршио самоубилачки бомбашки напад у Могадишу у хотелу ком су била три државна званичника, том приликом убијена са још двадесет четири особе, док је шездесет људи било рањено.⁶⁰⁵ Овакви догађаји указују да иако жена није извршилац напада, жена као ентитет и симбол јесте извршила напад јер је напад маскиран управо чињеницом да та терористичка организација има отпор према учествовању жена у тероризму. На овај начин подвлачи се изузетан утицај женског учешћа у тероризму као оног на основу ког терористичке организације постижу жељене резултате јер су друштва у којима изводе терористичке нападе још увек ментално фокусирана на традиционалну перцепцију полова чија флукуација у друштву има јасно детерминисана ограничења и оквире. Стога, напади, попут овога имају изузетан проценат успешности са којим се терористичке организације и поносе и такмиче.

Жене преузимају и најтеже улоге у терористичким организацијама учествујући директно у борбама, носећи оружје, извршавајући терористичке нападе. Ратничке и доминантне улоге жене преузимају у складу са околностима као на пример у ЛТТЕ када су жене припаднице Тамилских тигрова отпочеле директну борбу због недостатка мушкараца у тим улогама. До 1986. године се боре са мушкарцима када формирају сопствену јединицу коју су само жене сачињавале. Почињу да преузимају лидерске позиције када говоре о ослобађању. Суптилна разлика између ратница и доминантних снага је што жене лидери креирају идеологију, стратегију и мотиве борбе, инспиришу ратнике, формирају јасне циљеве и дају борбени полет терористичкој организацији. Примере за то имамо у ЛТТЕ,

⁶⁰⁴ Ibid.

⁶⁰⁵ O'Rourke, L, *What's Special about Female Suicide Terrorism?* Security Studies, 18,2009, стр. 681 – 718.

Црне удовице у Чеченији и ПФЛП У Палестини. Пример жене доминантне снаге је Лејла Халед. Она је била и остала идол женама терористима широм света. Вафа Идрис је такође друга жена која је скренула много већу пажњу на себе него њени мушки саборци.⁶⁰⁶ Она је била прва жена бомбаш самоубица која је извела напад на израелско становништво, тиме стичући посмртну славу и поштовање. Након тог напада сви арапски медији су јој посветили изузетну пажњу величајући њено саможртвовање и дивећи се њеном делу.⁶⁰⁷ Овакав став медија према терористкињама шаље поруку о њиховој изузетности и победи, а не о страдању, па се мотиви у следбеницама неретко буде.

Треба искључити идеју да се жене прикључју тероризму из феминистичких разлога.⁶⁰⁸ Друштвени притисци нису довољно велики мотив да би се жене бориле кроз тероризам за своје место у друштву. Далеко већи мотиви за приступање жена терористичким организацијама настају у конфликтним зонама као последица трауме, освете, национализма, израза друштвене огорчености.⁶⁰⁹ Треба нагласити и чињеницу да управо жене које извршавају самоубилачке бомбашке нападе имају супротан модел од идеје феминизма попут отуђења, маргинализације, самонепоштовања, урушеног идентитета који се не уклапа у мотиве који би их инспирисали на терористичке акције.

Постоје мишљења да су жене много активнији чланови терористичких организација, да су већи фанатици и да су лојалније.⁶¹⁰ Мада, пажњу треба дати и медијима који имају веома велику улогу у ширењу информација и идеја које могу бити прихваћене са симпатијама од стране потенцијалних кандидаткиња за чланство у терористичким акцијама. Интернет је такође веома моћан вид информисања и

⁶⁰⁶ Hasso, Frances S, *Discursive and Political Deployments by/of the 2002 Palestinian Women Suicide Bombers/Martyrs*, *Feminist Review*. Palgrave Macmillan Journals. **81** (Bodily Interventions): 2005 , стр.23–51.

⁶⁰⁷ Whaley Eager, Paige, *From freedom fighters to terrorists: women and political violence*, Ashgate. 2008, стр. 188–189.

⁶⁰⁸ Speckhard, A, *The Emergence of Female Suicide Terrorists*, *Studies in Conflict & Terrorism*, 31, 1023-1051, 2008, стр. 1030-1032.

⁶⁰⁹ Ibid.

⁶¹⁰ Hearne, E.B, *Participants, Enablers and Preventers: The Roles of Women in Terrorism*,

http://is.muni.cz/el/1423/jaro2010/MVZ448/Gender___Terrorism___BISA___Hearne___Dec_2009.pdf, 2009.

ширења идеологија, као и врбовања нових чланова. На интернету жене имају значајну улогу у ширењу идеја којима инспиришу или утичу на нове кандидате да им се прикључе. Медији имају изузетну улогу у формирању друштвене свести, мотивацији и демотивацији терориста. Пример за то је медијски испраћен терористички напад Чечена током ког су држали 1200 деце, учитеља и родитеља као таоце, а медијска пажња је утицала на припаднике ове терористичке организације да не форсирају више самоубилачке терористичке нападе јер су кроз медијски приказ увидели да не могу да остваре своје циљеве.⁶¹¹ Па, ипак терористички напади који се медијски преносе и застрашују публику којој су претња с друге стране управо омогућавају остварење терористичких циљева дајући елан њиховом напредовању на основу успешности напада који су извели.

Жене су успешнији терористи од мушкараца јер за сада безбедносни системи на основу опште прихваћеног мишљења да су жене слабији пол неспособан за терористичке нападе, идаље имају пропуста у њиховом препознавању и оне су још увек теже уочљиве као претња.⁶¹² Управо на основу те предности коју имају у односу на мушкарце, а посебно због успешности извођења терористичких акција, врло је логично очекивати све више жена у тероризму. Испоставило се да су жене изузетно моћно тактичко оружје терористичких организација јер оне рушећи клише кроз који су прихваћене у друштву могу бити веома моћне снаге терористичких организација које ће управо користити жене кроз друштвено прихватљиву камуфлажу којом ће оне изазвати најимпозантније резултате у тероризму. То се до сада испоставило као тачно. Досадашња слика жене као мајке више не искључује њено истовремено терористичко ангажовање. Карактеристично, што је више улога жене у друштву маргинализованости, то је њена позиција у терористичкој организацији јача.

⁶¹¹ Speckhard, A, *The Emergence of Female Suicide Terrorists*, *Studies in Conflict & Terrorism* 31, 2008, стр. 995-1023

⁶¹² Sofer, K. and Addison, J, *The Unaddressed Threat of Female Suicide Bombers: Women Terrorists are an Increasing Problem*, Center for American Progress, 5 January, <https://www.americanprogress.org/issues/security/news/2012/01/05/10992/theunaddressed-threat-of-female-suicide-bombers/>, 2012.

4.2. МОТИВИ ЖЕНА ЗА ПРИСТУПАЊЕ ТЕРОРИСТИЧКИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА У УЛОЗИ БОМБАША САМОУБИЦА

Свака епоха има своја обележја како у свим осталим питањима, тако и по питању тероризма. Политички и идеолошки фактори су пресудни мотиви којима се руководе жене које приступају терористичким организацијама као бомбаши самоубице.

На саме мотиве за приступање жена терористичким бомбашким нападима утичу како дешавања у свету, тако и односи сила према њиховој заједници, затим промене које утичу на њих директно или индиректно угрожавајући интегритет и права њихове заједнице, народа или политичког опредељења.

Последње две деценије најистакнутији мотиви жена за приступање терористичким акцијама су: аномија, мучеништво, освета, бол, гнев и бес због неправде, материјална корист која се обећава породицама након смрти жене бомбаша самоубице, идеологије, друштвени углед, осећај виктимизације, патриотизам, неиспуњен живот, осећај јавне понижености, ратни маркетинг, потреба за авантуризмом, патолошка потреба за стварањем непријатеља, лични разлози за уписивање свог имена у историју и многи други.

Сматра се да медији формирају слику о женама бомбашима самоубицама као ратницама како би од тероризма правили сензацију.⁶¹³

Имајући у виду високу организованост бомбашких самоубилачких напада, мора се закључити да жене бомбаши самоубице нису усамљени случајеви индивидуално руковођени него чланице организација које су плански организовале реализацију целог напада.⁶¹⁴

Постоји и породични утицај у ком су жене као мајке су у стању да пренесу терористичке идеје на своју децу неретко активирајући у њима и потенцијал за самоубилачки тероризам.

Кључно у прикључивању жена бомбашком самоубилачком нападу је својеврсна дезинтерграција личности и идеала у којима се живело до тренутка када је наступила та одређена дезинтеграција личности која је неповратно урушила особу без могућности икакве друге њене манифестације до терористичког самоубилачког напада. Оно што је маркантно за самоубиство у бомбашком терористичком нападу је пројекција колективне свести терористичке организације на поступање појединца у самоубилачком чину. Те, и сам чин самоубиства нема за примарни циљ смрт мета терористичког напада и самоубице већ далеко дубљи смисао чија је сврха преношење идеолошке поруке терористичке организације на бруталан начин, а сам утисак на јавно мњење траје и након тероризма извршеног самоубиством жене у бомбашком нападу и свих последица напада, нарочито у виду жртава. Жене бомбаши самоубице увек делују у складу са организацијом у име које остварују бомбашки напад. И то је увек поред њиховог учешћа колективно организована ситуација.

Оно што би било занимљиво истаћи је и велика заблуда да самоубилачке терористичке нападе извршавају жене које су ментално оболеле.⁶¹⁵ Чињеница да

⁶¹³ Berkowitz, D, *Suicide Bombers as Women Warriors: Making News Through Mythical Archetypes*, Journalism and Mass Communication Quarterly 82(3): 607–22, 2005, стр.603.

⁶¹⁴ Speckhard, A., Tarabrina, N., Krasnov, V., and Khapta, A, Research Note: *Observations of Suicidal Terrorists in Action: The Chechen Terrorist Takeover of a Moscow Theater*, Terrorism and Political Violence 16(2): 305–27, 2004, стр.14.

⁶¹⁵ Gordon, H, The Suicide Bomber: Is it a Psychiatry Problem? Psychiatry Bulletin, 26, pp. 2002, 285-87.

је за овакав вид акције неопходна пуна пажња личности и доследност у поступцима како би се бомбашки самоубилачки терористички акт спровео што успешније оповргава могућност да би у њему могла бити ангажована особа која је ментално лабилна.

Поред тога, терористичке организације у својој организацији имају лобистички систем путем ког процењују који чланови би били погодни за извршење самоубилачког терористичког напада и у складу са проценама настављају да раде са регрутованим женама којима се посвећује већа психолошка пажња него осталим члановима терористичке организације управо због индоктринације коју жена бомбаш самоубица прихвата, те даљи рад на учвршћивању ставова и постулата због којих је жена одабрана за такав чин. Финални избор лидера терористичке организације своди се на почаст „изабранима“ јер је сам чин одабира већ јасно импликована посебност и супериорност жена самоубица у односу на све друге чланове.⁶¹⁶ С друге стране, у женама бомбашима самоубицама јавља се извесан осећај посебности и части да су баш оне одабране.

Ако је бомбашки самоубилачки тероризам круна тероризма, онда би жене биле украси те круне као бљесак који оставља далеко јачи емоционални утисак на посматраче по степену неморала, бруталности и трагичности догађаја. Свакако, и много пута наглашено, један од најопаснијих феномена по мир и безбедност у свету.

Током 1970-их година терористичке лево оријентисане организације и жене које су биле њихове чланице водиле су се идејом о политичким променама насиљем. Дакле, њихови мотиви су били политичке природе. У свим групама у то време жене су имале водећу улогу. С друге стране жене које су се појавиле као бомбаши самоубице мотивисане националним или религијским факторима су новији феномен.

Улога жене бомбаша самоубице мотивисане националним или религијским питањима је далеко опаснија од било које лидерске позиције жена које су биле на водећим позицијама 1970-их година мотивисане жељом за политичким променама. Овде је утицај за таквом променом у мотивима могло да игра пуно разлога:

⁶¹⁶ Hoffman, B. & McCormick, G.H, Terrorism, Signalling, and Suicide Attack. Studies in Conflict and Terrorism. 27, no. 4, London, 2004, стр. 243-81.

фамилијарни разлози, потреба за променом, пријатељство, припадност групи, идеологија, љубав, или су на жалост неке од њих биле приморане да изведу бомбашке нападе мимо своје воље.⁶¹⁷

Рецимо, жене бомбаши самоубице у Чеченији познате као „Црне удовице“ у самоубилачке нападе иду да би осветиле своје мужеве, у Шри Ланки припаднице Тамилских тигрова имају више разлога за учествовање - типа страх од тортуре и насиља којем би биле изложене, осећај еманципације, национална уверења, освета, породични разлози.⁶¹⁸ Мотиви приступања терористичким организацијама су различити у различитим терористичким организацијама.

Тероризам 1970-их година вођен левичарском идеологијом привлачио је присталице те идеологије. Гудрун Енслин и Улрике Мајнхоф имале су запажену и значајну улогу у друштвеним и комунистичким круговима. Вео над њиховим личностима надвио се попут две по карактеру, енергији и предузимљивости претече модерних жена терориста. Гудрун Енслин је првобитно била члан социјалне студентске уније СДС, пре него што је постала члан РАФ-а. Еволуција њене личности упућује на реакциону свест и невољност мирења са актуелним стањем које у складу са својим идеалима може бити измењено.

С друге стране Улрике Мајнхоф се бавила издаваштвом периодике у Хамбургу имајући подршку свог супруга комунисте и комунистичке партије Источне Немачке.⁶¹⁹ И њена личност би могла да се подведе у предсамоубилачке иконе имајући у виду одлучност и преданост идеалима.

Многе муслиманке у Палестини чији су самоубилачки напади осујећени и оне касније саслушане изјавиле су да им је намера била да протерају Израел са својих

⁶¹⁷ Herrera, N., & Porch, D. 'Like going to a fiesta' – the role of female fighters. *Small Wars & Insurgencies*, London, 19(4), 2008, стр.609-634.

⁶¹⁸ Wang, P, Women in the LTTE: Birds of freedom or cogs in the wheel?. *Journal of Politics and Law*, 4(1), New York, 2011, стр. 100-108.

⁶¹⁹ Becker, J. Case Study on Federal Germany. In D. Carlton & C. Schaerf (Eds.), *Contemporary Terror - Studies in Sub-State Violence* London: The Macmillan Press Ltd. 1981. стр.127-129.

територија и врате своју земљу пропагирајући националне идеје.⁶²⁰ У исламу заштита народа, националности и вере продужена је заштита дома и породице.⁶²¹ У Чеченији се такође сматрало часним позивом учествовање у терористичким нападима од стране жена у име независности Чеченије.

Поред улоге бомбаша самоубица, жене су истовремено имале и друге лакше улоге у нападима. Жене бомбаши самоубице су приступале Тамилским тигровима како би добиле културолошку слободу коју им је нарушена од стране власти Шри Ланке. Женама у којима је превладао осећај испољавања и доживљаја слободе кроз терористичку организацију Тамилски тигрови дала је даљег подстрека за све смелија дела, те ослобођење кроз чланство и самоубилачке терористичке нападе, стога и није случајан назив за њих „Птице слободе“⁶²².

У редовима Тамилских тигрова жене су имале једнак статус као и мушкарци, једнако тренирале, једнако подносиле напоре и сва задужења, стога није било разлике у половима. Еманципација жена и њихово ослобађање такође су имали удела у мотивима који су стимулисали жене да се придруже Радничкој партији Курдистана.⁶²³

Такође је могуће да су економски разлози били мотив за приступање жена самоубилачким терористичким нападима у нади да ће побећи од сиромаштва и обезбедити бољи стандард за своје породице које остају иза њих.

⁶²⁰ Schweitzer (Ed.), *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*, The Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv, 2006, стр.43- 50

⁶²¹ Dearing, M. P, *Agency and structure as determinants of female suicide: A comparative study of three conflict regions*, Naval Postgraduate School, California, 2009, Стр.58

⁶²² Gunawardena, A. (2006). Female black tigers: A different breed of cat? In Y. Schweitzer (Ed.), *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*, The Jaffee Center for Strategic Studies. Tel Aviv, 2006, стр. 81-90

⁶²³ Dryaz, M. S, *Women and nationalism: How women activists are changing the Kurdish*, École des hautes études en sciences sociales, Paris, France, 2006

FARC је одличан пример организације која је материјално стимулисала своје чланове. Ова терористичка организација женама је нудила плату од 350 долара док је у то време плата у војсци Колумбије била 250 долара.⁶²⁴

Па, ипак, освета је најјачи мотив који се јавља у приступању жена терористичким организацијама у улози бомбаша самоубице. Потреба да се освети лични губитак или губитак породице постаје примарни мотив жена бомбаша самоубица.

У многим случајевима те жене су и саме жртве насиља, силовања и тортуре. „Црне удовице“ у Чеченији су одличан пример осветничких одреда у које су приступале као бомбаша самоубице како би осветиле своје мужеве које су изгубиле у грађанском рату.⁶²⁵ У традиционалним друштвима попут оног у Чеченији удовиштво је готово фатално за жену јер је искључује из друштвеног живота тиме јој дословно елиминишући све могућности за нормалан живот сводећи је на непродуктивног и одбаченог члана друштва.⁶²⁶

У оваквом контексту, излаз у терористичку организацију у којој ће извршити терористички самоубилачки напад поред освете изазива се и одређена доза сврсисходности жене које су у том друштву постале удовице, те и њихов допринос заједници.

Породичне везе чине знајачну улогу у приступању жена терористичким организацијама у улоге бомбаша самоубица. Уколико су очеви, браћа, стричеви и ујаци чланови неке терористичке организације, могућност да жена која је са њима у сродству приступи самоубилачком бомбашком тероризму је већа. Тиме, у оквиру психолошке равни терористичког универзума, одређена породица добија и значајну

⁶²⁴ Hudson, R. A. Federal Research Division, Library of Congress, US Government, *The sociology and psychology of terrorism*, 1999, стр.106.

⁶²⁵ Speckhard, A., & Akhmedova, K., Black widows: The Chechen female suicide terrorists. In Y. Schweitzer, *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*, The Jaffee Center for Strategic Studies. TelAviv, 2006, стр.63-80.

⁶²⁶ Bloom, M. *Dying to kill: Devising a theory of suicide terror*. Harrington workshop on Terrorism, University of Cincinnati, 2005. стр-128

част у редовима терористичке организације, те се узима за светао пример другима као жртва одређене породице која је изнедрила не само мушке, већ и женске чланове и то у улози бомбаша самоубице. Овим се прави извесан маркетиншки трик, вид менталне манипулације у циљу врбовања којим терористичке организације стимулишу жене да се придруже својим мушким члановима породице у борби кроз самоубилачки тероризам.

Постоје две опције за овакав вид мотива у приступању терористичким организацијама у циљу извршења бомбашких самоубилачких напада. Први мотив је усклађен са њиховом повезаношћу са мушким члановима своје породице. Својом браћом, мужевима, очевима који су већ чланови те терористичке организације. На пример, жене Маоисти се удају за мужеве који су чланови терористичке организације и самим браком и оне постају чланови те терористичке организације са могућношћу да се развију у тој организацији у складу са својим жељама и карактерним особинама, те и лидерство и позиција главних актера није редак случај.⁶²⁷ Такође, и у шпанској ЕТА имамо појаву да су жене у организацију ушле преко пријатеља или чланова породице.⁶²⁸ Други је и далеко значајнији када жене улазе да освете своје погинуле мужеве, браћу и очеве, као што је случај са „Црним удовицама“ у Чеченији.

Каткад се дешава да су жене приморане да искључиво бомбашким самоубилачким чином сперу срамоту породице и породичног имена, те се одређен број жена одлучује за самоубилачке бомбашке нападе ради очувања части породице и породичног имена које је веома значајна ставка у исламским државама. Углавном, предлог о оваковом учешћу у терористичким организацијама жене и добијају од најближих мушких чланова породице: мужева, очева, браће.

⁶²⁷ Deshpande, V, Woman known for beauty, terror led Gadchiroli Naxal attack. *The Indian Express*. 2009.

Преузето са:

<http://www.indianexpress.com/news/woman-known-for-beauty-terror-led-gadchirolinaxal-attack/527955/>

⁶²⁸ Hamilton, C, The gender politics of political violence: Women armed activists in ETA. *Feminist Review*, (86), 2007, стр.132-148

Насилне методе као што су емотивно уцењивање или прикључивање жена терористичким организацијама под присилом представљају један од значајних метода за њихово одлучивање за самоубилачке бомбашке нападе. Постоје докази широм света који говоре у прилог чињеници да се жене присилно регрутују као бомбаша самоубице. Етнички конфликти попут оних у Шри Ланки често мотивишу жене да се прикључе терористичким организацијама као бомбаша самоубице из страха да на неки начин не заврше као жртве једне или друге стране.

Емоционално уцењивање је чест пример регрутовања жене у Палестини. Није редак случај да младе жене буду обмануте причом о љубави где када већ дубоко уђу у везу са својим партнерима схвате да је све била лаж, те након тортуре и силовања и под притиском претњи да ће бити изложене друштвеном презиру и руглу, те суочене са потпуним одбацивањем заједнице бивају онемогућене да било шта друго ураде до да прихвате улогу жена бомбаша самоубица.

Такође, чест је случај подле манипулације кроз период анализе личности ради утврђивања потреба неке жене. Те жене, заправо постају жртве бруталне експлоатације. Бивају преварене да ће бити ослобођене живота који желе да промене, али се у реалности дешава сурова истина терористичке агенде пред којом нема никакве части до оне која се вреднује у самој терористичкој организацији, стога након силовања и тортуре, сломљеног духа и уништене воље за животом, жене жртве прихватају оно о чему највероватније никад нису ни размишљале, те се, као једина опција до сопствене смрти као прекида мука показује рационални избор регрутација у редове жена бомбаша самоубица.⁶²⁹

У таквим друштвима као и сломом личности након злостављања, силовања и тортуре смрт сама по себи је вид ослобађања, а смрт у бомбашком самоубилачком нападу и једини вид смрти који је могућ у тим околностима.

⁶²⁹ Israel Ministry of Foreign Affairs, *Blackmailing young women into suicide terrorism*. 2002,

Преузето са:

[http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2003/Blackmailing Young Women into Suicide Terrorism -.htm](http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2003/Blackmailing%20Young%20Women%20into%20Suicide%20Terrorism-.htm)

ПЕТО ПОГЛАВЉЕ

5.1. ДАЉЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ ТЕРОРИЗМА У КОМ СУ ЖЕНЕ АКТЕРИ

Имајући у виду све наведено у раду стиче се утисак да су премисе о женама као споредним факторима који су случајност у тероризму погрешна. Разматрајући све примере жена терориста уочава се одређена слојевита равнотеза кроз коју жене делају у тероризму. Њихова укљученост у тероризам захтева вишедимензионални сплет фактора који уобличавају жену терористу. Ти фактори су логичан след околности које узрокују активацију жена у тероризму. Дуго се сматрало да су жене новина у тероризму, а иако су можда биле реткост, њихова ратничка и борбена природа је забележена кроз историју, те како је тероризам облик политичког насиља и тактика у асиметричним сукобима, онда је њихова инволвираност у терористичке организације ток тероризма у коме свака фаза у којој се манифестује указује на нове еволутивне сегменте.

Анализирајући последње деценије двадесетог века и почетак двадесет првог века можемо да уочимо пораст жена у тероризму, као и пораст тероризма генерално. Сам тероризам црпи своје ресурсе и нема трајне моделе, па је женски фактор показао изузетну успешност у терористичким организацијама. Како је циљ терориста остварење политичких циљева терористичке организације, тако је логично закључити да су сва средства за постизање остварења терористичке борбе прихватљива. Жене су се показале као ефикасни чланови, организатори, ратнице, бомбаши самоубице у терористичким организацијама. Било би неприхватљиво да

поверујемо да терористичке организације нису увиделе предност коју имају од жена. С друге стране, жене су саме у одређеним околностима оцениле да је њихов животни пут детерминисан учешћем у тероризму. Како су жене преузеле одговорност за многе терористичке нападе, поставља се јасан закључак који каже да су жене веома способан фактор тероризма. Занемаривати жену као терористу убрзаним нарастањем тероризма последњих година постаје анахроно и непрофесионално размишљање.

Терористичке организације имају свест о улози жена као значајног фактора својих система и уколико будућност буде стремила и надаље тероризму што је очигледно данас, можемо са сигурношћу очекивати све више жена у терористичким струкурама. Како се сукоби буду ширили и како оружани конфликти буду захватили како физички, тако и временски све већи део света, морамо се помирити са истином да жене које су погођене сукобима на директан или индиректан начин имају веома велике шансе да буду у редовима терористичких организација. Дакле, нарастањем тероризма, логично је очекивати пораст и жена терориста.

Искрсавањем све више разлога за укључивње жена у тероризам, а на основу њихове егзистенцијалне, емоционалне, физичке, породичне и колективне безбедности, као и безбедности њиховог народа и идеолошких истомишљеника, на основу трауме и страха, али и због трговине људима која је чест случај у ратним зонама и зонама сукоба, мора се указати на еволуцију тероризма и то кроз методе које примењује у систему регрутовања жена, као и статусом и позицијама жена унутар терористичких организација. Ако се осврнемо на чињенице да имамо примере читавих терористичких напада које су са успехом не само извеле, већ и осмислиле и организовале жене, морамо да закључимо да жене као веома снажан фактор тероризма представљају његову еволутивну степену ка његовој не само експанзији већ и остварењима циљева кроз оне сегменте који су раније били непримењивани. А то су жене и то као доминантне снаге.

Више не би требало да је табу да је жена не само значајан већ и уобичајен члан терористичких акција. Њено присуство у тероризму је сада већ начин делања успешних терористичких организација у оној мери у којој су успешни сами терористички акти изведени од стране жена. Жене у тероризму представљају

средство, императив и интелегибилни фактор али и борбене снаге првих редова сукоба, као и бомбаше самоубице.

У сјајној студији коју су извели научници РАНД корпорације (Seth Jones i Martin Libicki) истражили су окончање деловања 648 терористичких организација које су деловале широм света у периоду од 1968. до 2006. године. Резултати њиховог истраживања су показали да су 43% терористичких организација прекинуле своје терористичко деловање и адаптирале се у регуларне политичке токове, 40% терористичких организација је на основу активности обавештајних служби и државе престало са радом, 7% терористичких организација је свој рад прекинуло као последица активности војних снага, 10% терористичких организација остварило је циљеве своје борбе и однело победу.⁶³⁰

Проценат од 10% указује на довољано велики основ за мотивисање терористичких организација да приступају овим видовима борбе на основу чињеница да је 10% терористичких организација успело у својој борби. Оно што је изузетан мотив терористима је ма и једна терористичка организација која је остварила своје циљеве и у складу са тим из перспективе посматрања терористичке организације њихова борба добија легитимне могућности за смисаону победу дајући кроз сваког свог члана максимални допринос.

Такође, постоје и студије у којима се отприлике исти проценат успешности терористичких организација наводи и он каже да је 4,4% терористичких организација остварило своје циљеве у целости, 2% организација је остварило круцијалне циљеве своје теорористичке агенде, 6,4% терористичких организација је остварило донекле своје циљеве, 12,8% терористичких организација је остварило поједине циљеве, 17,8% терористичких организација је прихватило преговоре са државом.⁶³¹

Највећи проблеми у пропустима безбедносних служби били су као последица игнорисања или недовољне упућености у феномен жена у тероризму. Предрасуде су

⁶³⁰ Види: Jones G. Seth; Libicki, C. Martin, *How Terrorist Groups End, Lessons for Countering al Qa'ida*. Santa Monica: RAND, 2008.

⁶³¹ Cronin, Kurth Audrey, *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*, Princeton and Oxford: Princeton University Press., 2009, стр.214-216.

обликовале сагледавање овог проблема и он је чак и данас прихваћен са дозом изненађења. Ово је само доказ да недовољно познајемо феномене борбе у којима су жене актери и заборављамо дугу историју која нам управо потврђује да жене могу да заузму изузетно доминантне ратничке позиције. И пре тероризма бележе се жене ратнице и жене у лидерским позицијама у ратовању. Тероризам као облик рата није изузет из оваквих опција и њему као феномену није непознат женски фактор у борби. И то је појава која у складу са глобалним конфликтима који потресају свет има логичан пут да нараста, а самим тим и еволуира како би се одржао, те су жене карика те терористичке еволуције.

Ипак многе жене су оставиле трага у историји као ратнице и то пре тероризма. У племену Масагети које је заузимало подручје на ком је данас Иран за време Скиита, жена по имену Томирис не само да је била краљица Скиита и племена Масагети већ је била њихов лидер и у борби односила победе савладавши војску Кира Великог након чега му одузима и живот.

Веома је позната египатска краљица Клеопатра која се смело упуштала у сукобе, те се зна за битку на мору одиграну код Акцијума још 31. године пре нове ере када је своју флоту уступила у борби на страни Марка Антонија и у судбоносном тренутку када је увидела извесан пораз војске Марка Антонија повукла своју флоту на отворено море како би избегла губитке.

Познато је да су Келти у Британији веома поштовали краљице ратнице. Чак и сама Велика Богиња Келта има лице ратнице. Познат је опис краљице Ицена, Будике, која је описана као огромна и застрашујућа у борби док замахује копљем.⁶³²

У хроникама пре нове ере бележе се сукоби краљица Мејв и Финдмор када краљица Мејв не само да побеђује у сукобу већ сасвим самостално заробљава педесет ратница у нападу који се одиграо у Дансеверiku регије Антрим.⁶³³

⁶³² Ni Chuilleanain, Eilean, *Irish Women: Image and Achievement - Women in Irish Culture from Earliest Times*, London, 1985, стр. 14

⁶³³ Ni Chuilleanain, Eilean, *Irish Women: Image and Achievement - Women in Irish Culture from Earliest Times*, London, 1985, стр. 14.

Семирамида у Асирији која је у ратним походима ишла до Индије, свемоћна Хатшепсут се борила као вођа својих борбених редова. Средоземље и Блиски исток обилују древним причама о женама ратницама, а на основу многих прича формулисан је и мит о посебном племену жена ратница које су се звале Амазонке.

Грчка песникиња и ратница из петог века пре нове ере Телесила ратничким текстовима и песмама привукла је жене у војничке одреде за одбрану њиховог рада Агроса када је био нападнут. Храбре жене Агроса ратничким вештинама су извојевале победу и Афродитин храм посветиле Телесили која их је окупила у борби.⁶³⁴

Треба се сетити исламских прича о бедуинима и преисламским и раноисламским бедуинским женама које су имале слободу да бирају не само партнере већ и очеве за своју децу, а са мушкарцима једнако ишле у ратне сукобе и носиле оружје. Рани ислам бележи Сулејму Бинт Малхан која се трудна борила носећи оружје опасно око стомака током трудноће у Мухамедовим ратничким редовима. Хавла бинт ел Азвар ел Киндија била је арапска принцеза која је својом храброшћу и одважношћу, вештином и стасом засенила саборце у боју који због црног вела нису ни знали да је она жена. Након заробљавања код Дамаска жестоки говором мотивисала је жене на отпор мушкарцима који су их заробили.⁶³⁵

Дакле, жена ратница је пре прихватљив историјски модел него што је случајност. Тероризам као тактика у асиметричним сукобима има довољно простора за испољавање жена у њему. Наше схватање да је жена необична појава у тероризму на основу наведеног се демантује. Жена има једнаке могућности да буде терориста као и мушкарац. Прихватање жена као уобичајених чланова терористичких организација разбија илузије о њиховој неадекватности за терористичке активности ма по ком основу. Управо то схватање је почетак са ког треба применити методе којима би се смањио број жена у тероризму. Јер не прихватајући чињеницу да су

⁶³⁴ Macmillan Dictionary of Biography, стр. 459-460, i Oxford Classical Dictionary, стр. 1041.

⁶³⁵ Al-Hibri, Azizah, *Women and Islam*, London, 1982, стр.207-219.

жене једнаке у тероризму као и мушкарци онемогућава се борба против њиховог све већег укључивања у терористичке организације и њихове акције.

Логично је закључити да уколико се жене не сагледају као значајан елемент тероризма не може се кренути у сузбијање њихове појаве у оквиру терористичких организација. Историја наводи учесталу појаву жена у ратничким и војним акцијама, те се закључује да културолошки и историјски аспект обликује нашу перцепцију поделе улога међу половима, те је ратничка улога приписана као ексклузивитет искључиво мушкарцима последица сагледавања поделе активности које су прихватљиве на основу пола, а усаглашене културно традиционалним околностима.

Историја демантује претпоставке о примарној природној предодређености полова на одређене улоге у друштву, већ друштво само обликује те улоге. Што је маркантнија подела улога међу половима, то је и одступање од стереотипа видљивије. У случају тероризма у оним културама које не бележе активности жене у ратничким улогама жене су изузетно моћан фактор тероризма. Културе у којима жене имају улогу која може да варира и иступа и као мајка и као ратница та слика је прихватљивија, али и ту постоје пропусти у перцепцији када је анализа жена терориста у питању.

Ми као човечанство у овом тренутку развоја имамо изграђену слику о томе да је жена у највећем проценту симбол мајчинства, породице и бриге о породици. Жене заузимају веома дуго лидерске улоге у многим занимањима и активностима, али њихова појава у тероризму се још увек детектује као шок. Овакав став је почео да се мења, али не оном брзином којом се жена као значајан фактор активира у терористичким нападима. Примарно је прихватити могућност да су жене једнако спремне каткад се показало и спремније од мушкараца за терористичке нападе. Онда када је заједница, породица или сопствени интегритет жене угрожен треба очекивати контрареакцију жена. Оне имају културолошки додељене улоге али се те улоге драматично преоблиचाвају онда када се жене затекну у околностима које нису детерминисане на начин на који би биле прихватљиве за њих, када је притисак власти такав да је реакција једини модел који могу да примене, када су угрожени животи и егзистенција њих лично, њихових чланова породице и њихове заједнице,

када су у ратним сукобима претпеле ненадокнадив душевни и физички бол, онда када се уруше вредности човечанства. То се дешава на поприштима сукоба где је жена терориста природна појава која је настала као производ оних околности које су је у терористу и креирале.

Тероризам женама даје простор да постигну оне домете које ван тероризма нису у стању да изведу а у циљу остварења својих намера. Жене које су наслино укључене у тероризам су жртве сукоба и њих треба једнако заштити као и мете терористичких напада. Тероризам сам по себи има наглашену бескрупулозност и правила игре су таква да је све дозвољено, па од тероризма и треба очекивати неочекивано.

5.2. ПРЕГЛЕД ПЕРСПЕКТИВЕ ЖЕНА БОМБАША САМОУБИЦА

Касних 2000-их све више се повећава број жена бомбаша самоубица у Ираку које су експоненти подгрупа у оквиру терористичке организације Ал Каида.⁶³⁶ Мишљења неких научника⁶³⁷ се подударају и они сматрају да конзервативна друштва попут Авганистана неће имати нагли пораст појаве жена самоубица у бомбашким нападима због јачине традиционалних вредности које су веома чврсте у том друштву, док рецимо у Ираку тај искорак се десио управо због климавог односа

⁶³⁶ Niva, S, *Behind the surge in Iraqi women suicide bombers*. 2008, Преузето са: http://www.fpif.org/articles/behind_the_surge_in_iraqi_women_suicide_bombers

⁶³⁷ Dearing, M. P, *Agency and structure as determinants of female suicide: A comparative study of three conflict regions*. Naval Postgraduate School, California, 2009, Reuter, K. P, *Why Not use women?:An examination of the conditions under which an Islamic terrorist organization will employ female suicide terrorism*. Georgetown University, Washington D.C, 2011.

традиције и модерног⁶³⁸. Даљом анализом ово импицира аномију као један од окидача за приступање жена самоубилачким терористичким нападима.

Занимљиво је истаћи супротстављена мишљења два истраживача (Robert Pape и Assaf Moghadam) у којима први наводи да је је успешност самоубилачког тероризма остварена у 54% случајева.⁶³⁹ Други научник сматра да је тај проценат далеко нижи и да износи 24%.⁶⁴⁰ Ма који проценат био тачан, чињеница да је стопа успешности онолика коликом је наводе оба истраживача, а говори о снажном покретачком мотиву будућих бомбаша самоубица да следе примере својих претходника.

На основу свих фактора који су наведени као основ за појаву жена бомбаша самоубица, постоји разумно убеђење да ће се напади жена бомбаша самоубица у будућности непрекидно увећавати.⁶⁴¹

Жене приступају терористичким организацијама као бомбаши самоубице из економских, етничких, личних, психолошких, емотивних, политичких разлога, као и због освете. Припаднице Тамилских тигрова немају исте мотиве као жене у Чеченији нпр. Прве се боре за територију, док друге иду у осветничке нападе. Уколико се тероризам не сузбије, има логичан след своје даље експанзије и еволуције

Узроци који доводе до тога да жене приступе терористичким организацијама као жене самоубице зависе од саме личности жене као и од саме терористичке организације.⁶⁴² Тамилске тигрице су вођене националним разлозима, док су жене у

⁶³⁸ Eisenstadt, M., & White, J, *Assessing Iraq's Sunni Arab insurgency*. (Vol.50).Washington D.C: Washington Institute for Near East Policy. 2005, стр. 8.

⁶³⁹ Pape, A. Robert, *The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, American Political Science Review, 97 (3), 2003, стр. 1-19.

⁶⁴⁰ Moghadam, Assaf, *Suicide Terrorism, Occupation, and the Globalization of Martyrdom: A Critique of Dying to Win*, Studies in Conflict & Terrorism, Volume 29 (8), 2006, стр. 707-729.

⁶⁴¹ Suttan, M. L, *The rising importance of women in terrorism and the need to reform counterterrorism strategy*, Advanced Military Studies Program, United States Army Command and General Staff College, Kansas, 2009, стр.20 ; Zedalis, D.D, *Female Suicide Bombers*, U.S. Army War College, Carlisle, 2004, .стр.17.

⁶⁴² Reuter, K. P, *Why Not use women?:An examination of the conditions under which an Islamic terrorist organization will employ female suicide terrorism*, Georgetown University, Washington D.C, 2011.

Чеченији вођене како религијским фактором тако и фактором који се манифестује у виду освете за погинуле мушкарце.

Значајно је поменути да жене у традиционалним друштвима попут Палестине, Индије и Шри Ланке у цивилном животу не завредњују никакав статус од стране мушкараца, док жене које приступе терористичким организацијама од стране мушкараца у тим организацијама имају поштовање исто као и мушки чланови терористичке организације. Овај податак говори у прилог еманципацији жена и њиховом социјалном ослобађању кроз приступање терористичким организацијама у улози бомбаша самоубице.

Еволуција жене од њене занемарене, неприметне и безначајне улоге и личности у цивилном друштву које је доминацијом мушкараца истискује ка идеји о ослобађању и усмерава ка тероризму у терористичкој организацији даје јој пуну моћ испољавања, вредновање и поштовање мушкараца, прихватање као једнако вредне, каткад и вредније у односу на мушке чланове на основу постигнућа. Овакав искорак много говори у прилог еволуцији личности и личним разлозима за приступање жена терористичким организацијама у улози жена бомбаша самоубица.

У Индији успешност жена у самоубилачким терористичким акцијама је већа у односу на терористичке акције које изводе мушкарци и број жена у самој организацији је већи у односу на мушкарце. Поред тога, рецимо, Централни комитет Маоиста као кључно тело у ком се спроводе одлуке лидера организације се поред осталог бави и питањима жена, те су високи чланови овог тела окружени само женама које брину за њихову безбедност.

У терористичкој организацији Тамилски тигрови у Шри Ланки, учешће жена које се зову „Птице слободе“ је симболичан назив за њихово ослобађање од стереотипних улога након приступања овој терористичкој организацији. Ове жене које чине готово 30% чланова ове терористичке организације ни по чему се не одвајају од мушкараца и у свим видовима борбе показују импозантне резултате у борби против безбедносних јединица Шри Ланке.

Оно што буди пажњу и забрињава је чињеница да све више жена из патријархалних средина приступа терористичким самоубилачким нападима. Чврста убеђеност у непроменљивост судбине жена у традиционалним друштвима свакако је одиграла своју улогу у њиховој самоопредељености за искорак ка самоубилачком тероризму у које су се упустиле оповргавајући своју безличност, неспособност, безначајност.

Иако је у питању тероризам, те је сентименталност једина искључена призма посматрања, неопходно је ипак нагласити да жене бомбаши самоубице у терористичким нападима служе као потрошна роба организација у име чијих циљева извршавају терористичке нападе. Трагичност поред оне видљиве је и у чињеници да се жене које беже у самоубилачке терористичке нападе неретко сусрећу у самим терористичким организацијама са истим оним проблемима због којих су и приступиле оваквом виду борбе. Њихово приступање терористичким организацијама онемогућава им ресоцијализацију након напуштања терористичке организације, те се неки број жена одлучи за самоубилачки бомбашки напад као решење своје безизлазне ситуације. Овакве околности су неретко намерно направљене у терористичким организацијама управо из разлога да би се и формирао кадар који је неопходан за оне акције које би извеле жене бомбаши самоубице.

Разлози терористичких организација због којих су самоубилачки терористички напади адекватна тактика борења се свode на више фактора. У њих спада драматичност догађаја која изазива жељене емоције код таргетиране популације. Поред драме, сама ефикасност напада је веома важан мотив у регрутовању жена за самоубилачке нападе јер један бомбаш самоубица са собом у смрт води већи број жртава и још више рањених и све остале којима својим чином преноси поруку. Медији омогућавају да се терористички напади овековече њиховим јавним постављањем што је такође један од циљева терористичких организација да у оквиру својих активности имају стално активну слику самоубилачког тероризма као вида активности којим прете свом непријатељу. Бомбаши самоубице имају могућност да контролишу напад и изврше га у најпогоднијем тренутку. Током терористичких напада, идејни творци, логистика и остали чланови организације не

могу бити ухваћени јер је пут бомбаша самоубице у мисију без повратка на испитивачку клупу. Самим тиме, организације имају веома велике користи од бомбаша самоубица. Жене су адекватнији бомбаши самоубице, посебно уколико су млађег, дечијег узрата јер сумња још увек више пада на мушкарце да су способни да изврше овакве терористичке нападе, мада је чињеница да су жене и неретко деца све више заступљени актери самоубилачког тероризма.

С друге стране, сада када је свест безбедносних структура о самоубилачком тероризму као претњи коју доносе жене терористи већа, дешава се други парадокс. Безбедносне структуре нису у позицији да реагују пре самог напада ако посумњају да су сумњиве жене опасност у виду бомбаша самоубица јер се такав напад може спречити само тешким рањавањем сумњиве жене у оној мери у којој би је повреда онеспособила за активирање експлозива, а тај вид напада је углавном убиство сумњиве особе. Овакав вид елиминисања претње носи са собом веома висок степен ризика од недужних жртава и не може бити коришћен из тих разлога. Ову предност и користе терористичке организације како би реализовале своје планове сигурне да њихове мете могу да изгледају исто као и све друге недужне жене.

Други разлог због ког је све већи број жена у тероризму, са евидентном интенцијом увећавања је чињеница да су жене погодније за манипулацију и лакше их је „врбовати“ за такве акције у срединама у којима су сукоби и тероризам свакодневица, те је велики број жена и њихових породица (неретко старих родитеља и деце) изложен оним опасностима које мисле да могу да спрече уколико се прикључе самоубилачким акцијама. Жене сматрају да могу самоубилачким тероризмом могу да скину срамоту или понижење са породице. Оне неретко желе на тај начин да се супротставе угњетавању које трпе и оне и њихови сународници.

У одређеним културама чин самоубиства је одраз изузетне одважности и храбрости, а посебно уколико је актер жена, њена личност и име остају упамћени као симбол изузетне преданости борби и храбрости која се цени као додељена само мушкарцима. На овај начин жене имају потребу да се искажу у одређеним околностима када је друштвено неопходно да се истакне да су оне једнако способне за најбруталнији вид борбе без обзира на пол. Жене бомбаши самоубице у

традиционално конципираним друштвеним срединама својим породицама након самоубилачког напада обезбеђују виши друштвени статус и бољи материјални положај јер терористичка организација управо то и и обећава у корацима када врбује жене за ове улоге. Жене бомбаши самоубице постају иконе терористичких организација и њихово дело и име се користе и даљем регрутовању нових чланова терористичке организације за исте улоге.

Постоје околности у којима жене не пристају својевољно на самоубилачке терористичке нападе, већ су оне на то приморане. Осим што су оне на то присиљене од стране људи који у терористичкој организацији имају моћ над њима, неретко је то и сама породица која утиче на жену да спроведе терористички напад, затим лични очај, незнање и немогућност избора и као такође веома чест узрок – силовање као веома снажан елемент у одлучивању жена да се одлуче за овај чин. Девојчице и жене након силовања имају веома велики психолошки проблем који се у патријархалним друштвима своди поред тога и на велику личну срамоту жртве као и њене породице, те је самоубилачки терористички акт једини начин да се изгубљена част врати и опере име породице и сопствено име. Познат је случај старије жене по имену Samira Ahmed Jassim која је регрутовала веома младе жене за самоубилачке бомбашке нападе након што је прво организовала њихово силовање, а затим их индоктринирала идејом да је једини начин да са породице и себе сперу срамоту самоубилачки тероризам. Она је на овај начин регрутовала 80 жена, од којих је 28 извело бомбашке терористичке нападе.

Чињеница да су жене сматране полом који је окренут материнству, нези и бризи за децу и породицу, те се таква слика не уклапа у улоге жене у тероризму је довела до њихове велике успешности. Круцијано је нагласити да иста особина која је задужена за бригу о породици, гајењу и неговању деце је заслужна за манифестацију жена у тероризму. Тај исти принцип, заштите и омогућавања безбедности и сигурности за своје ближње се показује у другим околностима. Онда када је перспектива потомства безбедна, улога жене је подређена околностима које захтевају особине мајке и домаћице. У околностима када то није тако, жене узимају оружје и крећу у борбу за бољу будућност својих потомака и породице. Иако је то

некад освета, то је ипак борба за виши циљ од себе самог, за оног ко ће остати после њих што је исти онај принцип мајке која брине о свом потомству у мирним условима. Погрешно је сматрати да жене зато што имају позицију да се старају о деци и породици нису у стању да почине дела која нам чињенице потврђују да јесу. Жена не мора примарно да буде мајка. Она може бити жртва насиља или силовања које јој онемогућава да буде мајка у свом друштву. Суштина није око мајчинства као примарног за феномен. Он је укројен и манифестовање бруталности онда када је повезан са осветом и нагоном за самоодржањем, заштитом своје породице и заједнице. Сврха је у чињеници да околности активирају различите манифестације једне исте природе. Жене и јесу мајке, тетке, сестре, баке, супруге. Али оне су и удовице, у сукобима изгубљених блиских чланова породице сроднице, мајке настрадале деце, сестре које су изгубиле браћу, ћерке остале без очева, жртве траума, тортура и силовања. У таквим околностима брига о породици се управо и своди на борбу против онога што је опасност породици и заједници. Жене управо зато што су предоређене за мајчинство и бригу о породици и јесу спремне за најбруталније терористичке нападе. Жене које немају потомство или нису у стању да га имају такође имају овај фанатизам који се рефлектује на ону групу којој припадају и идеологију коју следе.

5.3. ДАЉЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ ЖЕНСКОГ САМОУБИЛАЧКОГ ТЕРОРИЗМА

Значајно је закључити да иако су мушкарци лидери терористичких организација, данас све више учешћа у самоубилачким терористичким акцијама имају жене. Популарност овог феномена у терористичким организацијама непрекидно нараста.

Стереотипизација као класичан вид размишљања и доводи до значајног успеха жена терориста у својим актима. Оног тренутка када се стереотипи занемаре веће су шансе да се кадрови за самоубилачке нападе препознају ради осујећења њихових акција.

Осим тога, жене имају све интензивнију улогу у самоубилачком тероризму због чињенице да су самоубилачки терористички напади које изводе жене далеко смртоноснији од оних које изводе мушкарци. То би био веома значајан разлог за њихову све већу ангажованост од стране лидера терористичких организација.

Такође, фактор изненађења као један од кључних у тероризму када су у питању жене бомбаши самоубице упућује на тенденцију све већег нарастања овог феномена.

Традиционална родна подела улога и шок пред самоубилачким терористичким нападом који извршавају жене свој пун циљ добија кроз медијску пажњу која и јесте део циља терористичких организација с намером ширења страха, осећаја небезбедности, нарушавања нормалног живота и уношења панике међу људе. Иако су управо медији ти који пласирају појаву жена у самоубилачком тероризму као новији феномен, он је релативно нов за традиционална друштва попут исламских заједница на Блиском истоку и Индију у којима су жене стереотипно везане за породицу, обавезе око деце, истакнуте личне скромности и жртвовања за дом и породицу, те тихе и неприметне у јавном животу, али као феномен постоји веома дуго, колико и сам тероризам.

Разлог за касније приступање жена у самоубилачки тероризам у односу на мушкарце у тим улогама управо сугерише еволуцију тероризма и појаву жене као новог оружја терористичког апарата у сегменту самоубилачких бомбашких напада.

Уколико се сукоби у свету буду увећавали и зоне конфликта погађале све више становништва том приликом разарајући мир и стабилност, доносећи смрт, страх, трауму, незнађе и очај, треба очекивати све више жена терориста. Не само да треба очекивати жене као елемент тероризма него треба очекивати њихово све интензивније и транспарентније ангажовање чије активности би у складу са циљевима биле сведене на степенувану бескрупулозност која би била инерционо повезана са узроцима који су их довели у те улоге.

Тероризам има велики број лица и та лица имају оквир за стално увећавање и модификацију како би опстао. Жене су показале да су се прилагодиле динамици коју носи тероризам у оним улогама у којима су се исказале на свим нивоима унутар терористичких организација. Жене на свим нивоима могу бити мотивисане за прикључивање тероризму, а на основу великог броја фактора који се свакодневно умножавају. Тероризам има веома мале шансе да буде сузбијен јер се модели који се формирају за његово смањење драстично спорије развијају од самог тероризма. Мора се узети у обзир чињеница да жене бирају тероризам као онај живот који им је неретко једини могућ. Разлози за то су укорењени у комплексним политичким, историјским и економским околностима. Требало би радити на решавању оних околности које доводе до самог тероризма, а затим и до жена чија улога се показала веома значајном.

Како се сукоби буду повећавали, треба очекивати све више тероризма, а нарастањем тероризма и све већи број жена у свим улогама, са тенденцијом приказивања њихове пуне снаге кроз терористичке акције у којима читава животна енергија буде дата за циљ терористичких агенди. Свет се обликује на основу сукоба, јер иако нам је свима јасно да свака тежња ка миру је почетак рата, те је жена у улози терористе само једна манифестација таквог света. Јачањем сукоба, јачаће и тероризам, а самим и тим и позиција жена у тероризму као његов значајан фактор.

ЗАКЉУЧАК

Жене показују значајно учешће у терористичким организацијама. Њихове улоге су разнолике, али оне су показале изузетну способност да спроводе терористичке агенде исто, а каткад и успешније од мушкараца. Већина жена је своје место у тероризму показала кроз подршку или логистику, али је и значајан број оних жена које су биле у директним оружаним сукобима, као и у самоубилачким терористичким нападима.

Уколико се погледа диверзитет терористичких организација уочава се различит профил жена које им приступају у складу са мотивима за које се терористичка организација бори. Жене у Ал Каиди су биле удате или поново удате, старости од 14-40 година, породичним везама биле укључене у ову терористичку организацију, њихове активности су се сводиле на скупљање информација, затим операционо лидерство, регрутовање нових чланова и ширење идеологије, оне су припаднице ислама које су овој терористичкој организацији приступиле из политичких, личних, осветољубивих разлога као и да би се заштитиле од сексуалних напада. Жене у Црним удовицама су биле углавном неудате, затим удате, разведене, удовице и поново удате. Просек година је 25, али су припаднице биле узраста од 15 до 45 година. Њихово чланство је такође почивало на породичним везама преко којих су приступале терористичкој организацији. Улоге у овој организацији које су имале жене биле су самоубилачки напади и регрутовање нових чланова. Оне су припаднице исламске секте салафистичког вахабизма. Мотиви за приступање жена овој терористичкој организацији су били политичке природе, али и освета,

последица траума, као и страх од силовања или последица силовања као узрок. Жене које су приступале Хамасу су удате и неудате. Узраста од 17 до 60 година. Такође су породичним везама приступале организацији. Улоге у организацији су у виду логистике и самоубилачких напада. Оне су исламске вероисповести и мотиви за прикључивање су им политичке природе као и освета. Жене Тамилских тигрова су биле неудате, старости од 14 до 16 година у њиховом елитистичком женском одреду Црних тигрова. Њихово приступање је било на личном нивоу без посредства породице. Улоге жена у Тамилским тигровима биле су самоубилачки тероризам, ширење пропаганде и тактичко борење. Жене у ову терористичку организацију нису улазиле из религијских мотива, већ због политичких мотива и као искупљење за сексуално насиље које су претрпеле.

Највећи број жена тероризму се прикључује преко блиских особа, чланова породице или пријатеља, а постоји и број жена које су присиљене на прикључивање тероризму као избор једине опције у безизлазним околностима. Не мали број тих жена поприма мушка обележја што није предмет феномена већ услова живота које војнички и терористички живот захтева. Примере за то имамо у ЕТА, ИРА, западним терористичким организацијама, али и на Блиском истоку, Шри Ланки, Филипинима. Модел жене у тероризму се на веома драматичан начин променио указујући да иако су мушкарци још увек водеће снаге тероризма, жене све чешће играју круцијалне улоге у терористичким организацијама директно доприносећи успешности спровођења терористичких акција како идеолошки, тако и конкретно физички у првим редовима борбе и самоубилачким нападима.

Занимљиво је истаћи запажање у ком су жене које су се бориле за националне интересе показале далеко већи степен борбе у односу на оне које су заступале интернационалне идеје.

У националним терористичким организацијама, жене су неретко имале и побољшан лични статус. Активација жена и њихова доминирајућа улога види се у Тупамаросима, Сандинистима, Сјајном путу, Непалским комунистима и Тамилским тигровима. Све већи број жена инспирисао је још већи број жена да се прикључе

покретима. Жене су увиделе да удружене могу да промене опресију коју су трпеле, те су им њихове терористичке организације биле инспирација за остварење циљева.

Терористичке организације Централне и Јужне Америке 1970-их година снажно су биле под утицајем ослободилачких идеја и повезаности са левичарским социјалистичким идеологијама, а и веома велики проценат жена до 50% говори о њиховој доминацији, супарништву, опресији, тешким условима живота који су утицали на толики проценат мобилизације жена и то у улогама ратница и водећих снага. Успешност Тамиских тигрица је управо доказ прагматичности те терористичке организације где су жене показале изузетну успешност и то у најтежим задацима, ратница и водећих снага. ЗАНЛА се борила за независност, те су се жене самостално прикључивале борби и било их је 25% до 33%. Курдистанска радничка партија у Турској је домаћи национални покрет који је почео од марксистичке идеологије али је склизнуо у ислам након пада Совјетског савеза. 11 од 14 ПКК самоубилачких напада извеле су жене које су биле ратнице и доминантне снаге.

Етнички чисте терористичке организације су баскијска ЕТА и Чеченске црне удовице. 11-25% чланова ЕТА су жене. Чеченски тероризам има бомбаше самоубице међу женама, ратнице и водеће снаге, а успешност бомбаша самоубица је иако по учесталости мања од ЛТТЕ запажено успешна. Црвена армија Јапана имала је 50% жена. Жене Црвене армије Јапана су биле образоване док жене Вијетнама нису јер су биле већином сеоског порекла и ратнице на пољима.

Треба нагласити да на основу свих изнетих сазнања може да се закључи да уколико конфликти у свету буду нарастали, повећаваће се и број жена у терористичким организацијама као и на делу тих организација. Показало се да су жене способне за многоструке улоге унутар терористичких организација и као такве пружају изузетну подршку терористичким организацијама.

До сада је важило мишљење да жене имају успеха у терористичким подухватима због фактора изненађења којим затичу своје мете. Након ове студије отворено се може приступити резимирању оних околности које би онемогућиле

жене да и надаље представљају изненађујућ фактор за безбедносне структуре. Кроз велики број терористичких организација које су обрађене у раду провлачи се инерциони импулс да су жене врло способне за тероризам и да их у таквом светлу не треба одвајати од мушкараца терориста јер терориста више не би требало да се детерминише полом него разумева као идеолошки детерминисана јединка са мотивима који су инкорпорирани у његову индивидуалност полно растерећену и условљену околностима настајања, а не поделама улога у друштву и традицијом.

Логично је очекивати да насиље произведе још више насиља. Историја потврђује овакав модел понашања. У друштвима где су жене традиционално везане за дом и породицу учешће у тероризму је било несхватљиво. Околности су довеле до тога да и овакви ставови морају да се мењају у складу са трендовима који су испраћени у терористичким организацијама. Жене ни у тим срединама не би требало да буду схватане као нереална претња, посебно након великог броја ситуација у којима су демантовале своју нерелевантност за терористичко питање.

Оног тренутка када се пол издвоји из синтагме „жена терориста“ добија се смисао који се разуме. Уколико се ова формулација задржи театралност незасито наставља да процовира научну свест да је дезинтегрише, дефинише и објасни. И онда када се све ставке буду искристалисале, тешко да ће ико моћи да одвоји жене из тероризма, не јер је то немогуће, већ зато што је немогуће стати на пут свим оним детерминантама које их формирају у овим улогама. Како је стварност оптерећена ратним сукобима, терористичким нападима и планетарном небезбедношћу жене у улогама терориста логичан су след стварности која ма колико уронила у немире доследно титра импулсом револта увек и свуда где је то могуће. Тамо где није и мимо своје воље жене ће и надаље логично у складу са продукцијом конфликта бити све чешћи инструмент тероризма као претње читавом човечанству.

Може се закључити да је епоха када је тероризам носио мушки пол иза нас и како чињенице налажу, жене су демонстрирале своју епоху терористичког испољавања у свим видовима тероризма и нивоима терористичког манифестовања, те је логично закључити да тероризам иако је одавно требало да буде посматран као људски, а не ексклузивно мушки феномен, сада коначно буде прихваћен и на онај

начин који детерминише његову драматичну целину, а то је да пол није ограничење тероризма већ само ситуациони аспект, а жене као маркантне личности унутар терористичких структура њихова једнако битна снага као и она коју жена има у еволутивном, цивилизацијском смислу, а овога пута у оним улогама које јој је управо цивилизација и доделила. Као тако детерминисана, улога жене тероризму није феномен већ чињеницама утемељена околност са којим се човечанство суочава као сопственим продуктом.

Неопходно је преформулисати методе борбе против теоризма у секторима безбедности како би се одбрана од тероризма спроводила ефикасније у складу са постојањем терориста који су женског пола. За то је поред чињеница и свести о томе потребна реорганизација безбедносних служби и њихова адаптација актуелним дешавањима. Пролонгирањем решења даје се простор терористичким организацијама да спроводе своје планове у мимоходу са околностима са којима се човечанство у безбедносном смислу сусреће.

Чињеница је да свест о опасности од жене у тероризму постоји, али је неопходно регулисати и ојачати борбу против њиховог даљег и све већег активирања у овој сфери. Посебно у улогама симпатизерки које обезбеђују оружје и материјална средства за терористичке организације, сигурна склоништа, медицинску негу. Посебна пажња треба да буде усмерена на борбу против самоубилачког тероризма не само као претње по безбедност у свету, већ и као спасавање оних жена које су као жртве тероризма под присилом извршиле овакве терористичке нападе.

Литература

1. Abu-Lughod, L, *Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others*, *American Anthropologist*, 104(3), 783-790, 2002,
2. Acharya, M, *Political Participation of Women in Nepal*, in B.J. Nelson and N. Chowdhury, (eds), *Women and Politics Worldwide*. New Haven, CT: Yale University Press: 478–95, 1994,
3. Aldrighi, C. (2001) *La Izquierda Armada: Ideología, ética e identidad en el MLNTupamaros*, Montevideo, Ediciones Trilce, 2001
4. Alison, M, *Cogs in the Wheel? Women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam*, *Civil Wars* 6(4): 37–54, 2003.
5. Alison, M, *Women as Agents of Political Violence: Gendering Security*, *Security Dialogue* 35(4): 447–63, 2004.
6. Altbach, H, *German Feminism: Readings in Politics and Literature*, Albany, NY: State University of New York Press, 1984.
7. Andrews, William *Dissenting Japan: A History of Japanese Radicalism and Counterculture, from 1945 to Fukushima*. London: Hurst, 2016.
8. Ariel Merari, *The Readiness to Kill and Die: Suicidal Terrorism in the Middle East*, in Walter Reich, ed., *Origins of Terrorism*, New York, 2004.
9. Bajo, P Baños, *Mujer terrorista suicida, manipulación extrema*, Informe No. 48/2008. Instituto Elcano. Madrid, 2008.
10. Banner, F, *Uncivil Wars: 'Suicide Bomber Identity' as a Product of Russo-Chechen Conflict*, *Religion, State and Society* 34(3): 215–53, 2006.
11. Barrig, M, *Female Leadership, Violence, and Citizenship in Peru*, in J.S. Jaquette and S.L. Wolchik, (eds.), *Women and Democracy: Latin America and Central and Eastern Europe*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Press: 104–124, 1998.
12. Bassiouni, Manhmoud, Cherif, *Terrorism, Law Enforcement and the Mass Media: Perspectives, Problems, Proposals*, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 72, no. 1, New York, 1981.
13. Baudrillard, Jean, *The Mirror of Terrorism*, in: *Baudrillard Jean, The Transparency of Evil: Essays on Extreme Phenomena*, London, 1993.

14. Becker, J. Case Study on Federal Germany. In D. Carlton & C. Schaerf (Eds.), *ContemporaryTerror - Studies in Sub-State Violence* London: The Macmillan Press Ltd. 1981.
15. Beckman, Karen, *Terrorism, feminism, sisters, and twins: Building relations in the wake of the world trade center attacks*. Grey Room 7 (Spring): 24-39, 2002.
16. Bielby, Clare, *Violent women in print*. Rochester NY: Camden House, 2012.
17. Bloom, M, *Bombshell: Women and terrorism*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press. 2011.
18. Bloom, M. *Dying to kill: Devising a theory of suicide terror*. Harrington workshop on Terrorism, University of Cincinnati, 2005.
19. Bouchier, D, *The Feminist Challenge: the Movement for Women's Liberation in Britain and the USA*, New York: Schocken Books, 1984.
20. Bracher, K.D, *The German Dictatorship: The Origins and Consequences of National Socialism*. New York: Holt, Rhinehart & Winston, 1972.
21. Budnitsky, Oleg V, *Terrorism in the Russian Emancipatory Movement: Ideology, Ethicd, Pshychology in The Late XIX and Early XX Century*, University of Pennsylvania Press, 2011.
22. Camp, R.A, *Politics in Mexico*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1996.
23. Campbell, D, *Portrait: Daughter of the Revolution*, Guardian, November 13, 2002.
24. Carter, A, *Should Women Be Soldiers or Pacifists?* in L.A. Lorentzen and J. Turpin, (eds), *The Women and War Reader*. New York: New York University Press. 1998.
25. Clutterbuk, Richard, *The Future of Political Violence*, London: Macmillan, RUSI, 1986.
26. Cochran, A.B. and Scott, C.V, *Class, State, and Popular Organizations in Mozambique and Nicaragua*, Latin American Perspectives 19(2): 105–24, 1992.
27. Cook, David & Allison, Olivia, *Understanding and Addressing Suicide Attacks*, Westport, Conn.: Praeger Security International, 2007.
28. Cooley, K, John, *Unholy wars: Afganistan, America and International Terrorism*, London and Sterling, VA: Pluto Press, 2000.
29. Costa, O, *Los Tupamaros*. Mexico City, DF: Ediciones Era, S.F, 1971.

30. Cragin, R. K. & Daly, S. A, *Women as terrorists: Mothers, recruiters, and martyrs*. Santa Barbara, CA: Praeger Security International, 2009.
31. Crenshaw, M, *The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st century*. *Political Psychology*, 21(2), 405-420, 2000.
32. Crenshaw, M, *Explaining Suicide Terrorism: A Review Essay*, *Security studies* 16, Taylor and Francis Group, USA, 2007.
33. Cronin, Kurth Audrey, *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2009.
34. Cunningham, K, *Cross-regional trends in female terrorism*, *Studies in Conflict & Terrorism*, 26, 2003.
35. D. Smith, (eds), *Gender, Peace and Conflict*. London: Sage Publications: 184–204, 2001.
36. David C. Rapoport, *Four Waves of Modern Terrorism*. – *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*. Audrey Kurth Cronin, James M. Ludes (eds.). Washington DC: Georgetown University Press, 2004, p. 47.
37. Davis , J, *Women and Radical Islamic Terrorism: Planners, perpetrators, patrons?*, Strategic Datalink (136) Ontario, Tha Canadian Institute of Strategic Studies, 2006.
38. Dearing, M. P, *Agency and structure as determinants of female suicide: A comparative study of three conflict regions*. Naval Postgraduate School, California, 2009.
39. della Porta, D, *Left-Wing Terrorism in Italy*, in M. Crenshaw, (ed.), *Terrorism in Context*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press:105–59, 1995.
40. Dillon, Martin, *Women at War, in God and the Gun*, London: Routledge, 1997, стр. 143–57
- Drake, R, *Italy in the 1960s: A Legacy of Terrorism and Liberation*, *South Central Review* 16(4): 62–76, 1999.
41. Dryaz, M. S, *Women and nationalism: How women activists are changing the Kurdish*, École des hautes études en sciences sociales, Paris, France, 2006.
42. Edgerton, L, *Public Protest, Domestic Acquiescence: Women in Northern Ireland*, in R. Ridd and H. Callaway, (eds), *Caught Up in Conflict: Women's Responses to Political Strife*. London: Macmillan: 61–83, 1986.

43. Eisenstadt, M., & White, J, *Assessing Iraq's Sunni Arab insurgency*. (Vol.50).Washington D.C: Washington Institute for Near East Policy. 2005.
44. Engel Alpren Barbara and Rosenthal N. Clifford, *Five Sisters: Women AgainstThe Tsar*, New York, Routledge, 1992.
45. Ergil, Dogu, *Suicide Terrorism in Turkey: The Workers' Party of Kurdistan*, Countering Suicide Terrorism: An International Conference. Herzliya, Israel: Interdisciplinary Policy Institute for Counter-Terrorism, 2001.
46. *Faction, and Revolutionary Violence in the Sixties and Seventies*. Berkeley, CA: University
Fainsod Katzenstein, M. and McClurg Mueller, C, *The Women's Movements of the United States and Europe*, Philadelphia, PA: Temple University Press, 1987.
47. Farrell, W.R, *Blood and Rage: The Story of the Japanese Red Army*. Lexington, MA: D.C. Heath and Company, 1990.
48. Ferracuti, F, *Ideology and Repentance: Terrorism in Italy*, in W. Reich,(ed.), *Origins of Terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind*. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press: 59–64, 1998.
49. Fontanella-Khan, J, *Women fighter in Nepal*, *Financial Times*, 26.september 2009.
50. Galvin, D. M, *The Female Terrorist: A Socio-Psychological Perspective*, *Behavioral Sciences & Law*, 1(2), 19-32, 1983.
51. Gambetta, D. (ed.) *Making Sense of Suicide Missions*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
52. Gambetti, Z, *The Conflictual (Trans)Formation of the Public Sphere in Urban Space: The Case of Diyarbakir*, *European University Institute*. RSCAS No. 2004/38, 2004.
53. Gentry C.E. and Sjoberg, L, *Women, Gender and Terrorism*, The University of Georgia, Atalanta, GA, 2001,
54. Georges-Abeyie, D.E, *Women as Terrorists*,in *Perspectives on Terrorism*,L.Z. Freedman and Y. Alexander, (eds), Wilmington, DE: Scholarly Resources,Inc, 1983.
55. Glynn, R, *Women, Terrorist and Trauma in Italian culture*, New York, Palgrave Macmillan, 2013.
56. Goldstein, J, *War and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
57. Gordon, H, *The Suicide Bomber: Is it a Psychiatry Problem?* *Psychiatry Bulletin*, 26, pp. 2002.

58. Graham, S, *Mother and slaughter: A comparative analysis of the female terrorist in the LRA and FARC*, y :J. Pretorious, African Politics: Beyond of Third Wave of Democratization, Cape Town, Juta and Co, 2008.
59. Grisard, Dominique. *Upheaval of daughters and sons: Oedipal rivalries and the Red Army Faction historiography*, Terrorist transgressions. Gender and the visual culture of the terrorist, ed. Sue Malvern and Gabriel Koureas, 73-95. London: I. B. Tauris, 2014.
60. Griset, P.L. and Mahan, S, *Terrorism in Perspective*. Thousand Oaks, CA,London: Sage Publications, 2003.
61. Grosscup, B, *The Newest Explosions of Terrorism*, Far Hills, NJ: New Horizon Press, 1998.
62. Gunawardena, A, *Female black tigers: A different breed of cat?*, y едицији: Schweitzer, Y, *Female suicide -bombers: Dying for equality?*, str.81-90, Tel Aviv, The Jaffee Center for Strategic Studies, 2006.
63. Hacker, F, J, *Contagion and attraction of Terror and Terrorism* in: Alexsander,Y and Gleason, J, M, (eds) *Behavioural and Quantitive Perspectives on Terrorism*, New York, Pergamon Press, 1981.
64. Halliday, F, *The World at 2000*, Perils and Promises, Basingstoke,Palgrave, 2001.
65. Hamilton, C, *The Gender Politics of ETA and Radical Basque Nationalism, 1959–1982*, Ph.D. Thesis, University of London, 1999.
66. Hamilton, C, The gender politics of political violence: Women armed activists in ETA. *Feminist Review*, (86), 2007.
67. Hamilton, L, C, *Ecology of Terrorism: A Historicak and Statistical Study*, Boulder, CO, University of Colorado, 1978.
68. Handelman, H, *The Challenge of Third World Development*, Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 2003.
69. Hardman, Jacob, Salutsky Benjamin, *Terrorism in Encyclopedia of the Social Science*, vol 14, Macmilan, New York, 1934.
70. Harmon, C, C, *Terrorism Today*, London and Portland, OR: Frank Cass, 2000.
71. Harris, H, *Women in Struggle: Nicaragua*,Third World Quarterly 5(4):899–904, 1983.
72. Hasso, F.S, *The ‘Women’s Front’: Nationalism, Feminism, and Modernity in Palestine*, Gender and Society 12(4): 441–2, 1998.

73. Healing, R, *White Stockings and Black Widows*, Off Our Backs (March–April): 44–7, 2005.
74. Henriksen, T.H, *People's War in Angola, Mozambique, and Guinea-Bissau*, Journal of Modern African Studies 14(3): 377–99, 1976.
75. Herman, V, Van der Laan Bouma, R, *Nationalist without a Nation South Moluccan Terrorism in the Netherlands in: Lodge ed. Terrorism: A Challenge to the State*, Oxford, Martin Robertson, 1981.
76. Hess, H, *Terrorism and Terrosrismus- Diskurs*, Tijdschrift voor criminologie no.4, Amsterdam, 1981.
77. Heyman, P, B, *Terrorism and America: A Commonsense Strategy for a Democratic Society*, Cambridge, MA and London: The MIT Press, 1998.
78. Hodgson, M, *Girls Swap Diapers for Rebel Life*, Christian Science Monitor 92(6): 6, 2000b, стр.6
- Hoffman, B. & McCormick, G.H, *Terrorism, Signalling, and Suicide Attack*. Studies in Conflict and Terrorism. 27, no. 4, London, 2004.
79. Hofman, B, *Inside Terrorism*, London, Victor Gollancz, 1998.
80. Horchem, H.J, *Political Terrorism – The German Perspective*, in A. Merari, (ed.), *On Terrorism and Combating Terrorism*. Frederick, MD: University Publications of America: 63–8, 1985.
81. Horchem, H.J. *West Germany's Red Army Anarchists*, Conflict Studies 46: 1–13, 1974.
82. Hudson, R, *The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?*, Federal Research Division of the Library of Congress. September. Washington, DC: US Government Publications, 1999.
83. Hudson, R. A. Federal Research Division, Library of Congress, US Government, *The sociology and psychology of terrorism*, 1999.
84. Hulan, R. Y, *Women suicide bombers: An invisible or viable threat*, Canadian Forces College, Toronto, Canada, 2011.
85. Hunter-Gault, C, *Rising Against the Regime*, Essence 38(5): 170–4, 2007.
86. Isaacmen, A. and Isaacmen, B, *The Role of Women in the Liberation of Mozambique*, Ufahamu 13(2–3): 128–85. 1984.

87. Issacharoff, A. The Palestinian and Israeli media on female suicide terrorists In Y.Schweitzer (Ed.), *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?* (стр. 43-50). Tel Aviv: The Jaffee Center for Strategic Studies. 2006.
88. Jacques, K, Taylor, P, *Female Terrorism: A Review*, Terrorism and Political Violence 21, 2009.
89. Jacques, K. and Taylor, P, *Male and Female Suicide Bombers: Different Sexes, Different Reasons?*, Studies in Conflict & Terrorism 31, 2008.
90. James, E, *Terror Group Threat to Kill Pupils*, Daily Post, September 2: 16, 2004.
91. Jayawardena, K, *Feminism and Nationalism in the Third World*. London: Zed Books, 1986.
92. Jenkins, B, M, *The Study of Terrorism: Definitional Problem in: Alexander and Gleason (eds), 1981. Behavioural and Quantitative Perspectives on Terrorism*, New York: Pergamon Press, 1978.
93. Joshi, M, *On the Razor's Edge: The Liberation Tigers of Tamil Eelam*, Studies in Conflict and Terrorism 19(1): 19–42, 1996.
94. Kampwirth, K, *Women and Guerrilla Movements: Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba*, University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2002.
95. Kavar, A, *Women's Participation in the Palestinian Liberation Organization*, in B.J. Nelson and N. Chowdhury, (eds), *Women and Politics Worldwide*. New Haven, CT: Yale University Press: 545–59, 1994.
96. Keller, E, *Africa in Transition: Facing the Challenges of Globalization*, Harvard International Review 29(2): 46–53, 2007.
97. Kirilov, R, *School for Suicide Bombers*, Current Digest of the Soviet Press 56(52): 13., 2005.
98. Kramer, Martin, *The Moral Logic of Hizballah*, in Walter Reich, ed., *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 1998.
99. Kriger, N, *The Zimbabwean War of Liberation: Struggles within the Struggle*, Journal of Southern African Studies 14(2): 304–22, 1988.

101. Kuriyama, Y. *Terrorism at Tel Aviv Airport and a 'New Left' Group in Japan*, Asian Survey 13(3): 336–46, 1973.
102. Landau, S, *The Guerrilla Wars of Central America: Nicaragua, El Salvador and Guatemala*. New York: St. Martin's Press, 1993.
103. Laqueur, W, *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford: Oxford University Press, 2000.
104. Laqueur, W, *No End to War: Terrorism in the Twenty-First Century*. New York: Continuum, 2004.
105. Lawall, K. and Spengeman, S, *Female Suicide Bombers: Agents or Victims: The Cases of Chechnya and Israel*, Annual Meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago, IL.2004.
106. Leech, G, *The FARC. The Longest Insurgency*, New York, Zed Books. 2011.
107. Leiser, B, M, *Terrorism, Guerrilla, Warfare and International Morality*, Journal and International Studies, vol 12, Stanford, 1977.
108. Lessa, A. (2002) *La revolucion imposible: los Tupamaros y el fracaso de la via armada en el Uruguay del siglo XX*. Montevideo: Editorial Fin de Siglo, 2002.
109. Lodge, J (ed) *Terrorism: A Challenge to the State*, Oxford: Martin Robertson, 1982.
110. Lorentzen, L.A, *Women's Prison Resistance: Testimonios from El Salvador*, in L.A. Lorentzen and J. Turpin, (eds), *The Women and War Reader*. New York: New York University Press: 192–202., 1998.
111. MacDonald, E, *Shoot the Women First*. New York: Random House, 1991.
112. Mahan, S. And Griset, P, L, *Terrorism in Perspective*. 2nd edn. London: Sage Publications, 2008.
113. Mason, T.D, *Women's Participation in Central American Revolutions*, Comparative Political Studies 25(1): 63–89, 1992.
114. Matfess H, *Women at the war on Boko Haram: wives, waepons, witnesses*, London, Zed Books, 2017.
115. Maunaguru, S, *Gendering Tamil Nationalism: The Construction of 'Woman' in Projects of Protest and Control*, in P. Jeganathan and Q. Ismail, (eds), *Unmaking the Nation: The Politics of Identity and History in Modern Sri Lanka*, Colombo: Social Scientists' Association: 156–75, 1995.

116. McClintock, C. *Revolutionary Movements in Latin America*, Washington, DC:United States Institute of Peace Press, 1998.
117. McDonald, M, *Chechnya's Eerie Rebels: Black Widows*, Gazette, October 24: A4, 2003.
118. McFadden, P, *Becoming Postcolonial: African Women Changing the Meaning of Citizenship*,Meridians: Feminism, Race, Transnationalism 6(1): 1–22, 2005.
119. Menchu, R, *Guatemala: A Story of Tragedy and Promise*, in A. Brill, (ed.),A Rising Public Voice: Women in Politics Worldwide. New York: The Feminist Press:229–32, 1995.
120. Merkl, P.H, *West Germany Left-Wing Terrorism*, in Martha Crenshaw, (ed.), Terrorism in Context. University Park, PA: Pennsylvania State University Press: 160–210, 1995.
121. Mickolus, E, *Transitional Terrorism: A Criminology of Events 1968- 1979*. London, Aldwych, 1980.
122. Moghadam, Assaf, *Suicide Terrorism, Occupation, and the Globalization of Martyrdom: A Critique of Dying to Win*, Studies in Conflict & Terrorism, Volume 29 (8), 2006.
123. Molyneux, M.D, *Women's Role in the Nicaraguan Revolutionary Process:The Early Years*, in S. Kruks, R. Rapp, and M.B. Young, (eds), *Promissory Notes:Women in the Transition to Socialism*. New York: Monthly Review Press: 127–47, 1989.
124. Moser, C.O.N., *The Gendered Continuum of Violence and Conflict: An Operational Framework*, in C.O.N. Moser and F.C. Clark, (eds), *Victims, Perpetrators or Actors? Gender, Armed Conflict and Political Violence*. New Delhi: kali for women, 2001.
125. Mulinari, Diana, *Broken Dreams in Nicaragua*, in L.A. Lorentzen and J.Turpin, (eds), *The Women and War Reader*. New York: New York University Press: 157–63, 1998.
126. Nacos, B,L, *The Portrayal of Female Terrorists in the Media*, in Mahan, S. And Griset,P, L. (2nd ed) *Terrorism in Perspective*. London: Sage Publications, 2008.
127. Nacos, BL, *The Portrayal of Female Terrorists in the Media: Similar Framing Patterns in the News Coverage of Women in Politics and in Terrorism*. Studies in Conflict & Terrorism, 435–451. 2005.
128. Ness, C. D, *Female terrorism and militancy: Agency, utility, and organization*, London: Routledge, 2008.

129. Ness, C.D, *In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism*, *Studies in Conflict and Terrorism* 28(5): 353–73, 2005.
130. Ni Chuilleanain, Eilean, *Irish Women: Image and Achievement - Women in Irish Culture from Earliest Times*, London, 1985.
131. Niva, S, *Behind the surge in Iraqi women suicide bombers*. 2008, Прейзето са: http://www.fpif.org/articles/behind_the_surge_in_iraqi_women_suicide_bombers
132. Nivat, A, *The Black Widows: Chechen Women Join the Fight for Independence – and Allah*, *Studies in Conflict and Terrorism* 28(5): 413–19, 2005.
133. O'Ballance, E, *Language of Violence: the Blood Politics of Violence*. San Rafael, CA: Presidio Press., 1979.
134. O'Rourke, L, *What's Special about Female Suicide Terrorism?* *Security Studies*, 18, 2009.
135. Osborn, R, *On the Path of Perpetual Revolution: from Marxism's Millenarianism to Sendero Luminoso*, *Totalitarian Movements and Political Religions* 8(1):115–35, 2007.
136. Osborn, R, *On the Path of Perpetual Revolution: from Marxism's Millenarianism* Pakenham, T, *The Scramble for Africa 1876–1912*. New York: Random House, 1991.
137. Palmer, D.S, *The Revolutionary Terrorism of Peru's Shining Path*, in M.Crenshaw, (ed.), *Terrorism in Context*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press: 249–308, 1995.
138. Pape, A. Robert, *The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, *American Political Science Review*, 97 (3), 2003.
139. Parry, A, *Terrorism: From Robespierre to Arafat*. New York: Vanguard Press, 1976.
140. Paterson, T, *Germany's 'Red Zora' Terrorist Spared Jail*, *Independent*, April 17. 2007.
141. Paxton, P. and Hughes, M.M, *Women, Politics and Power: A Global Perspective*, Los Angeles: Pine Forge Press, 2007.
142. Peteet, J, *Gender in Crisis: Women and The Palestinian Resistance Movement*, New York, Columbia University Press, 1992.
143. Pickering, S. and Third, A, *Castrating Conflict: Gender(ed) Terrorists and Terrorism Domesticated*, *Social Alternatives* 22(2): 8–15, 2003.

144. Pierce, G. *The media's gender stereotype framing of Chechen "Black widows" and female Afghan self-immolators*. Central European University, Budapest, 2011.
145. Post, Jerrold M. "Terrorist Psycho-Logic: Terrorist Behavior as a Product of Psychological Forces," in Walter Reich, ed., *Origins of Terrorism*, New York, 2005.
146. Ranchod-Nilsson, S, *This, too, is a Way of Fighting*, in M.A. Tetrault, (ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 62–88, 1994.
147. Red Army Faction, *The Urban Guerrilla Concept*, translation by A. Murphy. Montreal: Kersplededeb, 1971.
148. Reed, D, *Terror in Moscow*. A&E Television Networks. United Kingdom, France, 2003.
149. Reif, L.L, *Women in Latin American Guerrilla Movements: A Comparative Perspective*, *Comparative Politics* 18(2): 147–69, 1986.
150. Reuter, J, *Chechnya's Suicide Bombers: Desperate, Devout, or Deceived?* Washington, DC: American Committee for Peace in Chechnya, 2004.
151. Riaz, H, *What Motivates the Suicide Bombers?*, Yale Center for the Study of Globalization, USA, 2009.
152. Rielly R. (2010), „*Kamikaze Attacks of World War II*“, McFarland & Company, North Carolina, 2010.
153. Rothbard-Margolis, D, *Women's Movements Around the World: Cross-Cultural Comparisons*, *Gender and Society* 7(3), 1993.
154. Samarasinghe, V, *Soldiers, Housewives and Peace Makers: Ethnic Conflict and Gender in Sri Lanka*, *Ethnic Studies Report* 14(2): 203–27, 1996.
155. Samuel, K, *Gender Difference in Conflict Resolution*, in I. Skjelsbaek and Santina, P, *The People's War? The Resurgence of Maoism in Nepal*, *Harvard International Review* 23(1): 34–7, 2001.
156. Schirmer, J, *The Seeking of Truth and the Gendering of Consciousness: The Comadres of El Salvador and the Conavigua Widows of Guatemala*, in S.A. Radcliffe and S. Westwood, (eds), "Viva": *Women and Popular Protest in Latin America*. London: Routledge: 30–64. 1993.
157. Schraut, Sylvia, *Terrorismus und Geschlecht*. In Täterinnen und/oder Opfer? Frauen in Gewaltstrukturen, ed. Christine Künzel and Gaby Temme, 105-23. Hamburg: Lit-Verlag, 2007.

158. Schweitzer (Ed.), *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?* , The Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv, 2006.
159. Seidman, G.W, *Women in Zimbabwe: Post-Independence Struggles*, Feminist Studies 10(3): 419–40, 1984.
160. Seitz, B.J, *From Home to Street: Women and Revolution in Nicaragua*, in J.M. Bystydzienski, (ed.), *Women Transforming Politics: Worldwide Strategies for Empowerment*. Bloomington, IN: Indiana University Press: 162–74, 1992.
161. Sharoni, S, *Gender and the Israeli–Palestinian Conflict*, Syracuse, NJ: Syracuse University Press, 1995.
162. Sheldon, K, *Women and Revolution in Mozambique*, in M.A. Tetrault,(ed.), *Women and Revolution in Africa, Asia, and the New World*. Columbia, SC: University of South Carolina Press: 33–61, 1994.
163. Shigenobu, Fusako, *I decided to give a birth to you under an apple tree*, Tokyo, Gentosa, 2001.
164. Siljak Ana, *Angel of Vengeance: " The Girl Assassin" The Governor of St. Petersburg and Russia 's Revolutionarz World*, New York, St.Martin's Press, 2008.
165. Sjoberg, L. and Gentry, E Caron, *Mothers, monsters, whores: Women's violence in global politics*, Zed Books Ltd, London, 2007.
166. Skidmore, T.E. and Smith, P.H, *Modern Latin America*, Oxford and New York: Oxford University Press, 1997.
167. Smith B. A & Carroll H. L, *Women's Political and Social Thought An Antology*, Bloomington, Indiana University Press, 2001.
168. Speckhard , A. & Akhmedova, K, *Black Widows: The Chechen female suicide terrorists. In Yoram Schweitzer (Ed.), Female suicide bombers: Dying for equality?* (63-80). Tel Aviv: Tel Aviv University, 2006.
169. Speckhard, A, *The Emergence of Female Suicide Terrorists*, Studies in Conflict & Terrorism 31, 2008.
170. Speckhard, A., & Akhmedova, K, *Black widows: The Chechen female suicide terrorists. In Y. Schweitzer, Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*, The Jaffee Center for Strategic Studies. TelAviv, 2006.
171. Speckhard, A., Tarabrina, N., Krasnov, V., and Khapta, A, *Research Note:*

- Stack O'Connor, A, *Picked Last: Women and Terrorism*, Joint Force Quarterly 44(1): 95–100, 2007.
172. Steinhoff, P.G, *Portrait of a Terrorist: An Interview with Kozo Okamoto*, Asian Survey 16(9): 830–45, 1976.
173. Stern, S, *With the Weathermen*. Garden City, NJ: Doubleday, 1975.
174. Stichter, (eds), *African Women South of the Sahara*. New York: Longman: 213–24, 1995.
175. Stoltz Chinchilla, N, *Nationalism, Feminism, and Revolution in Central America*, in L.A. West, (ed.), *Feminist Nationalism*. New York: Routledge: 201–19., (1998) *Nuestras utopias: mujeres guatemaltecas del siglo xx*. Guatemala City: Agrupación de Mujeres, 1997.
176. Stoltz Chinchilla, N, *Nuestras utopias: mujeres guatemaltecas del siglo xx*. Guatemala City: Agrupación de Mujeres, 1998.
177. Strategic Datalink, Ontario : The Canadian Institute of Strategic Studies, 2006.
178. Suarez, C. and Sarmiento, R.A, *Los Tupamaros*, Mexico City, DF: Editorial Extemporaneos, 1971.
179. Sullivan, John, *ETA and Basque Nationalism: The Fight for Euskadi 1890- 1986*, Routledge, London, 1988.
180. Suttan, M. L, *The rising importance of women in terrorism and the need to reform counterterrorism strategy*, Advanced Military Studies Program, United States Army Command and General Staff College, Kansas, 2009.
181. Talbot, R, *Myths in the Representation of Women Terrorists*, in T.J. Badey, (ed.), *Violence and Terrorism, Annual Editions*. New York: McGraw Hill Publishers: 1–10, 2003, стр.6.
- Tarazona-Sevillano, G, *Sendero Luminoso and the Threat of Narcoterrorism*. Washington, DC: Center for Strategic Studies Publications, 1990.
182. Tazreena Sajjad, *Women Guerillas: Marching toward True Freedom? An Analysis of Women's Experiences in the Frontlines of Guerilla Warfare and in the Post-War Period*, Agenda, no.19, 2004.
- Thompson, C.B, *Women in the National Liberation Struggle in Zimbabwe*, Women's Studies International Forum 5(3–4): 247–52, 1982.
183. Tickner, J.A, *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*, New York: Columbia University Press, 2001.

184. Tolmein, O. *RAF – Das war fuer uns Befreiung: Ein Gespraech mit Imgard Moeller*. Hamburg: Konkret Verlag, 1997.
185. Tosini, Domenico, *A Sociological Understanding of Suicide Attacks*, Theory, Culture and Society, 26 (4): 67-96., 2009.
186. Trotsky, Leon, *Lenin*, New York, Capricorn Books, 1962.
187. Urdang, S, *Women in National Liberation Movements*, in M.J. Hay and S. Stichter, (eds), *African Women South of the Sahara*. New York: Longman: 213–24, 1995.
188. US Department of State, *Foreign Terrorist Organizations*, International Information Programs. Washington, DC: US Government Publications 1981.
189. Varon, J, *Bringing the War Home: the Weather Underground, the Red Army Faction, and Revolutionary Violence in the Sixties and Seventies*. Berkeley, CA: University of California Press, 2004.
190. Varon, Jeremy, *Bringing the war home: The Weather Underground, the Red Army Faction, and revolutionary violence in the sixties and seventies*. Berkeley: UC Press, 2004.
191. Von Knop, K, *The female jihad: Al Qaeda's women*. Studies in Conflict and Terrorism, 30(5), 396-414, 2007.
192. Wagner-Pacifica, R.E, *The Moro Morality Play: Terrorism as Social Drama*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1988.
193. Ward, M, *Unmanageable Revolutionaries: Women and Irish Nationalism*, London: Pluto Press, 1983.
194. Waylen, G, *Gender in Third World Politics*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1996.
195. Weinberg, L. and Eubank, W.L, *Italian Women Terrorists*, Terrorism 9(3): 241–62., 1987.
196. West, H.G, *Girls with Guns: Narrating the Experience of War of Frelimo's 'Female Detachment,'* Anthropological Quarterly 73(4): 180–95, 2000.
197. Westcott, K, *Italy's History of Terror*, BBC News, June 1, 2004.
198. Walter Laquer, *Terrorism- A Balance Sheet*, The Terrorism Reader, Philadelphia, Temple University Press, 1978.
199. Whaley Eager, Paige, *From freedom fighters to terrorists: women and political violence*, Ashgate. 2008.

200. White, J.R, *Terrorism: 2002 Update*. Belmont, CA: Thomas/Wadsworth, 2003.
201. Whittaker, D.J, *The Terrorism reader- second Edition*, New York, 2003.
202. Wiewiorka, Michael, *The Making of terrorism, Chicago, IL: University of Chicago Press, 1993*.
203. Wilford, R, *Women and Politics*, in P. Mitchell and R. Wilford, (eds), *Politics in Northern Ireland*. Boulder, CO: Westview Press: 195–219, 1999.
204. Williams, B.G. *From 'Secessionist Rebels' to 'Al-Qaeda Shock Brigades': Assessing Russia's Efforts to Extend the Post-September 11th War on Terror to Chechnya*, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 24(1): 197–209, 2004.
205. Williams, L,Paul, *Al Qaeda:Brotherhood of Terror*, London and Harlow: Pearson, 2002.
206. Yamadayev, R, *They Hide Behind Woman's Backs, what a shame!*, Moscow, Kosmomolskaya Pravda, october 25, 2004.
207. Zedalis D,*Female Suicide Bombers*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle; 2004.
208. Zehni, T, *Turkey and PKK Terrorism*. Naval Postgraduate School, California, 2008, стр.38
Вайт Р, Џонатан, *Тероризам*, Александриа Прес, Београд, 2004.
209. Берк, Едмунд, *Размишљања о револуцији у Француској*, Филип Вишњић, Београд, 2001.
210. Гаћиновић, Радослав, *Методологија проглашења неке организације терористичком*, Војно дело, Београд, 2011.
211. Дамњановић Ивана, *Тероризам и технологија*, Тероризам као глобална претња, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2012
212. Дамњановић Ивана, *Постоји ли сајбертероризам*, Политичка ревија, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
213. Димитријевић, Војин, *Тероризам*, Нир радничка штампа, Београд, 1982.
214. Клајн, И, Шипка, М, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад, Прометеј, 2010.
215. Курмник, Бартелеми, Рибникар, Дарко, *Асиметрични ратови*, Евро Ђунти, Београд, 2003.

216. Марић, Силвана, *Тероризам као глобални феномен*, Медианали, Загреб, 2012.
217. Мијалковић, Саша, *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Земун, 2009.
218. Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989.
219. Симеуновић Драган, *Тероризам*, Едиција Кримен, Београд, 2009.
220. Симеуновић Драган, *Критички оглед о утврђивању времена настанка тероризма и његовим претечама*, Војно дело, Факултет политичких наука у Београду, Универзитет у Београду, 2010.
221. Симеуновић, Драган, *Проблем дефинисања савременог тероризма*, Српска политичка мисао бр.3-5, 2005.
222. Симеуновић, Драган, *Теорија политике-ридер први део- основи политичких наука- практикум*, Удружење „Наука и друштво“, Београд, 2002.
223. Симеуновић, Драган, *Тероризам- општи део*, Правни факултет у Београду, Универзитет у Београду, Београд, 2009.
224. Симеуновић, Драган, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије. Горепрес, Земун, 2009.
225. Стерн, Џесика, *Екстремни терористи*, Александриа Прес, Београд, 2004.
226. Хобсбаум, Ерик, *Глобализација, демократија и тероризам*, Капитал, Београд, 2003.

Интернет извори⁶⁴³

227. http://www.fpif.org/articles/behind_the_surge_in_iraqi_women_suicide_bombers

⁶⁴³ Сви интернет извори доступни у августу 2019. год.

228. [http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2003/Blackmailing YoungWomen into Suicide Terrorism -.htm](http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2003/Blackmailing%20YoungWomen%20into%20Suicide%20Terrorism%20-.htm)
229. <http://www.indianexpress.com/news/woman-known-for-beauty-terror-led-gadchirolinaxal-attack/527955/>
230. <https://www.americanprogress.org/issues/security/news/2012/01/05/10992/theunaddressed-threat-of-female-suicide-bombers/>,
231. [http://is.muni.cz/el/1423/jaro2010/MVZ448/Gender Terrorism BISA Hearne Dec 2009.pdf](http://is.muni.cz/el/1423/jaro2010/MVZ448/Gender%20Terrorism%20BISA%20Hearne%20Dec%202009.pdf),
232. <https://oriforisrael.wordpress.com/tag/mona-awana/>
233. <http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Leede-Afghan-Women-and-the-Taliban-April-2014.pdf>
234. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bsl.2370010206>
235. <http://www.revistalatinacs.org/072paper/1157/07es.html>
236. http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/terrorismo+internacional/comentario-garciacalvo-las-mujeres-del-estado-islamico,
237. <https://www.icsahome.com/articles/terrorists-are-made--not-born-stahelski>
238. www.lankamission.org
239. <http://www.haaretz.com/printedition/news/hamas-leader-jihad-is-an-imperative-for-women-too-1.110997>
240. <https://www.hSDL.org/?abstract&did=474005>
241. <http://www.jstor.org/stable/30036958>
242. <https://ssi.armywarcollege.edu/pdf/PUB408.pdf>
243. www.state.gov/s/ct/rls/crt/2006/82733.html
244. www.ipsnews.net/print.asp?idnews=36983
245. www.guardian.co.uk/international/story/0,3604,847654,00.html
246. <https://web.archive.org/web/20070930033518/http://www.tkb.org/Incident.jsp?incID=2735>
247. <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/index.html>
248. [https://www.wikiwand.com/en/Left-wing terrorism](https://www.wikiwand.com/en/Left-wing_terrorism)
249. www.jannah.org/sisters/zaynab.html

250. <https://revcom.us/a/1231/nepalwomen.htm>
251. <http://www.ict.org.il>
252. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2019.1584957>
253. http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/08/26/lady_al_qaeda_the_worlds_most_wanted_woman
254. <http://america.aljazeera.com/articles/2014/7/20/syrian-women-qaedarebels.html>
255. <https://www.utexas.edu>
256. <https://news.sky.com/story/girl-suicide-bomber-10-kills-19-in-busy-market-10376105>
257. https://fas.org/irp/congress/1995_rpt/aum/index.html
258. <https://www.haaretz.com/1.4828206>
259. <https://www.peacewomen.org/content/kurdistan-women-join-terrorist-pkk-many-reasons-mainly-seeking-freedom>
260. http://archive.boston.com/news/globe/editorial_opinion/oped/articles/2006/12/12/the_growing_role_of_women_in_terrorism/
261. <https://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/Pages/default.aspx>
262. <https://indianvanguard.wordpress.com/2010/07/11/women-martyrs-in-the-shining-path-of-struggles-and-sacrifices/>
263. <http://www.haaretz.com>
264. [http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/EQUALITY/03themes/gendermainstreaming/CODEXTER%20\(2014\)%2010%20Gender%20issues.pdf](http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/EQUALITY/03themes/gendermainstreaming/CODEXTER%20(2014)%2010%20Gender%20issues.pdf)
265. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2444552>
266. <http://www.cfr.org/iran/mujahadeen-e-khalq-mek/p9158>
267. <https://www.federalregister.gov/documents/2018/08/15/2018-17386/special-regulations-areas-of-the-national-park-system-national-capital-region-special-events-and>
268. www.freilassung.de

269. http://www.palwatch.org/main.aspx?fi=679&doc_id=27672
270. https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_21181/E_064_17_1307444960.pdf
271. <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism>
272. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG741-1.pdf
273. <http://elcenia.com/iamapirate/schelling.pdf>
274. <https://www.upi.com/Archives/2001/06/01/Feature-Bombings-Suicide-or-Martyrdom/7484991368000/>

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Сања Клисарић

Број индекса 27/2016

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Жене терористи од 1979. године до 2016. године

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду,

1. август 2019.

Сања Клисарић

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Сања Клисарић

Број индекса: 27/2016

Студијски програм: студије политикологије

Наслов рада: Жене терористи од 1979. године до 2016. године

Ментор: проф.др Ивана Дамњановић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањена у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, 1. август 2019.

Сања Клисарић

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Жене терористи од 1979. године до 2016. године

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

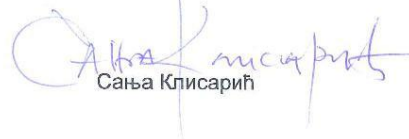
Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
- ☒ 3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, 1. август 2019.

Сања Клисарић

1. **Ауторство.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.

7. БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Сања Клисарић рођена 1982. године у Београду. Након основне школе и гимназије завршила Филолошки факултет и мастер студије на Факултету политичких наука.

На другој години основних студија Филолошког факултета засновала радни однос у иностранству на пројектима од државног значаја како за земљу матицу, тако и за државе у којима је заснован радни однос.

Од 2013. године до 2018. године запослена у Влади РС као саветница.

Објављена два романа, две збирке поезије и збирка бајки.

2018. године одржана самостална изложба слика у Београду.

У области тероризма објављена три рада у научном часопису Култура полиса и то:

- „Политички лидери као гуруи политичке магије“, Култура полиса, бр.32, година 14, Нови Сад, 2017.
- „Ислам као параван политике терора“, Култура полиса, бр.33, година 14, Нови Сад, 2017.
- „Четири примера жена терориста“, Култура полиса, бр.36, година 15, Нови Сад, 2018.